

ИЗДАТЕЛСКА КЪЩА ПЛЕЯДА

КОЛИЙН
МАКЪЛОУ
- 1 -
ЖЕНИТЕ
НА ЦЕЗАР

СЕРВИЛИЯ

КОЛИЙН МАККЪЛОУ ЖЕНИТЕ НА ЦЕЗАР ЧАСТ I: СЕРВИЛИЯ

Превод: Борис Тодоров

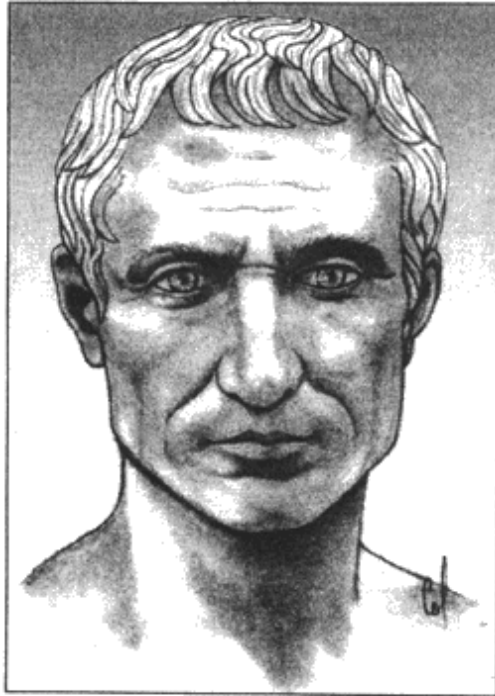
chitanka.info

В романите от трилогията „Жените на Цезар“ се проследява възходът на Гай Юлий Цезар, започнал след завръщането му в Рим през 68 година пр.Хр., когато той се подготвя за нова битка за покоряване на Форума. Цезар постига целите си чрез коварни заговори и убийства. Победите му не се свеждат само до Форума — той покорява и знатните римлянки. Ала за него любовта е само оръжие от политическия му арсенал...

Негова любовница става Сервилия, майка на бъдещия му зет Брут. Тя му подсказва идеята да отмъщава на враговете си, като прелъстява съпругите им.

1

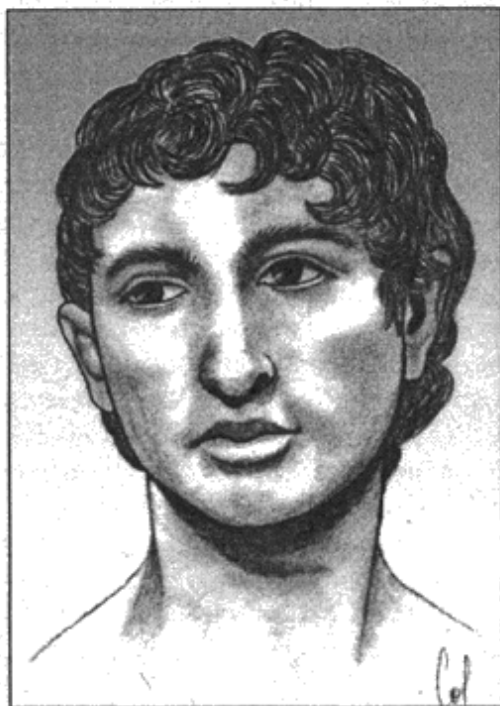
От юни 68 г. пр.Хр. до март 66 г. пр.Хр.

Гай Юлий Цезар

Сервилия

Брут

— Бруте, не ми харесва как си се зачервил. Ако обичаш, ела да те видя на светло.

Петнайсетгодишният юноша остана надвесен над свитъка фанийска хартия. В ръката си държеше писец от тръстика и беше застинал неподвижен, сякаш не знаеше какво точно да напише.

— Ела при мен, Бруте. Веднага! — нареди майка му.

Той я познаваше добре, затова остави писеца; не смееше да я предизвиква. Ако го повика веднъж, можеше да се престори, че не я е чул, но втория път беше длъжен да се подчини. Дори той. Брут се изправи и прекоси стаята. Сервилия стоеше пред прозореца, широко отворен заради необичайно ранната гореща вълна, обхванала Рим.

Тя беше ниска, а Брут напоследък доста се бе поизточил. Майка му посегна, хвана го за брадичката и огледа пъпчиците, които се бяха появили около устата му. Пусна го и отмести черните къдрици от челото му.

— Как ми се иска да се подстригваш късо! — Сервилия дръпна кичура коса, който все падаше в очите му — дръпна достатъчно силно, за да бликнат сълзи в очите му.

— Мамо, късата коса не е достатъчно интелектуална — възрази Брут.

— Късата коса е практична. Не дразни кожата на лицето ти. О, Бруте, в какво мъчение се превръщаш!

— Ако толкова си държала да имаш син с лице на легионер, мамо, да беше родила момче на Силян, вместо тези момичета.

— Човек може да си позволи един син. Двама се нуждаят от твърде големи разходи. Освен това, ако бях родила син на Силян, ти нямаше да бъдеш и негов наследник. Щеше да се наложи да се задоволиш с наследството на баща си. — Сервилия се запъти към писалището, на което той работеше, и пренебрежително размести множеството свитъци. — Каква бъркотия! Нищо чудно, че стоиш изгърбен. Ще излизаш по-често на Марсово поле с Касий и другите момчета от училище. Стига си се занимавал с тоя Тукидид.

— В Рим никой не пише резюмета като мен — предизвикателно й напомни синът.

Сервилия го изглежда с насмешка.

— Тукидид е написал няколко книги, за да разкаже за войната между Атина и Спарта. Не бива да загрозяваш изящния му гръцки с просташки латински, само и само неграмотните ти съграждани да заучат по някоя и друга фраза и да се надуват, че знаели всичко за Пелопонеската война?

— Литературното наследство — настоя синът — е твърде голямо, за да може човек да го обхване без помощта на съкратени преразкази.

— Кожата ти се мъчи — върна се тя на въпроса, който всъщност я интересуваше.

— Типично за момчета на моята възраст.

— Но не отговаря на моите очаквания за теб.

— Боговете да са на помощ на всичко, което не отговаря на твоите очаквания за мен! — избухна Брут.

— Обличай се, излизаме — подкани го тя и му обърна гръб.

Брут излезе в уютния атриум на Силяновия дом облечен в детската си тога с пурпурен ръб. Все още не се обличаше като мъж, защото през

декември, след Ювенталските игри, щеше да стане пълнолетен. Майка му вече беше готова и го наблюдаваше с все същия критичен поглед.

Да, раменете му определено бяха приведени и той ходеше изгърбен. А колко беше сладък като малък! Дори последната зима радваше окото — тогава, когато беше поръчала на самия Антенор, най-добрия портретист в цяла Италия, да изработи бюста му. Но пубертетът си казваше своето, момчешката му хубост изтляваше дори за влюбения ѝ майчински поглед. Очите му бяха големи, тъмни замечтани, тежките му клепачи придаваха загадъчност на погледа, но носът му си оставаше все така къс и топчест като нейния. А кожата му, навремето гладка и с цвят на зехтин, я изпълваше с ужасни предчувствия: нима и той щеше да бъде един от многото злощастни младежи, обезобразени за цял живот! Младежки пъпки на петнайсет години — беше твърде рано! Инфекцията щеше да го преследва с години. Пъпки! Колко гнусно и колко банално. Още утре щеше да обиколи лекари и знахари да разпита за лек. А колкото до самия Брут, дали му харесва или не, щеше да тича всеки ден на Марсово поле да се упражнява и да се учи на бойни умения: след две години навършваше седемнайсет и щеше да влезе в легионите. Разбира се, не като редови войник, а като младши офицер: щяха да го прикрепят като кадет към щаба на някой военачалник, склонен да го вземе само заради името му. Брут имаше добро потекло.

Икономът ги изведе на тясната улица на Палатина; Сервилия свърна по посока на Форум и закрачи бързо и неспокойно. Синът ѝ се затича, за да я настигне.

— Къде отиваме? — попита той недоволно.

— У Аврелия.

Да не се занимаваше точно в този миг с мисълта как от няколко страници текст да състави едно-единствено изречение, пък и да не беше толкова горещо, Брут би подскочил от радост. Но вместо това въздъхна отегчено:

— О, хайде точно днес да не ходим при гаменарията!

— Напротив.

— Много е далеч, а и живеят на такова неприятно място!

— Може и на неприятно място да живеят, синко, но госпожата има големи връзки. Всички ще бъдат у тях. — Тя го изгледа и повтори: — Всички, Бруте, всички.

Той не отговори.

Двама роби тичаха пред тях да им проправят път и Сервилия гордо пое надолу по Златарските стълби, водещи към пренаселения Форум. Жителите на града обичаха да се шляят по площада, да се срещат с познати, да клюкарстват, или просто да видят някой големец. Точно този ден нито сенатът, нито народните събрания имаха заседания, но големци все пак се забелязваха: издаваха ги червените снопчета пръчки, които ликторите им носеха на рамо в знак на притежавания от големците империум.

— Тук е стръмно, мамо! Не можеш ли по-бавно? — задъхваше се Брут, докато Сервилия се изкачваше по Клив Орбий. Беше станал вирвода.

— Ако се упражняваше по-често, нямаше да се умориш — отвърна хладно майка му.

Брут вече долавяше задушливата воня на човешки изпражнения и развалена храна, която се носеше от бедняшките жилища из Субура. Улицата тънеше в сянка заради високите сгради, които я опасваха. Олющените стени бяха изпъстрени с влажни зеленикави петна, от улуците се процеждаха лепкави водни езичета като шушулки, безбройните дюкянчета тънеха в мрак като животински бърлоги.

Най-накрая се озоваха пред тежка и внушителна врата от стар дъб, с елегантен контур и лъскаво бронзово чукче във формата на лъв със зейнала пасть. Един от робите на Сервилия силно удари с чукчето и вратата мигновено се отвори. На входа застана възрастен и доста пълен грък, който ниско им се поклони и ги покани вътре.

Разбира се, ставаше дума за женско общество: ако Брут беше по-голям и вече носеше бяла тога като истински мъж, нямаше да му позволяват да придружава майка си. Самата мисъл го изпълваше с паника: майка му трябваше да успее, иначе след декември не би могъл да вижда повече своята любима! Брут се спотаи в тихия ъгъл на голямата стая далеч от жените.

— Аве, Бруте — поздрави го тих и леко дрезгав глас.

Той се обърна, сведе очи и сърцето му подскочи в гърдите.

— Аве, Юлия.

— Ела, седни при мен — властно го подкани внучката на домакинята. За нея бяха подготвени специално два по-ниски стола в другия ъгъл. Докато Брут се наместваше с мъка на своя, тя седна до него с грацията на лебед, прибиращ се в гнездото.

„Юлия е само на осем години, а е толкова красива.“ — мислеше си Брут, който познаваше момичето добре: майка му беше близка приятелка с нейната баба. Имаше бяла като сняг кожа, предизвикателна брадичка, добре очертани скули, бледорозови устни, които примамваха със свежестта на ягоди, и сини очи, които жадно поглъщаха света; ако Брут се беше потопил в поезията на любовта, беше единствено заради нея — момичето, което обичаше от... от години! Макар че съвсем наскоро си беше дал сметка за това — когато Юлия му се бе усмихнала.

Още същата вечер бе отишъл при майка си, за да ѝ съобщи, че иска да се ожени за Юлия, щом тя порасне.

Сервилия беше зяпнала от изненада:

— Скъпи Бруте, тя е още невръстно дете! Ще трябва да чакаш още девет-десет години, за да я имаш!

— Ще бъде сгодена много преди да навърши години за сватба — отговори ѝ той, без да скрива тревогата си. — Моля те, мамо, щом баща ѝ се прибере в Рим, веднага поискай ръката ѝ!

— Но ти може да промениш намерението си дотогава.

— Никога!

— Зестрата ѝ е незначителна.

— Но потеклото ѝ е достатъчно знатно, за да задоволи дори твоите очаквания.

— Така е. — Черните ѝ очи, които понякога се изпълваха с лед, сега го наблюдаваха с известно съчувствие; Сервилия не можеше да не приеме подобен аргумент. Замисли се и накрая кимна. — Много добре, Бруте, щом баща ѝ се върне, ще попитам. На теб не ти е нужна богата съпруга, важното е да бъде от знатно семейство като твоето. А една Юлия е идеална в това отношение. Особено тази Юлия: тя е патрицианка и по баща, и по майка.

И така двамата изчакваха деня, в който бащата на Юлия ще се върне от службата си като квестор в Далечна Испания. Квесторството беше най-скромната от висшите магистратури в Рим. Но Сервилия знаеше, че бащата на Юлия се справя чудесно. Тъй като кръгът на аристократите се беше стеснил, ѝ се струваше странно, че още не го беше срещала. Тя принадлежеше към тях, както и той. Но ако се вярваше на женските клюки, той стоял някак настрана от себеподобните си и не си губел времето в светски забавления, както правеха хората с неговия ранг при престоя си в Рим. Ако вече се

познаваха, щеше да ѝ е много по-лесно да поиска ръката на дъщеря му от името на Брут. Но Сервилия не се съмняваше в неговия отговор. Брут беше достоен зет дори в очите на един Юлий.

Приемната в дома на Аврелия не можеше да се сравнява с атрия, на която и да е къща на Палатина и все пак побираше дузината гостенки, които бяха дошли този следобед. През отворените прозорци се разкриваше приятната гледка на вътрешната градина, поддържана от съседа отсреща — Гай Маций. Той беше намерил подходящи рози, които да цъфтят на сянка, беше подрязвал и навързвал лозите, докато се издигнат до дванайсетия етаж на голямата сграда, беше подстригвал храстите, та да приличат на кълба, най-накрая пак той беше измислил подземното съоръжение, което позволяваше да се издига водна струя през зловещата уста на големия делфин в средата на мраморния басейн.

Стените на помещението бяха боядисани в червено и добре поддържани, подът на малката тераса беше лакиран в розовочервеникав оттенък, на тавана беше изписано синьо небе с бели облаци. Това не беше жилище за човек от върховете, но отговаряше на положението на един млад сенатор, така поне разсъждаваше Брут, докато наблюдаваше Юлия. Самата тя наблюдаваше възрастните, затова и той отмести поглед нататък.

Майка му се беше разположила на кушетката до Аврелия, така че да покаже в най-добра светлина блясъка си. Домакинята обаче, вече петдесет и пет годишна, все още беше една от най-красивите дами в Рим. Аврелия беше слаба и стройна, но предпочиташе да се изляга неподвижно, за да не издава възрастта си със скованата си походка. В тъмнокестенявите ѝ коси не се забелязваше и един бял косъм, кожата ѝ бе все така гладка. Именно Аврелия беше препоръчала на Сервилия в кое училище да запише сина си, защото се ползваше с пълното ѝ доверие.

Мислите на Брут неусетно се насочиха към училището. Майка му не искаше да го прати на училище, защото държеше той да стои настрана от по-долните класи, а и се страхуваше, че другите деца ще му се подиграват заради ученолюбието му. Смяташе, че е най-добре Брут да се обучава с частен педагог в дома си. Но тогава се бе намесил вторият ѝ съпруг, който настояваше момчето да свикне с атмосферата на съревнование и съперничество в училище, „физическите действия са полезни за здравето, а и е редно да се сдружи с обикновени момчета“ —

това бяха думите на Силан. Пастрокът му не беше толкова засегнат от прекомерната майчина любов на Сервилия, колкото се тревожеше, че Брут няма да е в състояние да завързва контакти. Естествено, училището, което Аврелия беше препоръчала, бе отворено само за знатни деца, и все пак римските педагози се бяха сдобили с голяма свобода и си позволяваха да допускат в класовете си способни момчета от далеч по-скромен произход в сравнение с Марк Юний Брут, да не говорим, че в училището имаше и две-три момичета.

Като се има предвид коя беше майка му, Брут изпитваше естествена ненавист към училището, нищо че Гай Касий Лонгин, съученикът, когото Сервилия одобряваше, беше от фамилия почти толкова знатна колкото Юниите. Брут търпеше Касий единствено заради майка си. Какво общо можеше да има той с това шумно и буйно момче, което мечтаеше само за войни, насилие и велики подвизи? Това, което му помогна да се примири с ученическите страдания, беше фактът, че скоро се превърна в любимец на учителя. Така можеше да изтрае и досадници като Касий.

За нещастие човекът, когото Брут най-горещо желаше да бъде негов приятел, беше вуйчо му Катон: но майка му не даваше дори да си помисли, че може да се сближи с нейния презрян природен брат. Вуйчо Катон произхождал, Сервилия така и не се уморяваше да го натяква на сина си, от тускулански селянин и робиня — варварка, докато у Брут се съединявали два еднакво стари и знатни римски рода: по бащина линия той бил наследник на Луций Юний Брут, основателя на републиката (който бил свалил от власт последния римски цар Тарквиний Горди), а по майчина — на Гай Сервилий Ахала (който убил Мелий, когато Мелий се опитал да провъзгласи себе си за цар няколко десетилетия след установяването на републиката). Ето защо един Юний Брут, който бил патриций, не можел да има вземане-даване с парвенюта като вуйчо си Катон.

— Но майка ти се е омъжила за бащата на вуйчо Катон и е имала две деца от него — леля Порция и вуйчо Катон! — беше се осмелил Брут да й възрази.

— И така се опозори веднъж завинаги! — разгневи се тогава Сервилия. — Аз още не съм признала тази връзка, нито съм признала нейния плод. Това следва да важи и за теб, момчето ми.

Край на спора. Край на всякакви надежди, че ще може някой ден да общува с вуйчо си Катон извън кратките срещи, които семейните задължения все пак повеляваха. А какъв невероятен човек беше вуйчо му! Истински стоик, влюбен в най-строгите римски традиции, враг на всякаква показност и блясък, откровен критик на претенциите за власт и могъщество у хора като Помпей. Помпей Велики. Още едно парвеню, което не може да се похвали с предците си. Помпей беше убил бащата на Брут, беше превърнал майка му във вдовица и беше помогнал на някакъв скромен човечец като Силан да се пъкне в леглото ѝ и да ѝ направи две момиченца с глави като круши, които Брут с нежелание наричаше сестри...

— За какво мислиш, Бруте? — усмихна му се Юлия.

— О, за нищо интересно — отвърна ѝ разсеяно той.

— Това е начин да избягаш от въпроса. Искам истината!

— Мислех си колко е страхотен вуйчо ми Катон.

Челцето ѝ се сбърчи в недоумение.

— Вуйчо ти Катон?

— Няма как да го знаеш. Още не е на възраст да влезе в сената. В интерес на истината е точно по средата между мен и майка ми.

— Да не е онзи същият, който не позволи на народните трибуни да съборят колоната, дето се пречкала в Базилика Порция?

— Именно. Това е вуйчо ми Катон! — похвали се Брут.

Юлия вдигна рамене.

— Баща ми каза, че било много глупаво от негова страна. Ако колоната била съборена, народните трибуни щели да се чувстват по-удобно на работа.

— Вуйчо Катон беше в правото си. Катон Цензор е издигнал колоната, когато е строил първата римска базилика, следователно традицията изисква колоната да си стои на мястото. Катон Цензор е позволил на народните трибуни да използват неговата сграда, защото си е дал сметка колко е деликатно положението им: тъй като те са избрани единствено от плебса, трибуните не представляват целия народ, следователно не могат да се настанят в някой от римските храмове. Но не им е дал цялата сграда, а само част от нея. *Тогав*а са му благодарили за това. А сега се опитаха да променят това, което той е построил със собствените си пари. Вуйчо Катон не допусна обезличаването на една сграда, която е останала като спомен за працядо му.

Юлия не обичаше споровете и винаги се опитваше да помирява хората, затова само се усмихна и положи ръка върху неговата. Брут беше много разглежено дете — ограничено, затова пък с огромно самочувствие, и все пак тя го познаваше и без да знае сама защо изпитваше съчувствие към него. Може би защото майка му толкова много *приличаше на змия*.

— Е, това се случи още преди леля Юлия и мама да умрат, затова предполагам, че никой повече не би посегнал на колоната.

— Баща ти скоро ще се върне — подхвърли Брут, който най-много се вълнуваше от мисълта за сватбата.

— Всеки момент — отвърна тя. — Много ми липсва!

— Говорят, че създавал размирици в Галия, оттатък реката Пад — изрече Брут, без да осъзнава, че само препредава това, което ушите му долавяха: жените край Аврелия и Сервилия тъкмо обсъждаха проблема.

— Защо ще го прави? — питаше Аврелия. Черните ѝ вежди се бяха свъсили в недоумение. Незабравимите ѝ виолетови очи гневно блестяха. — Има моменти, когато Рим и римската аристокрация ме вбесяват! Защо са си наумили, че точно моят син трябва да стои в центъра на всяка клюка?

— Защото е твърде висок, твърде красив, ползва се с твърде голям успех сред жените и е твърде арогантен — обясни ѝ Теренция, жената на Цицерон, която не само че мразеше целия свят, но и не знаеше да си държи езика зад зъбите. — Освен това — допълни съпругата на известния оратор — и говоримата реч, и писаното слово му идат отръки.

— Тези качества са вродени, никое от тях не заслужава мръсотията, сипеца се от устата на хора, които бих могла да назова по име! — гневеше се Аврелия.

— Имаш предвид Лукул? — попита Муция Терция, съпругата на Помпей.

— Не, той поне не може да има пръст в това — възрази Теренция. — Предполагам, че точно в този момент цар Тигран и Армения до такава степен го занимават, че нищо в Рим не го интересува. Е, като изключим конниците, които не могат да натрупат достатъчно големи пари от провинциалните данъци.

— Става дума за Бибул, той вече се е върнал в Рим — обади се една властна жена, седнала на най-представителния стол. Сред

пъстрото множество тя единствена беше облечена от главата до петите в бяло. Под толкова много катове плат всички нейни женски прелести — ако изобщо ѝ бяха останали — се губеха. На главата ѝ стоеше венец от седем дебели наденички, изплетени от непредена вълна; тънкото було, което се спускаше от тях, леко се раздвижи, докато жената под него се извъръщаше към двете дами на кушетката. Перпения, главната весталка, насмешливо изсумтя. — Бедният Бибул! Никога няма да се научи да крие омразата си.

— Което ме връща към думите ми отпреди малко, Аврелия — настоя на своето Теренция. — Ако твоят висок, красив син си създава врагове от джуджета като Бибул, никой не му е крив за клеветите по негова адрес. Врѣх на лудостта е да наречеш публично един нисък човек Въшката, и то пред хора от неговото съсловие. Бибул ще му стане враг за цял живот.

— Каква глупост! Та това се е случило преди десет години — тогава и двамата бяха още момчета — напомни ѝ Аврелия.

— Хайде, хайде, много добре знаеш колко чувствителни са младежите, когато се подиграват с ръста им — рече Теренция. — Ти си расла сред политици, Аврелия. Политиката се върти около публичния облик на човека. Твоят син публично обиди Бибул. И до ден-днешен му викат Въшката. Няма как да му го прости.

— Да не говорим — допълни с нескрито удоволствие Сервилия, — че Бибул се радва на слушатели, жадни за неговите доноси и клевети. Жалки създания като Катон...

— И какво по-точно разправя Бибул? — попита напрегнато Аврелия.

— Че вместо да се прибере от Испания направо в Рим, синът ти е предпочел да бунтува жителите на Италийска Галия, които не се ползват с гражданство — обясни Теренция.

— Това — заяви Сервилия — е чиста глупост!

— И защо да е глупост, госпожо? — чу се зад гърба ѝ плътен мъжки глас.

Всички застинаха по местата си, с изключение на малката Юлия, която подскочи от стола си и хукна към вратата:

— Татко! О, татко!

Цезар я грабна в прегръдките си и я целуна по устните и бузите, притисна я към себе си и погали русите ѝ косици.

— Как е моето момиче? — попита той и ѝ се усмихна, сякаш другите не присъстваха.

Но Юлия не можа да каже нищо повече от „О, татко!“ и само облегна глава на рамото му.

— Какво е глупост, госпожо? — повтори Цезар въпроса си. В погледа му се четеше пренебрежение.

— Цезаре, това е Сервилия, съпругата на Децим Юний Силан — представи гостенката Аврелия, без да се засяга от това, че синът ѝ дори не я е поздравил.

— Защо, Сервилия? — попита той за трети път.

Тя му отговори със спокоен и премерен глас, сякаш претегляше думите си подобно на златар бижутата си.

— Няма логика в подобен слух. Защо ще караш хората в Галия да се бунтуват? Ако наистина си бил сред онези, които още не са се сдобили с гражданство, и си им обещал да работиш в тяхна полза, това би било напълно в рамките на политическия морал: всеки римски благородник, който се цели в консулската длъжност, би постъпил така. За теб това е просто набиране на клиенти, което не само не е осъдително, но е дори похвално за човек с политически амбиции. Аз бях омъжена за човек, който наистина подклаждаше въстание в Италийска Галия, затова знам колко отчаян е всеки подобен опит. Лепид и моят съпруг Брут смятаха за непоносимо да живеят в Рим при Сула. Двамата бяха претърпели крушение като политици, кариерата им беше достигнала своя край, докато ти тепърва започваш да се издигаш. Следователно какво би могъл да спечелиш от един бунт, където и да е?

— Истина е — съгласи се той и в погледа му заиграха искрици, сякаш му беше забавно да я слуша. Сервилия си каза, че студенината, която е срещнала преди малко, се изпарява.

— Естествено, че е истина — отговори тя. — Твоята кариера до този момент — поне доколкото аз знам — ми подсказва, че ако наистина си обикалял Галия и си общувал с хора без гражданство, то е било, за да набираш клиенти.

Цезар се засмя. Напомняше на някое божество, слязло на земята — и според Сервилия добре го съзнаваше. Този човек не би направил нищо, преди да прецени какво въздействие ще окаже на събеседниците си. Знаеше, че и при него всичко се определя от инстинкта: той не преценяваше, а усещаше.

— Вярно е, че набирах клиенти.

— Ето, виждаш ли? — усмихна се Сервилия. — Никой не може да ти държи сметка за това, Цезаре. — След което благоволи да допълни: — Не се притеснявай, аз ще се погрижа хората да научат как стоят нещата в действителност.

Но това беше прекалено. Цезар нямаше да се остави на някаква си Сервилия да го покровителства. Патрицианка или не, тя не стоеше по-високо от него. В очите му проблесна презрение и от всички присъстващи жени погледът му се спря на Муция Терция, която слушаше като замаяна разговора им. Цезар остави Юлия на земята и се приближи до Муция, за да стисне двете ѝ ръце.

— Как си ти, жено Помпеева?

Тя смутено избъбри нещо в отговор. Цезар се обърна този път към Корнелия Сула, дъщеря на диктатора Сула и негова първа братовчедка. Една по една поздрави всички гостенки. Нямаше други непознати, с изключение на Сервилия. След като преглътна обидата от презрителното му отношение, Сервилия следваше всеки негов жест с възхищение. Дори Перпения се подаваше на чара му, а Теренция, тази жена — символ на студенината, се разтапяше от удоволствие! Най-накрая остана само майка му, която Цезар приближи последна.

— Майко, изглеждаш добре.

— Добре съм — отговори му тя. — А ти ми изглеждаш възстановен.

Забележка, която някак го жегна, помисли си с изненада Сервилия. А-ха! Значи и в този дом има студени течения...

— Напълно възстановен — отговори той възможно най-спокойно и седна на съседната кушетка, само че от страната на Сервилия. — Някакъв повод ли честваме?

— Просто се събираме на всеки осем дни в дома на някоя от нас.

При което Цезар се изправи и се извини с това, че трябва да се измие и преоблече, нищо че Сервилия за пръв път виждаше толкова чист и спретнат пътник. Преди да е излязъл от стаята обаче, Юлия го хвана за ръката и го заведе при Брут.

— Татко, това е моят приятел Марк Юний Брут.

Цезар широко се усмихна; Брут беше видимо смаян от подобно запознанство (е, оставаше и да не се смае, ядосваше се Сервилия).

— Твой син ли е? — попита Цезар през рамото на Брут.

— Да.

— А имаш ли и от Силан? — интересува се той.

— Не, само две дъщери.

Цезар вдигна вежда, лукаво се усмихна и излезе от стаята.

Малко след това гостенките си тръгнаха. Сервилия умишлено остана последна.

— Бих искала да обсъдя един въпрос с Цезар — рече тя на Аврелия на вратата, докато Брут я следваше заедно с Юлия. — Няма да е подходящо да го навестя сутринта заедно с клиентите му, затова се чудя дали не можеш да ми уредиш да го видя като частно лице.

— Разбира се — увери я Аврелия. — Ще ти пратя вест.

Нито я запита нещо, нито дори намекна, че въпросът я интересува. Тя си беше наложила веднъж завинаги да се интересува само от своите задачи, а това беше от голямо облекчение за майката на Брут.

Беше ли добре, че се е прибрал? Повече от петнайсет месеца не се беше връщал в Рим. Тъй като управителят Антистий Вет не беше взел със себе си в Испания легати, Цезар се беше оказал вторият по значимост римлянин в провинцията — всичко зависеше от него: правораздаване, финанси, администрация. Непрекъснато обикаляше из провинцията; не му остана време дори да се сприятели с други римляни. Може би беше типично за него, че единственият човек, с когото се сближи, не беше изобщо римлянин; може би беше типично и това, че управителят Антистий Вет не се бе сприятелил със своя помощник и заместник, нищо че се разбираха и от време на време, когато се случеха в един и същи град, вечеряха заедно, но разговаряха предимно по служебни въпроси. Да си роден Юлий Цезар имаше един голям недостатък: всеки началник си даваше сметка колко знатен произход има техният подчинен и се държаха настрана от него. Освен това Цезар винаги напомняше на своите началници за Сула. Същото потекло, същите забележителни способности, същата запомняща се външност, същият леден поглед...

И така, беше ли сторил добре, че се върна в Рим? Цезар оглеждаше подредения си кабинет, избърсаните от праха мебели, подредените по рафтовете свитъци, растителните мотиви по писалището, нарушени само на две места от мастилницата от еленов рог и от глинената чашка за писците.

Ако не друго, то поне завръщането му не се беше оказало толкова непоносимо, колкото очакваше. Когато Евтих отвори вратата и той завари в къщата си толкова много жени, първата му реакция беше да избяга; но веднага си даде сметка, че така е по-добре: не се налагаше да споменава отсъствието на скъпата Цинила. Рано или късно Юлия щеше да му напомни за изгубената съпруга, но не и в първите мигове, не и преди да е свикнал да гледа дома си без Цинила. Трудно му беше да си спомни този дом без нейното присъствие — беше живяла тук от дете, когато не можеше да бъде негова съпруга и той я приемаше за своя сестра, част едновременно от неговото детство и младост. Тя беше една прекрасна и жизнерадостна девойка, а сега беше затворена в мрачна и студена гробница.

Влезе майка му: сдържана и студена както обикновено.

— Кой е разпространявал слухове за пътуването ми до Галия? — попита Цезар, като ѝ придърпа стол близо до своя.

— Бибул.

— Разбирам — въздъхна тежко Цезар. — Е, това можеше да се очаква, нали? Човек не може да обижда въшки като Бибул и да не ги превърне в смъртни врагове. Не можех да го търпя...

— И той не може да те търпи и до ден-днешен.

— Избират се двама квестори и аз имах голям късмет. Жребият ме прати далеч от Бибул. Но той е две години по-голям от мен, което означава, че винаги ще се явяваме заедно на избори — до самия връх на политическата стълбица.

— Значи смяташ да се възползваш от разпоредбите на Сула за патрициите. Искаш да се кандидатираш за куриатна магистратура две години по-рано от плебеи като Бибул — отбеляза Аврелия.

— Ще съм глупак, ако не го сторя, майко. А аз не съм глупак — отговори синът ѝ. — Дори да се кандидатирам за претор на трийсет и шест, пак ще съм прекарал в сената вече шестнайсет години, без да броя времето, когато бях фламен Диалис. Доста дълго за един мъж да чака.

— Но дотогава остават шест години. Какво ще правиш междуременно?

Цезар нервно се размърда.

— О, само преди часове минах през римските порти и вече усещам как стените на града ме притискат. Ще замина отново.

— Очакват се доста съдебни дела. Ти си известен адвокат, можеш да се мериш с Цицерон и Хортензий. Ще ти предложат интересни случаи.

— Да, но вътре в пределите на Рим. Испания — Цезар се наведе напред — беше за мен истинско откритие. Антистий Вет беше обхванат от летаргия и с удоволствие ми даваше колкото работа аз самият пожелаех да свърша, нищо че бях само квестор. Затова бях съдия на всички процеси в провинцията, а едновременно с това управлявах финансите.

— Виж, второто сигурно ти е тежало доста — предположи майка му. — Парите не те интересуват.

— Колкото и странно да изглежда, става ли дума за парите на Рим, интересуват ме, и то много. Взех няколко урока по счетоводство от най-забележителния човек, когото познавам — един гадески банкер от картагенски произход на име Луций Корнелий Балб Старши. Има племенник, Балб Младши, почти на неговата възраст, двамата са съдружници. Свършили са много работа за Помпей, докато е бил в Испания, и в днешно време притежават по-голямата част от Гадес. Това, какво не знае Балб Старши за банковото дело и за разни други фискални въпроси, просто не е от значение. Не ще и дума, че хазната беше в окаяно състояние. Но благодарение на Балб успех всичко да изчистя. Много ми хареса този човек, майко. — Цезар вдигна рамене. — Всъщност той е единственият истински приятел, когото спечелих в Испания.

— Приятелството — напомни му Аврелия — означава близост. Ти познаваш лично цялата римска аристокрация, но не позволяваш на римляните от твоето съсловие да те доближават. Затова малкото ти искрени приятели са или чужденци, или римляни от долните класи.

Цезар се усмихна.

— Глупости! Оправям се по-добре с чужденците, защото отраснах в твоя дом, заобиколен от евреи, сирийци, гали, гърци и кой знае какви още.

— Значи аз съм виновна — тросна му се Аврелия.

Той предпочете да не отговаря.

— Марк Крас е мой приятел, а той трудно ще мине за нещо по-различно от римски благородник.

Но Аврелия направо го запита:

— Направи ли някакви пари в Испания?

— Малко оттук-оттам, най-вече благодарение на Балб. За нещастие точно сега провинцията е доста спокойна, затова нямаше кога да се поспречкаме по границата с лузитаните. А дори да се беше стигнало до война, предполагам, че Антистий Вет щеше да поеме нещата в свои ръце. Но бъди спокойна, майко. Спестяванията от пиратите стоят непокътнати. Достатъчно съм заделил, за да щурмувам висшите магистратури.

— Включително и длъжността на куриатен едил? — Аврелия не изглеждаше убедена.

— При условие, че съм патриций и не мога да си спечеля репутация като народен трибун, не виждам какъв друг избор имам. — Цезар избягваше да поглежда към майка си. Странно! Беше забравил как може да го извади от равновесие.

— Дори да пазиш дела си от пиратската операция, Цезаре, едилската длъжност ще те разори. Познавам те добре! Няма да се задоволиш с посредствени игри. Ще сториш всичко по силите си да организираш най-забележителните игри в римската история.

— Най-вероятно. Но ще му мисля, когато дойде времето — след три или четири години — отговори ѝ спокойно той. — Междувременно ще се кандидатирам на изборите другия месец за куратор на Апиевия път. Никой от Клавдиите не иска да се заеме.

— Още едно начинание, което само ще погълне разходи! Хазната ще ти даде по една сестерция на двеста километра, а ти ще похарчиш по сто денария на всеки два километра.

Този разговор започна да дотяга на Цезар. Дори няколко думи да си разменят, майка му неизбежно захващаше темата за парите и как той се отнасял пренебрежително към въпроса.

— Знаеш ли — рече Цезар, — нищо не се променя. Бях го забравил. Докато бях далеч оттук, бях свикнал да мисля за теб такава, каквато всеки нормален човек иска майка му да бъде. А ето ме пак пред неизбежната действителност. Старите приказки колко съм екстравагантен. Я се откажи отсега, майко! Това, което има значение за теб, за мен няма.

Тя прехапа устни. Надигна се от стола и му каза на излизане:

— Сервилия иска да говори с теб по някакъв личен въпрос. Възможно най-скоро.

— И за какво, ако не е тайна?

— Предполагам, че ще ти каже, щом я видиш.

— А ти не знаеш ли?

— Аз никога никого не питам за нищо, Цезаре, освен теб. Така съм сигурна, че няма да ме излъжат.

— Значи аз не те лъжа, така ли?

— Естествено.

Цезар беше понечил да стане, но отново се отпусна на стола.

— Тази жена ми се струва интересна. — Наклони глава и изгледа изпитателно майка си. — Оценката ѝ за приказките на Бибул бяха удивително точни.

— Ако си спомняш, преди няколко години ти споменах, че има най-точен поглед за политиката от всички римски жени. Но тогава не ти направи достатъчно впечатление, та да пожелаеш да се запознаеш с нея.

— Е, вече се запознах. И ми направи голямо впечатление... Като изключим наглостта ѝ. Тя си въобрази, че може да ме покровителства, мен.

Нещо в тона му накара Аврелия да се спре пред вратата. Извъртя се към Цезар и изпитателно го изгледа.

— Силян не е наш враг — тросна му се тя.

На което той се изсмя.

— Случва се да пожелае и жени, които не са омъжени за мои врагове, майко! И мисля, че тя поне малко ми харесва. Със сигурност трябва да разбере какво иска от мен. Кой знае? Може би мен самия.

— Човек никога не знае със Сервилия. Тя е потайна.

— Съвсем мъничко ми напомни на Цинила.

— Настроил си се романтично, но не се оставяй да бъдеш подведен. Между Сервилия и твоята покойна съпруга, Цезаре, не може да има нищо общо. Цинила беше най-милото момиче на света. Сервилия е трийсет и шест годишна, не е момиче и далеч не е мила. Напротив, тя е студена и твърда като мраморна плоча.

— Защо, не ти ли харесва?

— Харесва ми, и то много. Но това не означава да я идеализирам. — Аврелия отвори вратата. — Вечерята скоро ще е готова. Тук ли ще се храниш?

Цезар видимо омекна.

— Не мога да разочаровам Юлия. Да вечерям на друго място в деня на завръщането си? — Но се сети за нещо друго. — Това момче, Брут, ми се стори особено. На пръв поглед е кротък и любезен, но подозирам, че в него е заложено голямо упорство. Юлия се държеше доста господарски с него. Не мога да си представя, че точно той ще ѝ хареса.

— Съмнявам се, че го харесва. Но двамата са приятели. — Аврелия се разчувства. — Дъщеря ти е много мила. Прилича на майка си.

Сервилия не можеше да върви бавно. Брут едва я следваше, но не се оплакваше: със залязването на слънцето жегата беше отминала, а и той вече беше насочил мислите си върху Тукидид. Юлия беше забравена. Както и вуйчо Катон.

Сервилия имаше навика да го подпитва разни неща, но този път дори не го забелязваше. Мислеше за Гай Юлий Цезар. Когато спря погледа си върху него, се беше сковала и тръпки преминаха по цялото ѝ тяло. Как така не се бяха срещали? Сервилия принадлежеше към тесен аристократичен кръг и би трябвало да познава всички. Но досега дори не го беше виждала! Е, беше чувала много за него — имаше ли римска дама, която да не е? Всички жени искаха да се запознаят с Цезар. Сервилия обаче беше решила, че той е поредният Мемий или Катилина, мъж, който печели женските сърца с една усмивка и знае как да се възползва от това. Един поглед днес я убеди, че Цезар не е нито Мемий, нито Катилина. О, и той пленяваше сърцата и знаеше как да се възползва от това! Но у него имаше нещо много повече. Това беше мъж недостъпен, непроницаем, недостижим. Беше лесно да се разбере как така всяка жена преживяваше с него кратка авантюра, след което горко плачеше от мъка. За жените Цезар отделяше това, което нямаше стойност в очите му, но никога не отдаваше самия себе си.

Сервилия се питаше какво въздействие е оказала върху Цезар. Защо се интересуваше от него точно сега, когато вече е трийсет и шест годишна майка и съпруга? Досега не беше търсила у мъжа нищо повече от сигурност и социално положение. Е, вярно е, че харесваше светлокоси.

С Брут се запозна в деня на сватбата си, тъй като не го бе избирала сама. Черните му коси се оказаха голямо разочарование за нея. Силан беше светлокос, доста приятен на вид, затова и сама го беше избрала. За съжаление беше сгрешила. Той често боледуваше и се оказа със слаб характер. Нищо чудно, че не успяха да се сдобият със син! Сервилия беше дълбоко убедена, че полът на нейните деца ще зависи единствено от нейното собствено желание. Още след първата брачна нощ със Силан тя се бе зарекла Брут да остане единственият ѝ син. По този начин натрупаното от баща му състояние щеше да се уголеми с имуществото на Силан.

Жалко, че не беше по силите ѝ да подsigури Брут с още едно, много по-голямо наследство! Щом се замисли за сина си, Сервилия бързо забрави за Цезар и започна да прехвърля наум петнайсетте хиляди таланта злато, които трийсет и седем години по-рано Цепион Консул бе успял да обере от римския конвой в Нарбонска Галия. Повече злато, отколкото някога се е съхранявало в римската хазна. Сервилий Цепион беше сложил ръка върху богатства, които нямаха равни на себе си. Вярно, че вече не ставаше дума за златни кюлчета, а за имоти: занаятчийски градове в Галия, огромни ниви в Сицилия и Африка, жилищни сгради от единия до другия край на Италия, тайни дялове в многобройни търговски дружества, в каквито римските сенатори нямаха право да участват. Когато Цепион Консул умря, всичко отиде за бащата на Сервилия, а когато той загина през Съюзническата война, наследството се прехвърли на брат ѝ — третия поред Квинт Сервилий Цепион. Да, всичко беше прехвърлено на Цепион! Вуйчо им Друз се беше постарал наследството да остане за него, нищо че сам добре знаеше истината около брат ѝ. А каква беше тази истина? Че Цепион и Сервилия са брат и сестра само по майчина линия. В действителност Цепион беше първото дете, което майка ѝ беше заченала от онова ужасно парвеню Катон Салониан. По онова време тя беше все още омъжена за бащата на Сервилия и снесе чуждото яйце в семейното гнездо: едро, червенокосо момченце с огромен, крив нос, който да убеди и слепите в Рим кой е истинският баща. Днес Цепион вече бе навършил трийсет и в града всички го знаеха чий е и какъв е. Шега, достойна за боговете! Както и величайшо възмездие. Златото от Толоза в крайна сметка се беше прехвърлило у едно копеле, наследник на галска робиня.

Брут изведнъж се сепна и изтръпна: както си вървеше, майка му внезапно изскърца със зъби: зловещ звук, от който всички в дома ѝ се разбягваха. Но той не можеше да избяга. Оставаше му да се надява, че не той е причината за яда ѝ. Надяваха се и робите пред тях, които ужасено се споглеждаха и незабележимо бършеха потта от челата си.

Сервилия дори не забелязваше реакцията на хората край себе си, ами все така властно се носеше напред, подобно на някое митично същество, закарало се да съсипе света. Проклет да бъде Цепион! Е, вече беше твърде късно Брут да стане негов наследник. Цепион се беше оженил за дъщерята на адвоката Хортензий, наследник на една от най-старите и най-знатни плебейски фамилии в Рим, а Хортензия вече бе забременяла и всеки момент щеше да роди. Можеше да се появят и други деца: Цепион беше толкова богат, че спокойно можеше да отгледа дванайсет сина. Колкото до самия него, той беше здрав като бик, както за нещастие бяха всички наследници на Катон Цензор от смехотворния и позорен втори негов брак, който беше сключил наближавайки осемдесетте с дъщерята на роба си Салоний. Това се беше случило преди век и римляните от онова време се бяха присмивали жестоко на стареца; но после му бяха простили и децата на робинята бяха възприети като част от знатните фамилии. Разбира се, Цепион можеше да загине при нещастен случай, както се беше случило с биологичния му баща Катон Салониан. Сервилия отново скръцна със зъби: нямаше голяма надежда! Цепион беше преживял няколко войни, без косъм да падне от главата му, нищо че беше смел войник. Не, трябваше да се сбогува с всякакви мечти за Златото от Толоза. Брут никога нямаше да наследи имотите, които дядо му беше купил. А това не беше честно! По майчина линия той беше кръвен наследник на Цепионите! Ех, ако можеше да се добере до дядовото си наследство, щеше да бъде по-богат от Помпей Велики и Марк Крас, взети заедно!

Няколко метра преди дома на Силан двамата роби изведнъж се завтекоха към вратата, отвориха я широко и в следващия миг се изгубиха във вътрешността на къщата. Докато господарката и синът ѝ влязат в атрия, той беше напълно опразнен, а прислугата вече знаеше, че се е скърцало със зъби. Затова и никой не съобщи на Сервилия за гостенина, който чакаше в дневната. Самата тя го забеляза едва след като се втурна през вратата, обзета от мисли за лошия късмет на Брут.

Пред нея стоеше другият ѝ полубрат, Марк Порций Катон, любимият вуйчо на синчето ѝ.

Катон беше обзет от нова мания: да ходи без туника, защото в зората на републиката никой не бил обличал туника под тогата. Ако Сервилия не беше изпълнена с такава омраза към него, навярно би признала, че подобна необичайна привичка му подхожда, пък дори и никой друг в Рим да не последва примера му. Катон беше на двайсет и пет, радваше се на превъзходно здраве и водеше скромен живот, подобно на римски легионер по време на поход: никаква скъпа храна и нищо друго, освен вода. Имаше къса и рошава червеникава коса, големи сиви очи, но кожата му беше приятно мургава, затова с гордост показваше фигурата си — от рамото, та чак до кръста. Катон беше добре сложен, нямаше никакви косми по тялото. Черепът му беше правилен, устата му — привлекателна. С други думи, ако не беше огромният му нос, би могъл да се мери по красота с Цезар, Мемий или Катилина. Но носът, му беше толкова тънък, остър и изкривен, че човек не забелязваше нищо друго, освен него. Това беше нос, който водеше самостоятелен живот, така поне разправяха хората, готови едва ли не да го обожествят.

— Тъкмо щях да си тръгнавам — обяви с гръмовния си глас той.

— Жалко, че те изпреварих — процеди Сервилия през зъби (искаше ѝ се отново да скръцне, но се въздържа).

— Къде е Марк Юний? Казаха ми, че бил излязъл с теб.

— Брут! Защо не го наричаш Брут?

— Не одобрявам промяната, която последното десетилетие внесе сред имената ни — възрази брат ѝ. — Човек може да носи едно, две, ако ще и три прозвища, но традицията изисква да се обръщаме към него единствено по лично и фамилно име.

— Е, мен ако ме питаш, *Катоне*, много се радвам на тази промяна! Колкото до Брут, за теб той отсъства.

— Мислиш, че ще се откажа — продължи Катон, — но аз няма да се откажа. Докато съм жив, няма да се откажа от нищо. Твоят син е мой племенник и се нуждае от мъжко присъствие. Дали ти харесва или не, аз ще изпълня своя дълг пред него.

— Глава на семейството е пастрокът му, не ти.

Катон се изсмя, сиреч изцвили като кон.

— Децим Юний е едно голямо дете. По-добре някоя умряла кокошка да се грижи за сина ти, отколкото той!

Катон се преструваше на неуязвим, но Сервилия знаеше слабите му места. Едно от тях беше например Емилия Лепида. Колко я беше обичал Катон навремето, когато беше едва на осемнайсет! Беше се увлякъл по нея подобно на грък, харесал си някое малко момченце. А Емилия само го беше използвала, за да дразни Метел Сципион.

Сервилия уж случайно подметна:

— Днес у Аврелия видях Емилия Лепида. Не можеш да си представиш колко добре изглежда! Чудесна майка и съпруга е. Твърди, че била още по-силно влюбена в Метел Сципион.

Стрелата явно попадна в целта. Катон пребледня.

— Само ме използва като примамка да си го върне — отбеляза той с горчивина. — Типично за всяка жена — коварна, лъжлива и безпринципна.

— Така ли мислиш и за съпругата си? — усмихна се Сервилия, а в очите ѝ заиграха пламъчета.

— Атилия е моя съпруга. Ако Емилия Лепида беше устояла на думата си и се бе омъжила за мен, скоро щеше да се убеди, че не търпя женски хитрости. Атилия прави каквото ѝ се каже и води живот, достоен за подражание.

— Горката Атилия! Може би ще наредиш да я убият, ако усетиш да ти лъха на вино? Дванайсетте таблици ти го позволяват, нали знаеш? Ти си такъв горещ защитник на древните закони...

— Аз съм горещ защитник на древните традиции, на обичаите, които Рим е наследил от вековете — тросна се Катон и шумно изсумтя. — Синът ми, дъщеря ми, жена ми и аз се храним само с това, което тя сама ни е сготвила, както и носим дрехите, които тя сама е изпрела, изплела и ушила.

— Затова ли ходиш гол като червей? Представям си какви мъки преживява Атилия.

— Атилия води образцов живот — повтори Катон. — Не мога да се съглася с това децата ни да бъдат отглеждани от слуги и бавачки. Жена ми може сама да се справи с тригодишната ни дъщеря и едногодишния ни син. Така има и с какво да се занимава.

— Както вече казах, мъчи се. Можеш да си позволиш цяла свита от слуги, Катоне, и тя добре го знае. Ти си я превърнал в прислужница и

тя няма да ти бъде благодарна за това. — Сервилия вдигна вежди и иронично го изгледа. — Един ден, Катоне, можеш да се върнеш по-рано вкъщи и да откриеш, че жена ти е потърсила нечия скромна утеха. Кой би могъл да я съди? Пък и на теб самия ще ти отиват рога!

Но този път думите ѝ не го засегнаха. Катон навири надменно нос.

— Няма страшно. Дори при тази инфлация пак си купувам робите на цените, които прадядо ми е установил навремето. И все пак знам как да подбирам хора, които да се страхуват от мен. Аз съм стриктен и справедлив — никой мой слуга не може да се оплаче от мен, стига да си върши добре работата. Но всички знаят, че принадлежат на мен и само на мен.

— Каква домашна идилия! — иронично отбеляза сестра му. — Да не забравя да разкажа на Емилия Лепида какво е изпуснала. — Сервилия вече беше отегчена. — Хайде, Катоне, върви си! Ще се докопаш до Брут само през трупа ми. Може и да нямаме общ баща — милостиви са били боговете за това, — но не съм по-малко упорита. И което е по-важно, Катоне, аз съм много по-интелигентна от теб. — От гърлото ѝ се разнесе заканително мъркане като на котка, свила се пред скок. — По-интелигентна съм и от другия си полубрат.

Тази трета стрела удари право в целта. Катон изведнъж се наежи и сви заплашително пестници.

— Не ме е грижа за злобата ти, когато е насочена срещу мен. Но няма да търпя да се отнасяш така и с Цепион! Това е клевета! Цепион е син на твоя баща, не на моя! Съжалявам, че не сме от едни родители с него, него обичам повече от всички други на този свят! Няма да позволя да говориш така за него!

— Погледни се по-добре в огледалото, Катоне. Цял Рим знае истината.

— Майка ни е била по майчина линия Рутилия — Цепион е наследил червените коси от баба си.

— Глупости! Баба му беше руса, дребна и с далеч по-малък нос от вашите — присмя му се тя. — Приличате си като две капки вода. А и откакто си се родил, Цепион те пое под своето братско крило. Родени сте един за друг и така ще си останете. Нищо никога не ви е разделяло. С Цепион сте синове на един баща. И този баща не е моят!

Катон се надигна от мястото си.

— Ти си зла жена, Сервилия.

— Загуби битката, Катоне, хайде, довиждане, и дано не се видим скоро.

Преди да излезе, той ѝ се закани:

— Но ще спечеля войната. Аз винаги печеля!

— Ще спечелиш само през трупа ми! А и съм сигурна, че ще те надживея.

След което отиде да се види със съпруга си: Децим Юний Силан. Катон беше прав, че той е едно голямо дете. Мъчеше го странна болест и често повръщаше, освен това по характер беше плах, нерешителен и примирен. Каквото можеше да предложи, мислеше си Сервилия, докато го наблюдаваше как се храни, всичко се виждаше от пръв поглед. Хубаво лице и нищо друго. А колко по-различен беше Юлий Цезар, нищо че и той имаше хубаво лице. „Цезар... Започва да ме обсебва. За секунда реших, че и аз съм способна да го омая, но се изпуснах и го обидих. Как така забравих, че той е Юлий? Дори и ние, Сервилияте, не можем да се месим в делата на Юлиите...“

Двете момиченца, които беше родила на Силан, както обикновено досаждаха на Брут (намираха Брут за глупак). Юния беше малко помалка от Цезаровата Юлия — на седем, а Юнила скоро щеше да навърши шест. Двете имаха кестеняви коси и бяха еднакво привлекателни; със сигурност щяха да се полюбят на бъдещите си съпрузи! Хубавата мома и тлъстата зестра са неустоима примамка за всеки. Но и двете вече бяха официално сгодени за наследниците на видни римски фамилии. Само Брут оставаше с неясно бъдеще, нищо че вече беше направил своя избор. Малката Юлия. Колко странно, да се влюбиш в едно дете! Сервилия рядко си позволяваше подобни мисли, но тази вечер беше настроена да гледа истината в очите: Брут беше твърде загадъчен за нея. Така например защо толкова държеше на интелектуалните си занимания? Ако не се отърсеше навреме от подобни приумици, щеше да съсипе политическата си кариера; интелектуалците бяха прицел на подигравки, освен ако не докажеха своята храброст на бойното поле като Цезар или поне не изградяха кариера като Цицерон. Но Брут не можеше да се мери по бързина на мисълта с Цицерон, още по-малко — по мъжественост и чар с Цезар. Навярно би било добре да стане зет на Цезар. Нищо чудно да попие

нещо от неговата магическа енергия. Да, все нещо щеше да попие от Цезар...

На другия ден Цезар ѝ прати вест, че ще се радва да разговаря на четири очи с нея в помещенията, които наемаше на Вик патриции, на третия етаж в сградата между работилницата за бои и Субуранската баня. В четири часа след изгрев-слънце някой си Луций Декумий щял да я чака на приземния етаж, за да я отведе горе.

Антистий Вет оставаше за още един мандат управител на Далечна Испания, но Цезар не беше поемал за свое задължение да служи докрай при него; той дори не си беше правил труда да търси нечие благоволение, напротив, от самото начало беше поверил съдбата си на жребия. Беше му се паднало да служи в Испания, където би останал с удоволствие, но квесторската длъжност беше твърде скромна, за да си изгради политическа кариера. Той си даваше сметка, че следващите няколко години от живота си е добре да прекара в Рим, за да бъде запомнен от хората на Форума: римляните трябваше да го познават по лице и да свикнат да се вслушват в гласа му.

Още на двайсет години Цезар беше спечелил гражданския венец за изключителна храброст, затова беше приет в сената десет години порано от приетото. Освен това имаше право да се изказва на заседание, при условие че сенаторите получаваха тази привилегия едва след избора им за някоя висша управленска длъжност. Но той не злоупотребяваше с това право: Цезар беше умен човек и знаеше, че нищо не би спечелил, ако досажда на колегите си с излишни речи. Не му беше нужно да се изявява като оратор, достатъчно му беше да присъства в сената, за да напомня за изключителните си заслуги. Според законите на Сула, където и да се появи по служебна работа, Цезар беше длъжен да носи на главата си венеца от дъбови листа, който си беше спечелил на бойното поле. А пък всички в негово присъствие бяха длъжни да стават на крака и да го поздравяват, дори бившите консули и цензори. Това го държеше настрана от останалите, както и над тях, а Цезар държеше и на двете. Другите сенатори можеха да се опитват да сформират около себе си партийки и течения, но той предпочиташе да бъде винаги сам. Е, човек трябваше да събира около себе си клиенти, за да печели влияние. Но Цезар не желаше да се

изкачи до върха — а върхът със сигурност беше негова цел — с помощта на приятели и интриги. Не кликата служеше на фаворита, а той — на кликата си.

Ето например така наречените „бони“, добрите люде. От всички политически групи в сената те се ползваха с най-голямо влияние. Често налагаха своите избраници при изборите, попълваха със свои хора състава на съдилищата, прокарваха своите законопроекти през народните събрания. И все пак добрите люде не се бореха за нищо! За тях не можеше да се каже друго, освен че всички са в еднаква степен противници на всякаква промяна. Докато Цезар държеше на промените. Твърде много неща в римското общество се налагаше да претърпят промени, дори да бъдат премахнати! Ако службата му в Испания го беше убедила в нещо, то бе, че промените трябва да се състоят в най-скоро време. Корупцията в администрацията и алчността на провинциалните управители щяха да задушат империята, освен ако не им се сложеше край навреме; а това беше само една от промените, които искаше да види. И възнамеряваше да наложи. Всеки аспект от римския обществен живот се нуждаеше от нов поглед, нова уредба. Но добрите люде все така упорито се съпротивляваха на промените. Това не бяха хората, с които Цезар би се съюзил. Нито пък бяха хората, на които Цезар би се понравил; чувствителните им сетива отдавна бяха надушили у него реформатора.

Имаше само един сигурен път до целта, която Цезар преследваше: военната кариера. Но преди да получи правото да командва римска армия, трябваше да се издигне най-малкото до поста на претор. Осемте претори ръководеха правораздаването в Рим и провинциите, затова всеки, който се надява да бъде избран на високата служба, трябваше да е прекарал години в съда. Цезар нямаше друг избор, освен да остане шест години в града. Щеше да си създава връзки, да си търси поддръжници сред избирателите, да се мъчи да овладее хаотичната политическа игра. За целта трябваше да бъде винаги на показ, да разширява личното си влияние, да привлича клиенти, да се сдружава с богатите от конническото съсловие, да си създава поклонници. И то само от свое име, а не като поредния от „добрите люде“ или от която и да е друга политическа фракция, която държи членовете ѝ да мислят еднакво... или по възможност изобщо да не мислят.

Амбициите на Цезар бяха по-големи от това да оглави някоя фракция; той държеше сам да въплъти една от негласните институции в града: да стане Пръв сред римляните. *Primus inter pares*, пръв сред равни, това означаваше да превъзхожда във всяко отношение всички останали, да се радва на най-голям политически авторитет и на най-добро име. Да бъдеш Пръв сред римляните означаваше сам да се превърнеш в институция. Думата на Първия се слушаше от всички, а в същото време никой не можеше да го свали от власт, защото на теория не я упражняваше: Първият сред римляните не е нито цар, нито диктатор; цялата му политическа значимост се определя от личния му авторитет, той не заема конкретна служба и не разполага с послушна армия, която да го поддържа. Гай Марий се беше издигнал до подобно положение благодарение на победите си над германите, иначе потеклото му не предполагаше подобен успех. Сула на свой ред се издигна до първенството, и то далеч не само защото беше признат за диктатор. Той беше великият Сула, старият аристократ, самодържецът, венценосецът, непобедимият римски пълководец. Легенда от бойното поле, която се е наложила и в политиката, това беше нужно, за да станеш Пръв сред римляните.

Ето защо човекът, който се целеше толкова високо, не можеше да бъде част от която и да е политическа фракция. Той не можеше да се изказва на Форума от чуждо име, не можеше да пада толкова ниско, че да защитава чужди каузи. Той самият трябваше да бъде фракция и всички трябваше да търсят у него достоен съюзник. След управлението на Сула до върховете на властта се издигаха по-лесно патрициите, но Цезар беше патриций. Далечните му предшественици са били членове на сената още по времето, когато в него са заседавали стотина души, и то прости съветници на римските царе. Преди дори Рим да е бил създаден, предците на Цезар са били царе на Алба Лонга. Освен това Цезаровият род стигаше до самата богиня Венера, неговата трийсет и девет пъти прабаба. Именно тя беше родила Еней, царя на Дардания, който след опожаряването на Троя доплавал до бреговете на Лациум и създал царство — на същото място, на което впоследствие щял да се съгради Рим. Подобен божествен произход беше достатъчно основание човек да се превърне във водач на политическа групировка; римляните държаха на хора с потекло, колкото по-знатни бяха предците, толкова по-лесно наследниците се обкръжаваха със съмишленици.

Това възнамеряваше да стори Цезар със следващите девет години от живота си: щеше да предразположи хората да гледат на него като на достоен за първенството. Кое не означаваше, че трябва да търси на всяка цена благоразположението на висшето общество; напротив, трябваше да наложи волята си над другите обществени класи. Римските аристократи щяха да се страхуват от него, щяха да го ненавиждат, както ненавиждаха всички други, сдобили се със славата на Първи сред римляните. Хората от неговите среди щяха да се борят със зъби и нокти да му попречат, щяха да използват всички възможни средства да спрат възхода му, преди той да е в състояние да разгроми тях. Именно затова римският елит не можеше да търпи Помпей Велики, който си въобразяваше, че е римски първенец. Е, той нямаше да се радва дълго на първенството си. Подобно звание прилягаше единствено на Цезар и никоя сила, човешка и природна, не можеше да му попречи да си го присвои. Беше сигурен в това, защото добре се познаваше.

На сутринта след завръщането си у дома Цезар с облекчение завари малка група свои клиенти, дошли да го поздравят по случай пристигането; приемната на дома му беше пълна с народ и старият прислужник Евтих не можеше да скрие щастливата си усмивка. Радваше се и старият Луций Декумий, заприличал на огромен скакалец: мършав и прегърбен, но все така жизнен, неспособен да си намери място от вълнение.

За изненада на мнозина от присъстващите Цезар посрещна Декумий с целувка по устата.

— След Юлия ти най-много ми липсваше, татенце — притисна го към себе си Цезар.

— Рим не е същият без тебе, Паво! — отговори му старецът. Паво, т.е. Паунче, беше старият прякор, който Декумий бе измислил на Цезар, когато знатният му съсед бе още невръстно дете.

— Като те гледам, татенце, упорито отказваш да остарееш.

Това беше самата истина. Никой не знаеше на колко години е Луций Декумий. Може би приближаваше седемдесетте, но навярно щеше да живее вечно. Принадлежеше към четвъртата имуществена класа, членуваше в градската триба Субурана, но така или иначе гражданският му статут не позволяваше да участва реално в изборите или в политическия живот. Затова пък Декумий се ползваше с голямо влияние сред известни обществени кръгове. Изпълняваше ролята на пазител на

колегията от кръстопътя, която колегия се помещаваше в съседство с жилищната сграда на Аврелия, и всеки човек от квартала, независимо от положението си, беше длъжен поне от време на време да го навещава. Колегията заемаше едноетажна къщичка на кръстовището между две големи улици и играеше ролята едновременно на примитивен храм и обикновена градска пивница. В качеството си на пазител на кръстопътя Луций Декумий се ползваше с истинска власт; в същото време беше натрупал голямо богатство чрез престъпни афери и беше склонен да дава заеми срещу разумни лихви на хора, които един ден биха могли да послужат на неговите цели или на тези на патрона му Цезар. Цезар, когото Декумий обичаше повече от двамата си родни синове, Цезар, който беше участвал като момче в някои от незаконните му деяния...

— Жилището ти е готово да те посрещне — усмихна му се многозначително Декумий. — Купихме ново легло. Много е удобно.

В студените сини очи на Цезар нещо проблесна. Той се ухили и съзаклятнически намигна на стария си приятел.

— Нека най-напред го пробвам, пък после ще отсъдя, татенце. Което ми напомня... Би ли занесъл едно съобщение до жената на Децим Юний Силан?

Луций Декумий свъси вежди.

— На Сервилия?

— Изглежда дамата е известна.

— Няма как да не я знаем. Тя е жестока с робите.

— Откъде знаеш? Навярно робите си имат своя собствена колегия на Палатина?

— Тези неща се разчуват, много бързо се разчуват! Не би се спряла да разпъне някой роб на кръст, ако реши, че им е нужен урок. Прави го наред градината, всички да видят. Е, което е истина, първо ги бият с камшик, та да не се мъчат дълго на кръста.

— Колко мило от нейна страна — подхвърли Цезар и започна да обяснява какво да й се съобщи. Луций Декумий едва ли му намекваше да не се сближава със Сервилия; още по-малко би си позволил да осъжда вкуса му. Не, той просто си вършеше работата, като му съобщаваше каквото знае.

Храната не означаваше нищо за Цезар: не беше нито лакомник, нито последовател на епикурейската философия. Докато обикаляше

клиентите си, той си хапваше прясно изпечения геврек, донесен му от хлебарницата, собственост на Аврелия, и отпиваше студена вода. Икономът добре познаваше навигите му, затова беше донесъл още няколко табли с гевреци, та да закусят и посетителите. За тези, които предпочитаха, имаше кани с вино, също и малки гърненца със зехтин или мед. Правеше впечатление как клиентелата на Цезар нараства.

Някои бяха дошли без определена цел, просто да му напомнят, че са на негово разположение. Други обаче искаха препоръка за служба, надяваха се на протекции за току-що излезлия от училище син или пък се чудеха какво мисли Цезар за дъщерята на еди-кой си или за този или онзи имот? Неколцина бяха дошли да търсят пари и той ги посрещаше с разтворени объятия, сякаш кесията му беше бездънна като тази на Марк Крас. В действителност имуществото му беше твърде скромно.

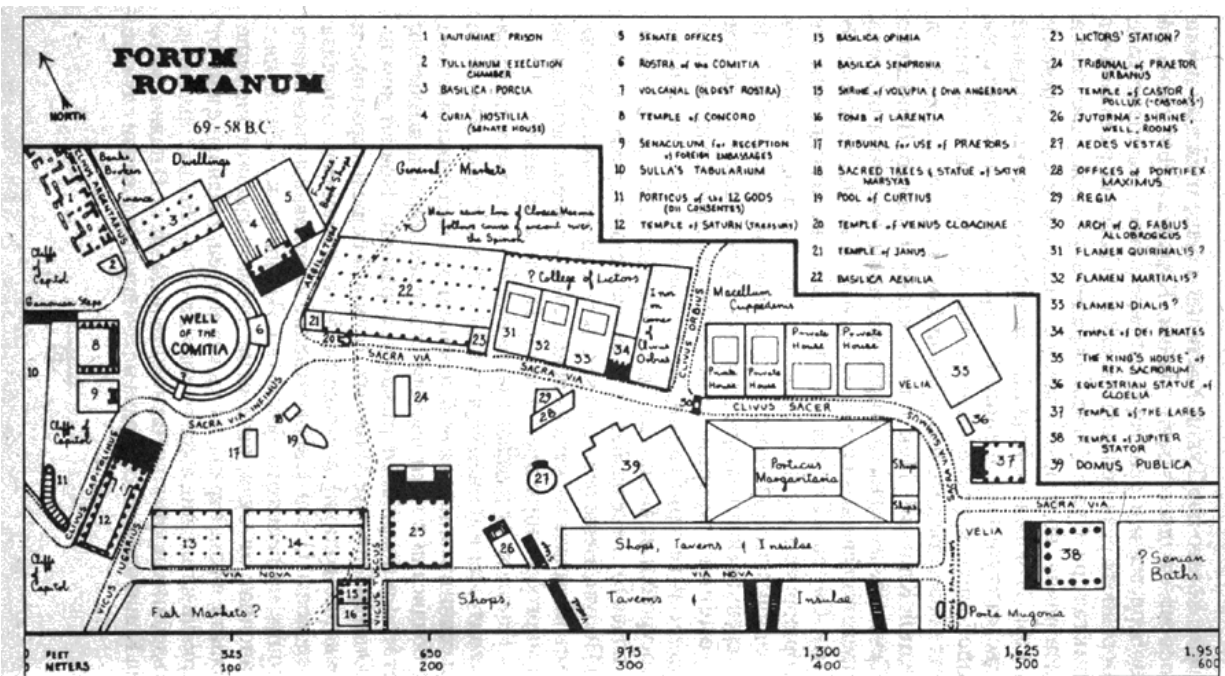
Повечето от клиентите си тръгнаха скоро след като Цезар приемеше поздравленията им и разменише по някоя дума с тях. Онези, които се задържаха повече, се нуждаеха от написването или подписването на документи, затова търпеливо чакаха. В крайна сметка изминаха повече от четири часа, преди да си тръгне последният клиент. Останалите часове от деня принадлежаха изцяло на Цезар. Разбира се, посетителите не се бяха разотишли по домовете си: в мига, в който той прегледа кореспонденцията си и излезе пред входа на дома си, около него веднага се събра тълпа, която щеше да го следва през целия ден, където и да отидеше. Всеки патрон трябваше да покаже пред обществото своите клиенти!

За съжаление по времето, когато Цезар и свитата му се появиха на Форум Романум, там не завариха никого с по-високо положение. Озоваха се в долния край на Аргилет, заобиколиха Базилика Емилия и стълбата пред Курия Хостилия, за да се озоват в самия център на римския свят: сърцето на Форума, равно пространство, осеяно с много постройки и паметници, останали от различни исторически епохи. За последен път Цезар бе минал оттук преди петнайсет месеца. Но нищо не се беше променило. Нямахме и да се промени.

Кладенецът на Комициите зееше насреща му: миниатюрен амфитеатър, чиито трибуни се снишаваха далеч под нивото на площада. Това беше мястото за срещи едновременно на плебейското събрание и трибутните комиции. Мястото побираше около три хиляди души. От отсрещния край, някак странично спрямо входа на Курията, се падаше

рострата — трибуната, от която ораторите се обръщаха към тълпата, скупчена в Кладенеца. Самата Курия Хостилия представляваше антична постройка, място за заседания на сената още от деня, когато цар Тулий Хостилий я беше издигнал преди повече от шестстотин години. Курията беше тясна да побере всички сенатори едновременно — особено след поредното разширяване на сенатския състав, наложено от диктатора Сула. Отвън сградата изглеждаше доста невзрачна, но пък се славеше с изящните си стенописи вътре. Изворът на Курций, свещените дървета, колоната със статуята на Сципион Африкански, носовете на пленените картагенски кораби, качени по съседните стълбове, статуите на известни римляни като страховития Апий Клавдий Цек или лукавия Скавър Принцепс Сенатус, издигнати върху масивни пиедестали, това представляваше пейзажът наоколо. Каменните плочи по Вия Сакра (Свещения път) бяха по-изтъркани от бордюрите край тях. Сула беше подновил бордюрите, но традицията забраняваше да се посяга на самия път. В отсрещния край на празното пространство, между две-три временни дървени конструкции, представляващи съдебните трибунали, се изправяха старомодните постройки на Базилика Опимия и Базилика Семпрония, а вляво от тях се намираще величественият храм на Кастор и Полукс. Беше истинска загадка как народните събрания и съдилищата можеха да действат на толкова тясна площ и многобройните препятствия. Но те се справяха.

На север от площада се издигаше могъщата снага на Капитолия и на неговия хълм — близък — Аркс. По двете съседни възвишения бяха накацали множество светилища с боядисани в ярки цветове стълбове, тераси, позлатени статуи и покриви от ръждиви керемиди. Новият дом на Юпитер Оптимус Максимус (старият беше изгорял преди няколко години) все още не беше довършен, отбеляза недоволен Цезар. Катул очевидно не отдаваше дължимата почит на великото божество. Затова пък Табуларият, започнат от Сула, вече беше готов. Сградата заемаше цялата южна страна на хълма и представляваше низ от аркади и галерии, в които щяха да се помещават архивите, съдебните протоколи и книгата на хазната. В подножието на Капитолия се намираща някои други държавни служби: храмът на Конкорд и в негово съседство старият Сенакулум, мястото за посрещане на чужди делегации от сената.

Цезар се беше насочил към отсрещния край на Форума, до Сенакулума — там, където Клив Капитолин се отделяше от Вик Югарий. На самия ъгъл се намираше храмът на Сатурн, внушителна стара постройка в строг дорийски стил. Изключение правеха пъстрите бои по дървените стени и колони. Зад тях се криеше древната статуя на божеството, която трябваше периодично да се пълни със зехтин и да се загръща в плат, за да не се разпадне. Но което беше по-важно, в храма на Сатурн се помещаваше римската хазна.

Самият храм се издигаше върху шест метра висок постамент — куха каменна структура, чиято вътрешност представляваше лабиринт от коридори. Някои от помещенията бяха хранилища за римските закони, т.е. на каменните и бронзовите плочки, на които биваха гравирани след приемането им от народното събрание. Неписаната конституция на Рим изискваше всеки действащ закон да бъде пазен в храма на Сатурн. Но претрупаните лавици вече подсказваха нуждата от нов закон: приетите текстове трябваше да преминават тържествено през лабиринта и да бъдат отнасяни на друго, по-просторно място.

Голяма част от приземния етаж на храма принадлежеше на хазната. Дебели тухлени стени и тежки железни врати пазеха материалното възплъщение на римското богатство: хиляди таланти злато и сребро, отлети на кюлчета. В тесните и мрачни стаички, на светлината на маслени лампи или на тесните прозорчета работеха

държавните чиновници, отговорни за римските финансови отчети. Най-висшестоящите носеха титлата трибуни ерарии и бяха избирани от народа, докато останалите бяха скромни писари и още по-скромни държавни роби — чистачи. Последните се занимаваха най-вече с пода и сякаш не забелязваха гъстите паяжини по ъглите и стените.

Увеличаването на земите на Римската република, както и доходите от провинциите отдавна бяха затрупали храма на Сатурн с книжа, които той не можеше да побере. И все пак римляните имаха упорития навик да не се отказват от дадена административна практика, щом тя им е вършела работа в миналото. Затова и до ден-дневен Сатурн си оставаше единствен подходящ дом за хазната. Големи количества кюлчета и монети бяха преразпределени из подземията на други светилища, архивите от предишни години бяха прехвърлени в построения за целта Табуларий, откъдето и беше нараснал броят на служителите, обслужващи хазната. Държавните служители представляваха друг сериозен недостатък в римската управленска система, но хазната си искаше своето: обществените пари трябваше да бъдат подлагани на ежедневни грижи подобно на цветни лехи или зелени ливади. Дори за целта да се наемаше цяла армия от чиновници.

Спътниците на Цезар благоговейно се отдръпнаха назад, докато той самият се изкачи до тежката резбована врата на храма. Беше облечен в бяла тога с широка пурпурна ивица по края на туниката под нея. Това беше официалното облекло за всеки римски сенатор. Към него Цезар прибавяше и венеца от дъбови листа, както повеляваше законът: при всяка своя публична изява, а настоящата беше такава, римските венценосци трябваше да напомнят на съгражданите си за своите бойни подвизи. Друг на негово място щеше да изчака някой от придружителите му да потропа на вратата, но той го стори сам. След което търпеливо изчака вратата да се откряне.

— Гай Юлий Цезар, квестор на провинция Далечна Испания под командването на управителя Гай Антистий Вет — представи се Цезар. — Дошъл съм да предам финансов отчет за изтеклата година, както изискват законите и традицията.

Човекът на вратата го пропусна и затвори след него. Клиентите на Цезар останаха навън.

— Доколкото знам, прибрал си се вчера? — посрещна посетителя началникът на хазната, Марк Вибий, в сумрачната си канцелария.

— Точно така.

— Няма защо да се бърза с тези дела, нали знаеш?

— Що се отнася до мен, имам си причина. Не мога да се освободя от квесторската длъжност до мига, в който предоставя отчетите.

Вибий примигна в недоумение.

— Тогава ги представи.

Цезар бръкна в синуса — гънката на тогата, която служеше като джоб — и извади седем свитъка. Всеки от тях беше подпечатан на два пъти: веднъж с пръстена на Цезар и веднъж с този на Антистий Вет. Но когато Вибий понечи да разчупи печатите на първия свитък, той го възпря.

— Какво има, Гай Юлий?

— Няма свидетели.

Вибий пак примигна.

— О, така ли. Нямаме навика да се тревожим от подобни дреболии — заяви той и отново посегна към свитъка.

Но Цезар протегна ръка и го сграбчи за китката.

— Предлагам ви да започнете да се тревожите от подобни дреболии. Това са официалните отчети за целия период, в който съм бил квестор на Далечна Испания, затова държа да присъстват свидетели при тяхното представяне. Ако времето не е подходящо подобни свидетели да се явят, нека си уговорим ден и час и ще дойда пак.

В стаичката сякаш стана по-хладно.

— Разбира се, Гай Юлий.

Но първите четирима свидетели, които се появиха, не бяха по вкуса му. Едва след като му бяха предложени общо дванайсет, той даде съгласие четирима от тях да останат. Прегледът на отчетите мина толкова бързо и в същото време беше толкова обстоен, че Марк Вибий зяпна от удивление. За пръв път се сблъскваше с квестор, който разбира от счетоводство, освен това Цезар притежаваше феноменална памет, позволяваща му да изброява своите данни, без да прави справки в документите пред себе си. Докато свърши с представянето, Вибий беше плувнал в пот.

— Трябва да призная, че никога не ми се е случвало да изслушам толкова добър отчет от страна на римски квестор. — Той избърса потта от челото си. — Всичко е както трябва, Гай Юлий. Нещо повече, Испания ти дължи само благодарности, задето си й спестил толкова

усложнения и злоупотреби. — Последното беше придружено с добронамерена усмивка. Вибий си беше дал сметка, че надменният му събеседник се е насочил към консулската длъжност, затова си струваше да го поласкае.

— Ако всичко е наред, ще се радвам да получа официален документ от твоя страна. Подписан пред свидетели.

— Нямахте защо да ми напомняш.

— Много добре тогава!

— А кога ще пристигнат парите? — попита Вибий, докато изпращаше необичайния си посетител.

Цезар вдигна рамене.

— Не е от моята компетенция да знам. Предполагам, че управителят ще изчака края и на втория си мандат, за да донесе данъците от двете години заедно.

Вибий разочаровано възкликна:

— Вече ни омръзна? Това, което Рим би трябвало да получи още тази година, ще остане у Антистий Вет, и то достатъчно дълго време, за да го вложи от свое име и да натрупа печалба за себе си.

— Това не противоречи на закона, освен това не ми е работа да критикувам своя доскорошен началник — заяви Цезар и излезе навън.

— Аве, Гай Юлий! — отсече Вибий и затвори вратата.

Срещата беше продължила цял час и междувремежно Форумът се беше понапълнил. Гражданите бързаха по делата си, преди да е настанало време за вечеря. Сред новодошлите Цезар разпозна Марк Калпурний Бибул, когото преди много години беше качил на един висок долап пред очите на шестимата им колеги — военни трибуни в армията на Лукул. И го нарече „Въшката“. Бяха се намразили от пръв поглед. Можеше да се случи с всеки. Бибул умишлено го беше обидил по начин, който изискваше физическа саморазправа. И все пак дребният му ръст не позволяваше на високия и здрав Цезар да го удари — нямаше да е почитено. Бибул му беше намекнал, че е успял да уреди за римската армия великолепната флотилия на витинския цар Никомед, предлагайки самия себе си на възрастния монарх. При други обстоятелства Цезар би се сдържал, но той го беше предизвикал буквално дни след като не друг, а военачалникът Лукул беше предположил същото. Да чуе подобна клевета за втори път му дойде твърде много; за наказание Бибул беше качен на тежкия долап, откъдето

дори не беше в състояние да слезе сам. Това се случи в самото начало на цяла година съвместна служба в щаба на Лукул — по времето на обсадата на Митилена. Между двамата младши офицери се беше издигнала стена. Бибул щеше да му остане враг завинаги.

През последните десет години старият му неприятел изобщо не се беше променил, мислеше си Цезар. Начело ма неколцината знатни римляни стоеше самият Бибул. Плебейската фамилия на Калпурниите имаше два клона: Пизон и Бибул. Пизоните бяха сред най-високите римляни изобщо, докато Бибулите (името означаваше „подобен на гъба“, гъба — сунгер, каквито се киснеха във вино през лятото) бяха точно обратното. Всеки представител на римската аристокрация би могъл отдалеч да познае към кое от двете разклонение на фамилията принадлежи Бибул. Той не само беше нисък на ръст, ами беше с тесни рамене и дребно личице. Кожата му беше толкова светла и създаваше впечатление, че е прозрачна. Косите му бяха светлоруси, почти бели, веждите му дори не се забелязваха, а сребристите му очи изглеждаха отдалеч като очи на слепец. Бибул не беше грозен, но много напомняше на привидение.

Бибул беше придружен от неколцина спътници, сред тях негови клиенти. До него вървеше един човек, когото никой не можеше да сгречи. Само младият Катон можеше да ходи гол под туниката и да притежава подобен нос. Е, нищо чудно, че двамата бяха приятели. Жената на Бибул беше Домиция, първа братовчедка на Катония зет Луций Домиций Ахенобарб. Неприятните типове винаги се събираха, дори се обвързваха в роднинство. При условие, че Бибул беше един от „добрите люде“, следваше, че и Катон се е присъединил към тях.

— Да не би да ти е нужна по-голяма сянка, Бибуле? — попита иронично Цезар, щом се срещнаха. Погледът му недвусмислено се спря първо на дребничкия Бибул, сетне на високия Катон. Като се имаше предвид разположението на слънцето, Катон наистина правеше сянка на приятеля си.

— Катон ще ни скрие и двама ни в сянката си, когато му дойде времето — отговори хладно Бибул.

— Е, носът ще му помогне доста — съгласи се Цезар.

Катон нежно потупа внушителния си хобот. Шегата не го засегна, но пък и не го разсмя: той нямаше чувство за хумор.

— Никой не би могъл да сбърка статуята ми с нечия друга.

— Истина е. — Цезар отново погледна Бибул. — Смяташ ли да се кандидатираш за служба?

— Не и аз!

— А ти, Марк Катоне?

— Ще се явя за военен трибун.

— И ще успееш без проблем. Чувам, че си спечелил забележителна колекция от награди във войната срещу Спартак.

— Точно така! — изпревари приятеля си Бибул. — Не всеки в армията на Попликола беше страхливец!

Цезар вдигна вежди.

— Нищо не съм намеквал.

— Не ти и трябва да намекваш. Ти сам избра да служиш в армията на Крас.

— Никой не ме е питал, още по-малко ще питат Марк Катон къде иска да служи като трибун. Ние сме прости военни магистрати, сражаваме се там, където Ромул ни прати.

При тези думи тримата се умълчаха. Нямаха какво повече да си кажат. Навярно биха се разделили, ако точно в този момент не се появиха двамина други събеседници: далеч по-приказливи. Апий Клавдий Пулхер и Марк Тулий Цицерон.

— О, Катоне, за какво си се замислил? — усмихнато го попита Цицерон.

Но на Бибул му идваше твърде много и той поведе приятеля си нататък.

— Не разбирам — рече Цезар, докато проследяваше с поглед Катон. — Защо ходи без туника?

— Твърди, че така повелявала традицията — обясни Апий Клавдий. — Опитва се да убеди всички ни да се съобразяваме със старите обичаи. — Клавдий беше типичен представител на фамилията — среден на ръст, тъмнокос, мургав, общо взето, доста приятен на вид. — На него може да му отива, Цицероне, както и на Цезар, но се съмнявам дали ти ще направиш добро впечатление в съда гол?

— Детинска приумица — отвърна Цицерон. — Ще му мине. — Интелигентните му тъмни очи се спряха върху Цезар и засвяткаха

лукаво. — Спомням си, че и ти навремето ядоса добрите люде, Цезаре. Беше единственият човек в сената с дълги ръкави, че и пурпур по ръкавите.

Цезар се засмя.

— Скучно ми беше и си рекох, че така ще ядосам Катул.

— Наистина го ядоса! Като водач на добрите люде Катул се изживява за пазител на римските традиции.

— Като споменахме Катул, чудя се кога смята да довърши храма на Юпитер? Не виждам никаква промяна от миналия път.

— О, храмът беше осветен още преди година — рече Цицерон. — Виж, кога ще влезе в употреба, кой да ти каже? Сула беше докарал нашия човек едва ли не до просешка тояга. Знаеш, че големия дял от парите Катул трябва да ги отдели от собствената си кесия.

— Той може да си го позволи. Докато Сула беше в изгнание, Катул си трупаше парички при Цина и Карбон. Строежът на храма беше начин да му отмъсти.

— Е, да, отмъщенията на Сула бяха толкова необичайни, че и десет години след смъртта му все още си спомняме за тях.

— Няма как иначе, той беше пръв сред римляните.

— А сега Помпей се преструва на такъв — презрително изрече Апий Клавдий.

Цезар не успя да му отговори, защото Цицерон го изпревари:

— Радвам се, че се прибра в Рим, Цезаре. Хортензий доста остаря. Откакто го победих при делото с Гай Верес, вече не е същият. Ще ми се да имам сериозен съперник в съда.

— Доста остарял ли? Та той е само на четирийсет и седем! — учуди се Цезар.

— Не се преуморява — обясни Клавдий.

— В техните среди никой не се преуморява.

— Е, не бих казал същото за Лукул.

— Така е, ти ще знаеш най-добре, нали служи при него на изток? — съгласи се Цезар и кимна на придружителите си в знак, че ще си тръгва.

— Радвам се, че всичко приключи — поклати глава Апий Клавдий. — Но виж, пратих му достоен заместник! — изсумтя той злорадо.

— Какъв заместник?

— Малкия ми брат, Публий Клодий.

— О, това ще се хареса на Лукул, няма как! — засмя се на свой ред Цезар.

И така Цезар напусна Форума някак успокоен. През следващите няколко години в Рим имаше какво да се случи. Борбата нямаше да е лесна, а това му харесваше. Катул, Бибул и другите „добри люде“ щяха да се опитат да му попречат. Но се намираха и приятели: Апий Клавдий не беше обвързан с никоя политическа фракция, освен това беше патриций и би бил склонен да подкрепя събратята си.

Ами Цицерон? Откакто след онова брилянтно спечелено дело беше изпратил Гай Верес в доживотно изгнание, всички в Рим го познаваха. Цицерон се издигаше въпреки един голям свой недостатък: нямаше нито един славен предшественик, който да заслужава внимание. Той беше хомо новус, нов човек, т.е. парвеню. Беше наследник на почтена селска фамилия, но пръв неин представител с място в сената. Беше родом от същата област, където се беше родил Гай Марий, двамата бяха далечни роднини. Цицерон обаче се срамуваше от това и дори не забелязваше, че извън сената повечето римляни боготворят Марий. Цицерон криеше, че се е родил в Арпин, и се опитваше да залъгва всички край себе си, че е роден римлянин. Дори пазеше в дома си восъчните маски на семейните предци, нищо че това бяха роднините на съпругата му Теренция. Подобно на Гай Марий и той се беше оженил за представителка на висшето общество и разчиташе на връзките ѝ, за да се добере до консулската длъжност.

Той беше кариерист — нещо, в което никой не може да обвини Гай Марий. Марий се беше оженил навремето за по-голямата сестра на Цезаровия баща — любимата леля Юлия. По подобни съображения Цицерон бе взел грозната Теренция. И все пак Марий гледаше на консулския пост просто като на трамплин към върховното командване в римската армия. Цицерон държеше на всяка цена да стане консул. Марий искаше да бъде пръв сред римляните. Цицерон искаше да докаже, че принадлежи към най-висшите обществени кръгове. О, той рано или късно щеше да успее. Никой не можеше да му съперничи в съда, което означаваше, че е събрал край себе си цяла армия от престъпници и мошеници с произход, които можеха да прокарват

влиятието му в сената. Да не говорим, че си оставаше най-големият оратор в Рим, което беше причина други хора с влияние да прибегват до услугите му.

Цезар не страдаше от снобизъм, затова можеше спокойно да отдаде дължимото на Цицерон. Надяваше се да го привлече към себе си. Проблемът бе, че Цицерон никога не можеше да се задържи дълго време на нечия страна. Голямото му въображение и интелектът му подсказваха твърде много възможности, но той, вместо да ги използва, отстъпваше пред вродената си свенливост и се оставяше на течението. За човек като Цезар свенливостта беше най-големият недостатък. Ако Цицерон бъдеше на негова страна, той много по-лесно би изградил политическа кариера. Но дали Цицерон щеше да види предимствата, които един евентуален съюз помежду им би му донесъл? Това зависеше изцяло от волята на боговете.

Освен това Цицерон беше беден, а Цезар не разполагаше с пари да го купи. Като се изключат поземлените владения в Арпин, Цицерон разчиташе на жена си: Теренция беше изключително богата. Но за съжаление тя сама управляваше богатствата си и отказваше да предоставя средства на Цицерон за купуване на произведения на изкуството и провинциални вили, към които той имаше слабост. Ех, тези пари! Бяха способни да премахнат толкова много препятствия, особено за човек, който си е наумил да бъде пръв. Пример беше Помпей Велики, собственик на неизброими богатства. Той просто си купуваше съмишленици. Докато Цезар, въпреки благородния си произход, нямаше възможност да купува нито съюзници, нито гласове. В това отношение двамата с Цицерон си бяха лика-прилика. Ако нещо можеше да го възпре, разсъждаваше Цезар, това беше липсата на достатъчно пари.

На другата сутрин Цезар пусна всички свои клиенти да си вървят веднага след сутрешната среща с тях и отиде сам до жилището, което наемаше в една висока сграда на Вик Патриции — между бояджийската работилница на Фабриций и Субуранската баня. Това беше неговото убежище, което ползваше още от края на войната със Спартак. Майка му, жена му и дъщеря му налагаха едно твърде женско присъствие в родния му дом, на което той често трудно издържаше. Хората в Рим

бяха свикнали с шума, дори богатшите на Палатина или в Карина се примиряваха с виковете, песните и смеха на робите, с детската глъч, с бебешкия плач, с непрестанните брътвежи на жените дори когато стояха далеч от съпрузите и бащите си и не им досаждаха с капризи. Това беше нормалното състояние на нещата и малцина мъже биха го възприели като неприятно. Но Цезар беше различен. Той обичаше самотата. Но понеже беше истински римлянин, дори не се опита да наложи своите вкусове на семейството си. Други биха забранили на домашните да вдигат шум или да го безпокоят без причина, но той предпочете да си наеме още едно жилище.

Цезар обичаше изящните вещи, затова трите стаи, които наемаше в този невзрачен многоетажен дом, никак не отговаряха на нивото на квартала. Единственият му истински приятел, Марк Лициний Крас, който страдаше от ненаситна алчност и страст към недвижимата собственост, веднъж си бе позволил да прояви неочаквана щедрост: продаде му изключително изгодно подова мозайка. Когато навремето купи дома на Марк Ливий Друз, Крас не беше харесал старомодната мозайка на къщата; но Цезар имаше чудесен вкус и знаеше, че подобно изящество е непознато за последните петдесет години. Крас реши да използва новото жилище на Цезар за работна площадка на част от робите си. Той имаше навика да купува цели дружини от роби, да ги обучава на различни занаяти, като измазване и боядисване на стени, позлатяване на колони, ваяне на гипс, рисуване на фрески и т.н., след което ги продаваше на многократно по-висока цена.

Когато Цезар влезе в тайното си жилище, въздъхна с облекчение. Трите помещения, в които четеше, посрещаше хора за работа и любовниците си, бяха чудесно подредени. Прекрасно! Луций Декумий беше изпълнил препоръките му и беше подредил всичко точно според желанието на Цезар. Новите мебели Цезар беше намерил в Испания и ги беше пратил в Рим по море много преди края на мандата си: лъскава маса с чекмеджета, изваяна от червен мрамор и с крака във формата на лъвски лапи; позлатена кушетка за хранене, тапицирана в тирски пурпур, както и два изящни стола. Към тях се прибавяше и новото легло, за което Луций Декумий беше споменал — широко, от позлатен абанос, застлано с пурпур. Кой би могъл да предположи, че човек като Луций Декумий ще има същия вкус като Цезар?

Собственикът на сградата дори не си правеше труда да види как се използва третото помещение. То всъщност представляваше част от балкона, обърнат към вътрешния двор. От двете страни беше заграден със стена от съседите, затова се беше превърнал в самостоятелна стая. Цезар използваше мястото за баня. Беше вкарал голяма бронзова вана, резервоар за вода и нощно гърне. В жилището нямаше кухня, пък и Цезар не държеше отделен слуга, който да живее постоянно тук. За къщата се грижеха слугите на Аврелия, които икономът Евтих редовно пращаше, за да изливат водата от ваната, да пълнят резервоара, да подмиват гърнето, да изпират бельото, да мият подовете и да бършат праха.

Луций Декумий вече го чакаше. Беше седнал на ръба на кушетката и понеже беше нисичък, краката му висяха над тритона, изобразен на пода. В ръцете си държеше разпънат свитък.

— Навярно проверяваш дали сметките на Колегията са точни, преди да си ги предал на градския претор? — предположи Цезар.

— Нещо подобно! — съгласи се той.

Цезар отиде до водния часовник да се увери, че не е закъснял.

— Според това малко животинче е време да слезеш долу, татенце. Може и да не дойде навреме, още повече ако Силан не поглежда часовниците вкъщи. И все пак госпожата не създава впечатление да е безразлична към времето.

— Няма да ти трябвам, Паво, затова просто ще я въведа вътре и си отивам — сбогува се с него Луций Декумий и бързо се изнесе.

Цезар седна зад писалището и се зае с писмото до Орадалтида, царицата на Витиния. Едва беше нагласил листа пред себе си, когато вратата се отвори и влезе Сервилия. Цезар се оказа прав: гостенката ценеше точността.

Той се изправи и мина пред писалището, за да я посрещне. Стори му се любопитно, че тя му протяга ръка като мъж. Беше придърпал другия стол пред масата, нищо че не беше сигурен къде ще разговарят. Може би нямаше да е добре да поставя помежду им такова голямо писалище: при определени обстоятелства повече интимност би била от полза. Но майка му се оказваше права: човек трудно можеше да разбере жена като Сервилия. За да не сбърка, Цезар я настани на стола и се върна на мястото си зад писалището.

Сервилия беше доста запазена за своите трийсет и шест години. Беше облечена в елегантна, яркочервена роба — макар да се доближаваше до цвета на проститутските одежди, някак запазваше добрия тон и дори внушаваше чувството за целомъдрие. Да, Сервилия беше хитра! Лъскавият плат отразяваше така светлината, че изглеждаше по-скоро син. Косата ѝ беше сресана на път, така че скриваше ушите ѝ, и прибрана на кок. Доста необичайна прическа, но отново в рамките на благоприличието. Имаше малка уста, светла и гладка кожа, черни очи с тежки клепачи и дълги, извити мигли. Цезар подозираше, че усърдно скубе веждите си, но което беше най-любопитно: дясната ѝ страна сякаш бе отпусната. Беше го забелязал и у сина ѝ Брут.

Сервилия не бързаше да говори, затова той наруши мълчанието.

— С какво мога да ти помогна, домина? — попита я сухо.

— Глава на нашето семейство, Гай Юлий, е Децим Силан — отвърна му Сервилия, — но има някои проблеми, които засягат по-скоро покойния ми първи съпруг, Марк Юний Брут. Затова предпочитам аз да се заема с тях. Сегашният ми съпруг не е добре със здравето и аз гледам да не го товаря с излишни грижи. Искам да съм сигурна, че няма да изтълкуваш погрешно моите мотиви, нищо че на пръв поглед си присвоявам права, които по традиция принадлежат на мъжа в семейството.

Цезар продължи все така да я гледа с едва прикрито безразличие.

— Няма да изтълкувам нищо погрешно — увери я и се облегна назад.

Не беше лесно да определи дали думите му са я успокоили; Сервилия изглеждаше спокойна и уверена жена. И все пак в гласа ѝ сякаш се усетиха нотки, които съдържаха някакво послание.

— Ти се запозна със сина ми Марк Юний Брут.

— Приятно момче.

— И аз така мисля.

— И все пак още е дете.

— Още няколко месеца. Посещението ми е свързано с него. Той сам настоява да не отлагам. — Лека усмивка заигра на устните ѝ. — Младежта е нетърпелива.

— На мен пък не ми направи впечатление на нетърпелив — отбеляза Цезар.

— В повечето отношения не е.

— Значи това, за което разчиташ на моето съдействие, всъщност е някакво желание на младия Марк Юний?

— Именно.

— Ами след като спазихме протокола — Цезар тежко изпусна въздуха от гърдите си, — най-добре е да ми кажеш какво иска той.

— Да се ожени за дъщеря ти Юлия.

Сервилия се възхити на самообладанието му. Той дори не трепна.

— Тя е само на осем — отговори Цезар.

— И той още не е навършил възрастта да се жени, но силно го желае.

— Може да промени намеренията си.

— И аз така му казах. Но той ме уверява, че няма. Най-сетне успя да ме убеди, че е искрен.

— Не съм сигурен дали искам да сгодявам Юлия толкова отрано.

— Защо не? Двете ми дъщеря вече имат годеници, а те дори са по-малки от нея.

— Зестрата на Юлия е доста скромна.

— Това не ме изненадва, Гай Юлий. За сметка на това наследството на сина ми е голямо. На него не му е нужна богата съпруга. Покойният му баща му остави завидно състояние, а някой ден ще наследи и Силан.

— Не е изключено да родиш втори син.

— Не е съвсем изключено.

— Но е малко вероятно, така ли?

— Силан е способен само на момичета.

Цезар се приведе. Изглеждаше все така спокоен и непринуден.

— Кажи ми защо трябва да се съглася на подобна връзка, Сервилия.

Тя повдигна вежди.

— Не е ли очевидно? Къде по-високо в обществото би могла Юлия да открие съпруг? По моя линия Брут е патриций, наследник на Сервилията. По бащина линия родът му води началото си до самия Луций Юний Брут, основателя на републиката. Брут е богат, политическата му кариера със сигурност ще го изведе до консулския пост, нищо чудно да стане дори цензор, ако някой ден възстановим цензорската институция. Ние с теб се падаме роднини^[1]. Освен това са налице и приятелски отношения между предците на децата ни. Дядото

на Брут беше предан на твоя чичо Гай Марий. Давам си сметка, че ти си близък роднина и на Сула, но нито моето семейство, нито съпругът ми са влизали в конфликт със Сула. Ти самият си в много по-голяма степен обвързан и с Марий, и със Сула.

— О, ама ти спориш като истински адвокат! — усмихна се Цезар.

— Ще го приема като комплимент.

— Това беше комплимент.

Той се изправи, заобиколи масата и ѝ подаде ръка да стане.

— Няма ли да получа отговор, Гай Юлий?

— Ще получиш, но не днес.

— Кога тогава? — попита Сервилия, преди да стигне вратата.

Докато се разминаваха, Цезар долови лекия ѝ парфюм. Тъкмо се канеше да ѝ отговори, че ще изчака задаващите се избори, когато изведнъж с удивление забеляза една подробност: и тази подробност му подсказа, че на всяка цена трябва да я види повторно. Сервилия беше облечена според всички изисквания на благоприличието и все пак робата ѝ се беше свлякла откъм гърба ѝ. За миг погледът на Цезар попадна върху бялата кожа, която се показваше между врата и лопатките ѝ. По гръбначния стълб на Сервилия се спускаше ивица черен мъх, който напомняше на животинска следа — космите започваха от тила ѝ се губеха незнайно къде под дрехата. Мъхестата ивица изглеждаше лъскава и гладка, косъмчетата стояха плътно прилепнали към кожата ѝ. Цезар си каза, че някой трябва да обръща по-често внимание на този необичаен гръб...

— Ела отново утре, ако ти е удобно — предложи той и отново я изпревари, за да отвори вратата.

На тясната площадка не чакаше никой, затова домакинът изпрати гостенката си до приземния етаж. Но преди да е излязъл с нея на улицата, тя го спря:

— Благодаря, Гай Юлий, няма нужда повече да ме изпращаш.

— Сигурна ли си? Кварталът не е безопасен.

— Имам си придружители. Значи се разбираме за утре.

Когато Цезар се върна в кабинета си, му се стори, че стаята е необичайно пуста. Сервилия... Душата ѝ се криеше дълбоко: за да стигне до нея, трябваше да пробие през пластове желязо, мрамор и базалт. Не беше никак мила. Та тя дори не беше женствена, въпреки големите си и добре оформени гърди. Човек не биваше нито за миг да ѝ

обръща гръб, защото подобно на Янус, тя навярно имаше две лица: с едното да гледа пред себе си, с другото да внимава не я ли следят. Истинско чудовище. Нищо чудно, че от ден на ден Силан изглеждаше все по-зле. Никой друг вместо нея не би могъл да се меси в делата на сина ѝ; навярно дори не беше съобщила на съпруга си какво възнамерява да прави. Очевидно Сервилия се справяше с всичко сама, нищо че законът повеляваше другояче. Дали тя беше измислила евентуалния годеж с Юлия, или наистина Брут го е пожелал? Аврелия би трябвало да знае. Затова трябваше да се прибере и да я попита.

Цезар се запъти веднага към дома си, все така замислен за Сервилия. Чудеше се какво ли е усещането, докато докосваш тънката ивица черен мъх по гърба ѝ.

— Майко — нахлу той в стаята на Аврелия, — трябва спешно да поговоря с теб. Ела в кабинета ми!

Аврелия остави писеца си на масата; в погледа ѝ се четеше недоумение.

— Днес е денят за събиране на наема.

Но докато изричаше това, Цезар вече бе излязъл от стаята. Аврелия остави всичко и хукна след него. За пръв път го виждаше в подобно настроение. Какво го беше прихванало?

— Какво има? — попита тя, щом влезе в таблинния. Цезар стоеше прав, с ръце зад гърба и се поклащаше. Тогата се беше изхлузила от гърба му и той я беше оставил на пода. Аврелия се наведе да я вдигне, сетне я изхвърли през вратата в трапезарията и затвори.

За секунда Цезар сякаш не бе разбрал, че е влязла. В следващия миг се сепна и я стрелна с поглед, в който се четеше едновременно веселие и... може би известно опиянение. Най-накрая ѝ даде знак да седне на стола.

— Скъпи ми Цезаре, няма ли да е по-добре да седнеш? Приличаш ми на разгонена котка.

Това му се стори изключително забавно и Цезар се засмя.

— А може би наистина се чувствам като разгонена котка.

Аврелия си даде сметка с кого се е срещал синът ѝ.

— А-ха! Сервилия значи!

— Сервилия — съгласи се Цезар и седна на стола си. Сякаш се беше успокоил.

— Да не сме влюбени? — погледна го майка му със съчувствие.

Той се позамисли, но накрая поклати глава.

— Съмнявам се. По-скоро съм увлечен, но дори и в това не съм сигурен. Мисля, че не я харесвам.

— Обещаващо начало. Просто ти е скучно.

— Така е. Омръзнало ми е от всички онези овчи душички, които ме гледат в захлас.

— Тя няма да те гледа в захлас.

— Знам, знам.

— Защо искаше да те види? Да не би сама да ти е направила предложение?

— О, още не сме стигнали чак дотам, майко. Всъщност дори не знам дали и тя изпитва същото желание като мен. Нищо чудно да е обратното. Тъкмо я оцених, когато тя ми обърна гръб и си тръгна.

— Става все по-любопитно. Какво е искала тогава?

— Познай — ухили се Цезар.

— Не си играй с мен!

— Няма ли да познаеш?

— Не само че няма да отгатвам, но ако не престанеш да се държиш като дете, ще си тръгна.

— Не, не, стой тук, майко, ще се държа както трябва. Просто ми е приятно, че пред мен се показва ново предизвикателство, все едно съм попаднал на тера инкогнита.

— Да, това го разбирам — усмихна се Аврелия. — Хайде, кажи ми.

— Дойде от името на малкия Брут. Питаше дали ще се съглася на годеж между Брут и Юлия.

Това очевидно беше изненада; Аврелия примигна на няколко пъти.

— Колко странно!

— Въпросът е чия е идеята? Нейна или на самия Брут?

Аврелия се замисли. Най-накрая кимна и рече:

— Бих казала, че е на Брут. Когато любимата ти внучка е още дете, склонен си да не вярваш в тези неща. Но като се замислям сега, май има доста признаци. В нейно присъствие Брут се превръща в загубена овца.

— Ти си цял извор на сравнения с животни, майко! Първо котки, сега овце...

— Престани! Бъдещето на Юлия е твърде важно, за да се шегуваме.

Цезар веднага се усмири.

— Да, разбира се. От материална гледна точка това е изключително предложение дори за една Юлия.

— Съгласна съм особено сега, когато още си в началото на политическата си кариера. Един годеж с Юний Брут, при това със сина на Сервилия Цепионида, ще ти осигури подкрепата на добрите люде. Всички Юнии, както и Сервилиите, Хортензиите, някои от Домициите и Цецилии Метелите ще се обвържат с теб. Дори Катул ще трябва да замълчи.

— Доста радостна перспектива.

— Радостна, ако момчето е сериозно.

— Майка му ме уверява, че е.

— И аз така мисля. Освен това не ми се струва, че лесно си променя мнението. Трезвомислещо и предпазливо момче е Брут.

— Юлия дали ще се зарадва? — навъси се Цезар.

Аврелия надигна вежди.

— Странно, че задаваш подобен въпрос. Ти си й баща, от теб зависи за кого ще се омъжи. Досега дори не си намеквал, че би я оставил да се омъжи по любов. Тя е твърде важна за теб, все пак Юлия е единственото ти дете. Освен това ще ти се подчини. Научила съм я, че някои неща, например бракът, не зависят от нея.

— Все пак ще бъда щастлив, ако предложението й допадне.

— Ти рядко се отдаваш на чувства, Цезаре. Да не би момчето да не ти харесва?

Той въздъхна.

— Не мога да кажа, че не ми е харесал. Във всеки случай е по-симпатичен от майка си. Но ми изглежда като куче, изгубило стопанина си.

— Ето, че и ти започна със сравненията!

Цезар отново се засмя.

— Тя е толкова мила и жизнерадостна. С майка й бяхме толкова щастливи навремето, иска ми се и тя да изживее щастлив брак.

— Загубените кучета се превръщат в загрижени съпрузи — рече Аврелия.

— Значи одобряваш годежа?

— Одобрявам го. Ако изпуснем случая, нищо чудно да чакаме напразно друга подобна партия за Юлия. Сестрите на Брут вече са обещани на младия Лепид и на големия син на Вация Исаврик. Излиза, че подходящите годеници са с двама по-малко. Да не би да искаш да я дадеш на някой Клавдий Пулхер или Цецилий Метел? А може би на сина на Помпей?

Цезар потръпна от погнуса.

— Абсолютно си права, майко. По-добре едно загубено куче, отколкото някой хищен звяр или подла твар! Аз самият повече разчитах на някой от синовете на Крас.

Аврелия презрително изсумтя:

— Крас може да е твой добър приятел, Цезаре, но знаеш, че няма да остави синовете си да вземат за жени девойки без зестра.

— И за това си права, майко. — Цезар плесна с ръце по коленете си — знак, че е взел решение. — Нека бъде Марк Юний Брут! Кой знае? Може пък да се окаже голям красавец. Парис също не е бил приятна гледка, преди да му изчезнат младежките пъпки.

— Надявах се да се отърсиш от склонността си да се самозаблуждаваш! — Аврелия се надигна с намерение да се върне при книгата си. — Тя само ще ти пречи на изявите на Форума. Виж Цицерон. Горкото момче никога няма да се превърне в красавец. Още по-малко ще се сдобие с чар.

— Ако е така, толкова по-добре за него — поклати глава Цезар. — Никой не вярва на красивите мъже.

— Ако жените можеха да гласуват — подхвърли лукаво Аврелия, — положението лесно щеше да се измени. Всеки Мемий би могъл да се короняса за цар.

— Което значи и всеки Цезар, нали? Благодаря, майко, но на мен сегашното положение повече ми харесва.

Когато се прибра у дома, Сервилия дори не спомена пред Силан и Брут за срещата си с Цезар. Не се обади и на другия ден, когато пак се запъти към Субура. В повечето римски домове новината щеше да се разпространи от прислугата, но не и там, където командваше Сервилия. Дватама гърци, които използваше за ескорт при всяка разходка, отдавна ѝ служеха и знаеха, че е опасно да се клюкарства дори сред

сънародниците им. Всички знаеха за бавачката, която беше бита с камшик и разпната на кръст, задето изпуснала малкия Брут. Никой не се самозалъгваше, че Силан би проявил характер, за да спре жена си от подобно отмъщение. От онзи паметен случай втори роб не е бивал екзекутиран, но до камшика се прибягваше достатъчно често, за да знае прислугата, че трябва да слуша, а не да говори. Освен това в дома на Сервилия робите никога не получаваха свобода, никога не им се закачаше шапката на свободата и никога не се записваха като независими граждани в преторските списъци. Щом веднъж са те продали на Сервилия, оставаш роб за цял живот.

Затова на другия ден, щом двамата гърци я придружиха до началото на Вик Патриции, дори не се опитаха да разберат що за къща е това, още по-малко би им хрумнало да се качат на етаж, за да подслушват през вратата. Робите нямаха и причина да подозират господарката си в любовна връзка: Сервилия беше символ на непорочността. Беше твърде горделива, затова всички бяха убедени, че дори Юпитер ще ѝ се стори недостоен партньор.

Навярно Сервилия така и би реагирала, ако великият бог някой ден се беше явил пред очите ѝ, но една възможна връзка с Гай Юлий Цезар ѝ изглеждаше напълно оправдана и естествена. Докато се качваше по стълбата, ѝ мина през ума, че отсъствието на онзи отвратителен човечец, който я бе посрещнал предишния ден, може и да не е случайно. Докато Цезар я изпращаше предишния ден, Сервилия изпита чувството, че от тази среща може да излезе нещо повече от годежа на сина ѝ. От мига, в който застанаха един до друг пред вратата му, тя долови някаква промяна — достатъчно сериозна, за да си позволи да мечтае... не, не да мечтае, да очаква. Разбира се, Сервилия знаеше всичко, което се разправяше из Рим: как Цезар не позволявал на любовниците си и най-малко отклонение от изискванията му. И как тези изисквания включваха най-вече личната хигиена. Затова се беше изкъпала, преди да излезе, и се беше задоволила със съвсем лек парфюм: за щастие Сервилия не се потеше и никога не носеше една и съща роба два дни подред. Предишния ден беше облечена в червено, днес беше предпочела дреха с цвят на кехлибар, сложи си кехлибарени обици и кехлибарено колие. „Поканили са ме, за да ме прелъстят“ — помисли си Сервилия и почука.

Цезар сам ѝ отвори, настани я на стола и седна зад писалището, както беше постъпил и предишния ден. Но в погледа му се четеше друго: онази студенина и незаинтересованост липсваха, напротив, в очите му забеляза интимност и фамилиарност, които за нейно учудване изобщо не я дразнеха или засягаха. Сервилия дори смяташе, че подобна фамилиарност я ласкае, отделя я от всички жени в нейното положение?

— Какво реши, Гай Юлий? — попита тя.

— Да приема предложението на Брут.

Това я зарадва. За пръв път, откакто се срещаха, Сервилия се усмихна. Цезар вече със сигурност се увери, че дясната страна на лицето ѝ е силно обездвижена.

— Чудесно! — Сервилия въздъхна.

— Твоят син означава много за теб.

— Означава всичко за мен — призна си тя.

На писалището стоеше лист хартия.

— Съставих подходящо споразумение за годежа между сина ти и дъщеря ми. Но ако предпочиташ, можем да отложим официалната част от уговорката за по-късно. Да речем за деня, когато Брут се сдобие с положение на самостоятелен мъж. Той може и да промени решението си дотогава.

— Няма, а и аз няма — отговори Сервилия. — Нека свършим с цялата работа още сега.

— Както желаш. Но те предупреждавам, че щом подпишем годежния договор, в случай на разтуряне страните и техните гаранции ще бъдат изцяло отговорни пред закона и ще се изисква компенсация в размера на зестрата.

— Каква е зестрата на Юлия? — заинтересува се Сервилия.

— Отредил съм тя да бъде сто таланта.

Сервилия ахна от изненада.

— Но ти не притежаваш тези сто таланта, Цезаре!

— Не и в момента. Но Юлия ще стане за женене едва след като отслужи мандата си като консул. Нямам намерение да я давам за жена, преди да навърши осемнайсет. Дотогава ще разполагам с въпросните сто таланта.

— Не се и съмнявам — съгласи се тя. — Но това ще означава, че ако синът ми промени своето намерение, той ще обеднее със сто таланта.

— Да не би изведнъж да се усъмни в намеренията му?

— Не, ни най-малко. Да подписваме.

— А ти дали си законно упълномощена да подпишеш договора от името на Брут, Сервилия? Снощи не ми убягна, че нарече Силан патерфамилиас, глава на семейството.

Сервилия прокара език по устните си.

— Аз съм законният настойник на сина си, Цезаре, не Силан. Ако вчера съм казала нещо друго, било е само за да не си помислиш лошо за мен, да не си кажеш, че е поредно да говориш със съпруга ми. Ние живеем в дома на Силан, чийто господар естествено е той. Но изпълнител на завещанието на първия ми съпруг е вуйчо ми Мамерк. Той е гарант и на моята зестра. Преди да се омъжа за Силан, двамата с вуйчо ми изчистихме всички възможни недоразумения и се разпоредихме колективно относно моето имущество. Силан с радост прие аз да остана пълен господар на това, което ми принадлежи, както и да бъде пълноправен настойник на сина си. Досега споразумението ни не е поставяно под съмнение. Силан никога не се е месил в делата ми.

— Никога? — учуди се Цезар.

— Е, само веднъж — призна Сервилия. — Настояваше да пратя Брут на училище, вместо да се обучава у дома с частни учители. Признах силата на аргументите му и се съгласих да опитаме. За мое голямо учудване училището се оказа от голяма полза за Брут. Той има наклонност към това, което сам нарича „интелектуализъм“. Ако разполагаше със свой педагог вкъщи, той само би подсилал тази наклонност.

— Да, когато човек се учи при собствен учител, това е много вероятно — потвърди Цезар. — Той все още посещава училището, нали?

— До края на годината. Догодина ще започне да посещава Форума и да взема уроци при граматик. За това ще се погрижи вуйчо Мамерк.

— Правилен избор за едно чудесно бъдеще. Мамерк се пада и мой роднина^[2]. Дали мога да разчитам, че ще бъде допуснат до курсовете на Брут по риторика? В крайна сметка очаква се да стана негов тъст? — предложи Цезар и се надигна от стола.

— Това само би ме зарадвало — съгласи се Сервилия, но в същото време беше обхваната от силно разочарование. Нищо нямаше да

се случи! Беше се заблудила.

Цезар застана зад стола ѝ и тя си каза, че ще ѝ помогне да стане, но по една или друга причина краката ѝ отказаха да се подчиняват; беше като закована за стола и освен разочарование вече я изпълваше и срам.

— Знаеш ли — проговори Цезар, — че притежаваш най-забележителния мъх по гърба, какъвто съм виждал? Но никой не се грижи за него, косъмчетата ти са разрошени. Срамота, така си казах и вчера още като го забелязах.

Той я докосна по врата и в първия миг Сервилия си помисли, че я гали с пръст. Но главата му се намираще точно зад нейната, а двете му ръце изведнъж я обгърнаха, за да я хванат за гърдите. От топлия му дъх Сервилия усети, че кожата ѝ е влажна. Чак сега разбра какво прави Цезар: облизваше същите онези косми, които тя толкова ненавиждаше и заради които майка ѝ се беше подигравала до смъртта си. Сервилия не можеше да стори друго, освен да стои и да се отдава на усещания, каквито никога не би предполагала, че съществуват.

Минали бяха осемнайсет години, откакто встъпи в брак. Беше живяла с двама съвършено различни мъже, но никога не беше изпитвала подобни огнени и пронизващи усещания, каквито сега я завладяваха. В един миг Сервилия най-сетне успя да се откъсне от стола: не за да му помогне да развърже робата ѝ, не и за да остави дрехата да се свлече по раменете ѝ — Цезар го стори и без нейна помощ, — а за да му позволи да стигне с езика си до кръста ѝ и понадолу. „Да извади нож и да го забодне в сърцето ми — мислеше си Сервилия, — не бих могла да помръдна, за да го спра. Дори не бих пожелала да го спра.“ Вече нищо нямаше значение, освен неочакваната благодат да усети, че и тя притежава нещо, за което никога не е подозирала, че е нейно.

Той остана облечен до мига, в който езикът му достигна крайната спирка на малкото пътешествие. Тогава Цезар се отдръпна назад, но Сервилия нямаше сили да се обърне. Ако за миг оставеше облегалката на стола, щеше да се свлече на земята.

— О, така е по-добре — рече Цезар. — Така и трябва винаги да бъде. Съвършена красота.

Отново я доближи, обърна я към себе си, придърпа двете ѝ ръце около кръста си и тя най-сетне усети кожата му, най-сетне можа да

вдигне глава за целувка. Но вместо това той я вдигна и я отнесе в спалнята. Сервилия легна със затворени очи, усещаше, че той се е надвесил над нея, но го погледна едва когато усети дъха му върху пъпа си.

— Сладка си — изрече Цезар и се насочи към венериния хълм. — Пухкава, сладка и сочна — засмя се той.

Как можеше да се смее? В следващия миг Сервилия ококори очи при вида на еректиралия му член, а Цезар най-после я целуна по устата. Не както го правеше Брут, завирайки езика си толкова навътре, че ѝ се повдигаше; не и като Силан, който я докосваше съвсем плахо. Тази целувка беше съвършена, нещо, за което си струва да мечтаеш, да будуваш цели нощи, да копнееш. Едната му ръка галеше гърба ѝ, а пръстите на другата нежно я опипваха, разтваряха я и с бавното си проникване я караха да тръпне от сладост. О, каква забрава! Какъв величествен момент е този, в който най-сетне не мисли какво точно върши и как я възприемат отстрани; когато не я интересуваше какво мисли за нея... Удоволствието беше само нейно. Затова се изправи и го възседна, стискайки и отпускаяки двете си бедра. Накрая изкрещя от удоволствие и застина неподвижна, подобно на горски звяр, набучен на копието на ловеца. Отпусна се на гърдите му и свърши с мощен спазъм, като предсмъртното дихание на агонизиращо животинче.

Но Цезар още не беше свършил. Продължиха да се любят с часове, така поне ѝ се струваше, нищо че не знаеше кога той на свой ред е свършил и дали е достигнал веднъж или многократно до оргазъм. През цялото това време той не издаде нито звук, а членът му стоеше все така корав и изправен.

— Наистина е много голям — заключи Сервилия.

— Наистина започна да лепне — отвърна Цезар, сетне пъргаво се откъсна от прегръдката ѝ и изчезна от стаята.

Когато се върна, Сервилия забеляза, че по тялото му не се вижда нито косъм. Истинска статуя на божество, при това като че ли изваяна от самия Праксител.

— Толкова си красив!

— Мисли го, но не го изричай на глас!

— Как можеш да харесваш мен, когато ти нямаш нито косъм по тялото си?

— Харесвам те, защото си сладка, пухкава и сочна, освен това този мях ме подлудява. — Седна на ръба на леглото и от усмивката му сърцето ѝ се разтуптя. — Освен това изпитваш удоволствие от себе си. А това е поне половината от насладата, която изпитвам.

— Време ли е да тръгвам? — попита Сервилия, след като Цезар не понечи да легне отново.

— Да, време е. — Той се засмя. — Чудя се дали това не може да се определи като кръвосмешение? Децата ни вече са годеници.

Сервилия се намръщи:

— Разбира се, че не е!

— Шегувам се, Сервилия, просто се шегувам. — Той стана. — Надявам се да не ти се е изцапала робата, защото още е на пода в другата стая.

Докато тя се обличаше, Цезар напълни ваната с вода. За целта трябваше да използва кожен мях. Но дори когато Сервилия застана на вратата, Цезар не престана да излива вода във ваната.

— Кога ще можем да се видим? — попита тя.

— Нека не се виждаме често, защото бързо може да си омръзнем — отговори ѝ той и продължи да прелива водата.

Сервилия нямаше как да знае, че това е своего рода тест: ако любовницата избухнеше в сълзи или започнеше да го увещава, за да докаже колко много го обича, той веднага изгубваше интерес към нея.

— Съгласна съм.

Коженият мех застина във въздуха. Цезар я погледна удивен.

— Наистина ли?

— Наистина. Имаш ли си други любовници?

— Не и в момента. Но това може да се промени.

Това беше втори тест, още по-жесток от първия.

— Да, ти си човек с репутация. Трябва да я поддържаш. Разбирам.

— Наистина ли?

— Естествено. — Сервилия си позволи да се усмихне. — Как да ти кажа, вече разбрах какво са имали предвид другите за теб. Няколко дни няма да мога да седна като хората.

— Тогава нека се срещнем в деня след изборите в народното събрание. Аз ще се кандидатирам за куратор на Вия Апия.

— А брат ми Цепион ще бъде избран за квестор. Разбира се, Силан още преди това ще се яви за претор в центуриатните комиции.

— А другият ти брат, Катон, най-вероятно ще бъде избран за военен трибун.

Лицето ѝ се сви от отвращение.

— Катон ми е брат наполовина.

— Говорят същото и за Цепион. Двамата са си лика-прилика.

Сервилия ахна от смущение, но успя да му отговори:

— Знам много добре какво се говори, а и вярвам, че е истина. И все пак Цепион носи родовото име, затова съм принудена да го признавам за свой брат.

— И това е много мъдро от твоя страна — съгласи се Цезар и продължи да излива вода във ваната.

Сервилия се увери, че видът ѝ няма да я издаде, и си тръгна.

Цезар се потопи във ваната и потъна в размисли. Необикновена жена. Не беше сигурен, че откакто е легнал с нея, е започнал повече да я харесва, но знаеше, че не би я отпратил току-така. Сред висшето общество се срещаха толкова жени, склонни да се отпуснат като нея, колкото и страхливци биха служили при Клас^[3]. Дори неговата прескъпа Цинила не бе надмогнала природната си стеснителност и неудобство. Е, така ги възпитаваха горките. А тъй като Цезар беше честен пред себе си, трябваше да признае, че никога не би възпитавал другояче Юлия. Е, сред висшите кръгове се намираха и жени, известни с чудесата, на които са способни, неотстъпващи по нищо на легендарни проститутки като великата Колубра или застаряващата Преция. Но когато Цезар си търсеше жена, способна на всичко в любовта, той предпочиташе някое скромно и почтено момиче от Субура. Или поне така правеше до днес, когато най-после опозна Сервилия. Кой би могъл да го предположи?

— Докъде бях стигнал — попита той на глас — в разказа си пред майка си? Странно! Тя е толкова безразлична към тези въпроси, че никога не съм се стеснявал да говоря пред нея за жени. Но мисля, че няма да отворя дума за Сервилия, преди да съм надянал цензорската тога.

Изборите се проведоха навреме тази година. Най-напред центуриатните комиции определяха консулите и преторите, след това патриции и плебеи избираха заедно останалите магистрати в трибутните комиции и най-накрая трибите гласуваха в плебейското събрание за плебейските едили и народните трибуни. До последната процедура не се допускаха хора с патрициански произход.

Според календара беше месец квинктил и в Рим не би трябвало да се диша от жегата, но сезоните изоставаха, понеже Метел Пий Понтифекс Максимус не беше склонен да прибавя двайсетте дни, които беше прието да се добавят след края на всеки втори февруари. Вече няколко години не го беше правил. Като се имаше предвид хладното време, нищо чудно, че самият Гней Помпей Велики напусна своето усамотение и благоволи лично да присъства на политическата борба в Рим.

Макар да твърдеше, че е Пръв сред римляните, Помпей ненавиждаше града и предпочиташе да живее сред безкрайните си поземлени владения в Северен Пицен. Там той се чувстваше като цар, докато в Рим оставаше с неприятното усещане, че повечето сенатори го ненавиждат много повече, отколкото той — града им. Беше изключително популярен сред конническото съсловие, което държеше в ръцете си икономическата мощ на Рим. Имаше огромен брой последователи сред търговската класа, но това не му пречеше да види колко лоша репутация се ползва сред определени кръгове в сената, особено сред добрите люде и останалите аристократични клики. Те дори не криеха, че го смятат за самонадеяно парвеню, чието място изобщо не е в римския елит.

Помпей имаше сравнително скромно потекло, но никой не можеше да го обвини, че е тръгнал от нищото. Още дядо му беше станал член на сената, беше се оженил за девойка от знатната фамилия на Луцилиите, а баща му, известният Помпей Страбон, беше римски консул, победител в Съюзническата война, закрилник на римските консерватори, когато реформаторите, Марий и Цина заплашваха самите устои на Рим. Марий и Цина тогава бяха победили, а Страбон умря от тиф в лагера си под стените на града. Помпей Страбон беше обвинен за разрасналата се епидемия, която опустоши обсадения град и жителите на кварталите Квиринал и Виминал бяха влачили по улиците голия му

труп, вързан за опашката на магаре. Тогава Помпей беше още юноша и никога нямаше да забрави унижението.

Неговият късмет се появи със завръщането на Сула от изгнание. Армията на Сула нахлу в Италия от Гърция и двацет и две годишният Помпей набра лично три легиона войници, все някогашни легионери на баща му. Начело на своите ветерани Помпей се съедини с армията на Сула в Кампания. Ловкият Сула не остана сляп пред наглостта на младежа, който буквално го изнуди да сподели командването с него. Затова докато се издигаше към диктаторската власт, той го използваше за по-мръсните си и лишени от блясък начинания. Все пак диктаторът му се отблагодари. Малко преди да се оттегли от властта, Сула прокара специален закон, който позволяваше римската армия да се командва и от човек, който не членува в сената. Защото още тогава Помпей беше възроптал срещу сенаторите и упорито отказваше да стане един от тях. Последваха шест години, през които Помпей се опитваше да сломи бунтовника Квинт Серторий в Испания, шест години, през които самонадеяният пълководец сериозно трябваше да преосмисли способностите си. Беше заминал за Испания с очакването, че с една бърза победа ще надвие Серторий за няколко месеца, но се изправи пред един от най-добрите тактици, които римската армия някога е имала. В крайна сметка Помпей победи, но след дълга и изтощителна война. При завръщането си в Италия той вече беше друг човек: беше станал по-хитър, по-безскрупулен и още по-озлобен спрямо сената (който упорито не му прашаше необходимите пари и подкрепления), заканвайки се да се разправи с него.

Помпей сериозно се бе заел с тази задача, подпомаган от други двама амбициозни мъже — Марк Крас, победителят на Спартак, и Цезар. Цезар им подсказа идеята и Помпей и Крас използваха армиите си, за да принудят сената към отстъпки. В крайна сметка и двамата бяха избрани за консули, а Помпей беше първият човек в римската история, който се издигаше на най-високата държавна длъжност, без да е бил член на сената. Необикновеният пиценец постигна своята цел с пряко погазване на конституцията, нищо че шест години по-младият от него Цезар му беше подсказал пътя.

За да се увеличат страданията на сената, съвместното управление на Помпей Велики и Марк Крас беше триумфално. Цяла година римляните ядоха, пиха и се веселиха. Когато мандатът им привърши, и

дватама консули отказаха да поемат управлението на някоя римска провинция; вместо това се върнаха към частните си дела. Единственият значим закон, който прокараха, беше да възстановят някогашните пълномощия на народните трибуни, жестоко орязани от Сула.

Сега Помпей идваше в града, за да наблюдава избора на новите народни трибуни. Цезар не устоя на изкушението и лично посрещна знатния пиценец с многобройната му клиентела на ъгъла на Вия Сакра и Клив Орбий в единия край на Форумата.

— Не очаквах да те видя в Рим — започна Цезар, щом се поздравиха. Изгледа Помпей и се ухили. — Изглеждаш добре, не си надебелял. Гледам, добре се поддържаш за човек на средна възраст.

— На средна възраст ли? — възмути се той. — Това, че вече съм бил консул, не означава, че съм остарял! В края на септември ще навърша трийсет и осем!

— Докато аз — подразни го Цезар — наскоро навърших трийсет и две — на която възраст, Помпей Велики, дори ти не беше още консул.

— О, ласкател — успокои се Помпей. — Ти си същият като Цицерон. Някой ден шегите ще те пратят на погребалната могила.

— Ще ми се да съм духовит като него, но не съм. А ти не ми отговори на по-сериозния въпрос, Велики. Защо си дошъл в Рим? Едва ли толкова си се загрижил кой ще стане трибун? Пък и не мисля, че в тези времена ти е нужен изобщо народен трибун.

— Човек винаги има нужда от един-двама свои хора сред трибуните.

— Какво си намислил, Велики?

Яркосините очи на Помпей широко се разтвориха в израз на дълбоко недоумение.

— Нищо не съм намислил.

— Я, виж! — посочи Цезар в небето. — Видя ли го, Велики?

— Какво да видя? — вдигна очи към облаците Помпей.

— Розовото прасе, което прелетя като орел над нас?

— Не ми вярваш значи.

— Така е, не ти вярвам. Защо не изплюеш камъчето? Аз не съм твой враг, добре го знаеш. Дори ти бях доста полезен. Не виждам причина да не ти помагам и за в бъдеще. Аз не съм лош оратор, трябва да ми го признаеш.

— Ами... — понечи да отговори Помпей, но замълча.

— Ами какво?

Помпей се спря и погледна към тълпата клиенти, които ги следваха на почтително разстояние. Поклати глава и се отби встрани от улицата, за да се облегне на една от хубавите мраморни колони, подпирани аркадата на Базилика Емилия. Цезар си каза, че събеседникът му иска да се скрие от подслушвачи, затова се приближи до него. Придружителите им застанаха на разстояние.

— Ами ако някой може да чете по движението на устните? — предположи Цезар.

— Пак се шегуваш!

— Не бих казал. Но винаги можем да им обърне гръб и да се престорим, че пикаем в галерията на базиликата.

Това вече беше прекалено: Помпей избухна в смях. Но когато се успокои, все пак се извърна настрана, така че клиентите му да го гледат в профил.

— В интерес на истината — обясни Помпей — имам свой човек сред тазгодишните кандидати.

— Авъл Габиний?

— Как позна?

— Ами той е родом от Пицен, освен това служеше в личния ти щаб в Испания. Ние с него сме добри приятели. Служихме заедно като младши военни трибуни при обсадата на Митилена. — Цезар направи кисела гримаса. — И Габиний не харесваше Бибул. Годините не са намалили неприязънта му към добрите люде.

— Габиний е чудесен човек — каза Помпей.

— И е изключително способен.

— Точно така.

— И какъв закон ще прокара от твое име? Ще лиши Лукул от командването и ще го предаде на тебе?

— Не. Много е рано за *това*! Трябва ми най-напред една малка война.

— Значи пиратите — веднага предположи Цезар.

— Този път позна! Пиратите.

Цезар опря стъпало на колоната. Искаше да изглежда, все едно бойни другари си разказват спомени от добрите стари времена.

— Възхищавам ти се, Велики. Това не само, че е умен план, но е и необходим.

— Май не си възхитен от подвизите на Метел Капрарий в Крит?

— И той е глупав като останалите. Освен това е корумпиран. Не е случайно, че тъкмо той даде сестра си за жена на Верес. Разполага с три добри легиона и всичко, което стори, бе да спечели сухопътно сражение срещу двайсет и четири хиляди критяни, събирани откъде ли не, да не говорим, че са ги командвали не войници, а моряци.

— Ужас — поклати глава Помпей. — Питам те, Цезаре, какъв е смисълът да спечелиш сражение срещу пирати на сушата, когато те действат по море?

— Да — съгласи се Цезар, — това е грешката на всички, които са опитвали досега, като се започне от двамата Антонии и стигнем до Вация Исаврик. Какво правят? Горят села, плячкосват градове. Подобна задача изисква човек с истински способности на организатор.

— Именно! — възкликна събеседникът му. — И аз съм този човек, можеш да ми вярваш! След като си наложих няколко години почивка, ако не друго, то поне имах достатъчно време за размисъл. В Испания просто наведох глава и хукнах с рогата напред. А трябваше да си подготвя план за водене на цялата война, и то още преди да напусна Италия. Трябваше да проуча всичко предварително, а не да се задоволявам с новия път през Алпите. Щях да знам точно колко легиона са ми необходими, колко конница, колко пари за заплати... И щях да знам как по-добре да предугаждам ходовете на противника. Квинт Серторий беше блестящ тактик. Но да знаеш, Цезаре, война не се печели с тактика. Важна е стратегията!

— Значи си писал домашно за пиратите, така ли да разбирам?

— Точно това съм правил. По цял ден. Всичко съм премислил, до последната подробност. Разполагам с карти, имам собствени шпиони, собствени кораби, разполагам с нужните пари и нужните хора. Знам как да изпълня задачата. — Помпей беше човек със самочувствие, но сега определено се различаваше от онова надменно хлапе, което наричаха навремето Малкия Касапин. Касапинът лежеше погребан в Испания, днешният Помпей беше друг човек.

И така, Цезар проследи избора на десетте народни трибуни с голям интерес. Авъл Габиний беше с най-сигурни шансове, затова и спечели най-много гласове. Така щеше да председателства новата колегия на народните трибуни, която встъпваше в длъжност на десетия ден от идния декември.

Понеже народните трибуни прокарваха повечето закони и по традиция бяха единствените управници, желаещи да налагат промени, всяка от водещите фракции в сената се нуждаеше да има поне по един „свой“ трибун. Даже и добрите люде, които използваха своите протезета, за да спират всякакви реформи. Най-силното оръжие, с което разполагаше един народен трибун, беше правото на вето. Той можеше да налага вето на всички свои колеги, както и на актовете на всеки римски магистрат или институция, включително сената. Това означаваше, че народните трибуни, купени от добрите люде, нямаше да одобряват нито един реформен акт, ами щяха да наложат своето вето на всичко. Разбира се, те успяха да наложат не един, а трима свои хора: Глобул, Требелий и Отон. Никой от тримата не блестеше, но не беше и нужно; единственото, което се очакваше от тях, бе да изричат ясно думата „вето“.

Помпей имаше двама изключителни съратници в колегията. Авъл Габиний беше човек без знатни предци, пък и не беше богат, но имаше бъдеще; Цезар го познаваше още от времето, когато заедно воюваха при Митилена. Естествено и другото протезета на Помпей беше от Пицен — Гай Корнелий, който нито беше патриций, нито принадлежеше към старата фамилия на Корнелиите. Навярно не беше толкова обвързан с Помпей като Габиний, но със сигурност нямаше да наложи вето на никой плебисцит, т.е. законопроект, който Габиний предложи на плебейското събрание.

И макар всичко това да се струваше интересно на Цезар, най-много го тревожеше един трибун, който не беше обвързан нито с добрите люде, нито с Помпей. Казваше се Гай Папирий Карбон и беше известен като радикално мислещ политик със собствени разбирания. От доста време се говореше из Форумата, че възнамерявал да съди Цезаровия вуйчо Марк Аврелий Кота за неправомерно присвояване на военната плячка от Хераклея — още от времето, когато Марк Кота воюваше на витинска земя срещу стария противник на Рим Митридат Понтийски. Марк Кота се беше завърнал като триумфатор в края на знаменитото съвместно управление на Помпей и Крас и никой не се съмняваше в неговата почтеност. Но след като народните трибуни се радваха на някогашната си власт, Карбон имаше пълното право да съди Марк Кота пред специално издигнат от плебейското събрание трибунал.

Цезар обичаше вуйчо си Марк и много му се възхищаваше. Затова сега се тревожеше.

Като отчетоха и последната тухла в избирателните кошници, десетте победители излязоха на рострата, за да приемат овациите; Цезар им обърна гръб и се запъти към къщи. Беше уморен; твърде малко беше спал заради срещата си със Сервилия. Не се бяха виждали допреди шест дни, след изборите в трибутните комиции, когато, както Цезар беше предвидил, и двамата имаха какво да отпразнуват: той беше избран за куратор на Апиевия път („Ти си луд да се захващаш с тази работа! — беше възкликнал удивен Апий Клавдий Пулхер. — Този път е строен от моя працядо, но аз не съм толкова глупав, та да се разорявам заради него! Догодина ще си доведен до просешка тояга.“), а братът на Сервилия, Цепион, беше сред двайсетте квестори. Жребият му беше отредил да работи в Рим като градски квестор и не му се налагаше да пътува до провинцията.

Когато се видяха, и двамата бяха в приповдигнато настроение. Денят, прекаран в леглото, им достави такава наслада, че вече не мислеха да отлагат следващата среща. Всеки ден се виждаха и всеки ден откриваха нещо ново. И така до този ден, когато новите избори не им позволяваха да бъдат пак заедно. Навярно нямаше да се видят чак до септемврийските календи, защото Силан отвеждаше Сервилия, Брут и двете им момичета в морския курорт Кума, където имаше вила. И той излизаше победител от тазгодишните избори: предстоеше му да бъде градски претор. Подобна висша длъжност щеше да повдигне цената и на Сервилия. Тя се надяваше домът ѝ да бъде избран за женските ритуали в чест на Добрата Богиня — обичай, който най-видните римски матрони извършваха, за да приспят богинята за през зимата.

Време беше Цезар да съобщи на Юлия за кого смята да я омъжи. Официалната церемония по годеежа щеше да се състои през декември, след като Брут надене така наречената тога вирилис — мъжката тога на римски гражданин. Но договорот вече беше подписан, съдбата на Юлия беше решена. Защо досега беше отлагал, след като винаги се бе стремил всичко да свършва възможно най-бързо? Сам не можеше да си обясни. Беше помолил Аврелия да ѝ съобщи, но тя държеше на домашния протокол и му отказа. Той беше главата на семейството, нека той да ѝ каже. Жени, жени... Защо трябваше все жени да го обграждат през

целия му живот, защо очакваше от бъдещето да го срещне с още повече? Да не говорим за всички трудности, които те създаваха.

Юлия си беше играла с Мация, дъщерята на приятеля му от детинство Гай Маций — съседът, който живееше в приземния апартамент от другата страна на вътрешния двор. Беше се прибрала обаче доста по-рано от часа за вечеря, затова Цезар нямаше оправдание повече да отлага. Дъщеря му танцуваше из градината подобно на нимфа, сините воали на дрехата ѝ се носеха край детския ѝ силует като утринна мъгла. Аврелия винаги я обличаше в бледосиньо или бледозелено. Колко красива щеше да бъде Юлия, щом порасне, мислеше си Цезар. Може би нямаше да смайва със същите изящни черти като баба си Аврелия, но затова пък притежаваше сърдечността на типична Юлия, каквато прагматичната и трезвомислеща Аврелия никога не бе показвала. За Юлиите открай време се приказваше, че правели щастливи своите съпрузи, Цезар се убеждаваше в това всеки път, щом зърнеше дъщеря си. В рода имаше и изключения; едната му леля (първата жена на Сула) се беше самоубила след дълги години, прекарани в страст към алкохола, братовчедка му Юлия Антония едва понасяше втория си ужасен съпруг и все по-често потъваше в депресия или изпадаше в истерия. И все пак в Рим легендата за Юлиите продължаваше да се носи и нямаше точно Цезар да я развенчава; всеки римски благородник с достатъчно състояние, за да не търси голяма зестра, помисляше най-напред за някоя Юлия.

Когато малката Юлия забеляза баща си облакът на перваза, лицето ѝ грейна от радост. Тя хукна към него и успя да се покатери до прозореца, за да се сгуши в прегръдките му.

— Как е моето момиче? — попита я той и я отнесе на една от трите кушетки, където седнаха един до друг.

— Денят беше прекрасен, татко. Успяха ли да изберат правилните хора за трибуни?

Цезар се усмихна и покрай очите му се появиха бръчици. Кожата му беше доста светла, но след годините, прекарани на открито по площади, съдилища и бойни полета, беше почернял и само тези тънки бръчици още пазеха някогашната му белота. Тази особеност открай време правеше дълбоко впечатление на Юлия, която най-много го харесваше безмълвен и сериозен — така не се забелязваха белите

ивици, напомнящи на бойната маска на някой варварски воин. Затова се изправи, целуна го най-напред по едната, а сетне и по другата страна.

— Знаеш много добре — рече той, след като ритуалът приключи, — че правилните хора никога не успяват да заемат всички места на изборите. Новата Колегия е както обикновено смесица от добри, лоши, посредствени, отвратителни и интересни личности. Но мисля, че тази година всички като цяло ще бъдат по-активни. Около Нова година на Форума ще кипи от живот.

Разбира се, Юлия беше добре запозната с политическите въпроси. Все пак и баща ѝ, и баба ѝ принадлежаха към политическия елит, нищо че съседите им в Субура (дори Мация) рядко се вълнуваха от политически интриги и нехаеха за решенията на сената и народните събрания. Именно за тази цел, още щом Юлия навърши шест години, Аврелия я прати да се учи при Марк Антоний Гнифон. Навремето той беше частен учител на Цезар, но когато при възмъжаването си Цезар надяна жреческите одежди на фламен Диалис, Гнифон беше създал собствено училище, където преподаваше на знатни деца. Юлия се бе оказала способна и любознателна ученичка и споделяше бащината си любов към литературата. С математиката и географията не се справяше така добре. Не притежаваше забележителната памет на баща си. Толкова по-добре, бяха отсъдили всички, които ѝ мислеха доброто. Природно интелигентните момичета бяха радост за всеки дом, но интелектуалките се превръщаха в нещастие, най-вече за самите себе си.

— Защо стоим в трапезарията, татко? — попита озадачена Юлия.

— Имам новини за теб и искам да ти ги съобщя насаме. — Цезар вече беше решил да ѝ каже всичко.

— Новините добри ли са?

— Не знам, Юлия. Надявам се да са добри, но само ти ще кажеш дали са такива наистина. Може би няма да те зарадват особено, но мисля, че с времето ще свикнеш.

Юлия веднага се досети за какво става дума.

— Намерил си ми съпруг.

— Точно така. Това радва ли те?

— Много. Откакто Юния се сгоди, непрекъснато ни дразни. И кой е той?

— Братът на Юния. Марк Юний Брут.

Цезар я гледаше право в очите и веднага забеляза удивлението ѝ. Юлия обърна глава настрани. Видя я как тежко преглъща.

— Не ти ли харесва? — попита Цезар със свито сърце.

— Просто ме изненада, това е — отговори му внучката на Аврелия, учена още от люлката, че трябва да приеме всичко, което съдбата ѝ отреди — от съпруга до рисковете около раждането. Юлия отново се обърна към него и този път големите ѝ сини очи греха радостно. — Много съм щастлива. Брут е мило момче.

— Сигурна ли си?

— О, татко, разбира се, че съм сигурна! — отговори му толкова бързо тя, че веднага разсея съмненията му. — Наистина, татко, това е добра новина. Брут ще ме обича и ще се грижи за мен, сигурна съм.

Камък падна от сърцето на Цезар. Той въздъхна, усмихна се и целуна малката ѝ ръчица, преди да я притисне и прегръдката си. Не му хрумна да я попита дали тя ще се научи да обича Брут. Любовта не беше сред чувствата, които радваха Цезар, дори когато ставаше дума за любовта му към покойната Цинила и към прекрасното им момиченце. Любовта го правеше уязвим, а той не желаше да е уязвим.

В следващия миг Юлия скочи от кушетката и изчезна; изтича по коридора и още отдалеч започна да вика Аврелия:

— Бабо, бабо, ще се омъжа за моя приятел Брут! Не е ли чудесно? Не е ли това добра новина?

Последва продължителен стон, който предвещаваше сълзи. Цезар слушаше как дъщеря му плаче и не знаеше дали това е от мъка или от радост. Излезе от стаята точно в мига, в който Аврелия прибираше внучката си в спалнята ѝ. Юлия беше скрила лице в дрехата ѝ.

Майка му беше както винаги невъзмутима.

— Искан ми се — обърна се тя към Цезар — жените да се смеят, когато са щастливи! А те обикновено плачат.

Фортуна все още закриляше Гней Помпей Велики, или поне така мислеше Цезар и вътрешно се подсмивваше. Беше началото на декември и великият му съгражданин беше дал знак, че възнамерява да унищожи пиратството. Съдбата благородно съдейства на неговия план, когато няколко дни по-късно зърнената реколта от Сицилия пристигна в Остия — римското пристанище на устието на река Тибър. Морските

кораби не можеха да продължат нагоре по течението на реката и затова прехвърляха скъпоценния си товар на баржи, които отнасяха житото до складовете край римското пристанище. Едва там житото можеше да се смята на сигурно място.

В Остия за кратко време пристигнаха неколкостотин кораба, но не бяха посрещнати от нито една баржа. Квесторът на Остия до такава степен се беше объркал с времето, че лично беше разрешил на баржите да отплават на допълнителен курс до Тудер и Окрикулум нагоре по течението, където също имаше зърно за пренасяне. И докато капитаните на корабите и търговците на зърно ругаеха безпомощния квестор, сенатът нареди на единствения действащ консул, Квинт Марций Рекс, да се оправя с положението.

Годината не беше добра за Марций Рекс, чийто колега в управлението умря още в началото на мандата им. Сенатът веднага му назначи заместник, но и той умря, при това толкова бързо, че дори не седна на куриатния стол. Сенаторите се консултираха набързо със свещените книги, според които повече нищо не можело да се направи. Налагаше се Марций Рекс да управлява сам. Това провали плановете му да замине за провинцията, която му се беше паднало да управлява: Киликия. Голямо разочарование, след като цели тълпи от алчни конници бяха успели да му издействат управлението за сметка на Лукул.

И тъкмо когато Марций Рекс най-сетне се надяваше да замине за Киликия, се случи зърнената афера в Остия, консултът се разбесня и веднага отвлече двама претори от римските съдилища, за да ги изпрати в Остия. Луций Белиен и Марк Секстилий, всеки от тях придружен от шестимата си ликтори, облечени в червено, се завтекоха към пристанищния град. Но точно в същия момент пиратска флотилия от над сто маневрени бойни галери нахлу в Остия откъм морето.

Преторите завариха града в пламъци. Пиратите тъкмо принуждаваха екипажите да натиснат греблата и да ги последват в морето. Дързостта на подобно нападение — кой би помислил, че пирати ще нападнат римски град на няколко часа път от самия Рим — беше изненадала всички. Най-близките армейски части се намираха чак в Капуа, а градските доброволци гасяха пожарите и дори не помисляха за отвлечената флотилия. В града бяха обзети от такава паника, че не се сетиха даже да изпратят зов за помощ до Рим.

И двамата претори бяха неспособни на бързи решения, затова замръзнаха като вкаменени сред хаоса по градските докове. Най-накрая бяха разкрити от банда пирати, които ги плениха заедно с ликторите и ги качиха на една галера. Пленяването на двама претори — единият, от които беше вуйчо на знатния Катилина — заедно с ликторите и техните фасции щяха да донесат поне двеста таланта откуп!

Лесно е да се предположи каква е била реакцията в Рим: цените на зърното скочиха мигновено, тълпи от разгневени търговци, мелничари, хлебари и купувачи слязоха на Форума, за да протестират срещу некадърните управници, сенатът затвори вратите на Курията и проведе закрито заседание, та да не се разбере какво объркване цари сред политическия елит. Паниката и объркването бяха такива, че дори не се намираше кой да открие дебатите.

Квинт Марций Рекс на няколко пъти призова сенаторите да се изкажат, но те така и не пожелаха. Най-накрая от мястото си се надигна новоизбраният народен трибун Авъл Габиний. На Цезар му се струваше, че в сумрака на залата Габиний още повече прилича на гал. Това беше голямото нещастие на всички пиценци, включително на самия Помпей: те в много по-голяма степен приличаха на гали, отколкото на римляни. Не само защото бяха червенокоси или златисторуси, или пък заради сините и зелените им очи — мнозина стари римски аристократи бяха светлокоси, като например самия Цезар. Не, това, което ги правеше различни, бе самата структура на черепа им: пиценци имаха широки, кръгли лица, издадени брадички, къси носове (Помпей дори беше с чип нос) и тънки устни. Така изглеждаха галите. Външният вид на пиценци винаги щеше да им създава неприятности; колкото и да обясняваха пред света, че предците им са били сабиняни, преселили се на север, за обикновения римлянин те си оставаха наследници на галските нашественици, заселили се в областта няколко века по-рано.

Щом Габиний Гала се изправи, реакцията сред повечето сенатори беше една и съща: неудоволствие, неприязън, дори погнуса. При нормални обстоятелства Габиний би чакал с часове, докато му се даде думата. Точно в този миг по-високо от него в йерархията стояха четиринайсетте действащи магистрати, четиринайсетте новоизбрани техни заместници, както и още двайсетина сенатори — бивши консули. Разбира се, при условие, че всички присъстваха на заседанието, което

никога не се случваше. Така или иначе не помнеха дискусиата в сената да е откривана от народен трибун.

— Тази година не беше никак добра, нали? — обърна се Авъл Габиний към сената, след като изпълни протокола, поздравявайки всички свои колеги. — През последните шест години ограничавахме своите действия единствено срещу пиратите на остров Крит, нищо че те се оказаха способни да оплячкосат самата Остия и да пленят всички кораби със зърно. Едва ли точно тези пирати са доплавали чак от Крит, не мислите ли? Не, те кръстосват водите на нашето море от бази в Сицилия, Лигурия, Сардиния и Корсика. И навярно начело на пиратите стоят същите онези Мегадат и Фарнацес, които навремето се радваха на чудесни отношения с различни провинциални управители на Сицилия. Нашите собствени управници ги оставяха да ползват, което сицилийско пристанище пожелаеха. Предполагам, че нашите стари познайници са се споразумели отдавна със събратята си от други краища на римския свят и са преследвали корабите със зърно още от отплаването им от Лилибей. Нищо чудно да са възнамерявали в началото да нападнат корабите сред открито море. Но тогава се е намерил техен платен агент, който им е съобщил, че в Остия не се намира нито една баржа, че няма и да има в идните осем-девет дни. Защо да се задоволяват само с част от житната реколта при едно прибързано нападение в морето? По-добре да изчакат, докато корабите хвърлят котви в пристанището на Остия и нямат къде да избягат. Цял свят знае, че Рим не държи военни части в Лациум. Кой би могъл да ги спре в Остия? Кой изобщо се опита да ги спре? Отговорът е прост: *никой!*

Габиний буквално изкрещя последната дума. Всички присъстващи подскочиха, но никой не отговори. Габиний огледа залата и си каза колко е жалко, че Помпей не може да го види в този момент. Наистина жалко. И все пак Помпей щеше да се зарадва и на писмото, което Габиний ще му прати още същата вечер...

— Нещо трябва да се направи — продължи той, — и нямам предвид някоя показна акция, която само да прикрие поражението ни: Метел Капрарий старши вече направи достатъчно в тази насока. С последни сили успя да се наложи в сухопътно сражение над някаква си критска сган, след което обсади и превзе Кидония, но остави прословутия пиратски адмирал Панарес да си замине. Капрарий превзема още няколко града, накрая обсажда и Кносос, зад чиито

дебели стени се е скрил другият пиратски главатар Ластен. Когато става ясно, че Кносос ще падне, Ластен унищожават всички онези богатства, които не може да отнесе със себе си, и отплава. Изключително успешна обсада, не мислите ли? Но кое натъжава най-много нашия Капрарий старши? Това, че е изпуснал Ластен, или това, че Ластен е завлякъл съкровищата? Разбира се, че загубата на съкровищата! Ластен е обикновен пират, а пиратите нямат навика да плащат откуп един за друг. От тях се очаква след залавянето им да бъдат разпънати на кръст, както се полага на избягалите роби!

Габиний, пиценският гал, млъкна и зловещо се усмихна — съвсем по варварски. Пое си дълбоко дъх и заключи:

— Нещо трябва да се направи!

След което седна.

Никой не отговори. Никой не помръдна.

Квинт Марций Рекс въздъхна:

— Никой ли няма какво повече да каже?

Погледът му се плъзна по редиците насядали хора първо от едната му страна, сетне и от другата. Изведнъж Марций забеляза Цезар и неговото насмешливо изражение. Защо Цезар ще го гледа така?

— Гай Юлий, ти навремето беше заловен от пирати и успя да ги победиш. Нищо ли няма да предложиш?

Цезар се надигна от мястото си на втория ред.

— Само едно ще кажа, Квинт Марций. Нещо трябва да се направи.

И на свой ред седна.

Консултът вдигна ръце в знак на безсилие и разпусна заседанието.

— Кога смяташ да нанесеш своя удар? — попита Цезар приятеля си Габиний, докато излизаха от Курия Хостилия.

— Има време. — Той беше доста доволен. — Трябва най-напред да свърша някои други работи. Гай Корнелий също си има своите задачи. Знаем, че обичаите изискват народните трибуни да започват най-напред с по-важните дела, но аз съм убеден, че това е погрешна тактика. Нека нашите уважавани консули Гай Пизон и Маний Ацилий Глабрион се поизпотят. Нека си помислят, че с Корнелий сме изиграли целия си репертоар, пък тогава пак ще отморим старата рана.

— Значи през януари или февруари?

— Най-рано през януари — съгласи се Габиний.

— Да разбирам ли, че Великия е решил на всяка цена да воюва срещу пиратите?

— Решен е на всичко. Имаш думата ми, Цезаре. Рим ще види дела, каквито никога не е виждал.

— Тогава да изчакаме януари. — Цезар се спря и изгледа с любопитство събеседника си. — Великия никога не би могъл да привлече Пизон на своя страна — той е силно обвързан с Катул и добрите люде. Но Глабрион е по-обещаващ в това отношение. Пък и няма да забрави как постъпи Сула с него.

— Имаш предвид, когато го принуди да се разведе с Емилия Скавра?

— Именно. Догодина той ще е втори консул.

Габиний се изсмя.

— Помпей вече е намислил какво да даде на Глабрион.

— Много добре. Ако успеете да внесете раздор между двамата консули, ще стигнете много далеч.

Цезар възобнови връзката си със Сервилия след завръщането ѝ от Кума в края на октомври. Дватама бяха все така обсебени един от друг, както и преди. От време на време Аврелия го подпитваше, но Цезар ѝ съобщаваше възможно най-малко неща; не искаше майка му да знае докъде са стигнали любовните им взаимоотношения със Сервилия, нито какво точно означава връзката за него. Той все още изпитваше отрицателно отношение към Сервилия, но това не можеше да попречи на връзката им: никой от двамата им не очакваше да бъде харесван от другия.

— Ту харесваш ли ме? — попита я Цезар в деня преди новите народни трибуни да встъпят в длъжност.

Тя му подаваше гърдите си и замълча до мига, в който топлината облада цялото ѝ тяло.

— Аз никого не харесвам — заяви Сервилия и се настани отгоре му. — Или обичам, или мразя.

— Така удобно ли ти е?

Но Сервилия нямаше чувство за хумор и не направи връзка с физическото разположение на телата им в този момент.

— Много по-удобно, отколкото да харесвам каквото и да е. Забелязала съм, че когато хората се харесват един друг, стават неспособни да постъпват правилно. Например премълчават някои истини, сякаш истината е способна да нарани. Докато любовта и омразата позволяват да си казваме всичко, винаги и навсякъде.

— Това означава ли, че искаш да ти споделя някоя истина? — усмихна се Цезар, без да помръдва; по този начин най-лесно я връщаше на земята: колкото и възбудена да беше, Сервилия се нуждаеше от помощта му, за да го поеме.

— Защо просто не млъкнеш и не си свършим работата, Цезаре?

— Защото искам да ти кажа една истина.

— Добре, давай, кажи я! — тросна се тя и след като той така и не пожела, сама погали гърдите си. — Как обичаш да измъчваш хората!

— Обичаш да стоиш отгоре.

— Така е. Сега доволен ли си? Можем ли да продължаваме?

— Не още. Защо предпочиташ да стоиш отгоре?

— Защото така съм по-високо, много ясно...

— Аха! — заключи Цезар и с рязко движение я събори под себе си. — Е, сега аз съм отгоре.

— На мен по ми харесва иначе.

— Бих сторил всичко да ти угодя, Сервилия, но не и когато става дума да насърчавам стремежа ти за власт.

— Как другояче да запазя властта над себе си? Така не само ми натежаваш, но и още по-трудно влизаш.

— Права си по въпроса за удобството — притисна я Цезар още по-силно към леглото. — Ако не харесваш някого, не се чувстваш задължен да отстъпваш.

— Много си жесток — опита се Сервилия да го изпепели с поглед.

— Любовта и омразата са жестоки. Виж, ако хората просто се харесват, тогава са по-мили.

Но Сервилия, която никого не харесваше, намери начин да си отмъсти: заби грижливо поддържаните нокти на дясната си ръка в задника му и прокара пет кървави, успоредни линии чак до рамото му.

В следващия миг вече съжеляваше: Цезар сграбчи китките ѝ и костите ѝ болезнено изпукаха; Сервилия лежеше прикована на леглото, Цезар я пронизваше все по-силно и все по-надълбоко. Най-накрая тя

неистово се разкрещя, без да знае дали е от болка или от екстаз; сигурна беше в едно поне за миг любовта ѝ се беше превърнала в омраза.

Най-неприятните последици от срещата им се проявиха впоследствие. Петте драскотини го боляха, а щом свали въщи туниката си, Цезар установи, че още кърви. Бяха го ранявали на война, затова от опит знаеше, че се нуждае от нечия помощ, за да промие раните си. Ако Бургунд беше в Рим, би му помогнал, но той живееше с жена си Кардикса и осемте си деца в Бовила, където гледаше конете и овцете на господаря си. Луций Декумий беше твърде нечистопльтен, за да пипа раните, а пък Евтих щеше да сподели цялата история с любовника си, който пък щеше да я разпространи сред другите си любовници, както и в колегията на кръстопътя. Налагаше се да повика майка си.

Аврелия го погледна и ужасена възкликна:

— О, безсмъртни богове!

— Ще ми се и аз да бях безсмъртен бог, така нямаше да ме боли.

Тя отиде да донесе две гърнета: едното наполовина пълно с вода, другото наполовина пълно с кисело вино. Беше взела и няколко ленени кърпи.

— По-добре лен от вълна, защото вълната може да остави влакна в раната — обясни тя и започна да мие с виното. В очите на Цезар се появиха сълзи. Ако раните все пак се инфектираха след тази промивка, значи му е било съдено да умре.

— Сервилия ли ти го направи? — попита майка му.

— Сервилия.

— Що за връзка е това? — чудеше се Аврелия.

— Не много топла, както си личи — засмя се Цезар.

— Виждам. Някой ден ще те убие.

— Мисля, че съм достатъчно предпазлив, за да предотвратя това.

— Със сигурност не скучаеш с нея.

— Да, майко, с нея не изпитвам скука.

— Не мисля, че подобна връзка е полезна — отсъди Аврелия, след като избърса тялото му с кърпите. — Може би ще е най-мъдро да я прекратиш. Синът ѝ е сгоден за твоята дъщеря, което означава, че двамата ще трябва да поддържате някакви формални отношения. Моля те, Цезаре, скъсай с нея.

— Ще скъсам, когато му дойде времето.

— Не, не се изправяй! — спря го Аврелия. — Чакай първо да изсъхне, а след това облечи чиста дреха. — Остави го на леглото и се разрови из раклата с дрехите. — Личи си, че Кардикса я няма. Момичето, което те пере, изобщо не си върши работата както трябва. Ще трябва да си поговоря с нея утре сутринта. — Върна си при леглото и хвърли дрехата до легналия Цезар. — Нищо добро няма да излезе от подобна връзка, да знаеш, изобщо не биваше да я започваш.

Цезар не отговори. Когато се изправи, за да облече туниката, майка му си беше отишла. Толкова по-добре.

На десетия ден от декември новите народни трибуни влязоха в длъжност, но не беше Авъл Габиний лицето, което направи най-голямо впечатление. Привилегията този път се падна на Луций Росций Отон, един от агентите на добрите люде. Той се обърна с отделна реч към представителите на конническото съсловие и сред бурни аплодисменти обяви, че е крайно време римските богаташи да си възстановят правото да гледат театър, отделени от простолюдието. Преди управлението на Сула само римските конници имаха правото да седят между третия и шестнайсетия ред в театъра, като първите два бяха определени за сенаторите. Но Сула, който ненавиждаше конническото съсловие, освен че заповяда екзекуцията на шестстотин души — конници, конфискува собствеността им и лиши от наследство децата им, стигна дотам да отнеме правото на останалите да се разпореждат с местата в театъра. Предложението на Отон беше възприето много добре и незабавно бе узаконено. За Цезар, който следеше заседанието на плебейското събрание от стъпалата пред сената, това си беше в реда на нещата. Добрите люде се бяха научили как да се споразумяват с конниците; на това се дължеше и успехът им през последните години.

Следващото заседание на плебейското събрание беше далеч поинтригуващо за наблюдатели като Цезар: на него щеше да се чуе тежката дума на Помпеевите клиенти, Габиний и Гай Корнелий. Първата задача беше да се намали броят на действащите в Рим консули от двама на един. Габиний беше намерил хитро решение. Той просто поиска от събранието да връчи на новоизбрания втори консул, Маний Глабрион, управлението на новосъздадената източна провинция Витиния-Понт, след което настоя управителят да замине за

провинцията в деня след встъпването си в длъжност. Така Гай Калпурний Пизон оставаше сам да се оправя с Рим и цяла Италия. Всеобщата омраза сред римските конници към Луций Лукул ги предразположи да подкрепят законопроекта. Според него върховното командване в Мала Азия се отнемаше от стария пълководец, а заедно с него — и четирите му последни легиона. Интересно, че Лукул продължаваше да е упълномощен да продължи войната срещу царете Митридат Понтийски и Тигран Арменски, но на практика оставаше без армия.

Цезар не знаеше как да оцени това. Изпитваше неприязън към Лукул, който до такава степен държеше на военната дисциплина, че съзнателно се обкръжаваше с бездарни, но стриктни спрямо устава офицери. В същото време само Лукул бе намерил сили да се противопостави на ламтежите сред римската търговска върхушка и така и не позволи на конническото съсловие да разграби новопридобитите римски територии. Заради което конниците толкова силно го мразеха и бяха готови да гласуват всеки закон, щом е в негова вреда. Цезар знаеше, че само задържането на Лукул на власт на изток можеше да гарантира човешки условия за живот за новите римски поданици в региона. От друга страна, собствената му чест изискваше да желае злото на Лукул, който си беше позволил лично да го обвини, че си е продал задника на цар Никомед.

За разлика от Авъл Габиний Гай Корнелий не беше до такава степен обвързан с Помпей; той беше един от онези рядко срещани се народни трибуни, които искрено вярваха, че е техен граждански дълг да се борят срещу беззаконията и несправедливостите. Затова Цезар го харесваше. Искаше му се Корнелий да не се предаде само защото първата му дребна реформа е отхвърлена. Това, което трибунът беше поискал от римския плебс, беше да забрани на чуждите общности да заемат пари от римски лихвари. Мотивите му бяха разумни и дълбоко патриотични. Лихварите не бяха официални римски служители, но те често използваха римските държавници, за да събират вместо тях просрочените плащания. Вследствие на което чужденците смятаха, че самата държава стои в дъното на лихварския занаят. От това страдаше името на Рим. Но, разбира се, в колкото по-тежки финансови затруднения изпаднаха чуждите народи и градове, толкова по-добре за римските конници; нищо чудно, че Корнелий се провали.

Втората му инициатива за малко да последва първата, но пък за разлика от повечето си пиценски събратья Корнелий се оказа способен на компромиси. Трибунът имаше амбицията да отнеме от сената привилегията да решава кой римски гражданин има право да не се съобразява с един или друг закон. Естествено само най-богатите или знатни римляни се ползваха с правото да вземат подобни решения, като обикновено се произнасяха на специални заседания, когато присъстваха малцина и една силна и единна фракция можеше да наложи лесно своята воля. Сенатът естествено не се съгласяваше с подобно орязване на правата и Корнелий навярно щеше да отстъпи. Но той промени законопроекта си, оставяйки в крайна сметка на сената правото да освобождава граждани от задължения към закона; задоволи се с условието, че подобно решение може да бъде взето само при кворум от поне двеста присъстващи сенатори. Законопроектът бе приет.

Цезар изпитваше все по-голямо любопитство какво ли ще предприеме Гай Корнелий. Народният трибун насочи този път вниманието си към преторите. От времето на Сула прерогативите на претора бяха силно ограничени и той изпълняваше изключително правораздавателни функции. Според действащите закони всеки претор, щом влезе в длъжност, трябва да обнародва своите „едикти“, сиреч областите, в които ще раздава справедливост, и правилата, на които ще се опира. Проблемът беше, че законът не изискваше преторът на всяка цена да се съобразява със собствените си едикти, затова в мига, в който някой приятел имаше нужда от определена услуга или пък предложи определени пари, преторът веднага забравяше какво е обещавал. Корнелий се обърна към плебса с надеждата да оправи това недоглеждане в законите и да принуди преторите да спазват стриктно своите едикти. Този път плебеите признаха логиката на подобна мярка и я превърнаха в закон.

За съжаление Цезар можеше единствено да наблюдава народните трибуни, не и да им съдейства. Патрициите нямаха право да участват в заседанията на плебейското събрание. Цезар нямаше право да стои в Кладенеца на комициите, нито можеше да гласува, да се изказва или да бъде страна при съдебен процес, провеждан пред събранието. Не можеше и да се кандидатира за народен трибун. Оставаше му заедно със събратята си патриции да следи заседанията от разстояние и да се задоволява с подслушване изказванията на плебеите.

Законодателната дейност на Корнелий разкриваше покровителя му Помпей в различна светлина. Цезар не беше подозирал, че властният пиценец има амбицията да се бори с несправедливостта. Но пък човек никога не знае: упоритостта, с която Гай Корнелий преследваше своите цели, навярно беше част от плановете на Помпей. По-вероятно беше обаче Помпей да се примирява с исканията на Корнелий, колкото да хвърля прах в очите на Катул или Хортензий, водачите на добрите люде. Защото добрите люде открай време бяха противници на идеята военното командване да се връчва на частни лица, а Помпей беше частно лице.

Че зад Корнелий стоеше Великия, пролича най-добре при следващия предложен законопроект. Гай Пизон, който беше оставен да управлява сам след заминаването на Глабрион на изток, беше злобно, посредствено и отмъстително човече, изцяло предано на Катул и добрите люде. Той никога не би позволил сенатът да връчи на Помпей специално поръчение, щеше да се съпротивлява с такава злост, че нищо чудно да събори стените на Курията с гласа си. Зад него твърдо стояха Катул, Хортензий, Бибул и останалите от глутницата. Като се изключи знатният му произход и популярното му име, Калпурний Пизон нямаше на какво да разчита при избора си за консул, освен на подкупи. Но Корнелий гласеше нов законопроект за купуването на гласове; Пизон и хората край него усетиха да се задава буреносен облак, особено след като плебсът даде да се разбере, че законопроектът ще мине. Разбира се, някой от народните трибуни на заплата при добрите люде би могъл да наложи вето, но нито Отон, нито Требелий, нито Глобул бяха достатъчно уверени, за да противоречат на мнозинството. Затова добрите люде предпочетоха да въздействат направо на гласоподавателите, а и на Корнелий, в смисъл че консултът лично ще предложи законопроект за купуването на гласове. Подобен закон, мислеше си Цезар, нямаше да застраши ничие положение, най-малкото това на Гай Пизон. Гай Корнелий се беше оставил да го излъжат.

Когато най-сетне инициативата пое Авъл Габиний, той дълго време дори не споменава за пиратите или за специално поръчение за Гней Помпей. Понеже беше доста по-хитър и съобразителен от Корнелий, предпочиташе да се занимава с второстепенни въпроси. Габиний не страдаше от алтруизъм. Скромният плебисцит, който успя да прокара през събранието, забраняваше на чуждестранни пратеници

да заемат пари от римски граждани, доста умерен вариант на Корнелиевия проект. Но какво ли имаше предвид Габиний, когато прокара втори закон, според който сенатът няма право да се занимава с друго, освен с чужди делегации, през целия месец февруари? Цезар се досети и се засмя. Хитрец бе този Помпей! Колко се различаваше от времето, когато влезе в сената с наръчника на Варон за добро поведение под ръка, да не би да направи някой непростим гаф! Въпросният Габиниев закон подсказваше на Цезар, че Помпей е решил да стане за втори път консул. Никой не би могъл да спечели повече гласове от него, следователно той щеше да е първи консул и щеше да държи фасциите — символа на реалната власт — през януари, февруари би управлявал неговият колега, за да се върне върховната власт при него през март. Април отново се полагаше на втория консул, но ако през февруари сенатът се занимаваше единствено с чуждите делегации, Помпеевият съуправител можеше да направи нещо знаменателно едва през април. Гениално!

След всички тези по-скоро забавни вълнения на Форума изведнъж се намеси четвърти народен трибун, който имаше с какво да усложни живота на Цезар. Този човек се казваше Гай Папирий Карбон и щеше да поиска от плебейското събрание призоваването на съд на Цезаровия вуйчо Марк Аврелий Кота по обвинение в присвояване плячката от малоазийския град Хераклея след отнемането му от Митридат. За нещастие на Марк Кота тогава консул беше и Лукул, а двамата бяха добри приятели. Ненавистта на римските конници към Лукул щеше да се пренесе върху всеки негов съюзник или приятел, затова плебсът даде свобода на Карбон да действа. Любимият вуйчо на Цезар щеше да се защитава по обвинение в злоупотреби, но за негово съжаление не пред специалния съд, който навремето Сула създаде. Вместо от комисия от съдебни заседатели съдбата на Марк Кота щеше да се реши от самото плебейско събрание, сиреч от няколко хиляди римляни, решени на всяка цена да съборят Лукул.

— Нямаше какво да се краде! — обясняваше Кота на Цезар. — Митридат беше използвал в продължение на месеци Хераклея за своя база, след това градът беше обсаждан няколко месеца и когато влязох вътре, Цезаре, дори и плъхове нямаше! И това всички много добре знаят! Какво мислиш, че ще остане в един град, след като триста хиляди понтийски войници са презимували в него?

— Няма защо да се оправдаваш пред мен, вуйчо — отвърна му мрачно Цезар. — Аз не мога дори да те защитавам, защото делото ще се гледа в плебейското събрание, а аз съм патриций.

— Това се подразбира. Но Цицерон ще го направи вместо теб.

— Няма, вуйчо, не си ли чул?

— Какво да чуя?

— Цицерон е сломен от мъка. Най-напред умря първият му братовчед Луций, а преди няколко дни се спомина и баща му. На това отгоре Теренция страда от ревматизъм и климатът в Рим по това време на годината не ѝ понасял. Нали знаеш, в тяхното гнездо тя командва! Цицерон е заминал за Арпин.

— Тогава ще разчитам на Хортензий, брат си Луций и Марк Крас — заключи Кота.

— Няма да са толкова убедителни, вуйчо, но все ще свършат работа.

— Съмнявам се, много се съмнявам. Плебсът ми се е заканил жестоко.

— Какво да се прави, всеки, който е известен като приятел на горкия Лукул, се превръща в неприятел на конниците.

Марк Кота го изглежда иронично.

— *Горкият Лукул*, така ли? Доколкото знам, той не е твой приятел!

— Така е, вуйчо Марк — съгласи се Цезар. — Но одобрявам финансовите реформи, които внесе на изток. Сула показва правилния път, но именно Лукул успя да го прокара. Вместо да оставя на римските публикани да източат всички богатства от източните провинции, Лукул осигури на Рим постоянни и значителни приходи, без да предизвиква местното население. Както стояха нещата навремето, публиканите бяха свободни да грабят, колкото пожелаят, да трупат печалби в полза на конниците, но и да настройват цели области срещу Рим. Не мога да скрия личната си неприязън към Лукул. Той не само че ме обиди жестоко, но и ме лиши от напълно заслужени военни почести. Като администратор обаче е много добър и съжалявам за него.

— Аз пък мога само да съжалявам, че двамата не се разбирате, Цезаре. В много отношения си приличате.

Цезар сепнато изглежда вуйчо си. Никога не беше забелязвал особена прилика между Аврелия и тримата ѝ братя. Тази реплика обаче

беше напълно в стила на майка му! Ето че именно Аврелия го гледаше с големите сивкавовиолетови очи на Марк Кота. Щом вуйчо му започва да прилича на майка му, значи е време да си върви. Освен това имаше среща със Сервилия.

Но и тя се оказа доста тъжна.

Ако Сервилия дойдеше преди него, винаги се събличаше и го чакаше гола в леглото. Но не и този ден. Цезар я завари да седи облечена на стола.

— Трябва да поговорим — каза тя.

— Някакъв проблем? — попита Цезар и седна срещу нея.

— От най-банално естество и като си помисля, неизбежен. Аз съм бременна.

— Разбирам — рече той и я изгледа изпитателно. — И как го приемаш?

— Със смесени чувства. — Сервилия прокара език по устните си — израз на необичайно безпокойство. — Ти как го приемаш?

Той вдигна рамене.

— Ти си омъжената, Сервилия. Проблемът е следователно твой.

— Да. Ами ако е момче? Ти все още нямаш син.

— А ти сигурна ли си, че е от мен?

— В това не може да има съмнение — заяви Сервилия. — Повече от две години спим в различни легла със Силан.

— Което означава, че проблемът е наистина сериозен. Остава ми да се надявам, че не е момче, защото мога да го призная за свой син само ако се разведеш със Силан и се омъжиш за мен, преди да родиш. Родиш ли го в дома на Силан, става автоматично негов син.

— Не си ли струва да опитаме? — с известна надежда попита Сервилия.

Цезар поклати глава.

— Не, късметът ми ще пожелае да бъде момиче.

— Нямам представа какво е. Изобщо не очаквах да се случи, затова не се концентрирах какво да бъде — момче или момиче. Само късметът ще определи.

Цезар с учудване откриваше, че Сервилия знае как да се владее. Нищо не можеше да я изненада.

— Тогава най-доброто решение ще е да привикаш спешно Силан под завивките. Надявам се вече си го сторила?

Тя бавно поклати глава, сякаш това е просто немислимо.

— Страхувам се, че това изобщо не е решение. Силан е болен човек. Ако не спим вече заедно, това изобщо не е заради мен. Той има проблеми с ерекцията и това го потиска още повече.

Цезар този път не се сдържа и тихо подсвирна.

— Значи скоро целият град ще научи нашата тайна.

Сервилия не се засегна от реакцията му, нито го обвини в егоизъм и безразличие към нещастieto й. В много отношения двамата си приличаха, което навярно бе причина Цезар да не се обвърже с по-топли чувства към нея: и двамата бяха хора, у които разумът винаги надделяваше над емоциите.

— Не е задължително — усмихна се тя. — Ще говоря със Силан още днес, след като се прибере от Форумa. Нищо чудно да го убедя да запази тайна.

— Да, така ще е най-добре, особено след като сгодихме децата си. Нямам нищо против да понеса отговорност за деянията си, но не ме радва ни най-малко да разстроя Юлия и Брут, като ги превърна в обект на клюки и подигравки. — Цезар се наведе, хвана я за ръката, целуна я и й се усмихна. — Това не е каква да е клюка, нали?

— Не — съгласи се Сервилия. — Всичко друго, но не и обикновена клюка. Още съм в първия месец, така че можем да продължим до май или юни. Ако ти желаеш.

— О, да — зарадва се Цезар, — желая го.

— След това, страхувам се, няма да можем да се виждаме най-малко седем-осем месеца.

— Ще ми липсва. И ти ще ми липсваш.

Този път тя посегна към ръката му и я стисна.

— Би ли ми направил една услуга, Цезаре? Докато сме разделени през тези седем-осем месеца?

— Каква услуга?

— Искam да прелъстиш Атилия, жената на Катон.

Цезар прихна.

— С други думи, да се занимавам с жена, която няма шансове да те измести? Хитро!

— Така си е, аз съм хитра жена. Бъди така добър! Моля те! Прелъсти Атилия!

Той не отговори веднага. Искаше да осмисли предложението й.

— Катон не си струва, Сервилия. Та той е само на дваайсет и шест. Съгласен съм, че за в бъдеще може да се окаже пречка, но ми се ще да изчакам първо да порасне.

— Заради мен, Цезаре, заради мен! Моля те! Моля те!

— Толкова ли го мразиш?

— Мразя го достатъчно, за да искам пълното му унищожение — процеди през зъби Сервилия. — Катон не заслужава политическа кариера.

— Дали ще прелъстя Атилия или не, това няма да му попречи. Много добре го знаеш. Но пък щом толкова държиш, така да бъде.

— О, чудесно! Благодаря! — Сервилия тържествуваше. — А защо никога не си опитал с Домиция, жената на Бибул? Той вече си е заслужил честта да бъде рогоносец, превърнал се е в сериозен противник. Освен това Домиция е братовчедка на мъжа на сестра ми Порция. Това също ще засегне Катон.

— Сигурно е проговорил хищникът у мен. Чувствам се като сокол, който кръжи над жертвата си, спокоен, че винаги ще може да я улови. Колкото повече отлагам, толкова по-сладък ще е мигът на успеха.

— Катон е по-важен за мен.

„Сокол, как ли пък не“ — мислеше си Сервилия, докато се прибираше на Палатина. Цезар очевидно се изживяваше за царствена птица, но в поведението си спрямо Домиция се държеше като домашна котка.

Бременността и раждането бяха част от живота на всяка жена и като се изключи появата на Брут, Сервилия изпитваше по-скоро безразличие към подобни подробности. С Брут беше различно: него тя сама беше кърмила и хранила, сама беше подмивала и преобличала, сама го къпеше, сама си играеше с него и се опитваше да го забавлява. Но отношението ѝ към двете момичета не беше същото. Сервилия ги остави на дойки и, общо взето, не се интересуваше от тях, докато не дойде време да се заеме с възпитанието им. Но и това вършеше по-скоро от чувство за дълг, отколкото от обич. Щом навършеха шест години, ги пращаше при Марк Антоний Гнифон, понеже според Аврелия училището било подходящо и за момичета. Нямаше причина да не ѝ вярва.

Седем години след раждането на по-малката ѝ дъщеря Сервилия беше заченала наново, този път от любовник. Детето щеше да е плод на

единствената ѝ плътска страст през живота. Чувствата, които изпитваше към Гай Юлий Цезар, не противоречаха на природата ѝ, защото макар да бе способна жестоко да мрази, Сервилия беше родена и горещо да обича. Ако нещо във връзката им я потискаше, то беше самият Цезар и отношението му към нея. Сервилия отдавна се беше уверила, че той е мъж, който не желае да се подчини на чувствата и да се обвързва. Понеже го беше усетила още в началото, си спести участието на множеството други негови любовници, които или подлагаха чувствата му на проверка, или изискваха от него вярност, или се интересуваха от въпроси, които не се отнасяха до това, което се случваше в любовната му квартира.

Когато този следобед се беше запътила към дома на Цезар, Сервилия предварително се настройваше, че новината нито ще го направи щастлив, нито ще го привърже по-силно към нея. Оказа се напълно права. Цезар не се зарадва, нито се ядоса; както сам беше казал, проблемът беше неин и него не го засягаше. Дали Сервилия се бе надявала дълбоко в душата си, че Цезар ще пожелае да признае детето? Съмняваше се, затова и сега беше спокойна, далеч от всякакви мрачни или отчаяни мисли. След като Цезар беше вдовец, налагаше се само един развод — нейният със Силан. Но тя добре си спомняше как цял Рим беше осъдил Сула заради необоснования му развод с Елия. Не че Сула се беше обезпокоил от това: важното бе, че младата съпруга на покойния Славър вече беше свободна. Цезар също не би се разтревожил. Разликата беше, че той имаше чувство за чест, напълно непознато на Сула; е, това чувство за чест не представляваше задължително добродетел, то беше по-скоро честолюбие и Цезар сам определяше кое е почтено и кое не. Той сам си беше наложил принципи на поведение, които ръководеха живота му. Така например никога нямаше да подкупи съдия, нямаше да граби провинцията, която управлява, нямаше да се превърне в поредния политически лицемер. А това доказваше, че Цезар предпочита трудния път към постигането на всяка цел; никога не би използвал прийоми, които биха улеснили политическото му издигане. Помагаша му невероятното самочувствие и увереност в собствените сили; Цезар нито за миг не се съмняваше, че притежава нужните способности, за да постигне целите. Но това не беше достатъчно той да поиска от Сервилия да се разведе със Силан. Цезар ни най-малко не държеше да се ожени за своята любовница,

нищо че така би могъл да признае за свой наследник детето ѝ. Защо ли? Сервилия много добре знаеше. Една подобна постъпка би била изтълкувана на Форума по един-единствен начин: самоувереният Цезар се оказваше поставен под чехъл от някаква жена.

Разбира се, Сервилия гореше от желание да се омъжи за Цезар. И то далеч не само за да признае той детето ѝ. Искаше да се омъжи за него, защото го обичаше с цялото си сърце, защото разпознаваше у него един от онези велики римляни, които бяха достойни за жена като нея и никога не биха я разочаровали в очакванията ѝ за политическа и военна кариера. Освен това Цезар се радваше на име и потекло, които по нищо не отстъпваха на нейните. Той беше равен по достойнство на Сципион Африкански и Сервилий Ахала, на Фабий Максим Кунктатор и Емилий Павел. Беше истински римски аристократ, притежаваше интелект, безгранична енергия, сила и решителност. Идеален съпруг за всяка една Сервилия Цепионида. Идеален баща за нейния любим Брут.

Когато се прибра вкъщи, вече приближаваше време за вечеря и Децим Юний, както я осведоми икономът, беше в кабинета си. „Какво ли му има на него?“ — попита се за сетен път Сервилия, щом влезе. Силан тъкмо пишеше някакво писмо. Беше на четирийсет години, но вече изглеждаше на петдесет, на лицето му се бяха врязали дълбоки бръчки — израз на постоянните му физически страдания. Рано посивялата му коса се сливаше с посивялата му кожа. Силан се стараеше да се справи възможно най-добре със задълженията си на градски претор, но това му костваше усилия, които съвсем подкопаваха здравето му. Болестта, която го мъчеше, беше толкова загадъчна, че в цял Рим не се намери лекар да определи диагнозата. Във всеки случай напредваше толкова бавно, че според лекарите Силан не е бил засегнат от някакво конкретно увреждане. Едва ли имаше тумор, черният му дроб беше наред. След две години би могъл да се кандидатира за консул, но Сервилия беше убедена, че му липсва енергията за успешна предизборна кампания.

— Как се чувстваш днес? — попита тя, докато сядаше на стола пред писалището.

Силан вдигна поглед от листа, щом тя влезе, и ѝ се усмихна. Остави писеца по-скоро с удовлетворение. Колкото по-дълго време живееха заедно, толкова повече я обичаше, но неспособността му да бъде истински съпруг го измъчваше по-жестоко от болестта. Даваше си

ясна сметка за собствените недостатъци, затова след като скоро след раждането на Юнила болестта го връхлетя, се страхуваше, че Сервилия ще го подложи на укори и нападки. Тя обаче никога не изрече дума срещу него, дори след като болките в стомаха му го принудиха да спи в отделна стая. След като всеки опит да се любят завършваше с провал, Силан си рече, че ще е по-почтено да се отдели изобщо от жена си. Щеше да се радва двамата да се прегръщат и целуват, но Сервилия не беше от галювните жени.

— Както обикновено — отговори ѝ откровено Силан.

— Искам да говоря с теб, съпруже.

— Разбира се, Сервилия, слушам те.

— Бременна съм и имаш достатъчно основание да знаеш, че детето не е от теб.

Той пребледня. Сервилия скочи на крака и отиде до масата при стената, където стояха две гарафи и няколко сребърни чаши. Наля в едната вино и му помогна да го изпие. Силан понечи да повърне, но се сдържа.

— О, Сервилия! — възкликна той, след като се посъвзе. Жена му беше седнала отново на мястото си.

— Ако това може да ти послужи за утеха — продължи тя, — този факт няма нищо общо с твоята болест и непълноценност. Да беше надарен като самия Приап, пак щях да легна с този мъж.

От очите му бликнаха сълзи.

— Избърши се, Силане! — тросна се Сервилия.

Той послушно извади кърпата си.

— Кой е той? — попита.

— Ще ти кажа после. Най-напред искам да решиш как да постъпиш. Бащата на детето не желае да се ожени за мен. Това би накърнило обществения му блясък, а на него той държи повече, отколкото на всичко друго. Освен това не мога и да го съдя за това, сам разбираш.

— Как можеш да разсъждаваш толкова трезво? — учуди се Силан.

— Не виждам каква полза да се държа другояче! Да не очакваш да крещя и да се дера от мъка. Та всички да разберат какво се е случило?

— Предполагам, че така е по-добре — рече той примирено и въздъхна. Прибра кърпата и продължи: — Разбира се, че е по-добре

така. Но пък иначе би дала някакво доказателство, че си човешко същество. Ако нещо у теб винаги ме е притеснявало, Сервилия, то е, че у теб няма никаква човещина, ти си неспособна да възприемеш човешките слабости. Цял живот си се придържала към нормите с ловкост, на която би завидял и най-талантливият кариерист.

— Доста странно твърдение — възрази Сервилия.

— Е, това е качеството, което открай време съм надушвал у теб... И за което винаги съм ти завиждал, защото сам никога не съм го притежавал. Възхищавам ти се. Но подобно качество не предизвиква съчувствие.

— Не си хаби съчувствието за мен, Силане. По-скоро ми отговори на въпроса. Какво смяташ да правиш с мен?

Той се изправи и се хвана с две ръце за облегалката на стола, преди да се увери, че краката го държат. Направи няколко крачки, без да я поглежда. Беше толкова спокойна, толкова невъзмутима, сякаш нещастиято изобщо не я засягаше!

— След като нямаш намерение да се омъжиш за бащата, най-добре е за известно време да се прибера в общата ни спалня, колкото да изглежда, че детето е мое — предложи накрая съпругът ѝ и седна отново.

Тя дори не се постара да изглежда радостна и доволна. Не, не и Сервилия!

— Това е разумно решение, Силане — съгласи се Сервилия. — Аз така бих постъпила на твое място, но човек никога не знае един мъж от кое точно ще се засегне най-много.

— Аз съм дълбоко засегнат, Сервилия, но няма защо да показвам, че съм засегнат, не и пред външни хора. Надявам се, че никой не знае?

— Той знае, но няма да каже на никого.

— Отдавна ли си бременна?

— Не. Ако двамата отново легнем заедно, съмнявам се, че някой ще заподозре, че детето не е било от теб.

— Е, била си доста потайна, след като дори не подозирах. В един провален брак винаги ще се намери кой да раздухва клюките.

— Клюки няма да има.

— Кой е той? — отново попита Силан.

— Гай Юлий Цезар, разбира се. Не бих си рискувала репутацията за друг.

— Не, разбира се, че не би го сторила. Цезар се слави с потекло, достойно за мъжките му атрибути, ако се вярва на мълвата — изрече с горчивина Силан. — Влюбена ли си?

— О, да.

— Разбирам те, макар че на мене ми е противен. Жените открай време са ставали на глупачки заради него.

— Аз не съм станала на глупачка — хладно отвърна Сервилия.

— Така е. Възнамеряваш ли и занапред да се срещаш с него?

— Да, възнамерявам да го виждам цял живот.

— Все някой ден ще се разчуете, Сервилия.

— Нищо чудно, но никой от двамата ни няма интерес връзката ни да стане публично достояние. Затова ще се постарая да не се случи.

— За което би трябвало да ти благодаря, предполагам. С малко повече късмет, вече ще съм покойник, щом клюката се разнесе.

— Аз не желая смъртта ти, съпруже.

Силан се засмя невесело.

— Навярно и затова трябва да съм ти благодарен! Не бих се учудил, ако решиш да ме премахнеш, за да постигнеш целите си.

— Нямам такива намерения.

— Разбирам. — Изведнъж лицето му се промени. — Но богове, Сервилия, какво сте направили! Та вашите деца са стодени! Как можеш да се надяваш никой да не разбере?

— Не виждам защо точно Брут и Юлия биха заплашили нашата връзка. Ние не се срещаме на място, което те да посещават.

— Или което, който и да е друг да посещава. Освен това робите се страхуват от теб.

— Именно.

Силан подпря глава на ръцете си.

— Искам да остана сам, Сервилия.

Тя веднага стана от стола.

— Вечерята ще е готова всеки момент.

— Няма да вечерям.

— Трябва да хапнеш нещо — заръча му тя, преди да излезе. — Забелязала съм, че болките се успокояват поне за няколко часа след хранене, особено ако се нахраниш добре.

— Не и днес! Хайде, Сервилия, върви си!

Тя излезе. С изненада установи, че изпитва нежни чувства към мъжа си.

Плебейското събрание призна Марк Аврелий Кота за виновен в злоупотреби с властта, наложи му глоба по-голяма от цялото му състояние и му забрани да живее на разстояние по-малко от четиристотин мили от Рим.

— Което означава, че дори в Атина не мога да се заселя — оплака се осъденият пред по-малкия си брат Луций и племенника си Цезар. — Масилия пък ме отвращава. Мисля, че ще замина за Смирна при чичо ни Публий Рутилий.

— По-добре при него, отколкото при Гай Верес — утеши го Луций Кота, който беше изненадан от присъдата.

— Чувам, че плебсът щял да възнагради Карбон с правото да се ползва с почести на консул — подхвърли презрително Цезар.

— Сиреч да го придружават ликтори?

— Е, което си е истина, след като Глабрион замина за новата си провинция, можем да си позволим подобен лукс. Не ще и дума, вуйчо, досега плебсът можеше да определя кой да влезе в сената, можеше да налага консули и претори, но за пръв път чувам, че плебейското събрание има правото да връчва империум! — Цезар не беше на себе си от гняв. — И това всичкото заради алчността на публиканите.

— Да живеят, Цезаре — махна с ръка Марк Кота. — Времената се менят, това е. Приеми, че това е окончателният реванш, който конническото съсловие си взема от Сула. Колко предвидливо от моя страна, че навреме прехвърлих имотите си на Луций.

— Всичко твое ще те последва в Смирна — увери го Луций Кота. — Вярно е, че те осъдиха конниците, но сред твоите зложелатели имаше и доста сенатори. Склонен съм да простя на Катул, Гай Пизон и останалите заради бездействието им, но Публий Сула, онова негово протеже Автроний и всички други от техните среди буквално помогнаха на Карбон по време на процеса. Както и Катилина. Това, виж, никога няма да им простя.

— Нито пък аз — добави Цезар, като се опита да се усмихне. — Аз много те обичам, вуйчо Марк, добре го знаеш. Но дори заради теб не

бих се прежалил с жената на Публий Сула, онази вещица, сестрата на Помпей.

Тримата се засмяха и навярно донякъде се утешиха с мисълта, че злодеят Публий Сула е длъжен да прекарва всяка нощ със сестрата на Помпей, която не само не можеше да се похвали с младост и хубост, но и си прекарваше времето най-вече с каната с вино.

Авъл Габиний нанесе своя голям удар в края на февруари. Само той си знаеше колко му е струвало да стои през цялото това време със скръстени ръце и да залъгва римляните, че точно той, председателят на колегията на народните трибуни, е най-неамбициозният от всички. Макар да му се носеше лоша слава като на всеки римлянин от Пицен (което пък значеше, че е човек на Помпей), Габиний не беше съвсем парвеню. И баща му, и чичо му бяха членували в сената, а в жилите им течеше знатна римска кръв. Габиний имаше амбицията да отхвърли покровителството на Помпей и да заработи за самия себе си, нищо че очевидно не беше в състояние да създаде своя фракция в сената. Работата беше там, че Помпей далеч не беше толкова велик, колкото му се искаше да бъде. Габиний си търсеше по-силни съюзници, по възможност кореняци римляни; много неща у събратята му пиценци го отблъскваха, най-вече отношението им към Рим. Помпей живееше с чувството, че струва повече от Рим, а Габиний не беше съгласен. Е, всичко си имаше обяснение! В своята затънтена провинция Помпей се държеше като цар, докато в Рим нямаше голямо влияние. Повечето римляни родом от Пицен се гордееха с това, че служат на своя знатен земляк, който вече беше наложил своето превъзходство над далеч по-привилегирани съперници.

Ако Авъл Габиний, расовият гал, недоволстваше от подчинението си на Помпей, то затова си имаше причина, и тази причина беше Гай Юлий Цезар. Двамата бяха почти връстници, бяха се запознали по време на обсадата на Митилена и оттогава ги свързваше близка дружба. Габиний беше във възторг от по-младия Цезар, който показваше и способности, и сила на характера, подсказващи, че един ден всеки би имал полза от приятелство с него. Габиний познаваше мнозина римляни, красиви като Цезар, атлети или чаровници като него, да не говорим за множеството наследствени аристократи; но у Цезар имаше много повече. Да бъдеш едновременно интелектуалец и да водиш войската насред най-големи опасности само по себе си представляваше

забележително съчетание, тъй като повечето интелектуалци съзнаваха твърде добре рисковете от храбростта. Цезар сякаш беше способен да забрави за всичко, което би попречило на успеха му. С каквото и да се заемеше, намираще начин да използва само онези свои качества, които биха му спомогнали в най-голяма степен. Освен това притежаваше воля, каквато Помпей не познаваше, сила, която напираше от гърдите му и която му помагаше да премахне всяко препятствие. Цезар не мислеше каква цена ще заплати за успеха и нямаше нещо, което да го уплаши.

И макар през годините след обсадата на Митилена да се бяха виждали рядко, Габиний продължаваше да мисли за Цезар. Най-накрая Авъл Габиний си обеща, че един ден, когато Цезар създаде свое крило в сената, той ще стане един от най-верните му привърженици. Как точно щеше да се освободи от клиентската си зависимост към Помпей, Габиний още не знаеше. Помпей беше негов патрон, следователно трябваше да работи за него подобно на всички останали клиенти. Но така или иначе Габиний искаше да се изяви на Форума не толкова заради своя покровител Гней Помпей Велики, Първия сред римляните, колкото за да се докаже пред младия и все още относително неизвестен Юлий Цезар.

Дори не си направи труда най-напред да се изкаже в сената; откакто народните трибуни си бяха възвърнали всички предишни правомощия, това не беше необходимо. По-добре да нанесе своя удар на сената възможно най-неочаквано; нека плебсът пръв научи за предложението му, при това на заседание, за което никой не е предполагал, че ще се случи нещо необичайно.

Когато Габиний се качи на рострата, за да се изкаже, в Кладенеца на комициите присъстваха не повече от петстотин души. Това бяха професионални гласоподаватели, ядрото на плебейското събрание, което не изпускаше заседание и беше способно да изрецитира дума по дума всяка по-знаменита реч, произнесена от трибуната. Това бяха и хората, които единствено си спомняха в подробности текстовете на плебисцитите, приемани през последните десетилетия.

Стълбите пред сената също бяха полупразни: присъстваха само Цезар, неколцина от сенаторите — клиенти на Помпей, включително Луций Афраний и Марк Петрей, както и Марк Тулий Цицерон.

— Ако ни трябва конкретен повод да си спомним колко сериозна е пиратската опасност за Рим — обърна се Габиний към плебса и малцината сенатори пред Курията, — то нападението в Остия и пленяването на сицилийското зърно би следвало да послужат като сериозен стимул за управленска активност! Но какво сторихме, за да прочистим Нашето море от тази напасть? Какво направихме, за да гарантираме житната реколта, да бъдем сигурни, че римските граждани няма да гладуват, че ще имат достатъчно пари, за да плащат своя хляб? Какво постигнахме в желанието си да защитим нашите търговци и техните кораби? Какво свършихме, за да не позволим дъщерите ни да бъдат отвлечени в робство, да спасим дори преторите си от плен? Много малко, драги представители на плебса. Твърде, твърде малко!

Цицерон се настани до Цезар и го бутна по ръката.

— Става интересно, но защо ли не се изненадвам? Имаш ли представа накъде бие, Цезаре?

— Имам.

Габиний продължи да говори. Личеше си, че е в добро настроение.

— Онова твърде малко, което направихме през последните четирийсет години, откакто Антоний Оратор за последен път се бе опитал да ни спаси от пиратите, бе започнато едва след края на управлението на нашия диктатор — тогава, когато неговият верен съюзник и колега Публий Сервилий Вация замина да управлява Киликия с изричната заповед да разгроми пиратите. За целта му беше връчен пълен проконсулски империум и той имаше право да набира флотилия от всички градове, засегнати от пиратите, включително Кипър и Родос. Проконсулт започна с Ликия и се справи със Зеникет. Бяха му нужни три години, за да надвие един-единствен пират! При това този пират действаше в Ликия, далеч от скалистите и недостъпни брегове на Памфилия и Киликия, където се крият най-опасните морски разбойници. Останалата част от своя дълъг мандат в резиденцията в Тарс Вация отдели на една лесна и безсмислена война срещу племето на исаврите, памфилски земеделци, които живееха дълбоко навътре в сушата! Когато ги победи, сиреч превзе двете им градчета, нашият сенат му предложи да си прикачи ново прозвище към името си — „Исаврик“. Представяте ли си?! Е, не е много вдъхновяващо да се казваш Вация — Патравия? Друго си е, след като си бил просто Публий

Патравия от плебейската фамилия Сервилии, изведнъж да станеш Публий Сервий Патравия Победителя на исаврите! Трябва да признаем, че това допълнение „Исаврик“ придаде известен блясък на едно недотам лицеприятно име!

За да подчертае думите си, Габиний вдигна тогата си на височината на мускулестите си бедра и започна да крачи напред-назад по рострата, прилепил плътно коленете си едно до друго: слушателите му избухнаха в шумен смях.

— Следващото действие от нашата вълнуваща история — продължи Габиний — се разигра на и около остров Крит. Без никаква причина, освен това че баща му, Антоний Оратор — доста по-способен от сина си, но въпреки това неуспял да доведе начинанието докрай, — вече е бил командирован от римския сенат и народ да се сражава с пиратите, преди седем години Марк Антоний-син се сдоби с подобно назначение, този път само от страна на сената, както повеляваха законите на нашия диктатор. През първата година от своето командване Антоний не правеше друго, освен да пикае неразредено вино из всички кътчета в западната половина на Нашето море. Присвои си славата от едно-две спечелени сражения, но така и не представи убедителни доказателства за това, като например носовете на поне няколко пленени пиратски кораба. След като измина тази година, Антоний изду платна и отплава за Гърция. Там в продължение на две години гонеше пиратските главатари от остров Крит, настигайки ги колкото да го направят за смях. Ластен и Панарес буквално го разбиха! И най-накрая съсипаният от мъка Тебеширен човек — защото това е, което името му Кретик в действителност означава! — предпочете да отнеме живота си, за да не се излага пред римския сенат, своя работодател.

Най-накрая се появи поредният наш виден съгражданин с чудесно име — онзи Квинт Цецилий Метел, който е внук на Метел Македоник и син на Козлето — Метел Капрарий Козлето. По всичко личи, че Метел Козлето е решил да се превърне във втория Кретик! Но дали Кретик ще означава Победител на критяните или Тебеширен човек? Как мислите, събратя плебеи?

— Тебеширен човек! Тебеширен човек! — възкликна множеството.

Габиний продължи:

— А с това, скъпи приятели, свършваме с историческия преглед и се озоваваме отново в настоящето. Имаме пред себе си катастрофата в Остия, пълният застои в Крит, сигурният и необезпокояван от никого живот на пиратите из техните бази — от Гадес в Испания до Газа в Палестина! Нищо не беше направено срещу тях! Нищо!

— Какво ни предлагаш тогава, Габиний? — подвикна Цицерон от стълбите пред сената.

— О, но това е Марк Цицерон! Привет, привет! — зарадва се Габиний. — А до него Цезар! Двата най-видни оратори в Рим са седнали да слушат скромните думи на един пиценец. За мен това е чест, още повече че освен вас двамата почти не виждам друг сенатор да присъства. Няма го Катул, няма го Пизон, няма го Хортензий, няма го и върховният понтифекс Метел Пий!

— Не го увъртай, човече, давай нататък — подкани го Цицерон, видимо поласкан.

— Благодаря за вниманието, точно това смятах да направя. И така, питам аз, какво да правим? Отговорът е прост, членове на плебса. Намираме си подходящ човек. Един ще ни стигне. Човек, който вече е бил консул, за да бъдем сигурни в неговото конституционно положение. Човек, който е изграждал военна кариера на бойното поле, а не на първата редица в сената. Ние намираме този човек и под „нас“ разбирам нашето достопочтено събрание, а не сената! Сенатът вече опита всичко — от патравите крака до тебеширените кози рога — без никакъв успех. Бих казал, че сенатът сам трябва да се откаже от правата си да взема решение по този въпрос, който все пак засяга всички ни еднакво. Повтарям значи, намираме си човек, който да е бил вече консул и да притежава завидни тактически способности. След това ние му възлагаме поръчение да изчисти Нашето море от пирати — като се тръгне от Херкулесовите стълбове и се стигне до устието на Нил и Евксинския понт. Ние му даваме срок от три години и до края на тези три години трябва да е свършил цялата работа. Ако не е успял, членове на плебса, пак ние ще го осъдим и ще го накажем с вечно изгнание от Рим!

Изведнъж на площада се показаха неколцина от партията на добрите люде, извикани по спешност от клиентите си, които имаха за задача да наглеждат събитията на Форума дори когато не се очаква нищо специално. Вече цял Рим бе научил, че Авъл Габиний говори за

борбата с пиратите и по-специално за върховното командване. Добрите люде добре знаеха, че Габиний има една-единствена цел: да поиска от плебса да връчи командването на Помпей. А това не биваше да се допуска. Помпей не биваше да получава второ специално поръчение! Никога и за нищо на света! Това му даваше повод да се мисли за по-велик от всички останали.

За разлика от Габиний Цезар можеше да наблюдава целия площад, затова пръв забеляза Бибул да слиза по трибуните на Кладенеца, а след него дойдоха Катон, Ахенобарб и младият Брут. Сервилия нямаше да се зарадва, ако научеше, че синът ѝ е в компанията на Катон. Брут навярно си даваше сметка за това, защото непрекъснато се оглеждаше. Навярно заради това дори не слушаше какво точно говори Габиний, докато Бибул, Катон и Ахенобарб бяха почервенели от яд.

Габиний отново поде:

— Този човек трябва да се ползва с пълна свобода на действие. Щом се захване с работа, не бива да му пречат никакви ограничения, наложени от сената или народното събрание. Това, разбира се, означава, да му връчим неограничен империум, но далеч не само за бойните действия, водени по море! Властта му трябва да се простира на петдесет мили навътре в сушата навсякъде по бреговете на Нашето море. По бреговата ивица неговата власт трябва да стои над тази, на който и да е провинциален управител. Трябва да разполага с поне петнайсет легати с пропреторски статут и да е в положение сам да избира как и кога да ги използва, без някой да му се меси в избора. Ако се окаже необходимо, може да му се предаде цялото съдържание на държавната хазна, освен това да му се разреши да налага еднократни данъци за строеж на кораби или набиране на доброволци навсякъде, където се ползва с империум. Този човек трябва да разполага с колкото кораби, флотилии и флоти иска, както и с колкото римски legioneri ще му бъдат нужни.

В този момент Габиний най-сетне забеляза новодошлите и изведнъж се сепна, сякаш е срещнал привидения. Погледна Бибул в очите и широко се усмихна. Катул и Хортензий не го бяха удостоили с внимание, но Бибул, един от техните политически наследници, беше напълно достатъчен.

— Ако предадем това специално поръчение за борба с пиратството на един човек, членове на плебса — възкликна Габиний, — поне трябва да сме сигурни, че той наистина ще изкорени пиратството! Ако позволим на определени членове на сената да ни изплашат или попречат, то само ние и никоя друга институция ще носим цялата отговорност за евентуален провал — последствие от нашата слабост. Нека се спасим веднъж завинаги от пиратството! Време е да свършим с полумерките, с компромисите, с угодничеството и подаването на лъжицата от шурей на баджанак, нека престанем да търпим себичността на знатните фамилии, които смятат, че защитата на Рим им принадлежи по право! Време е да престанем с бездействието и да си свършим работата както трябва!

— Няма ли най-сетне да го назовеш, Габиний? — извика Бибул от дъното на Кладенеца.

Габиний го погледна неразбиращо.

— Кое да назова, Бибуле?

— Името, името!

— Аз няма предвид ничие име, Бибуле, просто предлагам решение.

— Глупости! — обади се с властния си и груб тон Катон. — Това са пълни глупости, Габиний! Имаше предвид съвсем конкретно име! Името на твоя господар, на онова пиценско парвеню, чиято най-голяма радост е да съсипва традициите и обичаите на Рим! Не си седнал да ни говориш, воден от патриотизъм! Застанал си тук, за да защитиш интересите на господаря си Гней Помпей Велики!

— А, ето едно име! Катон ни предложи човек! — възкликна Габиний. — Марк Порций Катон ни предложи конкретен човек! — Той се облегна на дървената преграда, приведе се напред и дори леко клекна, за да доближи глава до застаналия под него Катон. — Теб не те ли избраха за военен трибун, Катоне? Доколкото си спомня, жребият те изпрати да служиш при Марк Рубрий в Македония? Пак, доколкото знам, Марк Рубрий вече е заминал за провинцията си? Не мислиш ли, че е крайно време да отидеш да пречиш на Рубрий в Македония, вместо да пречиш на нас, в Рим? И все пак благодаря за предложението! Ако не беше споменал Гней Помпей, така и нямаше да се сетя кого да посоча.

С което завърши речта си и набързо разпусна заседанието, преди някой от народните трибуни, купени от добрите люде, да е дошъл.

Бибул рязко се извърна към тримата си придружители. Леденият му поглед беше способен да убива. Щом се изкачиха до нивото на площада, протегна се и сграбчи Брут за ръката.

— Можеш да ми направиш една услуга, момче — рече, — след което се прибирай у дома. Намери Квинт Лутаций Катул, Квинт Хортензий и консула Гай Пизон. Кажи им веднага да дойдат у нас да говорим.

Скоро след това тримата водачи на добрите люде вече седяха в кабинета на Бибул. Катон също им правеше компания, но Ахенобарб си беше отишъл.

— Всичко беше толкова спокойно, дори Помпей Велики си мълчеше — отбеляза Катул, слаб, светлокос и светлокож мъж, у когото повече личеше, че е наследник на Цезарите, отколкото на Домициите, към които принадлежеше майка му.

Катуловият баща беше далеч по-силна фигура от сина си, но пък и се бореше с далеч по-силен съперник — великия Гай Марий. Катул Цезар загина по време на клането, което полуделият Марий устрои на своите противници в началото на злокобния си седми консулски мандат. По-късно младият Катул се компрометира в очите на консервативните среди, след като през всичките години, докато Сула беше в изгнание в Гърция и Мала Азия, остана в Рим. Катул просто не вярваше, че Сула ще успее да надвие Цина и Карбон. Естествено, когато Сула стана диктатор, Катул се озова в твърде деликатно положение и му бяха нужни усилия да увери новия римски господар в своята лоялност. В крайна сметка именно Сула го назначи за консул — заедно с Лепид, който се разбунтува... И свърши трагично. И макар тъкмо Катул да беше разгромил бунтовника Лепид, командването в Испания, където метежникът Квинт Серторий се беше отцепил в отделна държава, беше предадено на Помпей. Катул цял живот беше преследван от подобна съдба: никога не му се удаваше случай истински да блесне, да докаже, че е достоен наследник на забележителния си баща.

Вече бе прехвърлил петдесетте и в душата си таеше завист и злоба. Докато слушаше сега Бибул, си даваше сметка, че не знае как точно да попречат на Габиний. Нищо друго не му идваше наум, освен пак да обедини целия сенат срещу възлагането на повторно специално поръчение.

Бибул беше доста по-млад от него, освен това изпитваше още по-голяма омраза към надменните красавци, решили, че светът е създаден, за да го управляват. Той знаеше, че в сената се намират твърде много хора, склонни да одобрят Помпеевото назначение, щом се отнасяше до толкова сериозен проблем като пиратството.

— Няма да стане! — отговори той откровено на Катул.

— Трябва да стане! Не можем да позволим на този пиценски селянин да управлява Рим, все едно е пиценска колония! Та по какво се различава Пицен от останалите области в Италия? По това, че там живеят някакви самозвани римляни, които в действителност са наследници на чисти гали! Погледнете го само на какво прилича този Помпей! Същински варварин! Погледнете и Габиний! И какво, ние, истинските римляни, трябва да се принизим дотам да слушаме заповедите на някой си Помпей? Да го издигнем повторно до положение, до което никой почтен римлянин не може да се изкачи? Велики! Как можа един римски аристократ като Сула да позволи на Помпей да си прикачи подобно прозвище?

— Съгласен съм с теб! — подкрепи го Гай Пизон. — Това е напълно неприемливо!

Хортензий въздъхна.

— Сула имаше нужда от него. Сула бе готов на всичко, за да сложи край на изгнанието си — допълни той и вдигна рамене.

— Няма защо да се заяждаме със Сула — възрази Бибул. — Трябва да запазим спокойствие, иначе ще изгубим. Ситуацията е в полза на Габиний. Истината, Квинт Лутаций, е, че сенатът наистина не успя да се справи с пиратите, а аз не вярвам нашият мил Метел да се представи по-добре в Крит. Нападенията на Остия беше просто повод за Габиний да предложи своето решение.

— Да не искаш да кажеш — учуди се Катон, — че не сме в положение да попречим на Помпей да получи властта, която Габиний предлага?

— Точно това искам да кажа.

— Помпей няма да се справи с пиратството — горчиво се усмихна Пизон.

— Точно така — потвърди Бибул. — Може би ще е най-добре да гледаме отстрани как плебейското събрание връчва командването на

Помпей. След което ще си стоим със скръстени ръце и ще чакаме той сам да се провали. Така ще приключим веднъж завинаги с него.

— Не — възрази Хортензий. — Има начин Помпей да бъде отстранен още сега. Можем да предложим на плебса и друго име, което избирателите да предпочетат.

Настъпи кратко мълчание, нарушавано единствено от скърцането на Бибуловия писец по хартията.

— Марк Лициний Крас! — възкликна той. — Блестящо, Хортензий, блестящо! Той е почти толкова добър пълководец като Помпей, освен това се ползва с широка подкрепа сред конниците. Те се грижат само за едно — да не изгубят пари. Заради пиратите нашите богаташи губят милиони сестерции годишно. Никой в Рим няма да забрави как Крас смаза въстанието на Спартак. Този човек е гениален организатор. Освен това е безкомпромисен като Митридат.

— На мен лично Крас никак не ми се нрави като човек, но поне е човек с потекло — зарадва се Пизон. — Пък и шансовете му не отстъпват на Помпеевите.

— Много добре. Ще поискаме от Крас да се кандидатира за специалното поръчение срещу пиратите — рече Хортензий. — Кой ще му го съобщи?

— Аз — отговори Катул и погледна строго Пизон. — Междувременно, консуле, предлагам твоите служители да свикат сенаторите на заседание утре призори. Габиний не отвори дума за ново заседание на плебса, затова ще повдигнем въпроса пред сената и ще си подсигуририм сенатконсулт, предлагащ на плебса да назначи Крас.

Но както Катул щеше да установи при посещението си у Крас, някой вече ги беше изпреварил.

След разпускането на плебейското събрание Цезар бързо напусна Форума и се запъти към деловата квартира на Крас, който прекарваше деня си в една многоетажна сграда зад Мацелум Купеденис, пазара за цветя и подправки, който държавата бе принудена да отдаде на търг още преди години; това беше начин да се финансира походът на Сула срещу Митридат. По онова време Крас беше още млад и не разполагаше с пари да купи пазара; но по време на суланските проскрибции се организира повторен търг и този път той беше добре

подготвен. В момента притежаваше голяма първокласна пазарна площ недалеч от източния край на Форума. Към пазара се добавяха и дузината складове, в които търговците съхраняваха стоката си от пипер, нард, тамян, канела, мехлеми, парфюми и екзотични аромати.

Крас беше внушителен мъж: заради широките си рамене създаваше впечатление, че е много висок. Но макар, че бе едър, нямаше и грам тлъстина по себе си. Вратът, раменете и торсът му се сливаха в единно цяло, което — заедно с привидно благото му изражение — го оприличаваше в очите на всички, които го познаваха, на вол... На вол, който знае да мушка с рога. Крас се беше оженил за вдовицата на двамата си покойни братя, една знатна сабинянка на име Аксия, която бе придобила прозвището Тертула, заедно се бе омъжила за трима братя последователно. Крас имаше двама сина, от които по-големият, Публий, всъщност беше от неговия брат Публий. На него му оставаха десет години, докато влезе в сената, докато наследникът на Крас, Марк, беше с няколко години по-малък. Никой не можеше да упрекне Крас в бягство от семейните задължения. Цял Рим знаеше, че е бил и ще си остане предан на жена си. Но не изпитваше голяма страст към нея. Марк Лициний Крас имаше слабост към едно-единствено нещо на света — парите. Някои го смятаха за най-богатия човек в Рим, но Цезар, който сега изкачваше стълбите до петия етаж на сградата, знаеше, че не е така. Състоянието на Цепионите беше многократно по-голямо, също както и имуществото на човека, за когото му предстоеше да разговаря с Крас — Помпей Велики.

Това, че Крас бе предпочел да заеме петия етаж, вместо да се настани в удобните помещения на първия, беше типично за него. Той добре знаеше как вървят цените на наемите. Колкото по-високо се намира наемателят, толкова по-малко плаща. Защо да харчи няколко хиляди сестерции в повече, за да използва сам приземния етаж, вместо да го даде под наем? Освен това стълбите служеха за здравословни физически упражнения. Пък и Крас не се интересуваше какво впечатление ще остави у другите. Седеше си зад писалището в общата кантора и наблюдаваше целодневно висшите си служители.

— Време е за разходка на чист въздух! — подкани го от вратата Цезар, без дори да влезе в стаята.

Крас веднага стана от мястото си и го последва. Долу ги посрещна отново шум и глъчка.

Цезар и Крас бяха добри приятели — още откакто Цезар служеше в щаба му по време на войната срещу Спартак. Мнозина се чудеха на подобна близост между двамата, защото различията в характерите им пречеха да забележат многото общи черти. Колкото и противоположни да бяха, Крас и Цезар се стремяха към властта и взаимно се оценяваха за това.

На тяхно място повечето римски мъже биха отишли в някоя гостилница да похапнат лютива свинска кайма с хлебче от трици и сланина. Обаче Цезар обикновено не беше гладен, а за Крас да се храни вън от дома бе ненужно харчене на пари. Дватамата се облегнаха на една стена, отделяща някакво училище на открито и сергия за пипер.

— Добре, тук няма кой да ни чуе — почеса се по голото теме Крас; скалпът му беше лъснал скоро след знаменитото му съвместно управление с Помпей. Крас непрекъснато се оплакваше, че косата му е окапала заради преживените тревоги откъде да си възвърне хилядата таланта злато, които похарчи, за да се докаже над колегата си в очите на народа. Че плешивината най-вероятно беше следствие от напредналата му възраст, дори не му хрумваше. Тази година той навършваше петдесет, но за него това не беше обяснение. Марк Крас за всичко обвиняваше тревогите си около трупането на пари.

— Очаквам още тази вечер да бъдеш навестен — започна да обяснява Цезар, без да сваля поглед от едно възхитително чернокосо момиченце, което слушаше урока си в съседство, — и то не от друг, а от нашия скъп Квинт Лутаций Катул.

— О, така ли? — учуди се Крас, без да сваля поглед от астрономическата цена, която продавачът на пипер без изписал с тебешир на дървената табелка пред глинената делва. — Какво си надушил, Цезаре?

— Вместо да висиш по цял ден над сметките си, по-добре да се беше разходил до Форума.

— Интересно ли беше на плебейското събрание?

— Много интересно, истинско представление. Но не беше неочаквано, не и за мен. Аз още миналата година си поговорих с Великия, затова нищо не ме учуди. Но се съмнявам, че някой друг е знаел, като изключим Афраний и Петрей, които ми правиха компания пред Курията. Предполагам, че нарочно не се присъединиха към събранието, да не би да се издадат предварително. И Цицерон беше с

мен, но той просто си е любопитен. Има нюх кога ще се случи нещо интересно на Форума.

Крас беше наясно с политическия живот в града, затова най-сетне отмести поглед от цената на пипера и изгледа Цезар.

— Охо! И какво е намислил нашият Велик приятел?

— Габиний предложи на плебса да приеме закон, с който на един човек да се връчи неограничен империум и неограничени пълномощия. Целта на това е да се сложи край на пиратството — усмихна се Цезар, когато възхитителното момиченце удари момчето до себе си с дървената си табла.

— Идеална задача за Великия — съгласи се Крас.

— Разбира се. Междувременно се осведомих, че през последните две години подробно е разработил стратегията си. И все пак подозирам, че сенатът няма лесно да се съгласи със специално поръчение, връчено от плебса, нали?

— Най-малкото Катул и неговите момчета ще протестират.

— Предполагам, че и повечето останали сенатори ще са против. Няма да простят на Великия, че ги принуди насила да узаконят избора му за консул.

— То и аз няма да му го простя — рече мрачно Крас. След което си пое дъх и попита: — И очакваш, че Катул ще ми предложи да се явя като опозиция на Помпей?

— Сигурен съм.

— Звучи примамливо — отвърна Крас и най-сетне на свой ред погледна към училището: удареното момченце реवेशе с пълно гърло.

— Да не се подлъжеш, Марк — възрази му любезно Цезар.

— Защо не?

— Защото няма да стане. Повярвай ми, няма да стане. Ако Великият наистина е готов, а аз мисля, че е, то остави го да си троши главата с пиратите. Ти самият страдаш не по-малко от останалите от пиратските набези. Ако си мъдър човек, ще останеш в Рим и ще чакаш мига, в който да получиш печалбата от изкореняването на пиратството. Познаваш Великия. Той ще се справи. Но другите само ще стоят и ще гледат. В това време ти можеш да използваш няколко месеца, за да се подготвиш за добрите времена.

Това, Цезар добре го знаеше, беше най-убедителният аргумент за Марк Крас.

Приятелят му кимна.

— Убеди ме — призна той и погледна слънцето. — Време е да свърша още малко работа, преди да се прибера за скъпия си гостенин.

Двамата минаха през училището. Цезар се усмихна съучастнически на момиченцето, което беше станало причина за безпорядъка, и му подхвърли:

— Довиждане, Сервилия.

Крас, който тъкмо се канеше да тръгне в другата посока, се сепна.

— Познаваш ли я? Наистина ли е Сервилия?

— Не, не я познавам — призна си Цезар, без да се спира. — Но твърде силно ми напомня за бъдещата свекърва на Юлия!

Събитията така се развиха, че когато на другата сутрин консулт Пизон откри заседанието на сената, политическата група, към която принадлежеше, не разполагаше с кандидатура, която да противопостави на Помпей; разговорът на Катул с Крас не бе довел до резултат.

Новината за това, какво се готвеше, вече беше обиколила всички редове. За удовлетворение на добрите люде сенаторите не бяха съгласни с предстоящото назначение. Сула беше умрял твърде скоро, за да са забравили начина, по който се гавреше със сената, пък макар и да предоставяше на самите сенатори привилегии. А Помпей беше креатура на Сула, човекът, който вършеше черната му работа. Помпей беше избил не един и двама сенатори, подкрепяли Цина или Папирий Карбон, беше убил Марк Юний Брут, беше принудил със сила сената да се примири с избора му за консул, нищо че принадлежеше на конническото съсловие. Това беше и най-сериозното му престъпление, поне и според мнозинството сенатори. Цензорите Лентул Клодиан и Попликола, които Помпей беше купил, все още се ползваха с влияние, но най-важните му поддръжници, Марций Филип и Корнелий Цетег, вече ги нямаше. Единият се беше оттеглил в страната на любовта и удоволствията, другият — във вечните сънища.

Нищо чудно тогава, че и Лентул Клодиан, и Попликола, макар все така облечени в цензорските си тоги, се разколебаха да говорят в полза на Помпей. Напрегнатите лица на колегите им ги убеждаваха, че не е сега моментът. Щеше да си замълчи и Гай Скрибоний Курион, още един сенатор на Помпеева издръжка. Колкото до Афраний и стария

Петрей, техните ораторски способности бяха толкова скромни, че Помпей изрично им забраняваше да се изказват. Крас от своя страна не присъстваше.

— Помпей няма ли да дойде лично в Рим? — попита Цезар Габиний, когато си даде сметка, че най-важният човек отсъства.

— Пътува — обясни Габиний. — Няма да се появи, преди името му да бъде обсъдено в плебейското събрание. Знаеш, че ненавижда сената.

След като авгурите проведоха гаданията, а върховният понтифекс Метел Пий изрече необходимите молитви, Пизон (който държеше фасциите и за февруари след заминаването на Глабрион за Азия) даде ход на заседанието.

— Давам си сметка — рече той от стола си, поставен на подиума в единия край на залата, — че днешното заседание не се вмести изцяло във февруарските задължения на сената, не и според закона на народния трибун Авъл Габиний, който наскоро беше приет. Но това само изглежда така! Защото проблемът, който ще трябва да обсъдим, е върховното командване в операция, която се отнася до външната политика. Но това няма значение. Нищо в лекс Габиния не забранява на тази институция да провежда заседания през февруари и да обсъжда всички по-важни дела!

Консултът се изправи. Като типичен Калпурний Пизон беше доста висок, мургав и плашеше с гъстите си вежди.

— Този същият народен трибун, Авъл Габиний от Пицен — Пизон посочи Габиний, който седеше с гръб към него, от лявата му страна, заедно с останалите трибуни на пейката пред подиума, — вчера, без дори да предупреди тук присъстващите, свикал плебейското събрание и обяснил пред представителите на плебса — пред малцината, които присъствали, ако трябва да съм точен — как да се отървем от пиратите. Без да се консултира с нас, без да се консултира с когото и да било! Без да споменава конкретни имена, но кое ли име на римски пълководец може да роди една пиценска глава? Въпросният Авъл Габиний заедно с колегата си трибун от Пицен, Гай Корнелий, който въпреки името си не принадлежи на никаква достойна за споменаване фамилия, от самото си встъпване в длъжност ни създадоха достатъчно тревоги на нас, които наследихме управлението на Рим като неотменим дълг. Аз например бях принуден да прокарам закон, разрешаващ

подкупите при изборите в центуриатните комиции. Пак аз бях ловко лишен от съдействието на своя колега и ще трябва сам да стоя начело на държавата цяла година. Пак аз бях обвиняван в какви ли не престъпления, свързани с подкупване на избиратели.

Всички си давате сметка за сериозността на тепърва предлагания лекс Габиния, давате си сметка в каква голяма степен той накърнява нашите държавни и обществени традиции. Но не е мое задължение да започвам дебата, целта ми беше просто да ви насоча. И тъй като по това време на годината няма новоизбрани магистрати, които да не са встъпили в длъжност, ще поискам сенатът да определи свой говорител и за тази цел се обръщам най-напред към действащите претори.

Тъй като редът за изказване вече беше приет, никой претор не предложи услугите си, нито пък някой от четиримата едили. Гай Пизон обиколи редицата на консуларните сенатори, което беше знак, че пръв ще се изкаже един от стълбовете на римското ораторско изкуство: Квинт Хортензий.

— Уважаеми консуле, магистрати, бивши консули, сенатори — започна той речта си, — време е да се изкажем окончателно по въпроса за тези така наречени специални поръчения! Всички добре знаем защо диктаторът Сула включи въпросната клауза в промените на конституцията — за да заплати услугите на човек, който никога не е принадлежал към нашата достопочтена и уважаема институция, един пиценски конник, който си присвои правото да набира легиони от свое име и да стои начело на отделна армия във войската на Сула, макар и едва навършил двайсет години. Този човек, след като веднъж вкуси от сладостта на противоконституционните действия, се пристрасти към тях. Когато Лепид въстана, Помпей управляваше Италийска Галия и имаше дързостта да заповяда екзекуцията на наследника на една от най-старите и заслужили римски фамилии — Марк Юний Брут, чиято измяна, ако изобщо става дума за измяна, сенатът изрично определи, включвайки Брут в указа, обявяващ Лепид извън закона. Но този указ не даваше право на Помпей да заповяда обезглавяването на Брут, и то на пазара в Регий Лепид! А после да кремира тялото и главата и да ги прати в кутия до Рим, придружени с нещо като обяснителна бележка!

След което Помпей задържа своите безценни пиценски легиони в Мутина, за да принуди сената от позиция на силата да връчи на него, който не е бил нито сенатор, нито какъвто и да е магистрат,

специалното поръчение за войната срещу изменника Квинт Серторий в Испания и да му гарантира проконсулски империум. През цялото това време, назначени отци, в Далечна Испания ние разполагахме с известен пълководец от известна фамилия, човек, който притежаваше всяко право да получи подобни привилегии, нашия дълбоко уважаван върховен понтифекс Квинт Цецилий Метел Пий. Държа да отбележа, че именно Квинт Цецилий стори най-същественото в борбата срещу Серторий, във всеки случай много повече от извънредния и противоконституционен главнокомандващ Помпей! Но накрая пак Помпей си присвои лавровите венци!

Хортензий беше представителен мъж с приятна външност и постоянно се местеше, за да създаде впечатлението, че гледа всекиго поотделно в очите: стар трик, който с успех беше използвал повече от двайсет години в съда.

— И какво прави този незаслужаващ никакво внимание пиценски селянин, щом се връща в нашата любима родина? Прехвърля войската си през река Рубикон и навлиза в Италия, настанява се на лагер и отново започва да ни изнудва, този път, с цел да му разрешим да се кандидатира за консул! Нямахме избор. Помпей стана консул. Дори днес, назначени отци, изпитвам погнуса при мисълта за потресаващо наглото прозвище, което Помпей сам си измисли! Великия! Той не е велик! Той е жестоко недоразумение, напаст, рана, измъчваща остарялата кожа на Рим!

Как смее Помпей да се надява отново да изнудва нашата свята институция? Как смее да използва своя Габиний с тази долна цел? Иска неограничен империум, неограничена армия, че и неограничени финанси, представяте ли си? Когато през същото това време, в което говорим, на Крит действа един прекрасен пълководец, който си върши работата чудесно! Повтарям, върши си работата чудесно! Прекрасно! Възхитително!

Хортензий прилагаше своя класически ораторски стил, възприет от малоазийските школи. Сенаторите мълчаха (сякаш попиваха и се съгласяваха с всяка негова дума) в плен на един от най-големите си оратори за всички времена.

— Истина ви казвам, членове на сената, аз никога, ама никога и при никакви обстоятелства няма да се съглася с гласуването на подобни правомощия, пък в полза на когото ще. Все едно през цялата си история

Рим не е срещал подобна опасност, та чак сега да се наложи да връчваме някому неограничен империум! Това е против конституцията, против съвестта ни и против всеки здрав разум! Ние ще прочистим Нашето море от пиратите, но ще го сторим по римския начин, а не както го е намислил някакъв си пиценец!

В този момент Бибул не се сдържа и започна да вика и да тропа с крака. Всички се присъединиха към него. Хортензий се изчерви от задоволство и си седна на мястото.

Авъл Габиний го беше изслушал с безразличие и накрая просто вдигна рамене в израз на дълбоко пренебрежение.

— „Римският начин“ — извика той и вдигна ръце — до такава степен се е провалил, че най-добре да го наричаме „пизидийския начин“! Защото пизидийците са известни като хора, страдащи от колективни илюзии. Ако задачата се нуждае от изпълнители — пиценци, нека бъдат пиценци. Защото какво е Пицен, ако не част от Рим? Ти знаеш само географски граници да чертаеш, Квинт Хортензий, но такива не съществуват!

— Млъквай! — изкрещя му Пизон и скочи от стола си. — Как смееш да говориш за Рим! Как смееш точно ти, жалък гал, рожба на варварска Галия! Смееш да твърдиш, че един гал може да бъде истински римлянин? Внимавай, гале Габиний, да не те постигне участта на Ромул и някой ден да не изчезнеш по време на ловния си поход!

— Той ме заплашва! — на свой ред скочи Габиний. — Чухте ли го, назначени отци? Той ме заплашва с убийство, защото точно това се е случило на Ромул! Бил е убит от ловци, които не са били от неговата дружина и са дебнели по същото време из Козите блата на Марсово поле!

Настъпи пълна суматоха, но Пизон и Катул успяха да успокоят страстите. Не им се искаше членовете на сената да се разотидат, преди да са свършили работа. Габиний се върна на мястото си в края на пейката и с грейнали очи следеше консула и водача на добрите люде да обикалят залата, за да успокояват духовете и да убеждават сенаторите да си стоят по местата!

И точно в този момент, когато донякъде се беше установило спокойствие и Пизон се канеше да поиска мнението на Катул, се изправи Гай Юлий Цезар. Както обикновено той носеше своя венец от

дъбови листа, затова според правилника се ползваше с предимство пред консуларните сенатори. Пизон не го обичаше и с доста гневен поглед го подкани да си седне. Въпреки това Цезар остана прав.

— Остави го да говори, Пизоне! — подхвърли Габиний. — Има пълно право!

Цезар съвсем рядко се изказваше в сената, но вече се ползваше с авторитета на единствен Цицеронов съперник; малоазийският стил на Хортензий вече се смяташе за старомоден, откакто Цицерон наложи атинските традиции. Цезар също се придържаше към тях. Ако имаше нещо общо сред всички сенатори, това беше вкусът им към изящното ораторско изкуство. И макар да очакваха с интерес какво ще каже Катул, веднага насочиха вниманието си към Цезар.

— Тъй като нито Луций Белиен, нито Марк Секстилий са се върнали отново сред нас, мисля, че аз съм единственият римски сенатор, който е бил в пиратски плен. — В такива случаи Цезар извисяваше необичайно гласа си, така че слушателите да не пропуснат нито една дума. — Би могло да се каже, че аз съм експерт по проблема, ако за това е достатъчен личният опит. Във всеки случай изживяването не беше нито приятно, нито повод за гордост. Моето отрицателно отношение към това, което ми се случи, се породило още в мига, в който забелязах двете бързоподвижни бойни галери, издебнали търговския съд, на който пътувах. Защото, назначени отци, от капитана научих, че евентуална въоръжена отбрана не само би ни обрекла на сигурна смърт, но и нищо не би успяла да постигне. И аз, Гай Юлий Цезар, трябваше да се предам в плен на някаква вулгарна особа наречена Полигон, който бил преследвал търговските флотилии из водите на Лидия, Кария и Ликия в продължение на две десетилетия. По време на четиридесетдневния си престой при Полигон научих доста неща. Научих, че е установен ценоразпис за откупите, които трябва да се искат от всички пленници, твърде ценни сами по себе си, за да бъдат пращани на пазарите за роби или да бъдат използвани като прислуга от самите пирати. Последното очаква всеки един обикновен римски гражданин. Един обикновен римски гражданин не струва дори две хиляди сестерции, което е най-ниската цена, възприета на пазарите за роби. За римски центурион или за цивилно лице от средите на публиканите откупът е половин талант. За знатен римски конник или за знатен публикан откупът е един талант. За римски благородник от

знатно семейство, който не е член на сената, откупът е десет таланта. За римски сенатор със статут на младши магистрат — квестор, едил или народен трибун — откупът е двайсет таланта. За консуларен или преториален сенатор откупът е петдесет таланта. Ако е пленен заедно с ликторите и техните фасции, както се случи с нашите двама претори преди три месеца, цената се повишава на сто таланта за човек. Това заедно го научихме преди няколко дни. Цензори и известни консули също носят по сто таланта, макар да не съм сигурен каква цена биха определили пиратите на нашия настоящ консул Гай Пизон — може би един талант? Мен ако ме питате, не бих се бръкнал за повече. Така или иначе не съм пират, докато вижте Гай Пизон понякога ме кара да се съмнявам дали той не е в комбина с тях!

По време на неговото пленничество от заложника се очаква да трепери от страх и периодично да се хвърля в краката на пиратския главатар, за да моли милост. Е, Юлианските ми колене не са свикнали да бършат праха, пък и не ми се наложи да го правят. За разлика от другите аз използвах времето в плен, за да огледам свърталището, да преценя възможностите на пиратите за защита, да науча кое, как и къде се крие. Освен това убеждавах всички присъстващи, че щом се съберат парите за откупа ми — петдесет таланта, — ще се върна, ще завладя пиратската база, ще разпродам жените и децата по пазарите и ще разпъна мъжете на кръст. За тях това беше просто една шега. Никога съм нямало да ги намеря, така ми повтаряха. Но аз ги намерих, назначени отци, и наистина завладях селището им, разпродадох жените и децата по пазарите и наказах всички мъже с мъчителна смърт. Можех да донеса със себе си в Рим носовете на пленените кораби, но тъй като за своята експедиция използвах корабите на родосци, пиратските трофеи сега стърчат от една колона в Родос, в съседство с храма на Афродита, който построих със своя дял от плячката.

Полигон беше един от стотиците пирати, които действат само в онзи край на Нашето море. Дори не беше високостоящ пират, ако можем да ги подредим в някаква йерархия. Забележете, той си докарваше такава завидна печалба с четирите кораба, които притежаваше, че дори не му беше необходимо да се присъединява към други като него. Но иначе съществуват и истински пиратски армади, командвани от способни адмирали като Ластен или Панарес, или пък Фарнацес и Мегадат, които са ни по-познати. Полигон смяташе за

достатъчно да плаща по петстотин денарии на своите шпиони в Милет и Приена и да научава своевременно за корабите, които си заслужаваха да бъдат пленени. Шпионите му бяха доста съвестни и прилежни! Нито една по-важна персона не убягваше от вниманието им. Сред трофеите на Полигон се намираха скъпоценности от Египет, което ме навежда на мисълта, че действа и между Пелузия и Пафос. Изглежда, разполага с огромна мрежа от информатори. Разбира се, те получават пари само когато му съобщят нещо съществено, никой не е на постоянна заплата. Така си знаят мястото, не се рискува излишно, а и работата се върши по-качествено.

Но колкото и досадни да са, пирати от ранга на Полигон са нищо в сравнение с пиратските флотилии на големите адмирали. На тях не им трябва да изчакват самотни кораби или невъоръжени конвои. Способни са да нападнат цели флотилии със зърно, охранявани от тежковъоръжени галери. След което продават на обикновения римлянин това, което поначало е принадлежало на Рим. Нищо чудно, че римските складове са празни, едно защото зърното по принцип не достига, второ, защото колкото зърно се намира, продават го три-четири пъти по-скъпо, отколкото би трябвало, дори според ценоразписа на едилите.

Цезар млъкна за секунда, но никой не използва случая да се обади — дори Пизон, почервенял като рак от обидата, която бе подхвърлил сякаш между другото.

— Има един въпрос, който изобщо не ми се иска да засягам, защото просто не си струва. Именно проблемът с провинциалните управители, които са били назначавани от нашата среда и които активно са съдействали на пиратите, позволявали са им да ползват наши пристанища, да товарят храна от наши складове, дори да наемат лозя по бреговете, където на книга всеки пират е трябвало да бъде пленяван или убиван. Всичко това стана пределно ясно по време на процеса срещу Гай Верес, а онези сред вас, които или пряко са участвали в тази дейност, или просто са прикривали събратята си, много добре се знаят кои са. Ако съдбата на вуйчо ми Марк Аврелий Кота заслужава специално внимание, то нека ви напомня как времето не е достатъчна гаранция, че някой ден няма да ви обвинят с късна в дата престъпления.

Има още един въпрос, който не изисква особено внимание, защото отговорът е очевиден. Този въпрос е много стар и изтърган. А именно, че Рим — а под Рим разбирам римския сенат и народ, — досега дори не се е захванал с пиратския проблем, камо ли да се е опитал да го разреши. Просто няма начин един-единствен човек да тръгне от едно-единствено място, независимо дали това място е Крит, Балеарските острови или Ликия, и да се надява, че ще сложи край на пиратската дейност. Ще ударим на едно място и единственият резултат ще бъде, че пиратите ще си съберат нещата и ще отидат да грабят другаде. Успя ли Метел да отсече поне една пиратска глава в Крит? Ластен и Панарес са само две от главите на пиратската хидра, но и техните две глави си стоят спокойно на раменете, а пиратските им флотилии цепят водите край Крит.

Това, което задачата изисква — повиши тон Цезар, — е не само воля, желание и амбиция за успех! Това, което се изисква, са огромни усилия, приложени по всички възможни точки в един и същи момент, операция, която трябва да бъде ръководена от един план и от един човек. И този човек трябва да е доказал до такава степен своята способност на организатор, че и ние, в сената, и римският народ, да сме сигурни, че можем да му поверим подобна отговорност със съзнанието, че парите, ресурсите и живата сила, която операцията изисква, няма да отидат напусто!

Цезар си пое дълбоко въздух.

— Авъл Габиний стигна само дотам да предложи какъв да бъде този човек. Човек, който да е бивш консул и чиято кариера да подсказва, че може да се справи както трябва със задачата. Но аз ще стигна по-далеч от Авъл Габиний и ще кажа кой е този човек! Предлагам на сената да връчи върховното командване във войната срещу пиратите, придружено с неограничен империум, на Гней Помпей Велики!

— Три път „ура“ за Цезар! — провикна се Габиний и скочи. — И аз така казвам! Предайте командването във войната срещу пиратите на нашия най-велик пълководец, Гней Помпей Велики!

Възмутените погледи се преместиха от Цезар на Габиний. Пизон на свой ред реагира, като повторно скочи от стола си, сграбчи Габиний за раменете и го събори на пода. Но консултът за миг залитна на една страна и скрит зад тялото му, Габиний за втори път през последните два

дни, надигна тогата си над коленете и хукна към вратата, подгонен като звяр от сенаторите.

Цезар си проправи път между прекатурените столове и се приближи до Цицерон. Големият адвокат стоеше замислен. Цезар оправи стола пред него и седна.

— Много добре изпълнено — рече Цицерон.

— Много мило и мъдро от страна на Габиний да привлече всеобщия гняв върху себе си, спасявайки мен — съгласи се другият, въздъхна и протегна краката си напред.

— Теб ще е по-трудно да линчуват. В съзнанието им съществува преграда, която не могат да прескочат, и тази преграда е патрицианският ти произход. Колкото до Габиний, за тях той си остава плебей. Него могат да го бият, колкото си искат. Освен това седеше по-близо до Пизон, а и не е печелил никога ей това — Цицерон посочи венеца около главата на Цезар. — Мисля, че ще има не един и два повода половин Рим да иска твоята кожа, Цезаре, но ако някои наистина успеят, няма да са случайни хора. Във всеки случай няма да се оставят на Пизон да ги води.

Пред вратата на сената се разнесоха викове и удари; в следващия миг в залата влетя Пизон, преследван от неколцина от постоянно присъстващите на Форума. Катул, който вървеше след консула, се скри зад една от отворените врати, а Хортензий се плъзна зад другата. Пизон обаче беше повален на земята и с окървавена глава беше издърпан отново навън.

— Май са взели задачата насериозно — отбеляза Цицерон. — Пизон наистина може да го линчуват.

— Не би било зле — рече Цезар.

Цицерон се изкиска.

— Е, ако ти нямаш намерение да го защитиш, не виждам защо аз да си правя този труд.

— О, Габиний ще успокои духовете. Така ще си спечели всеобщите симпатии. Освен това така стана по-спокойно вътре в залата.

— Нали затова дойдох на заседанието?

— Доколкото разбирам — погледна го Цезар, — и ти си за това Великият да получи своите свръхпривилегии?

— Определено. Той е добър човек, без да има нещо общо с добрите люде. Никой друг няма шансове. Да успее, имам предвид.

— А, има един, знаеш ли... Но така или иначе не биха връчили подобна задача на мен. А и аз мисля, че Великия ще се справи.

— Какво самочувствие! — подсвирна смаяният Цицерон.

— Има разлика между самочувствието и трезвия поглед върху нещата.

— Има, но ти дали я правиш?

— Разбира се.

Двамата се умълчаха за кратко и след като суматохата пред сената премина, станаха от местата си, слязоха от страничната редица и се запътиха към портала.

Личеше си, че победата е била за помпеанците; Пизон седеше окървавен на стълбите и Катул се опитваше да му помогне, а Квинт Хортензий беше избягал.

— Ах, ти! — закани се Катул на Цезар, щом младият им колега се изравни с тях. — Какъв предател си ти, Цезаре! Много добре си спомням как ти го казах още преди години, когато искаше да служиш при мен срещу Лепид! Не си се променил. Никога няма да се промениш! Цял живот ще си останеш на страната на тези увредени демагози, които нямат друга цел, освен да премахнат превъзходството на сената!

— Надявах се, че възрастта ще ти помогне, Катуле, най-сетне да видиш, че точно вие, ултраконсервативните, работите най-упорито в тази насока — подхвърли му с пренебрежение Цезар. — Аз вярвам в Рим, вярвам и в сената. Но нищо няма да спечелите, ако се противите на мерки, които вашата некомпетентност изисква.

— До последен дъх ще защитавам Рим и сената от хора като Помпей!

— Е, като те гледам, може би не ти остава много време.

Цицерон, който се бе отдалечил, за да разбере какво говори Габиний от рострата, се върна при тях.

— Вдругиден ще има ново заседание на плебейското събрание! — съобщи им той и им махна за довиждане.

— Още един, който си е наумил да ни унищожи — процеди презрително Катул. — Новият човек, тръгнал от нищото, с голямата уста и още по-голямата глава...

Когато плебсът се събра наново, на рострата до народния трибун Габиний стоеше самият Помпей. Габиний предлагаше на плебейското събрание своя лекс Габиния де пиратис персеквендис, който да включва изрично името на Гней Помпей Велики. Той беше колективният избор, ако можеше да се съди по възгласите. Помпей беше посредствен оратор, но у него имаше нещо много по-важно от добрата реч — цялото му същество, от сините му очи до широката му усмивка, излъчваха свежест и сила, честност и откровеност. „А ето това качество — преценяваше Цезар от мястото си на наблюдател пред сената — аз не притежавам. Не че ми е необходимо. То подхожда на неговия стил, не на моя. В крайна сметка аз не се справям по-лошо с хората.“

Съпротивата срещу законопроекта на Габиний се очакваше да бъде по-издържана юридически, което не означаваше задължително, че би минало без насилие. И тримата трибуни, служители на добрите люде, бяха застанали на видно място на рострата. Отпред стоеше Требелий, на крачка зад него Росций, Отон и Глобул: нека всички знаят кой е лидерът.

Преди Габиний да започне с подробностите от своя законопроект, даде думата на Помпей и никой от сенаторската клика, нито Требелий, нито Катул или Пизон, не се опита да го спре; множеството беше на негова страна. Помпей започна да обяснява как от малко момче все се сражавал за родината, че вече изнемогвал от толкова много специални поръчения, които му налагал дългът пред Рим. За всеки случай изброи всички военни кампании, в които беше участвал (излязоха повече от годините му), сетне напомни колко много завист и омраза среща след всеки свой успех, след всяка саможертва. Не искал да предизвиква завист, още по-малко — омраза! Нека го оставят такъв, какъвто най-много му се иска да бъде — един обикновен баща и съпруг, човек, който се грижи най-вече за частните си дела и земите си в провинцията. „Намерете друг“ — подкани Помпей едновременно Габиний и тълпата и театрално протегна ръце в умолителен жест.

Разбира се, никой не взе думите му насериозно, нищо че скромността му се възприе като проява на добра воля. Луций Требелий поиска от Габиний, председателя на колегията, думата, но му беше отказано. Когато все пак понечи да се обърне към народа, присъстващите го посрещнаха с дюдюкания и освирквания. Затова щом

Габиний се опита на свой ред да продължи, Требелий прибягна до единственото си сериозно оръжие.

— Налагам своето вето на лекс Габиния де пиратис персеквендис!
— изкрещя с пълно гърло Луций Требелий.

Настъпи гробно мълчание.

— Изтегли ветото си, Требелий — подкани го Габиний.

— Няма да го изтегля. Налагам вето на закона на твоя господар!

— Не ме принуждавай да предприемам мерки, Требелий.

— Какви мерки можеш да предприемеш, Габиний, освен да наредиш да ме хвърлят от Тарпейската скала? Но и това не може да отмени моето вето. Аз ще умра, но законът ти няма да мине — закани се Требелий.

Извиване на ръце според модата на времето. Вече бяха отминали годините, когато споровете на Форума завършваха с масови побоища и дори кланета, а този, който е свикал събранието, можеше да се прибере у дома необезпокояван от закона. Бяха отминали годините, когато плебсът можеше със сила да принуди народния трибун да оттегли ветото си, а виновникът за спора да стои и да гледа безучастно отстрани. Габиний знаеше, че ако по време на събранието, което сам е свикал, избухнат безредици, той ще трябва да отговаря пред закона. Затова реши проблема по единствения начин, който конституцията му позволяваше.

— Мога да поискам от събранието да те свали от заеманата служба, Требелий — заплаши го той. — Оттегли ветото си!

— Отказвам да оттегля ветото си, Авъл Габиний.

Римските граждани се деляха на трийсет и пет триби.

В плебейското събрание, както и в трибутните комиции, се гласуваше по триби, което означаваше, че най-напред членовете на една триба гласуваха помежду си, а сетне от името на цялото многохилядно множество се преброяваха трийсет и пет гласа. На избори трибите гласуваха едновременно, но когато се приемаха закони, даваха своя вот последователно. Габиний трябваше да прокара закон, отнемащ трибунската служба от Луций Требелий. Затова призова трибуните да гласуват една подир друга, което те и сториха. За мнозинство бяха нужни осемнайсет гласа. Габиний толкова и желаше. При пълна тишина и завидна дисциплина трибите една след друга се изказваха в полза свалянето на Требелий: Субурана, Сергия, Палатина, Квирина,

Хорация, Аниенсис, Менения, Оуфентина, Меция, Помптина, Стелатина, Клистумина, Троментина, Волтиния, Папирия, Фабия... Седемнайсета поред в гласуването беше триба Корнелия, а желанието на всички си оставаше едно и също: Требелий да напусне трибунската колегия.

— Е, Луций Требелий? — обърна се с широка усмивка към своя колега Габиний. — Седемнайсет триби една след друга гласуваха против теб. Дали да призова и триба Камилия да се изкаже, та да стане мнозинство? Или ти ще оттеглиш своето veto?

Требелий прокара език по пресъхналите си устни и погледна за помощ Катул, Хортензий и Пизон. Най-накрая очите му се спряха върху мълчаливия и вечно самотен върховен понтифекс Метел Пий. Очакваше се Пий да бъде сред лидерите на добрите люде, но откакто се бе завърнал от Испания, понтифексът се държеше особено. И все пак Требелий отправи своя зов за помощ именно към него.

— Върховни понтифексе, как трябва да постъпя?

— Плебсът даде глас на своята воля, Луций Требелий — отвърна му ясно и високо Пий, без да заекне. — Оттегли ветото си. Плебсът ти даде да разбереш, че иска да оттеглиш ветото си.

— Оттеглям ветото — обяви пред всички Требелий, обърна гръб на събранието и се прибра в задния край на роstrата.

Но след като представи в най-общи линии своя законопроект, Габиний не бързаше да го подложи на гласуване. Вместо това покани Катул и Хортензий да се изкажат.

— Хитрец е този човек! — похвали го Цицерон, макар да се засегна, че Габиний не пожела и той да се изкаже. — Я го слушайте Хортензий какви ги говори! Само онзи ден в сената се заричаше, че специалното поръчение и неограниченият империум ще бъдат гласувани само през трупа му... А днес, макар да говори отново срещу специалното поръчение и неограничения империум, е съгласен, че ако все пак Рим поиска така да бъде, то само Помпей и никой друг заслужавал подобно доверие. Ясно е накъде духа вятърът на Форумата.

Не щеше и съмнение. Помпей сложи край на заседанието, като си поплака от трибуната и обяви, че щом римляните толкова настоявали, нямало как да откаже това ново тегло въпреки смъртната умора от предишните изпитания. След което Габиний разпусна събранието, без да дава ход на гласуването. Ала последната дума в крайна сметка

остана за народния трибун Росций Отон. Бесен, отчаян, изпълнен с желание да избие целия плебс, той застана в предния край на рострата и протегна високо юмрук, сетне бавно изпъна средния си пръст и заканително го размаха на множеството.

— Значи държиш да оставиш на плебса ден за размисъл? — попита Цицерон Габиний, след като народните трибуни слязоха от трибуната.

— Всичко ще бъде по правилата.

— Колко закона ще искаш да се гласуват?

— Един общ, след това още един, определящ за върховен военачалник Гней Помпей, и накрая трети — определящ условията, при които ще командва войската.

Цицерон хвана Габиний под ръка и двамата продължиха заедно.

— Много ми хареса краят на Катуловата реч. Нали се сещаш: когато Катул попита плебса какво ще стане, ако убият Великия, кой щял да го замести тогава?

Габиний прихна да се смее.

— И всички му отвърнаха в един глас: „Ти, Катуле, ти и никой друг!“

— Горкият Катул! Ветеран от едно-единствено сражение, провело се в подножието на Квиринала...

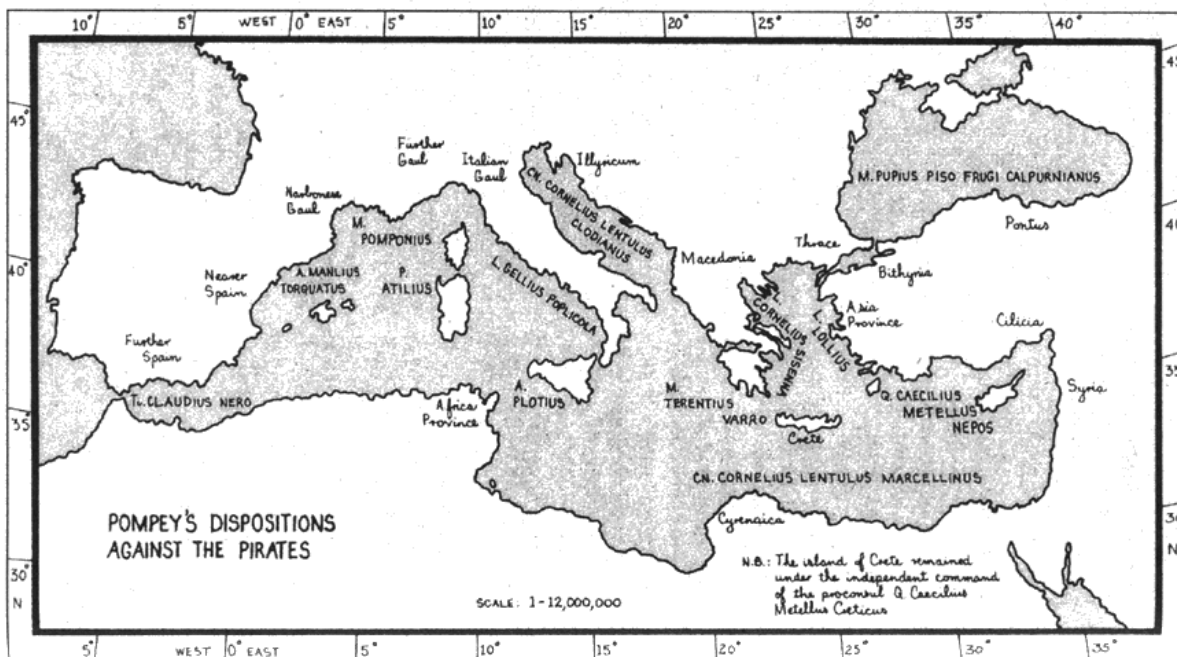
— Мисля, схвана намека — рече Габиний.

В крайна сметка Помпей получи повече, отколкото Габиний беше поискал от негово име. Най-напред му връчиха империум с по-голяма тежест от всеки друг — както за всякакви действия по вода, така и на седемдесет километра навътре в сушата. Властта му стоеше над тази на всеки провинциален управител, дори над всички други римски военачалници със специални поръчения като Метел Капрарий в Крит или Луций Лукул в своята нескончаема война срещу източните царе. Никой дума не можеше да му каже до мига, в който от плебейското събрание не решаха да му отнемат командването. Трябваше да му се осигурят петстотин кораба за сметка на римската хазна, без да се смятат неограниченият брой съдове, които беше в правото си да изисква от всички градове и държави по бреговете на Вътрешното море. Полагаха му се сто и двайсет хиляди римски войници и колкото още иска за

сметка на провинциите; освен това имаше право на пет хиляди души конница. Войските му щяха да командват двайсет и четирима легати с пропреторски статут, всички посочени лично от него, както и двама квестори. Държавната хазна му осигуряваше сто четирийсет и четири милиона сестерции, а занапред щеше да отговаря на всяко негово искане. Накратко плебейското събрание връчи на своя любимец власт, каквато никой римски държавник не бе притежавал в миналото.

Помпей не загуби нито минутка в излишно протакане, като например да дразни враговете си Катул и Пизон; не за друго, а защото сам изгаряше от желание възможно най-скоро да реализира на практика това, което беше замислил през последните две години. Ако ли пък му бяха нужни още доказателства за вярата на народа в способностите му да унищожи пиратите, можеше да ги открие в незабавното падане цените на житото в деня, в който законът на Габиний влезе в сила.

Мнозина се учудиха на този му ход, но Помпей не включи в списъка на легатите си своите стари сътрудници в Испания — Афраний и Петрей. Вместо това се постара да успокои страховете на политическата опозиция, като нае безупречни аристократи като Луций Корнелий Сизена или Марк Теренций Варон, освен тях — Луций и Авъл Манлий Торкват, Лентул Марцелин и Метел Непот, по-младият от двамата братя по майка на Помпеевата съпруга Муция Терция. И все пак, за да е сигурен, връчи най-важните постове на своите хора Попликола и Лентул Клодиан. Първият щеше да пази Тосканско море, вторият — Адриатическо. Между двамата Италия беше в пълна безопасност.

Помпей раздели Средиземно море на тринайсет сектора, като начело на всеки постави върховен командващ и негов заместник. Всеки сектор се ползваше с определен брой кораби, войници и определена сума пари. Този път нямаше да се позволи неподчинение, нито пък проява на самоинициатива от страна на легатите.

— Няма да има второ Араузио — закани се Помпей в главната си квартира, където беше събрал своите легати преди започването на великото начинание. Навремето цялата римска войска беше изклана от германите при Араузио заради разногласията между военачалниците Квинт Сервилий Цепион и Гней Малий Максим. — Ако някой от вас само е мръднал в посока, в която аз лично не съм наредил да мръдне, ще му откъсна топките и ще го пратя на пазарите за евнуси в Александрия. Разполагам с неограничена власт. Това означава, че ще правите само каквото аз поискам. Всеки от вас ще получи писмени заповеди, достатъчно обстойни и подробни, за да не се чудите дори какво ще вечеряте. Правите каквото ви се каже. Ако някой от вас се окаже неподготвен да изпълнява моите заповеди, нека го заяви тук и сега. Иначе отива да пее сопрано в двора на Птолемей. Ясен ли съм?

— Може и да не се изразява добре — сподели по-късно Варон пред събрата си по перо Сизена, — но умее да убеждава хората в правотата си.

— Представи си само — отвърна му Сизена — как би изглеждал един префърцунен римски аристократ като Лентул Марцелин, изпъващ гласни струни за удоволствие на Птолемей флейтиста...

Което беше забавна шега.

Но войната срещу пиратите не беше нито забавна, нито на шега. Действията следваха едно друго с бързина и прецизност, точно както Помпей беше предвидил в своята отдавна разработвана стратегия. Никой от легатите му дори не помисляше да измени заповедите му. Ако навремето африканският му поход беше учудил всички със своите светкавични успехи, то това, което се случваше в момента, беше стократно по-зашеметяващо.

Помпей подхвана пиратите от западния край на морето и превърна своите флотилии и легиони в същинска метла, с която изхвърляше всичко непотребно от морската повърхност. Измиташе една след друга безпомощните пиратски шайки, които напразно се мъчеха да се скрият. Щом пиратски кораб хвърлеше котва в някой африкански или галски, испански или лигурийски залив, веднага го посрещаха войските на римски офицер. Консулт Пизон, който се очакваше на следващата година да управлява и двете Галии, изрично бе заповядал на местната администрация в провинциите да не оказва абсолютно никаква помощ на Помпей. Вследствие на това легатът Марк Помпоний срещна големи затруднения, но в крайна сметка и Пизон отстъпи, след като Габиний заплаши, че ще му отнеме провинциите, ако не се откаже от лошите си навици. Пизон трупаше дълг след дълг, та отчаяно разчиташе на данъците, които щеше да смъкне от гърба на галските поданици, и трябваше да се подчини.

Самият Помпей продължи да размахва метлата си в източна посока. Беше планирал да се отбие пътьом в Рим, за да съгласува с Габиний общи действия срещу Пизон. Когато двамата се срещнаха, Помпей публично размаха пръст на Габиний да не се държи толкова грубо с противниците си.

— Какъв позьор! — описваше го Цезар.

Аврелия обаче никак не се интересуваше от събитията на Форума.

— Трябва да говоря с теб, Цезаре — прекъсна го тя.

Цезар едва сподави въздишката си.

— За какво?

— За Сервилия.

— Не виждам какво имаме да си говорим за нея, майко!

— Случайно да си споменавал за Сервилия пред Крас? — сръза го Аврелия.

Цезар свъси вежди.

— Пред Крас? Разбира се, че не.

— Тогава защо ще идва при мен Тертула? Вчера се отби. — Аврелия презрително се изсмя. — Не е от най-добрите ловджийки нашата Тертула! Предполагам, че ѝ е заложено по рождение. Сабиняните не са известни като големи клюкари, бива ги в лова, но само на диви животни.

— Кълна се, че нищо не съм споменавал, майко.

— Е, Крас си е внушил нещо, освен това го е подхвърлил пред жена си. Надявам се не си решил да разгласиш връзката ви? Сигурно смятате да я възобновите, след като роди?

— Това е моето намерение поне.

— Тогава ти предлагам най-добре да хвърлиш прах в очите на Крас. Нямам нищо против човека, още по-малко срещу жена му, но слуховете все отнякъде тръгват, а те вече имат с какво да те издадат.

Цезар я гледаше намръщен.

— Такива клюки няма да ме зарадват! Бих казал, майко, че въпросът не ме засяга лично, но горкият Силан нищо не ми е сторил, пък и ще е по-добре децата ни да не знаят за нас. Никой не би трябвало да поставя под съмнение бащинството на Силан. И двамата сме руси, Сервилия пък е с черни коси. Както и да се роди детето, ще прилича не по-малко на него, отколкото на мен... Но най-добре ще е да прилича на майка си.

— Така е, съгласна съм с теб. Но пак ми се ще, Цезаре, да се беше захванал с друга, не със Сервилия.

— Е, това и правя в момента. Все пак тя е недостъпна.

— Имаш предвид жената на Катон?

Цезар изпъшка.

— Жената на Катон. Жива скука.

— Няма как, иначе би умряла в неговия дом.

Цезар се облегна на писалището.

— Така да бъде, майко, имаш ли някакви предложения?

— Мисля, че трябва пак да се ожениш.

— Не искам да се женя втори път.

— Знам, но това е най-добрият начин да хвърлиш прах в очите на хората. Ако искаш да изпревариш клюката, трябва да я заместиш с друга.

— Добре, добре, ще се оженя.

— Има ли някоя определена жена, която би желал?

— Не се сещам за никоя, майко. Прави каквото сметнеш за добре. Това ѝ достави огромно удоволствие и тя рече победоносно:

— Чудесно!

— Хайде, казвай.

— Помпея Сула.

— О, богове, не! — възкликна Цезар ужасен. — Само не и тя!

— Глупости, Помпея Сула е идеална.

— Главата на Помпея Сула е по-празна от чаша за игра на зарове — процеди през зъби той. — Да не говорим, че само знае да харчи пари, мързелива е и глупава.

— С други думи, идеална съпруга — заключи Аврелия. — Твоите забегки дори няма да я разтревожат, защото не ѝ стига ум да събере две и две, освен това си има достатъчно голяма зестра сама да покрива разходите си. Пък и сте братовчеди, майка ѝ Корнелия Сула е твоя първа братовчедка, а пък дядо ѝ е не кой да е, а Сула. По бащина линия принадлежи на Руфите, които са доста по-аристократичен пиценски род, отколкото този на Помпей Велики. Освен това не е в първа младост, все пак не бих те свързал с някоя девица.

— Пък и аз не бих се захванал — отсече мрачно Цезар. — Има ли деца?

— Не, нищо че бракът ѝ с Гай Сервилий Вация продължи три години. Аз самата не мисля, че Гай Вация беше особено здрав мъж. Баща му, големият брат на Вация Исаврик, умря още преди да навърши възраст за сенатор, а самият той успя да се издигне до заместник на покойния консул Метел Капрарий и умря, преди да влезе в длъжност. Типично за цялата му кариера. Така или иначе Помпея Сула е вдовица, затова по-добре да вземеш нея, отколкото някоя разведена жена.

Цезар възприемаше идеята, така поне преценяваше майка му. Беше ѝ достатъчно, че не е отхвърлил предложението от самото начало.

— И на колко е години? — заинтересува се той.

— Двайсет и две, доколкото знам.

— Мамерк и Корнелия Сула дали ще се съгласят? Да не говорим за братята ѝ.

— Мамерк и Корнелия първи ме попитаха дали няма да се заинтересуваш от дъщеря им, дотогава не бях мислила — обясни Аврелия. — Колкото до братята, малкият още не е на възраст да го питат, а големият само се страхува да не би Мамерк да я изгони от дома си и да му я прехвърли на него.

Цезар кисело се изсмя.

— Доколкото разбирам, цялото семейство се надява да ги отърва от голямата тежест... И все пак, майко — продължи той с по-спокоен тон, — не виждам как една богата дама, свикнала всичко да ѝ се носи на тепсия, ще приеме да живее в някакъв си сумрачен апартамент в сърцето на Субура. Да не говорим, че ще се превърне в огромно изпитание за теб самата. Цинила беше не само твоя снаха, тя беше отгледана от теб и никога не би посмяла да ти оспорва властта в гнездото, което по право ти принадлежи. Докато дъщерята на Корнелия Сула може да има съвсем различни разбирания.

— Ти за мен не се тревожи, Цезаре. — Аврелия стана видимо доволна от стола си; синът ѝ се съгласяваше. — Помпея Сула ще прави точно каквото ѝ кажа и ще се научи да търпи както жилището си, така и неговата стопанка.

И така Гай Юлий Цезар се сдоби с втора жена, която беше внучка на Сула. Сватбата мина тихо, в домашна обстановка, в богатата къща на Мамерк Лепид на Палатина. Роднините се радваха на събитието, а най-много от всички големият брат на младоженката, който се спасяваше от ужасната перспектива да я търпи при себе си.

Помпея беше красива жена, както всички в Рим разправяха, и Цезар (който не чакаше с голямо нетърпение първата брачна нощ) се съгласи. Жена му имаше тъмночервени коси и яркозелени очи — доста характерно съчетание на червеникаворусите къдрици на дядо ѝ Сула с морковените перчемии на Руфите. Лицето ѝ беше обло, но приятно, чертите ѝ бяха съвсем правилни, фигурата ѝ будеше възхищение, освен това беше доста висока. Но лицето ѝ беше застинало в доста тъповат израз. Главата ѝ навярно чакаше някой наемател да се настани в нея, разсъждаваше Цезар, докато я носеше стоически на ръце от Палатина

чак до майчиния си дом в Субура, сред бурните възгласи на сватбарите. Обичаите не изискваха младоженецът да носи съпругата си през целия път, очакваше се да я пренесе единствено през прага на новия ѝ дом, но той искаше винаги да докаже, че струва повече от другите, а това включваше и доказателства за физическата му сила и издръжливост.

Със сигурност носенето направи голямо впечатление на Помпея, която през цялото време пицеше от радост и сипеше с пълни шепи розови цветчета в краката на съпруга си. Колкото до първата им брачна нощ, тя се оказа далеч по-скромно физическо изпитание от шествието по улиците. Помпея принадлежеше към жените, които смятаха, че от тях се очаква просто да се излегнат и да разтворят краката. Е, налетите ѝ гърди, както и червеникавото окосмяване на венериния ѝ хълм — Цезар за пръв път виждаше такова нещо, — доставяха известно удоволствие, но Помпея просто не беше свежа. А дори не беше благодарна за това, което ѝ се предоставяше в леглото — черта, на която Цезар особено държеше. Дори бедната, плоска и грозновата Атилия, която беше предшествала Помпея в прегръдките му, го радваше повече заради незадоволената си след пет години живот у Катон жажда за ласки.

— Искаш ли да ти донеса една ряпа? — попита Цезар жена си и се надигна на лакът.

Тя примигна с предизвикателно дългите си мигли.

— Ряпа ли?

— Да си я хрускаш, докато аз се трудя — обясни той. — Хем ще си имаш занимание, хем аз ще те слушам и ще ми бъде приятно.

Помпея се изкикоти, защото навремето някакво влюбено в нея хлапе ѝ беше казало, че това е най-сладостният звук на земята — все едно вода ромоляла по камъните сред потока.

— Ама че си глупав!

Цезар се излегна по гръб далеч от нея.

— Права си, наистина съм глупав.

На сутринта съобщи на майка си:

— Не очаквай да ме виждаш често тук.

— О, мили богове — въздъхна Аврелия. — Значи така?

— По-скоро бих мастурбирал! — ядосано изрече и преди майка му да е реагирала, вече беше излязъл.

Цезар трябваше да установи, че поддържането на Апиевия път изисква по-големи средства дори от тези, които майка му очакваше да похарчи. Важният път, свързващ Рим с Брундизий, изискваше постоянни грижи, и така и никога не ги получаваше. По изтърканите плочки бяха преминали милиони войнишки сандали, десетки хиляди волски коли, но никой не си мръдваше пръста да го ремонтира, не за друго, а защото всички бяха свикнали с мисълта за неговото съществуване и никой не можеше да си представи пътят да изчезне. Но от Капуа нататък настилката наистина беше в жалко състояние.

Тазгодишните квестори на хазната се оказаха обаче разбрани хора. Имаха желание да помогнат. Не попречи дори това, че сред тях се намираше и младият Цепион. Фактът, че Цепион е роден брат на Катон, предполагаше, че ще е на страната на добрите люде и ще се опитва да пречи на Цезар. Но колкото и пари да идваха от държавата, средствата никога не достигаха. Когато се оказа, че държавните субсидии ще са недостатъчни за възстановяването на един мост, Цезар бе принуден да бръкне в собствената си кесия. Нищо необичайно: Рим открай време разчиташе на частни дарения от страна на управниците си.

Самата дейност обаче му доставяше голямо удоволствие, затова той лично наглеждаше работата навсякъде по трасето. Откакто се ожени за Помпея, почти не стъпваше в Рим. Естествено не изпускаше от поглед действията на Помпей в титаничната борба с пиратите и трябваше да признае, че не би могъл да стори повече. Накрая, когато Помпей прехвърли бойните действия по бреговете на Киликия, Цезар му се възхити: вместо да екзекутира хилядите пленници, той ги заселваше из различни опустели градове навътре в сушата. Общо взето, се беше справил, както подобава: не само не позволи никой от легатите му да похарчи повече пари, отколкото се налагаше, но накрая дори се погрижи старият му приятел Варон да се сдобие с морски венец. Крепостта на Корацезий беше превзета чрез подкупване на вътрешен човек; в крайна сметка, когато пристанището падна, малцината оцелели живи пирати трябваше да се примирят с мисълта, че римляните с право наричат морето „Нашето море“. Кампанията се пренесе и на акваторията на Евксинския понт, като и този път Помпей помете всичко пред себе си. Мегадат и старият му приятел Фарнацес най-накрая бяха

заловени и екзекутирани; занапред житото щеше да бъде доставяно в Рим по график и без никакъв риск.

Само на остров Крит Помпей се провали, и то заради Метел Капрарий, който твърдо отказваше да се подчини на върховния му империум. Метел не само че изгони легата Луций Октавий, дошъл да изглади разногласията, но и беше смятан за истинската причина горкият Лузий Корнелий Сизена да почине от сърдечен удар. Помпей беше в пълното си право да отнеме всякакво командване от Метел, но това щеше да доведе до открита война, както самият Метел даде да се разбере. В крайна сметка Помпей постъпи мъдро: остави Крит на Метел и се примири с факта, че и внукът на Метел Македоник ще си присвои част от лаврите. За Помпей кампанията срещу пиратите си оставаше, както беше споделил пред Цезар, просто разгръвка. Неговите цели бяха по-големи.

В крайна сметка Помпей не бързаше да се прибере в Рим; прекара цяла зима в Азия, където започна да се разпорежда като провинциален управител и да помирява местното население с новото поколение бирници — кождери, които решенията на сената пратиха на мястото на предишните. Разбира се, на Помпей не му беше и нужно да се връща в Рим, дори предпочиташе да стои надалеч; беше се сдобил не с един, а с двама способни трибуни, които да заместят Авъл Габиний. Единият, Гай Мемий, беше син на Помпеевата сестра и онзи Гай Мемий, който навремето загина в Испания, докато воюваше заедно с Помпей срещу Серторий. Другият беше Гай Манилий, по-способният от двамата, комуто беше възложена най-трудната задача: да осигури в полза на Помпей върховното командване във войната срещу цар Митридат и цар Тигран.

Цезар бе решил да се прибере в Рим през декември и януари, за да се увери, че Манилий среща далеч по-малко трудности от Габиний навремето — не за друго, а заради шамара, който Помпей беше зашлевил на сенаторите, смазвайки пиратите за едно-единствено лято, при многократно по-малки разходи, отколкото се предполагаше и достатъчно светкавично, за да не се налага настаняването на ветераните в колонии, раздаването на привилегии за градовете и държавите — съюзници или на компенсации за пристанищата, осигурили корабите. В края на тази успешна за Помпей година Рим беше склонен да му даде каквото пожелае.

В същото време Луций Лициний Лукул беше сполетян от нещастия: военни поражения, бунтове, жестоки загуби в жива сила. Нито той, нито хората му в Рим можеха да оспорят исканията на Манилий Витиния, Понт и Киликия да бъдат незабавно предоставени на Помпей, а Лукул да бъде лишен от всякакво командване и привикан обратно в Рим. Глабрион също губеше управлението на Витиния и Понт, но това не беше причина за особени угризения на съвестта сред добрите люде: алчният Глабрион твърде бързо беше заминал за Азия, изоставяйки колегата си Пизон сам да се бори срещу Помпей и Габиний... Следователно не заслужаваше сенатска закрила. Квинт Марций Рекс, който управляваше Киликия, също не беше сторил каквото и да е за каузата. Изтокът принадлежеше на Помпей Велики.

Катул и Хортензий направиха отчаяни усилия да попречат на това. Двамата водеха обречена съпротива с множеството си речи пред сената и народното събрание, все така настървени срещу извънредните пълномощия, които Манилий изискваше от името на Помпей. Големият пълководец отново трябваше да стои над всеки друг магистрат, освен това народният трибун настояваше Помпей да е в правото си да сключва мирни договори, без да се допитва със сената и народа. Тази година обаче Цезар далеч не беше единствен поддръжник на Помпеевите искания. Цицерон, който беше избран за претор и щеше да се бори срещу злоупотребите с власт, смело защитаваше своя някогашен другар пред сената и народа, също както цензорите Попликола и Лентул Клодиан, Гай Скрибоний Курион и някогашните консули Гай Касий Лонгин и Публий Сервилий Вация Исаврик. Последните двама бяха истински защитници на Помпеевата кауза. Как би могъл сенатът да откаже на тях? Помпей получи каквото искаше и отново отрони няколко сълзи, този път в далечна Киликия. Ох, как му тежаха тези безчетни специални поръчения! Ох, как искаше да се прибере на мир и спокойствие у дома си! Ох, каква безкрайна умора!

В началото на септември Сервилия роди трето момиченце, дребничко и светлокосо, с очички, които навярно щяха да се окажат сини. Юния и Юнила бяха доста по-големи от сестра си, освен това вече бяха свикнали с имената си, та поредната Юния щеше да се нарича Терция, сиреч Третата. Бременността се оказа безкрайно изпитание за

майката, след като Цезар отказа да се вижда с нея още в средата на май. Сервилия остана да се мъчи сам-самичка в разгара на летните горещини, а Силан умишлено не заведе семейството на морето, за да не настъпи усложнение: жена му вече не беше в първа младост. Сервилия все така се радваше на грижите и вниманието на съпруга си. Страничен човек не би усетил промяната в отношенията им. Само тя си даваше сметка, че Силан я наблюдава някак различно, че е колкото оскърбен, толкова и натъжен, но след като беше неспособна да съчувства на когото и да било, свикна да гледа на тази промяна като на най-обикновена житейска подробност.

Сервилия знаеше, че вестта за раждането бързо ще се разпространи, така че не бе необходимо да съобщава на Цезар. Така или иначе, откакто любовникът ѝ се ожени повторно, не беше лесно да се свърже с него. За Сервилия бракът на Цезар дойде като гръм от ясно небе. Все едно боговете я наказваха, искаха с един удар да я унищожат, да я превърнат на пепел, разнесена от вятър. Цяла нощ Сервилия не можа да мигне, разяждана от нетърпима ревност. Добре познаваше новата съпруга на Цезар. Тя не притежаваше интелект, но с червените си коси и зелените си очи беше една от големите римски красавици. Освен това Сула ѝ беше дядо, а тя имаше тлъста зестра. На Цезар му трябваша роднински връзки с видни сенатори. Колко хитро от негова страна: хем задоволяваше сексуалните си потребности със стока най-високо качество, хем си повдигаше политическия авторитет! Тъй като не знаеше за отношението на Цезар към жена му, Сервилия реши, че любимият ѝ се е оженил по любов. Е, проклет да бъде! Как щеше тя да живее без него? Как щеше да живее с мисълта, че друга жена означава за него повече? Как щеше изобщо да живее?

Разбира се, Брут често се срещаше с Юлия. Вече беше на шестнайсет и се ползваше с правата на пълнолетен римски гражданин. Беше отвратен от късната бременност на майка си. Той, който всеки момент щеше да се прочуе като адвокат и офицер, имаше майка, която все още... Богове, какъв срам, какво унижение!

Но Юлия беше на различно мнение.

— Какъв късмет за майка ти и Силан — усмихваше се деветгодишното момиче. — Не трябва да ѝ се сърдиш, Бруте, представи си, че и ние след двайсет години съвместен живот се сдобием с дете? Няма ли да ти е неприятно, ако синът ти реагира така?

Младежките пъпки мъчеха Брут. Изпълваше се с омраза към самия себе си, нарастваше и неприязънта към майка му и нежеланата сестра. Думите на Юлия не можеха да успокоят наранената му душа.

— Ще разбере гнева му — възрази Брут троснато на годеницата си, — ще го разбере, защото знам какво е усещането. Но все пак разбирам какво имаш предвид.

— Това е добре като за начало — отвърна мъдро тя. — Сервилия не е вече момиче, както каза баба, затова ще се нуждае от помощ и разбиране.

— Ще се постарая — отстъпи той, — но само заради теб, Юлия.

И се запъти към дома си, за да опита.

Но всички тези събития изгубиха всякакво значение, след като половин месец по-късно Сервилия беше посетена от брат си Цепион. Имаше да научи наистина любопитни новини.

Цепион беше градски квестор, но от известно време беше посочен като един от помощниците на Помпей в борбата срещу пиратите — задача, която така и не изискваше да напуска града.

— Но ето, че най-после ме повикаха, Сервилия! — възкликна радостно Цепион. — Гней Помпей очаква голяма сума пари и държи лично да му предам сметките в Пергам, затова се налага да пътувам. Не е ли прекрасно? Така ще мога да мина пътъом през Македония и да се срещна с брат си Катон. Домъчняло ми е за него!

— Колко мило от твоя страна — отвърна му безучастно Сервилия. Най-малко от всичко на света я интересуваха братските чувства на Цепион към Катон. Вече от двайсет и седем години се налагаше да ги търпи.

— Помпей ме очаква чак през декември, затова ако замина веднага, ще мога да прекарам известно време при Катон — продължаваше да обяснява Цепион. — Времето ще се задържи сравнително топло, докато съм в Македония, след това ще продължа по суша. — Той потръпна. — Ненавиждам морето!

— Да не те е страх от пирати? Вече не се срещали.

— Благодаря, предпочитам да стъпвам на твърда почва.

Цепион използва срещата, за да види малката Терция, и искрено ѝ се радваше. Нямахше как да не сравни бебето на Сервилия със своята

собствена дъщеричка.

— Какво прекрасно създание — заключи той, преди да си тръгне. — Изключително благородни черти. Чудя се откъде ги е наследила.

„Охо — помисли си Сервилия, — май съм се лъгала. Не само аз откривам прилики с Цезар!“ Но макар да беше по рождение един долен Порций Катон, Цепион не притежаваше злобата на брат си, затова и едва ли намекуваше нещо.

Посещението на брат й накара Сервилия за кой ли път да си помисли колко недостоен е Цепион за Златото от Толоза, какво незаслужено наказание за нея, че тъкмо той, а не синът й Брут е наследил парите. Цепион, кукувичето яйце в гнездото, братът на отвратителния Катон.

На Сервилия й трябваха месеци, за да преодолее обидата от подлостта на Цезар, който беше взел онази празноглава красавица за жена, и да се сети отново за Златото от Толоза. Точно в този момент погледна през прозореца и видя под колоните край вътрешната градина роба Сион. Сервилия много обичаше въпросния си роб, макар и не в плътски смисъл. Навремето Сион принадлежеше на съпруга й, но скоро след сватбата им тя помоли Силан да й го предаде и робът стана нейна собственост. Когато новата господарка привика Сион, за да му извести промяната в статута му, тя очакваше от него, ако не друго, то поне ужас. Но той, вместо да се уплаши, се беше зарадвал и така я беше спечелил завинаги.

— Двамата сме си лика-прилика — беше подхвърлил най-безочливо робът.

— И така да е, Синоне. Не забравяй, че аз стоя по-горе от теб и ти си ми в ръцете.

— Разбирам — отговори той. — Но така е по-добре. Докато Децим Юний беше мой господар, все се изкушавах да направя някоя наистина голяма беля. Така рано или късно щях да се проваля. Но с господарки като теб, винаги ще си знам мястото. Чудесно, чудесно! Надявам се, винаги ще си спомняш, господарке, че съм изцяло на твоите услуги!

От време на време Сервилия прибегваше до услугите на Сион. От детството си спомняше, че нищо на света не може да изплаши безстрашния Катон, освен големите и космати паяци, пред които брат й се вкаменяваше от ужас. Затова Сион често биваше пращан извън Рим,

за да търси големи, космати паяци, след което получаваше прилични награди, за да ги внесе незабелязано в къщата на Катон. Паяците винаги се озоваваха в леглото или в някое от чекмеджетата на писалището. Порция пък, сестрата на Катон, омъжена за Луций Домиций Ахенобарб, се гнусеше от тлъсти бръмбари. Синон ловеше и тлъсти бръмбари, след което ги разпръскваше из дома на Ахенобарб. Понякога Сервилия му нареждаше да пусне в домовете на брат ѝ или сестра ѝ червеи, хлебарки, дървеници, мухи или скакалци, след което им пращаше анонимни писма с клетви на червеи или хлебарки. До деня, в който в живота на Сервилия влезе Цезар, това беше най-голямото ѝ забавление. Но откакто той се появи, Сервилия изгуби интерес към старите си хобита и Синон скучаеше. Понеже открай време си беше любимец на господарката, никой не смееше нищо да му нареди.

— Синоне! — извика го тя през прозореца.

Той се спря, обърна се и забърза към нея. Синон имаше приятна външност и любезността му внушаваше у околните симпатия, която би изчезнала, ако го опознаеха отблизо. Силан например все още имаше високо мнение за него, както и Брут. Синон беше слаб, източен и притежаваше доста необичайно съчетание на кожа и коса: мургав, но светлокестеняв и със светли очи. Ушите му бяха щръкнали, брадичката му стърчеше, а пръстите му бяха по женски издължени. Нищо чудно, че мнозина от робите правеха магически знаци всеки път, щом го видеха, да не би да ги споходи злото. Синон твърде много приличаше на сатир, за да е истински човек...

— Господарке? — попита той и прескочи перваза на прозореца.

— Затвори вратата, Синоне, дръпни и капаците на прозорците.

— О, значи ще има работа! — отбеляза той.

— Седни.

Той седна и впери в нея поглед. Какво щеше да е този път? Паяци, хлебарки? Може би щеше да го повиши до чин змияр?

— Какво ще кажеш да станеш свободен човек, Синоне? Свободен човек, при това с една кесия жълтици в пазвата?

Това беше неочаквано. За секунда сатирът у Синон отстъпи и на негово място се показва някакво друго, почти човешко същество, което твърде силно напомняше на людоедите от приказките. Но сетне и людоедът избяга и Синон си възвърна предишното изражение.

— Много бих се радвал, господарке.

— Имаш ли представа какво ще поискам от теб в замяна на подобна награда?

— Най-малкото убийство — отговори робът без колебание.

— Точно така — потвърди Сервилия. — Идеята привлича ли те?

Той вдигна рамене.

— Че кого не би привлякла на мое място?

— Убийството изисква смелост.

— Това го знам. Но на мен смелост не ми липсва.

— Ти си грък, а гръците нямате никакво чувство за чест. Имам предвид, че невинаги държат на обещанията, дори пред тези, които са ги купили.

— Аз ще държа на обещанието си, господарке, ако от мен се иска наистина само едно убийство, а след това да успея да избягам с кесията злато.

Сервилия лежеше на една страна на кушетката си и нито за миг не издаде чувствата си. Но след като получи подобен отговор, тялото ѝ някак застина неподвижно, а в погледа ѝ заблестя хладна решителност.

— Не мога да ти имам доверие, защото нямам доверие на никого. И все пак убийството няма да бъде извършено в Рим, нито в Италия. Ще трябва да бъде извършено някъде по пътя между Солун и Хелеспонта, идеално място за всеки убиец да прикрие следите си. Но ще се добера до теб, Синоне, в това не бива да се съмняваш. Ще получиш част от възнаграждението си сега, останалото ще те чака в Римска Азия.

— Ах, господарке, но как да знам дали ще спазиш обещанието си? — попита предпазливо Синон.

Сервилия възмутено го изгледа.

— Аз съм патрицианка, наследница на Цепионите.

— Винаги съм го оценявал.

— Това е единствената гаранция, от която се нуждаеш. Трябва да си сигурен, че ще изпълня своето обещание.

— Какво искаш да сторя?

— Най-напред ще се сдобиеш с най-добрата отрова. Имам предвид отрова, която едновременно ще доведе до сигурна смърт и няма да остави и най-малко подозрение, че мъртвият е отровен.

— Това мога да го направя.

— Брат ми Квинт Сервилий Цепион заминава след ден-два на изток — продължи да обяснява тя. — Ще поискам от него ти да го придружиш, тъй като имам някакво поръчение за теб в Римска Азия. Той ще се съгласи, разбира се. Няма причина да откаже. Ще носи със себе си само документи и отчети за Гней Помпей Велики в Пергам, няма да има пари, които да те изкушат. Абсолютно наложително е, Синоне, да изпълниш своята задача, без да предизвикаш и най-малкото подозрение. Неговият брат Катон е в момента в Македония в качеството на военен трибун. Въпросният Катон е доста различен по характер. Той е подозрителен и суров. Ако се почувства засегнат, не знае милост. Абсолютно сигурно е, че след смъртта на брат ми Цепион Катон ще се заеме с погребалната церемония. Когато пристигне, Синоне, не бива да заподозре абсолютно нищо. За Квинт Сервилий Цепион трябва да се знае, че е умрял от болест.

— Разбирам — рече Синон.

— Всичко ли разбираш?

— Да, господарке.

— Разполагаш само с един ден, за да си набавиш отровата. Възможно ли е?

— Възможно е.

— Добре. Тогава можеш да се отбиеш още сега в дома на брат ми Цепион и да го помолиш да ме навести още днес. Кажу ми, че е спешно.

Синон си тръгна, а Сервилия се излегна по гръб, затвори очи и замечтано се усмихна.

Така я завари и Цепион, който се появи съвсем скоро; домовете им бяха близо един до друг.

— Какво има, Сервилия? — попита я загрижено. — Робът изглеждаше доста разтревожен.

— Надявам се само да не те е изплашил! — ядоса се Сервилия.

— Не, не, не ме е изплашил.

— Нали няма да се отнасяш зле с него?

Цепион я погледна учуден.

— Защо да се отнасям зле?

— Не знам, просто питам — отговори тя и му даде знак да седне на кушетката до нея. — Седни, братко. Искам да те помоля за една услуга. Пък и да те попитам дали си свършил една работа.

— Каква услуга?

— Синон е моят най-доверен роб. Искам да го пратя в Пергам да свърши една работа от мое име. Трябваше да се сетя още докато беше тук, но забравих. Съжалявам, че те разкарах обратно. Имаш ли нещо против Синон да пътува с твоята прислуга?

— Разбира се, че не! — увери я Цепион.

— О, прекрасно — зарадва се Сервилия.

— А какво искаше да ме питаш?

— Дали си написал завещание.

Брат ѝ се засмя.

— Това ли било? Че кой разумен римлянин не е оставил завещанието си при весталките? Правим го още щом наденем мъжка тога.

— Но твоето дали е актуално? Ти имаш жена, имаш дъщеря, ала си нямаш мъжки наследник.

Цепион въздъхна.

— Следващия път, Сервилия, следващия път. Хортензия беше доста разочарована, че роди момиченце, но пък и малката е толкова сладка. Хортензия не се страхува да ражда. Ще дойде и син.

— Значи си оставил всичко на Катон — предположи Сервилия.

На лицето му се изписа ужас.

— На Катон? — смая се Цепион. — Не мога да оставя богатствата на Сервилий Цепионите на един Порций Катон, пък бил той и любимият ми брат! Не, не, Сервилия! Завещал съм всичко на Брут, защото той няма да има нищо против да бъде осиновен от мен и да носи името Сервилий Цепион. Но Катон? — Пак се засмя. — Представяш ли си как точно брат ти Катон ще се съгласи да се прекръсти на Цепион.

— Не, не си представям — съгласи се Сервилия и също се засмя. Но очите ѝ изведнъж се изпълниха със сълзи и устата ѝ потрепери. — Какъв зловец разговор! И все пак рано или късно трябваше да го проведем, човек никога не знае...

— И все пак Катон е изпълнител на завещанието — напомни ѝ Цепион, докато се канеше да си тръгне. — Той ще направи всичко необходимо Хортензия и малката Сервилия Цепионида да наследят колкото им се полага според лекс Вокония. Катон ще се погрижи и Брут да получи всичко, което трябва.

— Каква тема започнах! — ядосваше се Сервилия, докато изпращаше брат си до вратата. За негова голяма изненада дори го

целуна. — Благодаря ти, че ще вземеш Синон със себе си, още повече ти благодаря, че успокои страховете ми. Е, стракове, силно казано, скоро ще се върнеш!

Затвори вратата след него и за миг се облегна на нея, защото коленете ѝ се подкосиха от вълнение. Беше се оказала напълно права! Наследник на Цепион щеше да е Брут. Катон никога не би допуснал да го осиновят в патрицианска фамилия като тази на Цепионите! Какъв прекрасен ден! Дори обидата, нанесена от Цезар, вече не ѝ причиняваше толкова голяма болка.

Марк Порций Катон да бъде член на щаба ти, пък дори компетенцията му да се свежда до командването на един-единствен легион, беше изпитание, което управителят на Македония никога не би могъл да предположи, че ще му се случи. Ако младежът беше лично назначен от управителя, отдавна да си е тръгнал обратно за Рим, пък ако ще самият Юпитер да ходатайстваше за него. Но след като Катон беше избран от народното събрание, пропреторът Марк Рубрий нямаше какво друго да стори, освен да го търпи.

Но как можеше да се търпи толкова безочлив и досаден тип, който постоянно се бъркаше, където не му е работа, задаваше въпроси, любопитстваше за щяло и нещяло, държеше сметка защо записаните цени в отчетите са по-високи, отколкото на пазара, защо точно този ще получи данъчни облекчения за сметка на онзи? Катон така и не се уморяваше да пита, а дори да му напомнеха най-тактично, че задълженията му се отнасят единствено до легионите и другото не е от негова компетенция, той отговаряше, че всичко в Македония принадлежи на Рим и че тъкмо Рим го е пратил да наглежда провинцията от негово име. Оттам следвало, че всичко, случващо се в Македония, било от неговата законна или просто морална компетенция на съвестен гражданин.

Управителят Марк Рубрий не беше единственият, който се оплакваше. Легатите и военните трибуни (някои назначени, други избрани от народа), писарите, пазачите, градските наместници, откупвачите на данъци, любовниците им, че дори и робите ненавиждаха нетърпимия Марк Порций Катон. На всичкото отгоре Катон беше способен и дори да го пратеха с някакво специално

поръчение по границата, той все се завръщаше до два-три дни с изпълнена задача.

Катон имаше една-единствена тема за разговор, ако крясъците му изобщо можеха да се нарекат разговор — колко велик бил пралядо му Катон Цензор. Скромният живот и строгите нрави на пралядото бяха свят модел за подражание от страна на досадния правник и той копираше предшественика си във всичко, освен в едно. Подобно на Цензора, който никога не беше яздил кон, и правнукът ходеше пеш, едва слагаше хапка в устата си, пиеше бистра вода, живееше като редови легионер и държеше само един роб да го обслужва.

Кое тогава беше изключението, което младият Катон си позволяваше? Навремето Катон Цензор се бе славил като враг на всичко гръцко, като човек, който ненавижда и гърците, и културата им, и законите им. Докато младият Катон боготвореше гръцката цивилизация и не го криеше. Това го превръщаше в обект на всеобщи подигравки, особено тук, в центъра на гръцка Македония, още повече че неприятният му характер предизвикваше околните непременно да намерят някое негово слабо място. Но колкото и да му се присмиваха, Катон нехаеше. Дори някой да му напомнеше, че гръкоманията му противоречи на всичко най-свято, защитавано от пралядо му, Катон се правеше, че не чува. За голямо нещастие това, което предизвикваше в най-голяма степен интереса на Катон, беше способно да доведе всички негови началници до лудост. Изразът, който сам използваше, беше „ленив живот“ и Катон никога не се уморяваше да натяква на околните, били те офицери или прости войници, че водят ленив живот. При условие, че си беше наел двустайна кирпичена къщурка в покрайнините на Солун, и на това отгоре я споделяше с приятеля си Тит Мунаций Руф, негов колега военен трибун, очевидно самият той не водеше ленив живот.

Беше пристигнал в Солун в средата на март и до края на май управителят вече се бе уверил, че ако не се отърве по някакъв начин от присъствието на Катон, някой друг би прибегнал до убийство. Жалбите се трупаха една след друга на писалището му, при това пращани от най-различни люде: откупвачи на данъци, търговци на зърно, счетоводители, центуриони, легионери, легати, дори жени, които Катон беше обвинявал в липса на целомъдрие.

— Той имаше безочиеето да заяви, че сам е пазил целомъдрие до брака си! — беснееше някаква дама пред Рубрий; двамата бяха любовници. — Марк, този човек ме изправи на агората пред няколко хиляди гърци и започна да ми нарежда какво трябвало да бъде поведението на една римска дама далеч от столицата! Или ще ни отървеш от него, или имаш думата ми, че ще платя на някой наемен убиец!

За късмет на Катон още същия ден той подхвърли пред Марк Рубрий за пристигането на Атенодор Кордилион в Пергам.

— Колко ми се иска да го чуя с ушите си! — мечтаеше Катон. — Обикновено живее в Антиохия или Александрия, тази му обиколка из Мала Азия представлява истинско събитие.

— Ами тогава — отговори му Рубрий, който изведнъж надуши изключителния си шанс, — защо не си вземеш да речем два месеца отпуск и не отидеш до Пергам да го чуеш наистина?

— Не бих могъл! — смая се на предложението Катон. — Дългът не ми позволява да напусна.

— *Всеки* военен трибун има право на отпуск, скъпи Марк Катоне, а никой друг не го заслужава толкова, колкото ти. Хайде, върви, настоявам! А най-добре вземи и Мунаций Руф със себе си.

И така Катон замина, придружен от приятеля си Мунаций Руф. Римското население на Солун буквално подлудя от радост, защото Мунаций Руф се беше превърнал в идолопоклонник на Катон и му подражаваше във всичко. Точно два месеца след заминаването си обаче Катон отново се намираше в Солун. Рубрий за пръв път се сблъскваше с римлянин, който под „два месеца“ разбираше точно два месеца. На това отгоре Катон и Мунаций не се връщаха сами, ами придружени от самия Атенодор Кордилион, сравнително известен философ — стоик, готов да играе пред Катон същата роля, която покойният Панеций бе играл навремето в обкръжението на Сципион Емилиан. Но понеже беше стоик, дори не очакваше от новия си покровител разкошния живот на Панеций в дома на богаташа Сципион. Толкова по-добре. Единствената разлика, която настъпи у Катон, бе, че тримата с Мунаций и Атенодор си наеха тристайна кирпичена къщичка вместо двустайната и вече се обслужваха от трима роби, вместо от двама. А кое беше подтикнало този виден философ да последва Катон? Предусещането, че един ден той ще бъде човек с огромна тежест в обществото и че ако

сега стане част от неговото семейство, това би гарантирало славата му. Кой щеше да си спомня Панеций, ако не беше човек на Сципион Емилиан?

Римското присъствие в Солун изстрада жестоко завръщането на Катон от Пергам; Рубрий открито даде да се разбере, че не се радва на своя трибун, след като още на другия ден замина по някакви много важни дела в Атина. Това обаче нямаше да стопли сърцата на оставащите в Солун! Но изведнъж в града пристигна Квинт Сервилий Цепион на път за Пергам, където го чакаше Помпей, и щастливият Катон забрави за всякакви бирници и римляни, водещи ленив живот.

Любовта между двамата братя се зароди съвсем скоро след раждането на Катон, по времето когато Цепион беше само на три. Страдащата им от тежката бременност майка (която така и не се възстанови и два месеца по-късно умря) лично предаде последната си рожба в ръцете на малкия Цепион. Оттогава само служебният дълг можеше да ги отдели един от друг, нищо че обикновено съумяваха и съвместно да служат на родината. При други хора подобна близост и привързаност биха намалели с възрастта, но тях ги обединяваше още нещо — грозното убийство на вуйчо им Марк Ливий Друз, намушкан в общия им дом. Цепион беше тогава на шест, а Катон — само на три години. Преживяваният ужас беше сближил двете момчета и нищо не можеше да издигне преграда помежду им. Детството си бяха прекарвали сами, без майчина ласка и бащини грижи, заобиколени от врагове. Бяха останали без близки роднини, като се изключат мрачните им попечителки и двете големи сестри, Сервилия и Сервилила, които ненавиждаха Катон и сестра му Порция. Разбира се, разликата във възрастта не означаваше задължително, че големите сестри ще надделеят! Катон беше най-малкото от шестте деца в семейството^[4], но беше най-шумният и най-безстрашният.

Ако някой някога попиташе малкия Катон кого обича, отговорът винаги беше един и същ: „Обичам брат си.“ Ако го попитаха повторно кого другиго обича на този свят, той пак отговаряше: „Обичам брат си.“

Което си беше истината. През целия си живот Катон не бе изпитвал топли чувства към никого другиго, ако не се смята неприятното му изживяване с Емилия Лепида, дъщерята на вуйчо му Мамерк. Ако не друго, то от злосъщната си любов към Емилия Катон

поне се бе научил да мрази жените и да не им се доверява — логична последица от дългите години, прекарани в съжителство със Сервилия.

Обичта, която Катон изпитваше към Цепион, беше безгранична, освен това беше взаимна, искрена, скрепена с бащината кръв, която течеше в жилите и на двамата им. Нищо че дори пред себе си Катон не искаше да приеме очевидната истина: Цепион беше син на неговия баща, а не на първия съпруг на майка им. Слепи са тези, които не искат да видят, а още по-сляп би бил Катон, когато сам желае да бъде слепец.

Двамата прекараха няколкото месеца заедно в обиколки из страната, като Катон служеше за водач на брат си. Ако онзи скромно наскоро освободен роб Синон се беше усъмнил в предупрежденията на Сервилия, един-единствен поглед на Катон му бе достатъчен да знае, че братът на жертвата е наистина опасен свидетел. Но Синон успя да избегне всякакви подозрения; представителите на висшето общество не падаха дотам, че да се запознават с прислугата. Синон си мълчеше и се движеше с групата на робите и подчинените на Цепион; с нищо не биваше да привлече вниманието на Катон.

Всичко хубаво на този свят си има край, затова в началото на декември двамата братя се разделиха и Цепион, придружен от многобройната си свита, продължи своето пътуване по Вия Егнация. Катон дори не криеше сълзите си. Както и Цепион, още повече че брат му го изпращаше в продължение на цели километри, махаше им отдалеч, подсмърчаше, постоянно му повтаряше да внимава, да внимава, да внимава...

Може би Катон имаше някакво предчувствие, затова не го изненада следното писмо, пристигнало само месец по-късно:

Прескъпи братко, сполетя ме тежка болест в Енос и се страхувам, че няма да се надигна никога. Какво ми има никой от местните лекари не може да отгатне, но истината е, че от ден на ден се чувствам все по-зле.

Моля те, скъпи Катоне, умолявам те да дойдеш в Енос и да бъдеш с мен в последните ми часове. Тук съм толкова самотен, а и никой не би могъл да ме утеши, както ти ще ме утешиш. Иска ми се да държа твоята ръка, когато си отивам.

Ела веднага, умолявам те. Ще се опитам да издържа, докато пристигнеш.

Оставил съм завещанието си при весталките. Както вече сме говорили, мой наследник ще бъде младият Брут. Ти си изпълнител на завещанието и както сам пожела, няма да получиш повече от десет таланта. Идвай по-скоро.

Щом разбра, че Катон трябва спешно да замине, управителят Марк Рубрий на драго сърце го освободи. Единствено си позволи да го посъветва да пътува по суша, защото през есента водите на Тракийско море са бурни, а вече имало съобщения за няколко корабокрушения. Но Катон не го послуша: по суша пътуването би отнело най-малко десет дни, докато буйните северозападни ветрове щяха да издуят платната и да го отведат в Енос за три, най-много за пет дни. Най-накрая си намери капитан, достатъчно смел, за да се заеме с плаването и полуделият от притеснение Катон се качи на борда. Придружиха го Атенодор Корфилион и Мунаций Руф, заедно с тримата роби.

Пътуването се превърна в същински кошмар. Мощните вълни натрошиха мачтите, изпокъсаха платната и заплашваха да погълнат кораба. Капитанът обаче беше предвидлив, издигна в движение нови мачти. Катон толкова беше зает с мисли за брат си, че дори забрави за присъствието на двамата си другари. Когато на четвъртия ден акостираха в Енос, той скочи на кея още в движение и хукна въпреки пороя. Спря се само веднъж, колкото да попита някакъв амбулантен търговец, къде е домът на градския етнарх — там беше намерил подслон Цепион.

Втурна се в непознатия дом и се озова в стаята на брат си. Беше закъснял с един час, за да стисне ръката на Цепион, преди болният да напусне този свят завинаги.

Измокрен до кости от дъжда, Катон се вкамени като статуя над леглото на мъртвеца. Пред него лежеше единствената опора и утеха в живота му. Очите на Цепион бяха затворени, покрити с две монети, между разтворените му устни се подаваше сребърник: някой вече беше заплатил на Харон да пренесе мъртвеца през реката Стикс.

Катон отвори уста и от гърдите му се откъсна мъчителен вой, от който косите на всички присъстващи настръхнаха. Не беше вълчи вой, не беше лъвски рев, не беше женски писък, а грозен и смразяващ

кръвта звук. Хората наоколо се отдръпнаха назад и потръпнаха в уплаха, когато той се хвърли върху мъртвия Цепион и зацелува лицето му. Ръцете му галеха безжизненото тяло, от очите му се ронеха сълзи. Като ранен звяр Катон надаваше рев и продължаваше все така да целува покойника. Скърбеше за единственото човешко същество, което означаваше нещо за него, което значеше всичко за него: утеха в нерадостното детство, опора в годините на съзряване и възмъжаване. Цепион беше издърпал тригодишния Катон далеч от окървавения вуйчо Друз, който крещеше и виеше от болка, Цепион го беше прегърнал, за да скрие грозната гледка от очите му и да понесе на крехките си рамене цялата трагедия; Цепион беше прекарвал безкрайни часове с брат си да го слуша как се учи да говори, да се измъчва заедно с него в ранните му години; Цепион го беше утешавал и вразумявал през тежките месеци след измяната на Емилия Лепида, той му беше вдъхнал сили и желание за живот; Цепион го беше взел за пръв път на война, беше го научил да се бие като истински воин, безстрашен и безпощаден, за да се радва повече от него на първите му воински почести, спечелени в най-страхливата армия в римската история — армията на Клодиан и Попликола, която Спартак на три пъти обърна в бягство... Навсякъде и винаги до Катон стоеше брат му Цепион.

Но Цепион вече го нямаше. Беше умрял самотен и изоставен, без близък човек да държи ръката му в последните мигове. Чувството за вина задушаваше Катон и не му позволяваше да се откъсне от смъртното легло на брат си. Когато най-сетне другите се опитаха да го отместят, той започна да се бори, когато се опитаха да го убедят с думи, той им отвърна с рев и стенания. Близо два дни не помръдна от мястото си и най-страшното беше, че дори тогава никой, *никой на света*, не беше в състояние да проумее мъката му, никой нямаше да разбере какво означава тази загуба за него. Цепион го беше напуснал, а това означаваше, че го напускат обичта, сигурността и вярата в живота.

Най-накрая Атенодор Кордилион успя да привлече вниманието на покровителя си с приказки за поведението, което един убеден като Катон, трябва да показва в подобни случаи. Катон най-сетне се надигна и отиде да се погрижи за погребението му. Беше облечен в груба туника и мръсно наметало. Десетте таланта, които Цепион му оставяше в завещанието си, щяха да бъдат похарчени за погребението. Но колкото и да призоваваше към активност местните гробари и търговци на

подправки и парфюми, всичко, което бяха способни да му предоставят, възлизаше на един златен талант. Още един талант Катон похарчи за златна урна, инкрустирана с диаманти, в която да се съхранява пепелта на покойника, останалите осем щяха да покрият разходите по издигането на статуя на Цепион наред агората в Енос.

— Но да не вземете да го оцветите, както е изглеждал приживе — обясняваше или по-скоро се караше на скулпторите и художниците Катон. — Искам на статуята да стои мъртвият Цепион, такъв какъвто го отнесе огънят на кладата. Ще използвате сив тасоски мрамор и ще го полирате така, че ликът на брат ми да блести. Той вече е сянка, затова искам на статуята си да изглежда като сянка.

Погребението беше най-пищната церемония, която малкото гръцко градче на десния бряг на Хеброс някога беше виждало. Колкото жени имаше в селището, всички бяха наети за оплаквачки, каквито количества тамян и други аромати се намериха, всички бяха запалени заедно с останките на Цепион. Щом тялото изгоря напълно, Катон лично събра с шепи пепелта на брат си в скъпоценната кутия, която никога не го напусна през цялата следваща година — до деня, в който Катон се завърна в Рим и предаде тленните останки на брат си на неговата вдовица.

Още от Македония той писа на вуйчо си Мамерк в Рим какво да свърши по изпълнението на завещанието — общо взето, всичко, което не изискваше неговото лично присъствие. За своя голяма изненада установи, че дори не се налага да пише на Рубрий в Солун: етнархът незабавно беше уведомил пропретора за смъртта на Цепион, така че Рубрий беше използвал неочаквания си късмет. Успоредно с писмените си съболезнования управителят изпрати на Катон и Мунаций вещите им. „Така и така наближава краят на мандата ви, пишеше управителят, не държа да се връщате в това студено и неприятно време, когато дори бесите са се прибрали далеч на север за зимата. Използвайте времето да попътувате из Изтока. Приемете моите искрени благопожелания.“

— Така и ще направя — съгласи се Катон, без да пуска златната урна. — Ще заминем на изток.

Но както с тъга забелязаха Атенодор и Тит Мунаций Руф, Катон коренно се беше променил. Дотогава беше за тях неизчерпаем извор на светлина и енергия. Светлината беше изчезнала, енергията се беше стопила. Лицето му си беше все така младо и жизнено, мускулестата му

фигура — все така изправена, но в гръмовния му глас се усещаха непознати нотки, а и нищо вече не можеше да го въодушеви или да го заинтересува. Той дори не се гневеше и ядосваше, от нищо не се вълнуваше.

Само Катон знаеше какви сили са му нужни, за да продължи да живее. Катон беше решил никога повече да не се излага на подобни страдания, на подобни терзания и угризения. Да обичаш някого, означаваше да го изгубиш завинаги. Следователно любовта трябваше да бъде отречена. Той никога повече нямаше да обича. Никого.

И докато тримата мъдреци с тримата роби продължиха пеш по Егнациевия път към бреговете на Хелеспонта, някой си освободен роб на име Синон се качи на борда на малко корабче, което с помощта на силните зимни ветрове прекоси като стрела Егейско море в посока Атина. От там Синон щеше да се прехвърли на кораб за Пергам, където го чакаше кесията със злато. В последното не се съмняваше. Господарката Сервилия беше твърде предвидлива, за да забрави да му плати, пък и нали се гордееше, че е патрицианка. Синон се изкуши дали да не я изнуди за още, но накрая се засмя, махна с ръка и за всеки случай хвърли една драхма във водата — скромно дарение за великия Посейдон. „Бди над моя кораб, господарю на дълбините! Не само че вече съм свободен, ами съм богат. Лъвицата в Рим е задрямала, не съм толкова луд, че да я разбудям. Колкото имам, ще ги удвоя и утроя, но по законен път.“

Лъвицата в Рим научи за смъртта на брат си от устата на вуйчо Мамерк, който я навести веднага след пристигането на Катоновото писмо. Разплака се, но не прекали със сълзите — вуйчо ѝ Мамерк по-добре от всички знаеше какви чувства изпитва към малките си братя. Сервилия отдавна беше пратила инструкции на банкерите си в Пергам. Рискуваше Синон да я измами, но пък иначе имаше опасност да събуди подозрения. Мъдро от нейна страна. Никой в Пергам не биваше да се чуди защо ѝ е на Сервилия да плаща торби със злато на някакъв си бивш роб, особено след смъртта на Цепион.

По-късно същия ден се появи синът ѝ.

— Трябва да сменя името си, представяш ли си?

— Да не би някой да те е посочил за свой наследник? — престори се на изненадана Сервилия. Даваше си сметка, че не е прието зрели мъже да бъдат осиновявани, още по-малко — посмъртно.

— Вуйчо Цепион е починал в Енос, а аз се оказвам негов наследник. — В тъжните очи на момчето проблеснаха сълзи. — Той беше мил човек, аз много го обичах. Навярно защото вуйчо Катон го обожаваше. Горкият вуйчо Катон закъснял с един час да го види на смъртното легло. Сега пише, че нямало да се прибере скоро. Ще ми липсва.

— Вече ти липсва, като гледам — усмихна му се Сервилия и го стисна за ръката.

Брут на свой ред се усмихна. Майка му нямаше защо да се притеснява от отношенията му с годеницата; двамата се срещаха на достатъчно публични места, та да не се притесняват почтените им баби. Дори Аврелия се беше отказала да ги наглежда скоро след подписването на годещия договор. Брут бе достоен наследник на почтени родители.

Юлия наскоро бе навършила десет години (рожденият ѝ ден беше през януари), затова много се радваше, че Брут се държи като почтен благородник. Когато Цезар ѝ съобщи какво я чака, тя се беше ужасила. Макар да изпитваше известно съчувствие към Брут, даваше си сметка, че нито годините, нито времето, прекарано с него, биха създали у нея отношение, което е необходимо за всеки щастлив брак. Единственото хубаво, което можеше да каже за него, бе, че е мил. Най-лошото, което би казала при други обстоятелства, е, че е ужасно скупен. На нейната възраст още не я преследваха романтични сънища, но подобно на повечето момичета Юлия се интересуваше какво ѝ готви животът, затова знаеше много тайни за брака. Беше ѝ коствало голямо усилие на волята да отиде на училище и да съобщи за годежа си, нищо че само допреди часове горещо желаше да се похвали с нещо подобно. Нали трябваше да докаже, че не отстъпва на Юния и Юнила, единствените ѝ съученички с уредени годежи. Но Вация Исаврик беше изключително забавно момче, а годеникът на Юнила — Лепид — беше красавец. Можеше ли същото да се каже за Брут? Дори сестрите му едва го понасяха. Подобно на Юлия и те го смятаха за досаден самохвалко. А

ето, че тя трябваше да се омъжи за него! Как само щяха да ѝ се подиграват съученичките! И как щяха да я съжаляват.

— Горката Юлия! — засмя се Юния, щом научи.

Но пък и нямаше защо чак да се оплаква. Щеше да се омъжи за Брут и толкова.

— Чу ли новината, татко? — попита Юлия баща си, когато той се прибра у дома скоро след вечеря.

Откакто Помпея живееше при тях, положението беше нетърпимо. Цезар изобщо не се връщаше да спи вкъщи, много рядко се хранеше с тях и, общо взето, само минаваше от време на време. Затова беше истински шанс, че можеше да му съобщи някоя и друга клюка, та да го задържи по-дълго при себе си.

— Каква новина? — попита разсеяно той.

— Познай кой дойде да ме види? — попита Юлия лукаво.

Баща ѝ я погледна с любопитство.

— Брут.

— Познай пак!

— Юпитер!

— Глупчо, Юпитер никога не идва лично.

— Кой тогава? — личеше си, че няма настроение за игрички. Помпея си беше вкъщи и в момента стоеше в таблинния, собствения му кабинет, който си беше присвоила, след като тъй и тъй съпругът ѝ не го ползваше.

— О, татко, *моля те*, остани за малко при мен!

В големите сини очи на дъщеря му се четеше мъка; Цезар усети как нещо го присвива и го обзеха угризения. Бедното момиченце, излизаше, че то най-много си беше изпатило от Помпея, защото заради нея не можеше да види баща си.

Цезар въздъхна, вдигна я на ръце, приближи се до един стол, седна и я сложи на коляното си.

— Колко си пораснала!

— Надявам се още да порасна — отвърна Юлия и се залови да го целува по лицето.

— И така кой е дошъл да те види? — попита Цезар, опитвайки се да прикрие нетърпението си.

— Квинт Сервилий Цепион.

Баща ѝ изведнъж се сепна.

— *Кой?*

— Квинт Сервилий Цепион.

— Но той е при Гней Помпей!

— Не, не е.

— Юлия, единственият жив член на това семейство в момента не е в Рим.

— Страхувам се — обясни му деликатно Юлия, — че човекът, когото имаш предвид, вече не е между живите. Умрял е през януари, в Енос. Но има нов Квинт Сервилий Цепион, понеже завещанието изрично го посочва и се очаква всеки момент да бъде официално осиновен.

Цезар ахна от изненада.

— Брут?

— Да, Брут. Каза, че предпочита да го наричат Квинт Сервилий Цепион Брут, вместо Цепион (по-важната част от името му).

— Богове!

— Татко, ти си доста изненадан. Защо?

Той се почеса по главата.

— Е, не искаш да знаеш. — И се засмя. — Юлия, ти ще се омъжиш за най-богатия мъж в Рим! Ако Брут е наследник на Цепион, значи ще наследи още едно състояние, а това състояние струва стократно повече от наследствата на баща му и на Силан. Ти ще бъдеш по-богата от някоя източна царица.

— Брут нищо подобно не каза.

— Защото най-вероятно още не го знае. Годеникът ти не е любопитен.

— Мисля, че обича парите.

— Че кой не ги обича? — отбеляза с известна горчивина Цезар. Стана и настани Юлия на стола. — Ей сега се връщам — рече той и излезе.

В следващия миг Помпея излетя в коридора.

— Какво има? — попита Юлия мащеха си, с която се разбираше. Така се упражняваше да свиква със скучни хора, нищо че Брут нямаше нищо общо с безграничната глупост на Помпея.

— Той просто ме изхвърли! — оплака се мащехата й.

— Само за секунда, сигурна съм.

Наистина беше само за секунда. Цезар седна зад писалището и бързо написа бележка за Сервилия, с която не се бяха виждали от месец май предишната година. Разбира се, отдавна смяташе да я посети (вече беше март), но времето летеше неусетно, а той си имаше и други грижи. Колко странно! Младият Брут се оказваше наследник на Златото от Толоза.

Със сигурност не беше време да се показва непочтителен към майка му. Годещ като този не биваше да се проваля за нищо на света.

[1] Онези, които не са чели предишните книги от сагата на Маккълouw, не знаят, че вуйчото на Аврелия Публий Рутилий Руф е бил женен за Ливия, сестра на Марк Ливий Друз Оратор и съответно леля на Ливия Друза — майката на Сервилия. — Б.пр. ↑

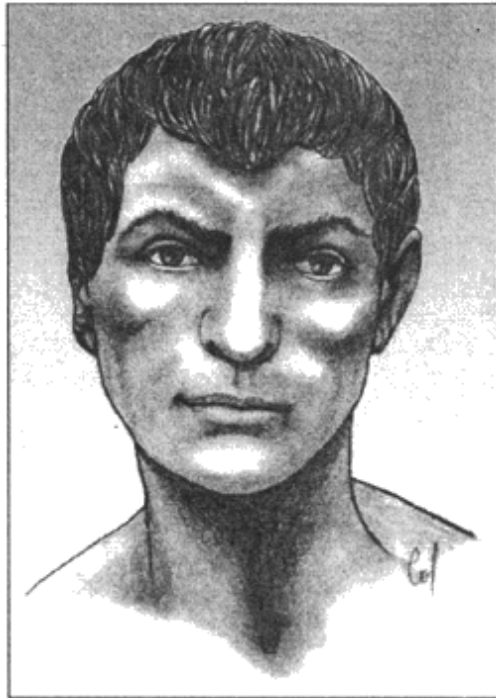
[2] Мамерк Емилий Лепид е женен за Корнелия Сула, дъщеря на диктатора Сула и първа братовчедка на Цезар. — Б.пр. ↑

[3] Цезар има предвид децимацията, т.е. масовата екзекуция, с която Крас наказва навремето армията си заради проявената слабост във войната срещу Спартак. След избиването на една десета от легионерите другите се превръщат в модел на войнска доблест. — Б.пр. ↑

[4] Шестото дете, което не се споменава, е малкият Марк Ливий Друз Нерон, осиновеното дете на Друз и Сервилия Цепионида. Друз бива убит по поръка на своя шурей и зет едновременно Квинт Сервилий Цепион, който изоставя жена си Ливия Друза заради изневярата ѝ с Марк Порций Катон Салониан и се отрича от всичките си деца, включително от двете Сервилии. Оттам произтича жестоката омраза в семейството. Сервилия Цепионида също умира при злополучно раждане, а и Цепион, и Катон Салониан са убити в Съюзническата война. — Б.пр. ↑

2

От март 73 г. пр.Хр. до квинтил 65 г. пр.Хр.

Публий Клодий

Това, което не достигаше на Публий Клодий, не беше знатно потекло, интелект, способности или пари. Той не знаеше какво иска да върши, а и никога по-възрастните не го бяха учили на нищо. Само инстинктът му подсказваше, че се е родил, за да бъде различен, което от своя страна не беше оригинална мисъл за един Клавдий. Ако някой от римските аристократични кланове се славеше със строгата индивидуалност на своите членове, това бяха патрициите от рода на Клавдиите. Имаше нещо странно в това, че от всички патриции в Рим Клавдиите се знаеха като най-младия род, бяха се появили в града и се

бяха сдобили с патрицианския си статут горе-долу по времето, когато Луций Юний Брут свалял цар Тарквиний Горди от власт и дал начало на републиканската епоха. Клавдиите бяха по произход сабини, а те бяха жестоки, горделиви, независими, неукротими, войнолюбиви. И това беше съвсем естествено, защото произхождаха от Апенините, на север и на изток от римския Лациум — област изключително планинска, в която за всяко парче обработваема земя хората трябваше да се борят с оръжие в ръка.

Бащата на Клодий беше Апий Клавдий Пулхер, който така и не успя да възстанови прахосаното имущество на предците си, след като собственият му племенник, цензорът Луций Марций Филип, го изхвърли от сената и конфискува всичките му имоти като наказание, задето остана докрай лоялен на изгнаника Сула. Майката на Клодий, властната Цецилия Метела Балеарика, беше умряла при раждането му. Публий беше шестото дете за шест години — общо три момчета и три момичета. Превратностите на войната и лошият късмет да се намира точно там, където най-малко му е необходимо, означаваше за Апий Клавдий — баща дълги години далеч от дома, а това пък означаваше, че единственият човек с известен авторитет в родната къща беше големият брат на Публий — Апий Клавдий — син. И макар и петте други деца в къщата да бяха буйни, лакоми и невъздържани, малкият Публий надминаваше останалите. Ако някой му беше наложил дисциплина, навярно Публий нямаше така често да проявява детските си капризи, но след като петимата му братя и сестри се надпреварваха да го глежат, той вършеше всичко, което пожелаеше, и още като невръстно дете си каза, че от всички Клавдии на този свят представлява най-забележителната личност.

Горе-долу по времето, когато баща му умря в Македония, Публий заяви на големия си брат Апий, че иска да си пише името по популярен начин: с „О“, вместо с „AU“. Щеше да се казва Клодий, при това се отказваше от когномена Пулхер. „Пулхер“ означаваше хубавец и наистина повечето Клавдии Пулхери бяха известни със своята физическа красота; но в действителност човекът, който пръв бе наречен с този прякор, го беше получил заради грозния си нрав.

Разбира се, Публий Клодий без проблем промени правописа и произношението на името си: вече имаше прецедент покрай трите му сестри. Най-голямата беше известна като Клавдия, средната — като

Клодия, а най-малката — като Клодила. Братът Апий така беше свикнал да се грижи за своите роднини, че нищо не можеше да им откаже. Така например, ако Публий Клодий толкова желае да спи при Клодия или Клодила, защото го преследвали кошмари, кой е той, че да му забрани? Бедните създания, лишени от родителска любов! Големият им брат Апий можеше само да страда заради тях. Нещо, което Публий Клодий добре знаеше и безсъвестно използваше.

По времето, когато Публий Клодий за пръв път си облече мъжка тога и официално напусна детството, брат му Апий вече бе изработил успешния план как семейството да стъпи на крака. Най-напред самият той се жертва и се ожени за старата мома Сервилия Гнея. Дотогава тя беше отглеждала шестте най-богати сирачета в Рим — децата на Сервилий Цепион, Ливий Друз и Порций Катон. В замяна на това ѝ бяха осигурили огромна зестра, достойна за нейната грозота, която иначе би отблъснала всеки. В крайна сметка Клавдий и Гнея заедно се захванаха с отглеждането на сирачетата и между тях се завързаха дружески и дори сантиментални отношения. Най-накрая сантименталният Апий се влюби в трийсет и две годишната си съпруга (той беше само на двацет и една по това време), двамата построиха уютен дом и в духа на Клавдиевите традиции започнаха да си раждат по едно дете всяка година.

Големият брат Апий успя да се погрижи чудесно и за трите си лишени от зестра сестри. Клавдия беше дадена на Квинт Марций Рекс, който всеки момент щеше да се издигне до консулска длъжност; Клодия се омъжи за първия си братовчед Квинт Цецилий Метел Целер (който пък се падаше по майка брат на Муция Терция, съпругата на Помпей), а Клодила беше предложена на великия Луций Лукул, нищо че по това време годините му бяха точно три пъти, колкото нейните. И тримата зетьове на Клодий бяха следователно богати и известни римляни, двама от тях бяха на възраст и се бяха сдобили с огромно политическо влияние, а на Целер дори не му бяха нужни усилия в тази насока, защото беше най-големият внук на Метел Балеарик, а по майчина линия — на славния Луций Крас Оратор. Всичко това работеше единствено в полза на Публий Клодий, а като се имаше предвид, че за шест години Рекс и Клавдия не се бяха сдобили със син, младият шурей си правеше сметката един ден да наследи и богатствата на Марциите.

На шестнайсет години Публий Клодий се захвана да чиракува на Форума, сиреч да се готви за адвокат и бъдещ политик, след това прекара една година по военните плацове в Капуа и на осемнайсет пак се завърна на Форума. Като съзнаваше всички свои предимства и след като се бе убедил, че жените не биха имали нищо против него, Клодий започна да се оглежда за някоя жена, която да отговаря на собствената му представа за неповторимост. В крайна сметка насочи своята страст към весталката Фабия. Да си харесаш весталка, беше доста неприемливо и тъкмо заради това идеята му се понрави. От девствеността на весталките зависеше късметът на цял Рим, затова и повечето римляни се отдръпваха ужасени при самата мисъл, че биха могли да прелъстят някоя весталка. Но Публий Клодий не разсъждаваше така.

Никой в Рим не очакваше от весталките да водят живот зад стени и решетки. На тях им се разрешаваше да излизат от жилището си, дори да вечерят по частни домове, стига въпросните домове да се ползват с благоволенieto на върховния понтифекс и главната весталка. Освен това задължително присъстваха на тържествата, организирани от множеството жреци и авгури. Весталките имаха правото да приемат мъже в Държавния дом, който обитаваха заедно с върховния понтифекс, стига да не ги допускат до спалните, а и подобни срещи трябваше да се състоят в присъствието на трети лица. Освен това не можеха да се оплачат с бедност. За всяка една римска фамилия представляваше въпрос на гордост да имат сред роднините си весталка, затова ако някое богато семейство не изпитваше задължителна нужда да омъжи дъщеря си, момичетата бяха предлагани на държавата за весталки. Повечето от тях се радваха на големи зестри, ако ли пък бяха по-бедни, държавата се грижеше добре за тях.

Фабия по онова време беше също на осемнайсет, беше красива, добродушна, жизнерадостна и глупавичка. Идеална за целите на Публий Клодий, който обожаваше да върши бели, от които на околните биха им настръхнали косите. Да си спечели благоволенieto на една весталка беше голямо предизвикателство. Клодий нямаше намерение да ѝ отнеме девствеността, защото това би довело до правни последици, от които самият той щеше да пострада. Това, което му се искаше, бе да знае, че Фабия изгаря от любов по него.

Но бедите започнаха, когато се оказа, че Клодий има сериозен съперник за ласките на Фабия: Луций Сергий Катилина. Катилина беше висок, тъмнокос, обаятелен и неотразим красавец, освен това беше опасен човек. Клодий също беше привлекателен, но не можеше да се сравнява с Катилина; липсваше му внушителната физика. Да, Катилина беше опасен съперник. За него се носеха редица недоказани слухове — повечето от тях невероятни и крайно зловещи. Всички знаеха, че Катилина е забогатял по времето на Сула, когато собственоръчно бе проскрибирал шурей си (убит от суланците) и брат си (изгонен далеч от Рим), за да сложи ръка върху богатствата им. Говореше се, че е убил тогавашната си съпруга, но дори да го е сторил, никой не смееше да му търси отговорност за това. И което беше най-ужасно, разправяше се, че е убил собствения си син, когато настоящата му жена, красивата и богата Орестила, отказвала да вземе за съпруг човек с мъжки наследник. Че синът на Катилина беше умрял и че Катилина впоследствие се ожени за Орестила, всеки го знаеше. Но дали той беше убил момчето? Никой не можеше да каже.

Навярно имаше нещо общо в мотивите на Катилина и Клодий да ухахват Фабия. И двамата обичаха да предизвикват скандали, да карат римското общество да се черви от срам, дори да се задъхва от гняв. Но между трийсет и четири годишния светски герой Катилина и осемнайсетгодишния младеж Клодий съществуваше една голяма разлика: успехът на първия и провалът на втория. Катилина не си беше позволил да накърни химена на Фабия; безценната за всяка жена тъкан си стоеше здраво на мястото, така че по закон Фабия си оставаше девица. Но бедното момиче се беше влюбило до полуда в Катилина и му предоставяше всичко останало. В крайна сметка какво толкова лошо имаше в няколко целувки, дори в това да разголи гърдите си за милувки, дори да усети езика му по онези тъй чувствителни части от потайните си прелести? Докато Катилина ѝ шепнеше в ухото, всичко ѝ изглеждаше невинно, а опиянението, което срещите им ѝ донасяха, Фабия не би забравила до деня, в който щеше да напусне дома на весталките, навярно дори до смъртта си...

Главна весталка по това време беше Перпения, която не беше много строга. Върховният понтифекс пък изобщо отсъстваше от Рим: Метел Пий вече няколко години воюваше с Квинт Серторий в Испания. Втора в йерархията беше Фонтея, а след нея идеше два̀сет и осем

годишната Лициния. Нататък се редяха осемнайсетгодишната Фабия и седемнайсетгодишните Арунция и Попилия. Перпения и Фонтея бяха кажи-речи на една възраст, около трийсет и две, и вече очакваха с нетърпение в идните пет години да се оттеглят. Затова и основното, което ги занимаваше, беше как и кога ще се оттеглят от службата, колко ли ще се обезцени сестерцият дотогава, дали наследствата им, които навремето изглеждаха огромни, щяха да издържат на инфлацията и да им осигурят спокойни старини; никоя от тях не възнамеряваше да се омъжи след напускането на весталската колегия: макар да имаха пълно право да го сторят, общественото мнение смяташе, че женитбата на бивша весталка носи нещастие.

Най-активна сякаш беше Лициния. Тя беше трета по възраст и значимост в колегията, пък и се радваше на най-добро финансово положение, нищо че роднинството я обвързваше по-скоро с Луций Лициний Мурена, отколкото с Марк Лициний Крас. Известният плутократ все пак беше неин братовчед, а и личен приятел. Лициния го представяше за свой най-важен консултант по финансовите въпроси, затова трите по-възрастни весталки прекарваха дълги часове в компанията на Крас, за да обсъждат бъдещите си инвестиции и неспособните си бащи, които не бяха съумели да им осигурят бъдещето.

Докато през цялото това време под носа им Катилина се целуваше и натискаше с Фабия, а Клодий я ухажваше. В началото Фабия дори не разбираше какво иска от нея непознатият младеж, защото в сравнение с ловкия Катилина Клодий беше съвсем непохватен. Но когато най-накрая той не издържа и започна да й шепне мили думи в ухото, докато я целуваше, Фабия направи грешката да му се изсмее в очите, толкова абсурдна й се струваше постъпката му. Но присмехът не беше правилна реакция, когато се отнася до Публий Клодий. Той беше свикнал да получава всичко, което поиска, а и никой не си беше позволявал да му се присмее. Подобна обида накърняваше жестоко образа, който Клодий си беше изградил за себе си, затова младежът се зарече да отмъсти жестоко.

Избра си типичен римски прийом: реванш чрез съда. Но не като онова безобидно обвинение, с което навремето Катон си искаше своето от невярната Емилия Лепида — Катон я беше обвинил в неударжано обещание. Публий Клодий повдигна дело за нецеломъдрен живот, и то

при условие, че съвременниците му изпитваха ужас при самата мисъл от налагане на смъртно наказание. Напоследък дори изменниците на държавата бяха помилвани, какво ли оставаше за няколко весталки, нищо че конституцията изискваше жестока смърт.

Клодий обаче не смяташе да отмъсти само на Фабия. Обвиненията в прелюбодеяние включваха Фабия (с Катилина), Лициния (с Марк Крас), както и Арунция и Попилия (отново с Катилина). Имаше два съдебни състава: един да разглежда деянията на весталките с главен обвинител Клодий, вторият — тези на любовниците, с главен обвинител приятелят на Клодий Плоций (и той като него беше променил името си от Плавций на Плоций) и обвиняеми Катилина и Марк Крас.

Всички бяха оправдани, но процесът предизвика сериозни вълнения. Римското чувство за хумор оцени по достойнство самопризнанията на Крас, че никога не са го вълнували прелестите на Лициния, а единствено — имотите ѝ в предградията. Във всеки случай съдът прие показанията му за чиста монета.

Клодий направи всичко по силите си, за да убеди съда във вината на весталките, но начело на защитата стоеше способният и добре обигран адвокат Марк Пупий Пизон, подпомаган от цял отбор колеги. Пречки за успеха на Клодий бяха младостта му, липсата на сериозни доказателства, не на последно място и групата на известни римски матрони, които тържествено се заклеха, че обвиняемите са девствени. За да допълнят неуспеха на Клодий, и съдията, и заседателите, се настроиха срещу него: наглостта му и откритата злоба, с която говореше срещу обвиняемите, бяха рядко срещани у млад човек, затова той не можеше да спечели сърцата на околните. От младите обвинители се очакваше да смайват със сложните си комбинации и красноречивите си аргументи, но и да се държат скромно и почтително. Клодий определено не беше скромен и почтителен.

— Най-добре се откажи от обвинението — посъветва го дружески Цицерон, след като делото приключи. Естествено Цицерон беше част от защитата на Пупий Пизон, защото Фабия беше сестра на жена му. — Злобата ти и личното предубеждение са твърде очевидни. За да направиш кариера като обвинител, трябва да си по-безпристрастен.

Подобна забележка трудно би спечелила сърцето на Клодий, но пък и адвокатът беше твърде дребна риба, за да заслужава отмъщение.

Клодий обаче не беше казал последната си дума срещу Катилина: негодникът имаше да си плаща, задето му беше отнел Фабия и задето се беше измъкнал от смъртното наказание.

Което обаче беше по-лошо, след края на процеса хора, от които Клодий очакваше да му помогнат, видимо започнаха да го отбягват. Най-накрая трябваше да изтърпи и нравоучителната реч на брат си Апий, който беше доста смутен от деянията му.

— На това се гледа като на проява на злоба, Публий — наставляваше го Апий. Трябва да разбереш, че в наше време хората гледат с ужас на самата мисъл една весталка да бъде осъдена за прелюбодейство — това означава да бъде погребана жива с кана вода и самун хляб. Ами съдбата на любовниците? Да бъдат разпнати на раздвоен кол и да бъдат бити до смърт с камшик? Това е ужасяващо! За да убедиш съда в нечия вина при тези обстоятелства, са необходими много доказателства, а ти не можеш да приведеш почти нищо! И четирите весталки принадлежат към влиятелни фамилии, чиято омраза ти предизвика за цял живот. Не мога да помогна на теб, Публий, но ще помогна на самия себе си, като замина за няколко години далеч оттук. Отивам на изток при Лукул. Предлагам и ти да сториш същото.

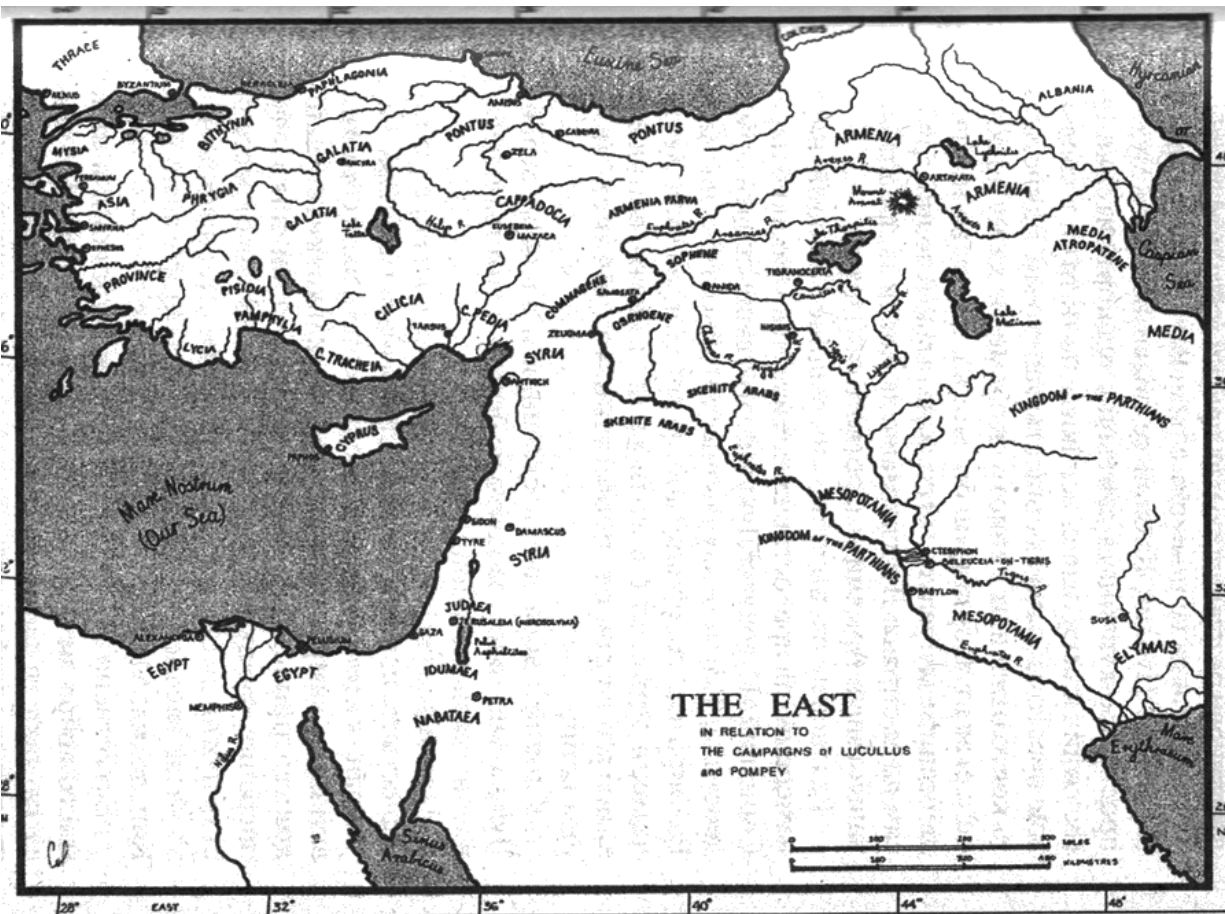
Но Клодий нямаше намерение да се вслуша в нечий съвет, пък дори в тези на брат си Апий. Той просто му обърна гръб. С което се обрече на четири години, прекарани далеч от висшето общество, в самотни лутания из враждебните улици, докато брат му Апий вършеше на изток чудеса, доказващи пред цял Рим, че е достоен наследник на Клавдиите. И Апий Пулхер знаеше да върши бели и злини, но след като те бяха насочени срещу цар Тигран, в Рим ги оценяваха високо, а Апий Пулхер печелеше огромна популярност.

След като се увери, че няма да успее да докаже нечия вина в съда и след като всички злосторници в града отказваха да го използват за защитник, Публий Клодий изживя дълбока криза. У други хора в неговото положение общественото неодобрение би довело до преоценка на поведението, би спомогнало за утвърждаване положителните черти на характера, но не и при Клодий. Той така и не се сдоби с полезен опит от политическия живот на Форума и стана част от онази групичка млади аристократи, от които роднини и приятели бяха вдигнали ръце. В продължение на четири години Клодий не вършеше друго, освен да се напива, да прелъстява момичета от всички

обществени слоеве, да играе зарове и да споделя омразата си към римската аристокрация заедно с други в същото положение.

В крайна сметка, ако нещо го подтикна да постъпи по-конструктивно с живота си, това беше скуката. След като винаги се беше смятал за нещо различно и изключително, трябваше да докаже, че е по-добър от другите в едно или друго отношение. Ако не го стореше, щеше да умре, както бе живял — забравен и презрян. Подобна участ не беше достойна за него. За Публий Клодий единствената приемлива участ бе един ден да стане Пръв сред римляните. Нямаше представа как ще го постигне. Така или иначе един ден се събуди с тежко главоболие от изпитото вино и с празна кесия от загубите на зарове и реши, че скуката в живота му е нетърпима. Това, което му трябваше, беше *действие*. Затова щеше да отиде някъде, където имаше действие. Щеше да замине на изток, за да се присъедини към личния щаб на зет си Луций Лициний Лукул. Е, нямаше за цел да се прояви като храбър воин! Военното дело не привличаше Клодий. Но ако стане част от щаба на Лукул, кой знае какви възможности щяха да се открият пред него... Брат му Апий вече си беше спечелил възхищението на цял Рим, и то не като войник, а заради суматохата, която създаде в Антиохия, докато покорно чакаше царят на царете Тигран да го допусне при себе си. Арменецът сигурно си е скубал косите от яд, че не е приел и отпратил римлянина веднага.

И така, Публий Клодий замина на изток малко преди брат му Апий да се завърне оттам; беше началото на годината след паметното съвместно управление на Помпей и Крас. Същата година Цезар заминаваше да служи в Испания.

Клодий внимателно подбра маршрута си така, че да не се засече с брат си, но когато най-сетне стигна бреговете на Хелеспонта, установи, че Лукул се е настанил трайно в новозавзетото царство Понт и се опитва да въдвори някакъв ред. Клодий прекоси тесния пролив, стъпи на азиатска земя и хукна да открие зет си по пътищата на Мала Азия. Общо взето, залъгваше се с мисълта, че добре познава знатния си роднина: за него Лукул беше надменен аристократ със светски нрави, вродена дарба да бъде забавен и баснословно богат. Всички бяха чували за страстта на Лукул към хубавата храна, хубавото вино и приятната компания. Клодий винаги бе мечтал за подобен началник! Няколко месеца или години в обкръжението на Лукул щяха да бъдат едно приятно изживяване.

Най-накрая завари Лукул в Амизос, приказен град на бреговете на Евксинския понт, в самото сърце на Понтийското царство. Но след тежка обсада градът беше изгубил целия си блясък; в момента Лукул се опитваше да възстанови разрушеното и да приучи жителите да забравят Митридат и да се помирят с римската администрация.

Когато Публий Клодий се появи на прага му, Лукул просто пое купчината свитъци с препоръчителни писма (Клодий ги беше изчел всичките по пътя) и в следващия миг просто забрави за съществуването му. Единственото, за което отдели от ценното си време, бе да му подхвърли, че легатът Сорнаций би могъл да се възползва от любезните му услуги. Оттам нататък Клодий трябваше сам да се оправя: Лукул имаше да мисли за предстоящото нашествие в Армения, царството на Тигран.

Разгневен от подобно посрещане, Клодий нямаше намерение да предостави услугите си на някакво парвеню Сорнаций. И докато Лукул подготвяше своята армия за действие, Клодий изучаваше потайностите на Амизос. Разбира се, говореше добър гръцки, затова лесно си намери приятели в този град, където всички бяха заинтригувани от необичайната личност на този римлянин.

Клодий събра доста сведения и за една страна от Лукуловия живот, за която не беше и подозирал: неговата военна кариера и бойни успехи.

Преди две години, след като не успя да спре римското нашествие, цар Митридат беше избягал в двора на цар Тигран, където оплаква двеста и петдесетте си хиляди войници, замръзнали от студ из кавказките планини, докато провеждаше безсмислената си наказателна операция срещу албанските диваци. Двайсет месеца му бяха нужни да склони Тигран да се видят, още повече — да го убеди заедно да си възвърнат загубените земи в Понт, Кападокия, Малка Армения и Галатия.

Естествено Лукул разполагаше с шпиони и знаеше много добре, че двамата царе са се сдобрили. Но вместо да ги чака те да нахлуят в Понт, той бе решил сам да предприеме офанзива, да завладее Армения, да удари столицата на Тигран и да попречи на всякаква помощ за Митридат. Първоначалното му намерение беше да не остави никакъв гарнизон в Понт, разчитайки, че заплахата за римско възмездие ще възпре населението от всякаква мисъл за бунт. Току-що му бяха отнели управлението на Римска Азия, а от писмата, донесени от Публий Клодий, научаваше за нарастващата неприязън към него сред конническото съсловие. След като от писмата научи не само за новия управител на Азия — поредния Корнелий Долабела, но и че въпросният Долабела щял да „наглежда“ и Витиния, Лукул се примири с

неизбежното: римските конници и техните послушни оръдия в сената предпочитаха да назначат за управител един бездарник, пък дори да се изложат на риск от нова война. Публий Клодий, рече си Лукул, беше лош предвестник!

Деветте специални пълномощници, които Рим му беше пратил още навремето, преди влиянието му там да отслабне, бяха пръснати из Рим и Кападокия, включително и човека, когото Лукул най-много обичаше на този свят, особено след смъртта на Сула — родният му брат Варон Лукул. Но пълномощниците не разполагаха с войска, а по тона на писмата, които Публий Клодий носеше със себе си, личеше, че скоро ще ги отзоват обратно. Ето защо, каза си Лукул, нямаше друг избор, освен да остави два от четирите си легиона в Понт, за да пазят страната от евентуално нашествие на Митридат и Тигран. Легатът, на когото най-много разчиташе, точно по това време оправяше поразите на остров Делос, и макар Сорнаций да беше добър човек, Лукул не беше сигурен в способностите му на командир. Трябваше му помощник. Следователно и последният висш легат, Марк Фабий Хадриан, оставаше в Понт.

След като се примири с мисълта да остави два от четирите си легиона в Понт, Лукул трябваше да направи и тежкия избор кои да бъдат тези два легиона. В Понт оставаха да пазят двата легиона, принадлежащи на провинция Киликия, а за Армения заминаваха двата легиона фимбрианци. Чудесни войници, няма що! Лукул ги ненавиждаше от дъното на душата си. Фимбрианци стояха в Мала Азия вече шестнайсет години и бяха осъдени на вечно изгнание далеч от Рим и Италия заради някогашните им бунтове и убийства на не един и двама пълководци. Двата легиона бяха опасни, но Лукул бе съумял да се наложи над тях, след като по време на поход жестоко ги наказваше и за най-дребно провинение, а зимно време ги оставяше да правят каквото искат. Те му служеха, общо взето, с желание, дори му се възхищаваха, нищо че не го обичаха. И все пак предпочитаха да носят името на някогашния си командир Гай Флавий Фимбрия. Лукул беше напълно съгласен. Нима би поискал точно тази паплач да се нарича лицинианци или лукулианци? В никакъв случай.

Клодий до такава степен се беше влюбил в Амизос, че реши да остане в Понт заедно с легатите Сорнаций и Фабий Хадриан; в мига, в

който разбра, че Лукул планира дълъг преход, изгуби всякакъв интерес към военното дело.

Но нещата не се развиха според желанията му. Клодий получи заповед да последва Лукул в неговата свита. „Е, добре — мислеше си Клодий, — така поне ще живея в относителен лукс!“ Но скоро установи, че Лукуловите разбирания за лукс по време на поход са коренно различни от неговите. Всъщност Лукул изобщо не знаеше що е то лукс. Изнеженият епикуреец, когото хората помнеха от престоя му при Сула, беше изчезнал и на негово място се бе появил съвсем нов Лукул, убеден, че началникът на фимбрианците трябва да споделя несгодите на техния поход. Същото за жалост се отнасяше и за членовете на щаба му. Офицерите вървяха пеш, защото и фимбрианците вървяха пеш, офицерите ядяха сух хляб с каша, защото и фимбрианците ядяха сух хляб с каша; спяха на земята върху възглавници от пръст, завити с наметалата си, защото и фимбрианците така прекарваха нощите си. Или се къпеха в ледените води на планинските потоци, или предпочитаха да си носят вонята, такива бяха хигиенните условия пред фимбрианците. Щом фимбрианци издържаха подобен живот, значи и Лукул щеше да издържи.

Но Публий Клодий не можеше, затова няколко дни след напускането на Амизос се възползва от роднинската си връзка с главнокомандващия и шумно се оплака.

Бледосивите очи на Лукул го изгледаха така, сякаш той беше подробност от пейзажа.

— Ако ти трябва комфорт, Клодий, върви си у дома — нареди му той.

— Не искам да си вървя у дома, искам комфорт! — тросна се Клодий.

— Или едното, или другото. При мен двете заедно са невъзможни — обясни накратко зет му и му обърна презрително гръб.

Това беше последният разговор на Лукул с Клодий. Пък и останалите сурови офицери в щаба на пълководеца не го подтикваха да търси дружбата им. Клодий едва сега си даваше сметка колко много държи да има приятели. Шумната компания, виното, заровете, жените и просташките шеги — това беше всичко, за което копнееше през дългите като години дни поход из пусти и опасни земи.

Спряха да починат чак в Евсевия Мазака, където царят на Кападокия, Ариобарзан Филоромайос, попълни римския обоз с каквото имаше и пожела едно пресилено „на добър час“ на Лукул. Оттам нататък пътят им продължи през поредица от долини и дефилета, изпъстрени с цветовете на дъгата. Където се обърнесе човек, над главата му висеше величествена скала от варовик или пясъчник. Следването на тесните дефилета удължаваше маршрута, но Лукул не показваше умора. Армията му задължително трябваше да изминава поне четиридесет километра на ден. Маршируваха от зори до здрач, вдигаха лагера по тъмно и го разваляха пак по тъмно. Но всяка нощ лагерът се построяваше задължително. От кого ги пазеше? ОТ КОГО? На Клодий му идеше да се разкрещи. След което се налагаше другият въпрос: ЗАЩО? И му се щеше от небето да затрещят гръмотевици в отговор на гнева, който го задушаваше.

Най-накрая се спуснаха до бреговете на Ефрат при град Томиза. Там имаше брод, но за неприятна изненада спокойните млечнобели води на реката се бяха превърнали във водовъртежи от неразтопен сняг. Клодий въздъхна. Нямаше как! Пълководецът трябваше да даде почивка, длъжен беше да изчака нивото на реката да спадне. Обаче в мига, в който войската се разположи на лагер, бързеите се успокоиха и Ефрат се превърна отново в един спокоен, лесно преодолим воден път. Фимбрианците построиха салове и невъзмутимо се прехвърлиха на територията на Софена. В мига, в който и последният легионер стъпи на левия бряг на Ефрат, водите отново повишиха нивото си и водовъртежите се появиха отново.

— Това е то, късметът ми — рече Лукул. — Добро предзнаменование.

Оттам нататък пътят им следваше по-полегат терен, самите планини бяха някак по-ниски, полята бяха обрасли с тучни треви. Войската подминаваше множество горски дъбрави, скупчени около невидими кладенци. Но какво заключи Лукул от това? Че равният терен е добър повод армията да ускори ход! Клодий бе смятал, че е пъргав и издръжлив човек, свикнал навсякъде да се движи пеша. Но макар че бе на двайсет и две години, не можеше да догони петдесетгодишния Лукул.

Прекошиха и Тигър — в сравнение с по-широкия и бързотечен Ефрат нищо и никакво предизвикателство. И накрая, след като за два

месеца бяха извървели хиляда и триста километра, пред очите им се показва Тигранокерта.

Трийсет години по-рано такъв град не съществуваше. Цар Тигран го беше издигнал, за да даде израз на великите си мечти и да го превърне в център на едно огромно царство. Тигранокерта представляваше възхитителен град с дебели крепостни стени, могъщи цитадели, високи кули, широки площи, висящи градини, лъщящи тухли в аквамарин, охра и жълто, внушителни статуи на крилати бикове, лъвове и брадати царе с натежали корони. Мястото беше избрано така, че да отговаря на всички изисквания: беше лесно защитимо, имаше скрити водоеми, недостъпни отвън, а близката рекичка, приток на Тигър, отнасяше нечистотиите от градската канализация, построени по модел на пергамската. Цели народи бяха облагани с жестоки данъци, за да се построи Тигранокерта; дори от километрите разстояние, на което бяха застанали фимбрианците, се усещаха богатствата зад крепостните стени. Тигранокерта беше един голям, богат и красив град. Понеже си мечтаеше да обедини всички елинистични страни под властта си, царят на царете бе построил столицата си по гръцки образец, но пак не бе избягнал от духа на изтока, който беше възприел през дългите години на пленничество в Партия: там, където дорийският и йонийският стил се окажеха недостатъчни за неговите изисквания, Тигран прибегваше до пъстрите мозайки, крилатите бикове и монументалните царски статуи. И след като ниските гръцки къщи му се струваха невзрачни, добавяше висящи градини, квадратни каменни кули и могъщи пилони, за да му напомнят за Партия.

В продължение на четвърт век никой не беше посмял да донесе лоша вест на цар Тигран; никой не искаше да изгуби главата или ръцете си, както се случваше с всеки, съобщил тревожна новина. И все пак налагаше се някой да изпрати вест за приближаването на римската армия. Разбираемо беше, че войската (командвана от един от синовете на Тигран — принц Митрабарзан) ще натовари със смъртоносната задача младши офицер. Царят на царете изпадна в паника, но не и преди да нареди да обесят вестовоя. След което избяга от града, без да мисли за царица Клеопатра и за всички останали съпруги, наложнички, деца, съкровища и войници. Митрабарзан да се оправя. Пръснаха се куриери във всички посоки: от Хирканско море до бреговете на

Средиземноморието, всички провинции трябваше да пратят войници на Тигран: ако имаше тежка конница, тежка конница, ако имаше прости бедуини от пустинята, нека бъдат бедуини от пустинята! През целия си живот Тигран дори не бе помислял, че римляните, които живееха толкова далеч от Армения, ще нахлуят в царството му и ще застрашат новопостроената му столица.

Докато баща му се спотайваше из планинските земи между Тигранокерта и езерото Тоспитис, Митрабарзан поведе войниците си срещу римските нашественици. На помощ му се притекоха съседните бедуински племена. Лукул с лекота разби арменската армия и се настани под стените на Тигранокерта с намерение да я обсади. Силите му бяха толкова малобройни, че не можеше и да мисли за обръч; затова съсредоточи вниманието си върху градските порти и разчиташе на постоянни патрули покрай града. Почти никой не можеше да влезе или да излезе от града. Не че Тигранокерта не можеше да издържи дълга обсада — в това Лукул беше убеден. Първата стъпка задължително трябваше да бъде победа над царската армия в открито сражение. Оттам щеше да премине и към следващото — завладяването на Тигранокерта, която доброволно щеше да се предаде. Зад стените ѝ живееха твърде много хора, които се страхуваха от Тигран и не го обичаха. Царят на царете беше населил новата си столица — твърде далеч от Армения и старата столица Артаксата — с гърци, доведени насила от Сирия, Кападокия и Източна Киликия; това беше съществена част от плана му да елинизира своите поданици, повечето от които се родееха с персите. Който беше по рождение грък или говореше гръцки, той беше цивилизован човек, който се раждаше персиец или арменец и не знаеше да чете на гръцки, беше недостойно, примитивно създание. Следователно Тигран трябваше да отвлече няколко хиляди гърци.

Двамата велики царе се бяха сдобрили, но Митридат Понтийски беше предпазлив човек и стоеше настрана от зет си Тигран. С армията си от десетина хиляди войници се беше разположил на лагер на северозапад от скривалището на арменеца: Митридат нямаше високо мнение за пълководческите умения на Тигран. При него се намираше и най-добрият му генерал, братовчедът Таксил. Когато двамата научиха за обсадата на Тигранокерта и за огромната армия, която Тигран събирал, Митридат прати братовчед си при царя на царете.

„Не атакувай римляните!“ — предупреждаваше Митридат.

Тигран беше склонен да приеме съвета, нищо че беше събрал сто и двайсет хиляди пехотинци — от Сирия, та чак до Кавказ, заедно с двайсет и пет хиляди катафракти — тежковъоръжени конници, облечени от главата до петите с железни ризници. Арменската армия се беше разположила на около седемдесет мили от Тигранокерта, в сенчеста долина, но Тигран трябваше да действа. Голямата част от продоволствията за войската бяха останали в Тигранокерта, затова ставаше наложително да установи някаква връзка с града, иначе войската щеше да измре от глад. Нямаше да е трудно, разсъждаваше Тигран, да се издигне укрепен проход до града. Съгледвачите му докладваха, че римляните не разполагали с достатъчно сили, за да стегнат плътен обръч около столицата.

Тигран не повярва на сведенията за изключително скромния размер на римската армия. Едва когато лично се подаде от хълмовете край Тигранокерта, видя с очите си що за жалка бълха е посмяла да го ухапе.

— Твърде много са за мирна делегация, но пък са твърде малко за истинска армия — изказа се царят и даде заповед за нападение.

Но големите източни армии не представляваха бойни единици каквито един Марий или един Сула биха желали да командват; дори двамата велики римски пълководци да можеха навремето да разполагат с подобно числено превъзходство, биха отказали. Армията не бива да е твърде многобройна, иначе е трудна за предислоциране и прави всякакви маневри невъзможни; малките войски бяха по-гъвкави, освен това и по-лесни за снабдяване и контролиране. Лукул имаше със себе си само два легиона, но легиони, съставени от чудесни войници. Всеки легионер познаваше тактиката на началника си, знаеше какво се изисква от него. Освен това римляните разчитаха и на две хиляди и седемстотин конници от Галатия, които воюваха под тяхно командване от години.

Обсадата не беше минала без загуби от страна на римляните, най-вече заради магическия огън, чиято тайна зороастрийските духовници на Тигран единствено притежаваха. Гърците наричаха тайнственото оръжие „нафта“. Представляваше загадъчно вещество, извличано от недра на земята, някъде из персийските земи, и близост до Хирканско море. Защитниците на крепостта изстрелваха топки, замесени с въпросното вещество, по обсадните машини и кожените и дървените

прикрития се подпалваха при самия допир с него. Огънят беше толкова силен, че легионерите не можеха да сторят друго, освен да избягат далеч от подпалената конструкция. Веднъж подпалена, обсадната кула, изгаряше до основи. Мнозина войници бяха убити или осакатени от пламъците, но което беше най-важно — всички се изпълваха със страх. Досега не се бяха сблъскали с подобно оръжие.

Когато Тигран потегли начело на армията си, за да смачка римската бълха, той не си даваше сметка как бълхата ще реагира на действията му. Всеки римски легионер копнееше само едно — да се сложи край на монотонния живот в лагера. Омръзнало им беше на фимбрианците от летящи огънове, липса на жени, въоръжени до зъби конници, които обикалят около лагера, омръзнало им беше от Армения, а най-вече от Тигранокерта. И Лукул, и легионерите, и галатейската конница — всички бяха зажаждали за кръв. Когато съгледвачите съобщиха, че най-сетне Тигран се решава да нападне, римският лагер се въодушеви.

Лукул обеща на Непобедимия Марс специално жертвоприношение и се настрои за сражение. Зазоряваше се на шестия ден от октомври. Римляните напуснаха позициите край града и се строиха на един хълм, намиращ се между Тигранокерта и приближаващата арменска войска. Лукул нямаше как да знае, че Митридат е предупреждавал Тигран да не атакува, но знаеше как най-успешно да примами врага да се оголи: щеше да скупчи армията си на едно място, сякаш легионите му умират от страх и се готвят за отчаяна съпротива. Всички източни царе смятаха, че в боя нещата се решават от численото превъзходство, затова Тигран щеше да атакува.

Тигран наистина атакува. Последва тежък разгром. Никой от арменските командири, дори понтиецът Таксил, не можеше да прецени предимството на високия терен за римляните. А доколкото Лукул можеше да съди по хаотичното движение на атакуващата армия, никой сред арменските началници не знаеше и що е то бойна тактика. Чудовищната машина беше пусната в действие; нищо повече не беше нужно.

Без да бърза, Лукул нанесе своя унищожителен удар горе на хълма. Единственото, което го притесняваше, бе да не би планината от човешки трупове да препречи пътя на двата легиона и той да не успее да се възползва изцяло от победата. Нареди на галатейците да разчистят

с конете си път сред изкланите арменци и крилата на фимбрианската армия се спуснаха като огромни сърпове надолу по хълма, фронтът на арменската армия се накъса, предните редици хукнаха да се спасяват без ред, изтласквайки хилядите сирийски и кавказки пехотинци право в краката на бронираните коне на катафрактите. Най-накрая заедно със смазаните пехотинци и тежките конници бяха пометени от огромната човешка вълна и хиляди загинаха. Колкото арменски войници загинаха от оръжието на фимбрианците, още повече намериха смъртта си при злополучното бягство.

Накрая Лукул докладва в писмо до римския сенат:

Над сто хиляди убити арменски войници и петима загинали римски легионери.

Цар Тигран за втори път се спасяваше с бягство. Този път беше сигурен, че някой римлянин ще го залови в плен, затова предаде тиарата и диадемата си на един от синовете си; младежът можеше да язди по-бързо и имаше по-голям шанс да се спаси. Но принцът направи грешката да повери царските инсигнии на някакъв съмнителен роб, вследствие на което два дни по-късно и тиарата, и диадемата на арменските владетели се озоваха в ръцете на Луций Лукул.

Гърците, които дотогава живееха по принуда в Тигранокерта, с радост отвориха портите на столицата и от радост понесоха Лукул на рамене. Всякакви лишения бяха забравени: фимбрианците се озоваха в меките постели на тигранокертските девойки, пиха и се веселиха на воля, отдадоха се на грабеж и насилия. Плячката беше огромна: осем хиляди таланта злато и сребро, трийсет милиона медимни жито^[1], неизброими съкровища и произведения на изкуството.

Изведнъж големият пълководец се превърна в човешко същество! Публий Клодий с удивление преоткри същия онзи Лукул, който помнеше отпреди години в Рим. За броени часове обруленият от ветровете войник изчезна и на негово място се появи разглезеният, свикнал на всякакви удоволствия римски големец. Всички ръкописи в града се събираха за наслада на интелектуалеца Лукул, а освен това в квартирата му бяха отвеждани всички по-хубави момичета, едва навлизащи в пубертета. Нямаше по-голяма радост за Лукул от това сам

да отнеме девствеността на някое момиченце. Е, ставаше дума за арменските и персийските девойки! Гръцките никой не докосваше. Плячката беше тържествено разпределена след специална церемония на пазарния площад. Лукул имаше случай да докаже своята почтеност: всеки от петнайсетте хиляди войници получаваше поне трийсет хиляди сестерции — е, щеше да ги получи едва след като златото и среброто се претопеше и излееше в римски монети. Житото беше оценено на дванайсет хиляди таланта; оправният Лукул веднага го продаде на партския цар Фраат.

Публий Клодий нямаше лесно да прости на Лукул онези безкрайни месеци на изнемога и лишения, нищо че собственият му дял от плячката представляваше сто хиляди сестерции. Още по пътя между Евсевия Мазака и бреговете на Ефрат той беше включил зет си в списъка на хората, които имаха да плащат за прегрешенията си към него. Катилина, жалкият Цицерон, Фабия. Сега и Лукул. След като видя с очите си златото и среброто, струпано по сводовете на хранилището — по-точно, след като лично участва в преброяването на парите — Клодий най-напред се опита да разбере как Лукул е успял да измами всички при подялбата на плячката. Някакви си трийсет хиляди за обикновения легионер? Смехотворно! Но накрая сметалото го убеди, че ако се разделят осем хиляди таланта на петнайсет хиляди души, се получава по тринайсет хиляди на човек. Откъде тогава идваха останалите седемнайсет хиляди? От продажбата на житото, отговори му лаконично големият пълководец.

Но след като беше прекарал толкова време в излишни сметки, Клодий все пак измисли нещо умно. Ако той беше предположил, че Лукул е измамил войниците си, как ли щяха да реагират те, ако някой им подшушне каквото трябва в ухото?

Преди превземането на Тигранокерта Клодий не бе имал случай да завърже познанства извън тесния кръг на малкото и твърде необщителни легати и военни трибуни от обкръжението на пълководеца. Лукул стриктно спазваше протокола и не одобряваше каквито и да е контакти между офицерите и обикновените войници. Но сега, след като се задаваше зима, а Лукул се канеше да се отблагодари на войската със забавления, каквито не познаваха, дисциплината не бе толкова строга. Е, имаше работа за вършене: например Лукул беше заповядал всички актьори и танцьори в страната да бъдат събрани, за да

изнасят представления за армията. Почивка със зрелища далеч от родината за хора, които никога не ще видят родината. Забавленията бяха многобройни, изпитото вино — в неограничени количества.

Водач на фимбрианците беше първият центурион на повисшестоящия легион. Длъжността, която заемаше, се наричаше Примус пилус. Центурионът се казваше Марк Силий и подобно на останалите нисши офицери в армията беше напуснал Италия седемнайсет години по-рано като голобрадо момче, редови легионер, за да прекоси Македония под командването на Флак и Фимбрия. Когато Фимбрия наложи своята власт в армията, Марк Силий одобри убийството на Флак във Византион. После беше прекосил Боспора, беше воювал срещу Митридат, а след прогонването и самоубийството на Фимбрия се оказа под командването на Сула. Оттогава воюваше за Сула, воюваше за Мурена, воюваше за Лукул. Заедно с останалите участваше в обсадата на Митилена, където вече се беше издигнал до пилус приор. Годишите се бяха изнизали една след друга, битки се бяха редували с битки. Бяха напуснали Италия като момчета, когато Италия изнемогваше от кръвопролития и вече нямаше мъже да попълнят легионите; тази зима, в Тигранокерта Марк Силий и хиляди като него прекарваха седемнайсетата си година под римските орли — половината от целия им живот. Неведнъж и дважд се бяха обръщали с тържествени молби до управляващите да ги освободят от службата, но от Рим вечно им отказваха. Марк Силий се беше превърнал в един огорчен от живота мъж, който имаше едно-единствено желание — да си върви у дома.

На Клодий не му беше необходимо да проверява подобни предположения; дори легати с киселия нрав на Секстилий от време на време проговаряха и често споменаваха името на Силий, както и на другия примус пилус — Луций Корнифиций, човек от простолюдието, нямащ нищо общо с големците с това име.

Не беше трудно и да се намери бърлогата на Силий из кварталите на Тигранокерта; двамата с Корнифиций се бяха сдобили със същински малък палат, принадлежал доскоро на един от Тиграновите синове, и водеха щастлив живот в компанията на прелестни жени и цяла армия от слуги.

Публий Клодий принадлежеше към най-видните фамилии в Рим, но все пак не се посвени да посети двамината офицери. Подобно на гърците пред Троя и той носеше дарове. Е, не ставаше дума за дървен

кон! Клодий беше взел със себе си малка торбичка гъби, които лично Лукул (той винаги бе изпитвал слабост към разни вещества с въздействие върху съзнанието) му беше подарил, както и огромна амфора превъзходно вино, толкова тежка, че я носеха трима роби.

Посрещнаха го доста хладно. И двамата центуриони знаеха, че Клодий е роднина на Лукул. Това трудно би го издигнало в очите им, а и Клодий едва ли внушаваше респект с вида си: беше твърде обикновен, за да направи впечатление. Това, с което им въздейства най-напред, беше наглостта му: той се разположи в дома на двамата офицери, все едно беше негов собствен, седна на самия под, на копринена възглавница, между кушетките, на които центурионите се бяха излегнали, извади торбичката с гъбите и започна да им обяснява с подробности какво ще се случи, щом вкусят от необичайния деликатес.

— Удивителна работа! — хвалеше Клодий стоката си и гримасничеше като смешник, който разправя анекдоти. — Опитайте, но дъвчетe много бавно и изчакайте известно време, за да усетите ефекта.

Силий не бързаше да се възползва от поканата, пък и беше достатъчно наблюдателен да забележи, че и Клодий не посяга към гъбите.

— Какво искаш всъщност? — попита той направо.

— Да поговорим — отвърна му Клодий и дори се усмихна.

Двамата домакини бяха удивени от усмивката му.

Допреди малко посетителят им беше сякаш обхванат от жестоко напрежение, а изведнъж се превръщаше в привлекателен и чаровен младеж. Само за секунда всички се почувстваха добре и усмивки се появиха по лицата и на Силий, и на Корнифиций, и на жените.

Но фимбрианците не бяха доверчиви люде и трудно се хващаха на подобни уловки. Клодий беше враг, враг много по-сериозен от арменците, сирийците или кавказците. Затова, след като усмивките се стопиха, Силий продължи да бъде нащрек, настроен все така скептично към гостенина си.

Клодий бе очаквал подобен прием, дори се беше подготвил за него. През онези години на унижение, прекарани из римските вертепи, беше забелязал, че всеки аристократ бива посрещнат с подозрение и враждебност от страна на долните класи, че като цяло нисшестоящите трудно биха си обяснили защо човек със знатно потекло изобщо ще пожелае да общува с тях. Но Клодий беше човек без корени, средите,

сред които беше расъл, му бяха обърнали гръб, и понеже все нещо трябваше да постигне в този живот, се опитваше отчаяно да се сближи с простолюдието. Всеки път, щом успееше да стопи ледените прегради между себе си и някой римски бедняк, се чувстваше победител, но което беше по-важно, изпитваше удоволствие да общува с нисшестоящите; радваше го чувството на превъзходство, съзнанието, че е по-образован и по-умен от околните — нещо, което беше немислимо в компанията на римските знатни. Клодий се чувстваше като някакъв исполин. И знаеше как да внуши на събеседниците си, че ето, намерил се е римският големец, който се интересува от бедните, желае да общува с тях, иска да води живот като техния. Знаеше как да се държи в подобни среди и как да се чувства сред свои хора. Това беше новата му слабост.

Клодий постигаше това, като говореше. Не използваше тежки слова, не правеше неуместни намеци, разбираеми само за познавачите на гръцките трагиици и поети, не издаваше, че пиянската компания не му допада. И докато говореше, наливаше на събеседниците си вино, а сам създаваше впечатление, че пие много, но всъщност внимаваше да остане най-трезвен. Даваше вид на смъртнопиян, дори понякога се свличаше под масата, падаше от стола или внезапно хукваше да повръща на улицата. Първия път, когато опита да очарова определени хора по този начин, те запазиха известна доза недоверие. Но ако това се случеше, той повтаряше, докато и най-резервираният човек на света не се убеди, че Публий Клодий е един прекрасен човек, непринуден и най-обикновен, но за жалост родил се в неподходящо семейство. След като Клодий най-сетне спечелеше доверие, той с лекота можеше да манипулира всеки, единственото условие бе никога да не разкрива какво му е на ума и сърцето. Обикновените люде, които привличаше към себе си, бяха все хора без корени, прост и необразовани — хора, които искаха на всяка цена да си спечелят уважението на околните и които за целта чакаха някой да ги промени.

Марк Силий и Луций Корнифиций не се различаваха от обикновената клиентела из римските кръчми, нищо че не бяха стъпвали в Италия от седемнайсет години. Бяха корави и жестоки мъже, не знаеха що е компромис, но в ръцете на Публий Клодий представляваха малки глинени топчета, които той можеше да мачка както си поиска. Лесна плячка. Лесна...

Щом Силий и Корнифиций признаха пред себе си, че го харесват, че той ги забавлява, Клодий веднага започна да се отнася с тях като с по-опитни другари, сякаш само тяхното мнение го вълнуваше на този свят. Нарочно избираше теми, по които беше сигурен, че двама ще могат да кажат нещо мъдро и смислено. Най-накрая им загатна, че искрено им се възхищава, че намира за забележителни техния корав характер, желанието им за работа, а работата им беше войниклъкът, който открай време бил от най-голямо значение за Рим. Най-накрая, освен че се превърна и техен приятел, Клодий можеше да се смята за техен побратим, за едно от момчетата в армията, лъч светлина в мрака; той беше един от тях, но в същото време като римски благородник беше в състояние да представи техните неволи пред римския сенат, пред народното събрание, беше в правото си да се застъпва за тях из богатите домове на Палатина и в Карина. Е, беше млад, момче! Но всяко момче рано или късно порастваше, а веднъж да навърши трийсет, Публий Клодий щеше да мине през свещените порти на сената; щеше да се изкачи по пътеката на честта с лекотата, с която водата се плъзга по лъскавия мрамор. В крайна сметка той беше патриций, наследник на фамилия, която никога през поколенията не беше подминавала правото си да излъчва консули.

Едва при петото си посещение Клодий подхвана темата за плячката и за това, как Лукул е подходил с нейното разпределение.

— Жалък скръндза! — подхвърли злобно Клодий.

— Ъ? — погледна го с любопитство Силий и наостри слух.

— Моят уважаван зет Лукул. Който раздаде милостиня на най-добрата армия на света. По трийсет хиляди сестерции на човек, когато в Тигранокерта заварихме *осем хиляди таланта!*

— Искаш да кажеш, че ни е дал малко? — смая се Корнифиций. — Винаги е разправял, че държи да ни разпредели плячката още на бойното поле, защото ако стигне до хазната, държавата задължително ще ни излъже.

— Така му се ще вие да си мислите — отговори Клодий и с пиянски жест поклати чашата в ръката си. — Вие можете ли да смятате?

— Да смятаме?

— Нали разбирате: да събирате и да изваждате, да умножавате и да делите.

— О, горе-долу — отговори Силий, за да не излезе, че е неграмотен.

— Е, едно от предимствата да имаш собствен учител вкъщи като малък е, че всеки ден правиш сметки, сметки, сметки... Иначе те бият с пръчка на голо! — рече Клодий. — Какво да правя, мирувах и смятах. И си направих труда да умножа талантите по колкото трябва, за да излезе сметката в обикновени римски сестерции. След което разделих сумата на петнайсет хиляди. Трябва да ти кажа, Марк Силий, че войниците от вашите два легиона трябваше да получат близо десет пъти повече от трийсетте хиляди сестерции, които им се паднаха! Този надменен, самовлюбен мъж, който се пада мой зет, разигра цяло представление на пазарния площад и като резултат се подигра с всеки фимбриански войник! — Клодий удари с юмрук по дланта си. — Чухте ли?

Повярвах му не само защото им се щеше да му повярват, но и защото говореше толкова убедено. За да не бъде голословен, Клодий започна на глас да прехвърля сумите, изброявайки една след друга всички машинации, които Лукул бил извършил през шестте години, в които управляваше изтока и командваше фимбрианската армия. Как можеше човек, който знае толкова много, да греши? Пък и за какво му беше да лъже? Силий и Корнифиций му повярваха.

След това всичко беше лесно. Докато фимбрианците си прекарваха времето в Тигранокерта и чакаха зимата да свърши, Публий Клодий шушнеше в ушите на центурионите, центурионите шушнеха в ушите на войниците, войниците — в ушите на галатейските конници. Мнозина войници бяха оставили жени и любовници в Амизос и когато двата киликийски легиона под командването на Сорнаций и Фабий Хадриан потеглили от Амизос за Зела, жените ги бяха последвали, както винаги се случваше. Легионерите почти не можеха да пишат, но вече из цяла Мала Азия се носеше мълвата как Лукул измамил войската си при разпределяне на плячката. Никой не си направи труда да проверява сметките на Клодий. По-добре да вярват, че са ги излъгали, след като слуховете им обещаваха десет пъти повече от това, което Лукул щеше да им даде. А пък на това отгоре този Клодий беше толкова забележителен човек! Той не би направил математическа грешка! Каквото кажеше Клодий, нямаше начин да не е истина! Умник беше този Клодий, беше научил тайната на демагогията: да говориш пред

хората това, което те най-много искат да чуят, никога да не им казваш това, което не искат да знаят.

Междувременно Лукул не стоеше със скръстени ръце, нищо че прекарваше много време сред древните ръкописи и невръстните момиченца. На няколко пъти беше пътувал от Армения до Сирия и беше организирал завръщането на гръцките зложници по родните им места. Властта на Тигран върху южните му провинции се разпадаше от само себе си и Лукул искаше да е сигурен, че наследството ще се прехвърли в римски ръце. Защото съществуваше и един трети римски цар, който представляваше опасност за Рим — Фраат, царят на партите. Навремето Сула беше сключил договор с баща му, според който всички земи на запад от Ефрат принадлежаха на Рим, а всичко на изток — на партите.

Когато Лукул продаде трийсетте милиона медимни жито, намерени в Тигранокерта, на партите, той го беше сторил, за да накаже арменците с глад. Но след като салове след салове отплаваха надолу по течението на Тигър, цар Фраат на свой ред му прати послание, с което искаше нов договор с Рим. Фраат настояваше на старите условия: водите на Ефрат да отделят партските от римските владения. Но след това Лукул научи за преговорите, които Фраат водил с царя — беглец Тигран, който обещава на съседа си да му върне онези прословути седемдесет долини в Мидия Атропатена, ако партите му помогнат срещу Рим. Тези източни царе си оставаха мошеници и човек не можеше да им има доверие; те следваха своите ориенталски разбирания, а ориенталските разбирания се променяха като вятъра.

Точно по това време пред въображението на Лукул започнаха да се разкриват невиджани сънища. Представяше си какво го чака в Селевкия на Тигър, в Ктезифон, във Вавилон, в Суза... Ако два римски легиона и по-малко от три хиляди галатейски конници бяха унищожили огромната арменска армия, нямаше ли да са достатъчни четири римски легиона и цялата галатейска конница, за да се завладеят земите от Месопотамия, та чак до Еритрейско море? Какво толкова щяха да му сторят партите, което не са могли да му сторят арменците? И те разчитаха на катафракти, на зороастрийски огън, но Лукул знаеше да се справи и с едното, и с другото. Това, което му трябваше, бе да привика при себе си двата киликийски легиона от Понт.

Лукул бързо взе това решение. Напролет щеше да нахлуе в Месопотамия и щеше да разгроми царя на партите. Какъв шок щеше да бъде това за конническото съсловие в Рим, за техните слуги в сената! Луций Лициний Лукул щеше да им даде да се разберат! Щеше да покаже пред целия свят на какво е способен!

Естествено Публий Клодий научи за тези планове, щом посети царския дворец и по-точно покоите, в които се беше настанил Лукул. В интерес на истината Лукул се чувстваше някак по-благоразположен към шурей си, най-вече защото Клодий не му се пречкаше и се беше отказал да мъти умовете на военните трибуни, както по време на дългия поход.

— Ще направя Рим по-богат от когато и да било. — Лукул сияеше от щастие. — Марк Крас все повтаря какви богатства ще придобием, ако сложим ръка на Египет, но в сравнение с царството на партите Египет е една бедна провинция. От Инд до Ефрат, всички земи плащат данък на цар Фраат. След като един ден се разправя с Фраат, тези данъци ще потекат към нашия обичан Рим. Ще трябва да построим нова хазна!

Клодий веднага побърза да се срещне със Силий и Корнифиций.

— Какво мислите за тази идея? — попита ги лукаво той.

— Ти не познаваш равнините — обясни му Силий, — но ние добре ги знаем. Били сме навсякъде. Летен поход по бреговете на Тигър чак до Елам? В тази жега и влага? Там, където е горещо и влажно, партите се чувстват като риби във вода. Но ние ще измрем.

Клодий имаше съвсем други възгледи. Интересуваше се от плячката, а не от климата, но ето, че започваше да се замисля. Да марширува по цял ден под парещите лъчи на слънцето? Да се поти като пор под бронята? Това щеше да е още по-лошо от преживяното досега!

— Добре — отсече. — Тогава нека да попречим на този поход.

— Киликийските легиони! — предложи веднага Силий. — Без тях не можем да тръгнем на поход из земи, равни като дъска. Лукул добре го знае. Необходими са четири легиона, за да сформираме защитно каре.

— Той вече е пратил вест на Сорнаций — свъси вежди Клодий.

— Куриерът ще лети като вятъра, но Сорнаций ще бъде готов за поход едва след месец — рече Корнифиций. — Той е сам в Зела. Фабий

Хадриан е заминал за Пергам.

— Откъде знаеш? — учуди се Клодий.

— Имаме си източници — обади се Силий. — Това, което трябва да сторим, е да пратим наш човек в Зела.

— И какво ще направи той?

— Ще каже на киликийците да не мърдат. Щом научат накъде се готви да потегли Лукул, всички ще захвърлят оръжията и ще се разбунтуват. Ако Лукул беше там, щеше да ги принуди да тръгнат, но Сорнаций не притежава неговия авторитет и няма смелост да се справи с бунта.

Клодий си придаде ужасен вид.

— Бунт? — възкликна.

— Е, няма да е съвсем бунт — успокои го Силий. — Всички момчета са щастливи да пролеят кръвта си за Рим, но ако се сражават на понтийска земя. Как може да се говори за истински бунт?

— Така е — съгласи се Клодий и отдъхна. — И кого можете да пратите в Зела?

— Моя ординарец — отговори Корнифиций и стана от мястото си. — Няма време за губене, ще го пратя още сега.

Клодий и Силий останаха насаме.

— Ти беше от огромна помощ за всички ни — поблагодари Силий. — Много се радваме, че те имаме сред нас, Публий Клодий.

— Не толкова, колкото аз се радвам заради вас, Марк Силий.

— Навремето познавах един друг свестен патриций — рече Силий.

— Така ли? — учуди се Клодий. Струваше му се интересно. Човек никога не знае какво може да излезе от подобни разговори. Клодий някога можеше да се възползва от наученото. — Кой? Кога?

— Беше под стените на Митилена, преди единайсет или дванайсет години. — Силий се изплю на мраморния под. — Още един поход с Лукул! Не можем да се отървем от него и това е. Беше събрал в една кохорта всички, които смяташе за опасни — по онова време още си спомняхме с добро за Фимбрия. Затова Лукул реши да ни прати под стрелите и ни сложи онова момченце за командир. Двайсетгодишно, май на толкова беше тогава. Гай Юлий Цезар.

— Цезар? — настръхна Клодий. — Познавам го, така де, знам го. Лукул много го мрази.

— И тогава го мразеше. Затова го прати под вражите стрели заедно с нас. Но нещата се развиха различно. Какъв смелчага! Нито за миг не потръпна, парче лед наред огнено море. И как се биеше само... Нито за миг не спря да мисли, затова беше толкова страхотен. Спаси ми живота, да не говорим, че спаси и всички други. Но с мен случаят беше по-различен. Още не знам как го направи. Вече мислех, че съм си отишъл, Публий Клодий, мислех, че съм си отишъл.

— Дадох му граждански венец — сети се Клодий. — Затова го знам толкова добре. В съда рядко се срещат адвокати с венци от дъбови листа на главата. Племенник на Сула.

— Племенник и на Гай Марий — напомни му Силий. — Така ни каза преди самата битка.

— Истина е. Едната му леля се омъжи за Марий, другата — за Сула. — Клодий изглеждаше много доволен. — Е, той ми се пада донякъде братовчед, Марк Силий, така че това обяснява нещата.

— Обяснява какво?

— Това, че е смел, и това, че си го харесал!

— Наистина го харесвах много като човек. Съжалявах, след като си заминаха заедно с Терм и азиатските войници.

— А бедните фибрианци както винаги трябваше да останат — хитро подхвърли Клодий. — Е, не се предавайте! Вече съм се захванал да пиша на всички, които познавам в Рим. Сенатският указ ще бъде отменен!

— Ти — не се сдържа Силий и по лицето му потекоха сълзи — си приятелят на войската, Публий Клодий. Няма да го забравим.

Клодий беше като пиан.

— Приятел на войската? Така ли ме наричаш?

— Така всички те наричаме.

— И аз няма да го забравя, Марк Силий.

По средата на март от Понт пристигна куриер. Измръзнал и смазан от умора, конникът съобщи на Лукул, че киликийските легиони отказват да напуснат Зела. Сорнаций и Фабий Хадриан сторили всичко, което било по силите им, но киликийците не помръднали от лагера дори след строгото предупреждение от страна на управителя Долабела. Но това далеч не беше най-тревожната новина от Зела. Двата легиона,

пишеше Сорнаций, били убедени, че Лукул ги е мамил с дела им от плячката през всичките шест години, откакто се беше върнал повторно на изток. Без съмнение причината за бунта бил страхът от голямата горещина по бреговете на Тигър. Но слуховете, че Лукул бил лъжец и мошеник, много спомогнали.

Прозорецът, пред който беше застанал Лукул, гледаше по посока на Месопотамия; той се взираше към хоризонта и нищо не виждаше. Чудеше се как да се примири със своята неизпълнена, но иначе толкова лесно изпълнима мечта... Глупаци, идиоти! Той, един Лициний Лукул, да краде от дребните дялове на своите подчинени? Той, един Лициний Лукул, да се принизи до нивото на онези алчни новобогаташи, с които цял живот се беше съревновавал? Кой беше сторил това? Кой беше пуснал този слух? И защо войниците не бяха разбрали, че всичко това са глупави лъжи? Няколко прости сметки и всеки ще се увери, че е получил, колкото му се е полагало.

Мечтата му да завладее царството на партите се оказваше сън. Да нахлуе в равнинна страна начело на някакви си два легиона беше равносилно на самоубийство. Лукул нямаше склонност към самоубийство. Въздъхна, стана от стола и отиде да потърси Секстилий и Фаний — двамата най-високопоставени офицери с него в Тигранокерта.

— Какво ще правиш тогава? — попита Секстилий.

— Ще направя това, което е по силите ми. И то със силите, с които разполагам. Ще потегля на север — срещу Тигран и Митридат. Ще ги принудя да отстъпят, ще ги притисна в Артаксата и ще ги унищожа.

— Много е рано да вървим на север. — Луций Фаний изглеждаше притеснен. — Няма да можем да тръгнем преди, хм, секстил, ако се вярва на календара. Ще имаме всичко на всичко четири месеца. Казват, че отгук до Артаксата са само планини, най-малко километър и половина над морското равнище. Растителност има само през лятото. Няма да можем да вземем много припаси с нас — мисля, че теренът е предимно планински и ще ни е доста трудно. Разбира се, ще минем западно от езерото Тоспит.

— Не, ще мина източно от езерото Тоспит — отговори Лукул. — Ако разполагаме само с четири месеца, не можем да си позволим

триста километра отклонение само защото теренът е бил малко недостъпен.

Легатите му се спогледаха изплашено, но никой нищо не каза. Колкото и да възразяваха, Лукул нямаше да отстъпи.

— А междувременно какво ще правиш? — любопитства Фаний.

— Ще оставя фимбрианците в кръчмите — изрече с презрение той.

И така в началото на месец секстил армията на Лукул най-после напусна Тигранокерта, но не за да продължи на юг към горещите земи. Новата посока (както Клодий научи от Силий и Корнифиций) не радваше особено фимбрианците, които биха предпочели да се излежават в Тигранокерта под предлог, че осигуряват защитата ѝ. Но поне климатът щеше да е поносим, а в Азия нямаше да се намери планина, която да изплаши фимбрианците! Освен това четири месеца представляваха една кратка екскурзия. До зимата щяха да се приберат на топло в Тигранокерта.

Самият Лукул водеше похода, без дума да проронва. Беше се отбил за кратко в Антиохия, колкото да научи, че му е отнето управлението на Киликия. Провинцията беше предадена на Квинт Марций Рекс, първия консул, който изгарял от нетърпение да замине на изток още преди края на мандата си. Начело, както Лукул с гняв установи, на три новосформирани легиона! Докато той, Лукул, не можа да измоли един-единствен легион подкрепления дори когато животът на всички зависеше от това!

— За мен това е добре — радваше се Публий Клодий. — А Рекс ми се пада зет, не го забравяй. Аз съм като котка — винаги падам на краката си. Ако не ме искаш при себе си, Лукуле, ще замина в Тарс да се присъединя към Рекс.

— Не бързай толкова! — сръза го той. — Това, което пропуснах да ти съобщя, е, че Рекс няма да може да замине толкова скоро. Вторият консул е умрял, умрял е и заместникът му; Рекс е вързан за Рим до деня, в който се освободи от длъжност.

— Уф! — отвърна му Клодий и си тръгна.

Щом походът започна, не можеше да се среща със Силий и Корнифиций: всички щяха да забележат. Затова през първите етапи от прехода стоеше заедно с военните трибуни и дума не обелваше. Нещо му подсказваше, че рано или късно щеше да се предостави случай да действа; вътрешният му глас го уверяваше, че късметът на Лукул си е отишъл. А и Клодий не беше единственият, който го мислеше: трибуните и дори легатите започваха да мърморят, че съдбата е обърнала гръб на Лукул.

Водачите им ги бяха посъветвали да вървят нагоре по течението на Канирит — приток на Тигър, който минаваше близо до Тигранокерта и извираше от планинския масив югоизточно от езерото Тоспит. Но водачите бяха все араби от равнините; колкото и да се беше старал, Лукул не бе намерил нито един човек родом от планините югоизточно от Тоспит. Което би трябвало да му подсказва що за земя смята да прекоси, но Лукул не се досети. Беше сломен: още не можеше да преживее неподчинението на киликийските легиони. Въпреки това прояви съобразителност, пращайки неколцина конници да проверят пътя напред. Върнаха се след осем дни да му доложат, че до изворите на Канирит има съвсем малко път, а оттам се издигат стръмни планински склонове, каквито никоя армия не би могла да изкачи дори без коне.

— Срецнахме един овчар — обясняваше водачът на групата — и той ни посъветва да тръгнем към Ликос, друг по-голям приток на Тигър. Намира се по-нататък. Реката била по-дълга и минавала през същата тази планина. Овчарят мисли, че изворите са по-достъпни, а оттам ще успеем да се прехвърлим до някоя долина в близост до Тоспит. Веднъж да стигнем подобна долина, пътят щял да е по-лек.

Лукул се намръщи: това означаваше забавяне. Когато пожела лично овчарят да им стане водач, галатейците му съобщиха, че хитрецът е успял да се измъкне с овцете си и те нямало как да го настигнат.

— Много добре, ще вървим към Ликос — нареди пълководецът.

— Вече изгубихме осемнайсет дни — осмели се да му напомни Секстилий.

— Знам.

И така, след като намериха леглото на Ликос, фимбрианците и конницата започнаха да се изкачват по бреговете на реката. Долината

беше стръмна, нито за миг теренът не се спускаше обратно надолу и от ден на ден войската се озоваваше на все по-голяма надморска височина. Сред фимбрианците нямаше войници, които да са служили при Помпей, когато прокарваше нов път през Западните Алпи. Ако имаше такъв, щеше да се убеди, че онова е било игра в сравнение със сегашното изпитание. Петнайсетина хиляди души се налагаше да се провират между огромни каменни късове, изхвърлени от водите, да нагазват в ледените бързеи, да търсят брод през реката, която ставаше все по-тясна, дълбока и буйна.

Най-накрая реката правеше завой и армията се озова насред просторна поляна. Не беше точно планински циркус, но поне имаше трева за конете. Когато погледнаха към планинското било, което величествено се издигаше пред тях, сърцата на войниците потръпнаха от ужас. Лукул не им позволи да останат повече от три дни на едно място: вече пътуваха повече от месец, а се намираха едва на няколко километра северно от Тигранокерта.

Когато започнаха голямото изкачване, от дясната им страна се падаше планински връх поне четири хиляди и осемстотин метра над морското равнище, а те самите се бяха покачили на три хиляди метра. Докато преодоляваха стръмните пътеки, се чудеха защо толкова им тежи багажът, защо ги боли главата, защото не им достигаше въздух. Един малък планински поток беше единственият им изход от капана, в който бяха попаднали. От двете му страни се издигаха отвесни скали, толкова гладки, че нямаше къде да се хванеш. Понякога им беше нужен цял ден да изминат един-два километра, катерейки се по скалите и вкопчили се с две ръце за канарата, да не би да полетят насред стихията на някой водопад.

Не бяха в състояние оценят красотата на земите, които прекосяваха: мислеха за собственото си оцеляване. И колкото повече вървяха нагоре по дефилето, толкова по-опасен им се струваше теренът. Потокът ставаше убийствено буен, нощите бяха мразовити, нищо че беше разгарът на лятото. Дори през деня легионите не усещаха топлината на слънцето: планинските била бяха толкова високи, че слънчев лъч не проникваше в дефилето. Никога нямаше да видят нещо по-ужасно от тази усойна долина.

Така поне си мислеха до мига, в който забелязаха кървавия сняг. Беше в горния край на дефилето, когато долината леко се разширяваше

и конете намираха тук-там малко тревица. Планинските склонове не бяха така отвесни, но върховете изглеждаха сякаш също толкова високо, както и в началото на изкачването. По урвите се задържаха преспи сняг, спускащи се по сипеите надолу към долината. Сняг, който изглеждаше точно като снега на някое бойно поле: червено-кафеникав, сякаш напоен с кръвта на хиляди убити.

Клодий веднага се доближи до Корнифиций, чийто легион вървеше отпред, и попита:

— Какво означава това?

— Означава, че вървим към сигурна смърт — отговори му ветеранът.

— Виждали ли сте някога нещо подобно?

— Как може да сме виждали, след като това е предзнаменование за смъртта ни.

— Значи трябва да се върнем! — потръпна от ужас Клодий.

— Много е късно.

И така, продължиха пътя си напред. Вървяха малко по-бързо, защото реката си беше издълбала легло дълбоко в планинския склон. Но Лукул им съобщи, че са се оказали твърде на изток, затова армията, все така заслепена от гледката с кървавия сняг, трябваше да се обърне на запад и да продължи изкачването. По цялото протежение на реката не бяха срещнали жива душа. И наистина, как би могъл човек да живее из планини, където снегът е червен като кръв?

На два пъти армията се изкачваше на височина три хиляди и триста — три хиляди и петстотин метра над морското равнище. На два пъти се смъкваше по зашеметяващите склонове, макар вторият проход да беше по-гостоприемен: червеникавият сняг беше изчезнал и преспите наоколо бяха синкавобели, каквито трябваше да бъдат навсякъде. Освен това от билото на втория проход се забеляза езерото Тоспит, което ги приканваше с водите си.

Прималели от изтощение, римските войници се озоваха сякаш в Елисейските поля, нищо че се намираха все така на хиляда и петстотин метра над морето, а равнината наоколо беше гола и пуста. Никой не можеше да обработва земя, която непрекъснато беше замръзнала. Дървета също не се виждаха никъде, но поне имаше трева; дори хората да бяха все така гладни, конете пасяха на воля.

Лукул не даваше и минутка почивка. След двумесечен преход се намираха на не повече от сто километра северно от Тигранокерта, но поне най-тежкото беше зад тях; можеха да напредват по-бързо. Докато заобикаляха езерото, се натъкнаха на номадско селце. Хората бяха засели земите си с жито. Римляните прибраха цялата реколта, за да попълнят оскъдните си запаси. На няколко километра нататък се натъкнаха на още жито, прибраха и него, както и всяка овца, която видяха. Въздухът не им се струваше вече толкова разреден, защото бяха свикнали с височината.

Реката, която извираше от заснежените върхове на север от равнината, им изглеждаше достъпна, с широко русло и спокойни води; освен това бреговете ѝ следваха точно посоката, която Лукул гонеше. Селяните по бреговете ѝ говореха лош мидийски и обясниха чрез преводача — пленник, че оттук до долината на река Аракс, където се намираше Артаксата, имало само едно планинско било. Дали планините са трудни за пресичане, питаше Лукул. Не толкова трудни, колкото онези, от които тази необикновена армия беше слязла.

Точно когато поуспокоените фимбрианци напуснаха речната долина, за да продължат през хълмовете, ненадейно бяха нападнати от тежка конница. Легионите бяха зажаднели за сражение, затова успяха да се справят с облечените в желязо катафракти дори без помощта на галатейската конница. Следващия път дойде ред на галатейците да се разправят с второ нападение. След това всички бяха нащрек и очакваха нови изненади.

Но повече никой не ги тревожеше. След един ден поход разбраха защо. Теренът беше сравнително равен, но докъдето погледът стигаше, пред легионите се простираше ново препятствие, толкова необикновено и страховито, че фимбрианци вече се питаха кое божество са обидили, та ги е наказало толкова жестоко. Отново видяха кървави петна; този път не по снега, а по земята, по която стъпваха.

Това, което фимбрианци виждаха във всички посоки, бяха скали. Остри като бръсначи канари, три до петнайсет метра високи, които се възкачваха една друга, или пък се следваха, навързани на верига, във всички посоки, наклонени под всякакви ъгли, сякаш разхвърляни случайно от невидима ръка.

Силий и Корнифиций пожелаха да говорят с пълководеца.

— Не можем да минем през тези скали — беше категоричен Силий.

— Армията може да мине отвсякъде. Вече съм го доказал — отговори Лукул ядосан, задето протестираха.

— Няма дори пътека — възрази пак Силий.

— Тогава ние ще прокараме.

— Не и през тези скали, невъзможно е — настоя Корнифиций. — Знам, защото вече накарах момчетата да опитат. Нашите инструменти не могат дори да пробият камъка.

— Тогава ще ги изкатерим — не се отказваше Лукул.

Не желаше да отстъпи. Наближаваше края на третия месец; на всяка цена трябваше да достигне Артаксата. Затова малката му армия решително навлезе в полето от застинала лава. Всички трепереха от страх, защото „ония скали“ бяха покрити с червен мъх. Напредваха едва-едва из необятното каменно поле. „Ония скали“ спъваха, жулеха, режеха. А и нямаше друг път, защото наоколо се издигаха само заснежени върхове.

Някъде по пътя, след като бяха подминали езерото Госпит, Клодий реши да върви заедно със Силий. А когато (Лукул научи от Секстилий, че Клодий е дезертирал от щаба, за да се сдружи с някакъв центурион) пълководецът му заповяда да се върне отново в челните редици, той отказа.

— Кажу ми — заяви на военния трибун, който трябваше да го прибере при щаба, — че тук ми харесва. Ако иска да вървя отпред, трябва да ме окове във вериги.

Лукул реши за добре да не отговаря на предизвикателството. В интерес на истината офицерите се радваха, че вечно хленчещият Клодий се е махнал от главите им. Все още не бяха започнали да подозират, че той има пръст в бойкота на киликийските легиони и тъй като фимбрианци бяха протестирали срещу „ония скали“ единствено чрез центурионите си, никой не очакваше, че двата легиона се готвят за бунт.

Може би фимбрианците нямаше да се разбунтуват, ако не беше планината Арарат. Цели седемдесет километра армията пълзеше сред назъбените късове застинала лава, докато най-сетне стъпиха отново на трева. Истинско блаженство! За съжаление обаче пред тях от изток до запад се издигаше непристъпна планина. Планински връх, пет хиляди и

петстотин метра висок, облечен с най-красивата снежна дреха на света. От източните му склонове се издига друг, по-нисък, но все така внушителен конус, фимбрианците захвърлиха щитовете и копията на земята и с ужас погледнаха на север.

Този път лично Клодий застана начело на просителите пред пълководеца.

— Категорично отказваме да продължим напред — заяви той, а Силий и Корнифиций мълчаливо кимнаха в съгласие.

Едва когато в палатката на главнокомандващия влезе и Богитар, Лукул разбра, че е победен. Богитар беше началникът на галатейската конница, човек, в чиято преданост не можеше да се съмнява.

— И ти ли си на същото мнение, Богитаре? — попита го.

— И аз, Луций Лициний. Конете не могат да изкачат подобна планина, не и след прехода през скалите. Краката им са целите в рани, подковите се трошат по-бързо, отколкото ковачите могат да ги подменят, освен това стоманата не достига. Да не говорим, че откакто сме напуснали Тигранокерта няма откъде да си набавим въглища. Бихме те последвали при Хадес, Луций Лициний, но тази планина няма да изкачим.

— Благодаря, Богитаре — рече Лукул. — Върви си. И вие, фимбрианците, можете да си вървите. Искам да поговоря с Публий Клодий.

— Това означава ли, че се връщаме назад? — попита Силий.

— Няма да се връщаме назад, Марк Силий, освен ако не искаш пак да преминем през скалите. Ще свием на запад, към долината на Арсаний, и ще потърсим жито.

Богитар вече беше излязъл; двамата центуриони го последваха и Лукул остана насаме с Клодий.

— Ти имаш ли нещо общо с това? — попита Лукул.

Той го изгледа победоносно и дори презрително. Колко изтощен изглеждаше Лукул! Доскоро не му личеше, че е на петдесет, но вече никого не можеше да излъже. А и в погледа му вече липсваше онази хладна самоувереност, която му бе помагала да преодолява препятствията. Сега обаче Клодий четеше в очите му умора.

— Имам ли нещо общо с това? — изсмя се той. — Скъпи мой Лукуле, та аз стоя в основата на всичко! Да не мислиш, че някой от тези наивници може да организира бунт? Всичко това е мое дело.

— Киликийските легиони... — изрече бавно Лукул.

— И техните действия са мое дело. — От въодушевление Клодий не можеше да стои на едно място. — След всичко това няма да ме искаш повече при себе си, затова си тръгвам. Докато се добера до Тарс, зет ми Марций Рекс вече трябва да е там.

— Никъде няма да ходиш. Ще си стоиш при любимите ти фимбрианци и ще се забавляваш с тях — усмихна се кисело Лукул. — Аз съм твой началник, освен това разполагам с проконсулски империум и изключителни пълномощия да воювам с Митридат и Тигран. Не ти давам разрешение, а без него не можеш да заминеш никъде. Ще останеш при мен, докато не започне да ми се повръща от теб.

Това не беше отговорът, който Клодий искаше или очакваше. Той стрелна Лукул с изпепеляващ поглед и излетя въвн от палатката.

Още докато армията на Лукул търсеше изход на запад, я връхлетяха първите студени ветрове и снегове. Летният сезон беше отминал, нямаше време за бойни действия. Близко четири месеца му бяха нужни, за да стигне едва до подножието на Арарат — на по-малко от триста километра по права линия от Тигранокерта. Когато легионите достигнаха бреговете на Арсаний, най-големия от северните притоци на Ефрат, реколтата вече беше прибрана и малцината жители на областта я бяха скрили по скалните си жилища, издълбани из околните планински склонове. Никаква храна не беше останала за войската. Но макар да беше отстъпил пред войниците си, Лукул знаеше как да се оправя при всякакви обстоятелства. Знаеше, че не може да си позволи да презимува по тези земи, където Митридат и Тигран можеха напролет да го атакуват.

Лукул се насочи обратно към Тигранокерта, където имаше и продоволствия, и приятели, но ако фимбрианците се бяха надявали да презимуват там, скоро се оказаха излъгани. Градът тънеше в приятен покой и жителите му бяха доволни от своя управител — легата Луций Фаний — и скромния гарнизон. Лукул натовари обоза с жито и други провизии и продължи похода си на юг, за да обсади град Низиб, разположен на брега на река Мигдоний, насред суха и равна земя.

Низиб падна една мрачна и дъждовна нощ през ноември и дари своите завоеватели с голяма плячка от скъпоценности и всякакви продоволствия, фимбрианците изпаднаха във възторг и оттам нататък смятаха Клодий не само за свой любимец, но за свой талисман, който

им беше осигурил една приятна почивка далеч от снеговете на север. А когато месец по-късно пред градските порти се появи Луций Фаний, за да съобщи, че Тигранокерта е отново в ръцете на Тигран, фимбрианците буквално понесоха Клодий на рамене по пазарищата на Низиб, за да му благодарят за щастливата си съдба; бяха се оказали в безопасност, далеч от арменските войски и изтощителните обсади.

През април, когато Лукул се надяваше един нов поход срещу Тигран да го възнагради за преживяния неуспех, изведнъж се разбра, че са му отнели всичко, с изключение на безсмислената му длъжност: главнокомандващ във войната срещу двамата царе. Конниците бяха използвали плебейското събрание, за да му отнемат и последните провинции, Витиния и Понт, като по този начин го лишаваша и от четирите му легиона, фимбрианците най-сетне щяха да си вървят у дома, а Маниций Ацилий Глабрион, новоназначеният управител на Витиния-Понт, щеше да наследи киликийските легиони. Главнокомандващият във войната срещу двамата царе нямаше армия, с която да продължи да воюва. Беше му останал само империумът.

Лукул реши да скрие от фимбрианци новината за тяхното освобождаване от служба. Щом не знаеха, нямаше да бързат да си ходят. Разбира се, фимбрианците бяха научили за решението на плебейското събрание; Клодий беше сложил ръка на служебната кореспонденция и беше научил съдържанието ѝ още преди Лукул. Съвсем скоро след новините от Рим пристигна и куриер от Понт. Цар Митридат бил нахлул в изгубеното си царство. Излизаше, че Глабрион нищо няма да наследи: киликийските легиони били унищожени при Зела.

Когато пълководецът даде заповед армията да потегля за Понт, Клодий отново се яви пред Лукул.

— Армията отказва да напусне Низиб.

— Армията ще потегли към Понт, Публий Клодий, за да спаси каквото е останало от нашите сънародници.

— О-хо, с тази разлика, че това вече не е твоята армия! — заяви Клодий. — Фимбрианците са освободени от военна служба и имат право да си заминат за Рим веднага щом подпишеш заповедта за уволнение. А ти ще сториш това още тук, в Низиб. По този начин не можеш да ги измамиш с разпределението на плячката от Низиб.

В този момент Лукул разбра всичко. Той заплашително изсъска, оголи зъби като куче, готово да хапе, и се приближи към Клодий. Шурейт му веднага се скри зад масата и застана по-близо до вратата.

— Да не си ме докоснал с пръст! — изкрещя. — Само да си ме пипнал и ще те линчуват!

Лукул се спря.

— Толкова много ли те обичат наистина? — попита. Не му се вярваше някой, пък бил той прост и неграмотен като Силий, да повярва на лъжите на Клодий.

— Обичат ме до смърт. Аз съм приятелят на войската!

— Ти си една курва, Клодий, готова да си продаде най-скъпото на най-долната измет на земята, само и само да си внуши, че я обичат — извика Лукул.

В този момент Клодий реши да си отмъсти за всичко преживяно.

— Аз ли съм курва? Не чак такава като жена ти, Лукуле! Моята мила сестрица Клодила, която обичам толкова, колкото мразя теб! Именно тя е курвата, Лукуле, и аз точно затова толкова много я обичам. Мислеше, че си й първият, нали, защото беше само на петнайсет години, когато ти я дадоха? Лукул — педерастът, Лукул — педофилът, дайте му на него да се забавлява с момиченца и момченца! Мислеше си, че и на Клодила пръв си сложил ръка, а? Е, не си познал! — извика Клодий.

Лукул пребледня.

— Какво искаш да кажеш?

— Искам да кажа, че аз съм първият, който е спал с нея, велики Луций Лициний Лукуле! Аз спях пръв с нея, много, ама много преди теб! Навремето спяхме заедно, и едно легло. Обичахме да си играем, Лукуле, и колкото по-голям ставах, толкова повече си играехме! Лягал съм и с двете, лягал съм с тях стотици пъти, пъхал съм им пръсти къде ли не, а можеш да си сигурен, че не са били само пръсти! И знаеш ли какво? — засмя се Клодий. — Клодила те смята за доста жалък заместник на нейното малко братче!

До масата, която отделяше Клодий от съпруга на Клодила, имаше стол и Лукул се свлече на него. От гърдите му се откъсваха болезнени стенания.

— Освобождавам те от служба, приятелю на войската! Наистина дойде време да се изповръщам! Проклет да си! Върви при Рекс в

Киликия!

Със сълзи на очи Клодий се раздели със Силий и Корнифиций и си замина. Разбира се, фимбрианските центуриони, натовариха приятеля с дарове, някои от тях доста скъпи, във всеки случай все полезни. Клодий възседна едно дребно и пъргаво конче и заедно с малка свита конници и няколко дузини мулета, натоварени с плячка и подаръци, потегли. Понеже не очакваше изненади по пътя, отказа въоръжения ескорт, който Силий му предложи.

Всичко вървеше добре, докато не пресякоха Ефрат при град Зевгма. Оттам трябваше да преминат в Киликия Педия, а после в Тарс. Но между бреговете на Ефрат и равнините на Киликия Педия се издигаха Аманските планини, една незначителна верига от крайморски хълмове. Неочаквано банда арабски разбойници им направиха засада на дъното на един каменист пролом и прибраха за себе си всички подаръци, торби с жълтици, пък дори и хубавите кончета. Клодий завърши пътуването си сам, яхнал последното си муле, нищо че арабите (на които римлянинът се беше сторил крайно забавен) му бяха оставили няколко монети, колкото да стигне жив и здрав до Тарс.

Оказа се, че зет му Марций Рекс все още не е пристигнал в Тарс! Клодий се настани в няколко стаи в двореца на управителя и прегледа списъка на хората, които мрази: Катилина, Цицерон, Фабия, Лукул, а сега и арабите. Арабите също имаха да плащат.

Едва в края на квинктил в Тарс пристигнаха Квинт Марций Рекс и легионите. Новият управител беше пътувал заедно с Ацилий Глабрион до Хелеспонта, след което бе предпочел да прекоси Анатолия по суша, вместо да обикаля опасните брегове. В Ликаония, съобщи той на зажаднелия за подобни новини Клодий, получил зов за помощ от самия Лукул, който след заминаването на приятеля на войската все пак успял да поведе фимбрианците към Понт. При Талавра обаче, някъде по средата на пътя, Лукул бил нападнат от Митридат и зет на Тигран. Дватама царе с общи усилия смятали да го унищожат.

— Можеш ли да повярваш? Има наглостта да поиска помощ от мен — чудеше се Рекс.

— Все пак двамата сте роднини — напомни му лукаво Клодий.

— Той е персона нон грата в Рим, затова естествено отказах. Мисля, че е поискал помощ и от Глабрион, но най-вероятно и там са му отказали. Последното, което знам за него, е, че е отстъпил и възнамерявал да се окопае в Низиб.

— Не е успял да стигне — съобщи му на свой ред Клодий. Той не знаеше за събитията при Талавра, затова пък беше осведомен за края на приключението. — Когато стигнал бродовете при Самосата, фимбрианците отказали да преминат реката. Последното, което жителите на Тарс знаят, е, че Лукул е тръгнал към Кападокия, за да се прехвърли в Пергам.

Разбира се, Клодий знаеше — от кореспонденцията на Лукул, която внимателно преглеждаше в Низиб, — че Помпей Велики е получил неограничен империум, за да изчисти Средиземно море от пиратите, затова смени темата:

— И ти какво трябва да направиш, за да помогнеш на отвратителния Помпей Велики да измете пиратите?

— Изглежда, нищо. Киликийските води са поверени на братовчед ти Метел Непот, брат на Метел Целер. Непот е толкова млад, че едва е влязъл в сената, но какво да се прави? От мен се очаква да управлявам провинцията и да не им се меся.

— Така значи! — изгледа го Клодий с любопитство. Отново замисляше пакости.

— Именно. — Рекс беше доста обезсърчен.

— Не съм срещал Непот тук, в Тарс.

— Ще го срещнеш. Когато му дойде времето. Корабите вече го чакат. Изглежда, Помпей смята да се разправи окончателно с пиратите именно в киликийски води.

— Тогава аз мисля — предложи Клодий — ние да свършим някоя и друга работа из киликийските води, преди да е дошъл Непот. Не мислиш ли?

— Как по-точно? — попита го съпругът на Клавдия. Той, изглежда, нямаше представа за способностите на Клодий да създава суматоха. Макар да забелязваше у шурея си доста недостатъци, Рекс ги отдаваше единствено на буйната му младост.

— Бих могъл да застана начело на някоя флотилия и да обявя война на пиратите от твое име.

— Ами...

— Е, хайде, де!

— Не виждам какво лошо би могло да има... — размишляваше Рекс.

— Моля те, остави ме да действам!

— Така да бъде. Но да не си посегнал на мирните жители!

— Няма. Обещавам — зарече се Клодий, който вече пресмяташе колко успешно ще компенсира откраднатото от арабите с плячката от арабските скривалища.

Само след осем дни Клодий, новоназначен за адмирал, отплава от пристанището на Тарс. Корабите, които командваше, не представляваха кой знае каква флотилия; наброяваха десет солидни и добре екипирани биреми — Метел Непот навярно нямаше да направи въпрос за тях, щом се появеше в града.

Това, което Клодий, не взе под внимание, бе, че метлата на Помпей вече толкова успешно е изчистила Западното Средиземноморие от пиратите, че каквито морски разбойници все още бяха на свобода, всички се бяха сврели по бреговете на Кипър и Киликия Трахея (западният край на провинцията, известен с големия брой пиратски свърталища из скалистите брегове). Пиратските сили в района далеч превъзхождаха десетте биреми. Клодий беше прекарал пет дни по море, когато ненадейно бе застигнат от внушителна пиратска армада. Корабите му бяха наобиколени и пленени. И пръв сред пленниците се оказа Публий Клодий, адмирал за няколко дни.

Отведоха го в пиратска база в Кипър, недалеч от Пафос, столица на острова и седалище на регента Птолемея, известен като Птолемея Кипърски. Разбира се, Клодий беше чувал разказите за пребиваването на Цезар при пиратите и смяташе поведението на видния си съгражданин за блестящо. Е, щом Цезар е могъл да го стори, значи и Клодий ще успее! Затова още от първия ден започна да обяснява най-тържествено на своите похитители, че цената на откупа му е не два таланта, както бяха пиратските разбирания за млади благородници в неговото положение, а десет. А пиратите, които знаеха за случая с Цезар много повече от него, обещаха, че ще поискат десет таланта.

— А кой трябва да ме откупи? — попита с властен глас Клодий.

— По тези води — Птолемея Кипърски — отговориха му.

Клодий се опитваше да подражава на Цезар, обикаляше пиратската база и се заканваше на всички как ще ги разпъне на кръст; но му липсваше внушителната физика на Цезар, затова самохвалството му пораждаше само усмивки. Цезар също беше срещал навремето само присмех, но Клодий не беше дотам сляп, та да не види, че дори след отмъщението на Цезар никой пират не би взел точно него насериозно. В крайна сметка пленникът смени тактиката си и се захвана с това, което най-добре можеше: започна да се среща повече с по-скромните хорица сред пиратите и да плете интриги срещу главатарите. И без съмнение би успял, ако пиратските главатари не бяха научили какви ги върши. В отговор разбойниците го хвърлиха в тъмница, където Клодий нямаше други слушатели, освен плъховете, решени на всичко, само и само да му изядат хляба.

Клодий беше похитен от пиратите в началото на секстил и петнайсетина дни по-късно беше хвърлен в тъмницата. Заедно с плъховете прекара на сянка три месеца. Когато най-последно видя бял свят, беше не за друго, а защото Помпей заплашваше всеки момент да удари и тази пиратска банда и разбойниците по неволя се разбягаха. Клодий разбра, че като научил на колко пари сам се оценява никому неизвестният пленник, Птолемей Кипърски весело се засмял и пратил само два таланта — колкото му се полагало. Нито един сестерций в повече нямало да плати за някакъв си Публий Клодий.

При обикновени обстоятелства пиратите биха убили Клодий, но Помпей и Метел Непот бяха твърде близо, затова разбойниците не искаха да рискуват да получат смъртна присъда. Сред Помпеевите жертви се разнасяше мълвата, че плен не означава задължително разпъване на кръст, Помпей бил милостив. Затова когато пиратите се качиха на корабите си и отплаваха, Публий Клодий беше оставен на произвола на съдбата. Няколко дни по-късно в залива се отби една от флотилиите на Метел Непот; Публий Клодий беше спасен и можа да се върне в Тарс при Квинт Марций Рекс.

Първото, което стори, след като си взе гореща баня и похапна, както подобаваше, беше да допълни списъка на омразните люде: Катилина, Цицерон, Фабия, Лукул, арабите, а вече и Птолемей Кипърски. Рано или късно всички щяха да си платят — Клодий не мислеше колко време ще трябва да чака. Отмъщението представляваше такава наслада, че и на стари години пак щеше да го зарадва.

Единственото, на което държеше, беше това отмъщение да се състои. И то щеше да се състои.

Завари Квинт Марций Рекс в лошо настроение, но не заради неблагополучието на Клодий. За Рекс провалът си беше само негов. Помпей и Метел Непот го бяха засенчили напълно, бяха му отвлекли всички кораби и го бяха оставили да бездейства в Тарс. Войната срещу пиратите беше свършила и плячката беше отишла другаде.

— Доколкото разбирам — злобееше Рекс пред Клодий, — след като обиколил цяла Римска Азия, щял да се яви лично в Киликия, за да се увери в бойната ни готовност. Така се изрази.

— Помпей или Метел Непот? — чудеше се Клодий.

— Помпей, разбира се! И при условие, че има по-висок империум от моя, дори на територията на собствената ми провинция, ще трябва да го придружавам навсякъде!

— Прекрасна перспектива.

— Перспектива, каквато не мога да приема! — зарече се Рекс. — Ето защо Помпей няма дори да ме завари в Киликия. При условие, че Тигран не може да се задържи югозападно от Ефрат, аз ще нахлуя в Сирия. Навремето Лукул постави своя марионетка на сирийския престол — Антиох Азиатик, както сам се нарече! Е, ще го видим този Антиох. Сирийските проблеми са от компетенцията на киликийския управител. Затова и самата Сирия ще стане част от Киликия.

— Може ли да дойда с теб? — попита Клодий.

— Не виждам защо да не може — усмихна се проконсулт. — В крайна сметка брат ти Апий създаде истински фурор, докато беше в Антиохия и чакаше царят да го приеме на аудиенция. Предполагам, че тамошните ще посрещнат с желание неговия малък брат.

Едва след пристигането на Квинт Марций Рекс в Антиохия Клодий придоби усещането, че поне за едно от отмъщенията, които имаше да извършва през дългия си живот, нямаше нужда да чака дълго. Рекс беше нарекъл своите действия „нашествие“, но така и не се стигна до сражение; Лукуловата марионетка Антиох Азиатик избяга мигновено, оставяйки на Рекс да наложи свой марионетен цар, някой си Филип. Още преди идването на римляните в Сирия царяха безредици, не на последно място заради десетките хиляди гърци, които Лукул беше

освободил от Тигранокерта и които се завръщаха по родните си места. Но който се прибереше у дома, неизменно откриваше, че или в къщата му се е нанесъл някой арабин, или пък че някой друг арабин е поел занаята му и му е отнел хляба. Тигран беше прогонил арабите от пустинята и ги беше настанил по обезлюдените градове и села в Сирия, докато тамошните гърци трябваше да елинизират Армения. На Рекс му беше все едно кой какво притежава в Антиохия или в Зевгма, в Самосата или в Дамаск. Това обаче съвсем не беше без значение за Клодий, който мразеше арабите.

Клодий веднага се залови за работа. Обясняваше на Рекс що за подли твари са арабите, които са отнели хляба и жилищата на гърците, и същевременно посещаваше лично всеки по-знатен представител на ограбените гърци. Обикаляше и Антиохия, и Зевгма, и Самосата, и Дамаск. Нито един арабин не биваше да остане в цивилизована Сирия, заканваше се той. Да си вървят обратно в пустинята, да си гледат керваните!

Интригите на Клодий скоро дадоха първите си плодове. В канавките на Антиохия и Дамаск започнаха да се появяват трупове на заклани араби, други пък плаваха със странните си, широки дрехи по водите на Ефрат. Когато арабите отидоха в Антиохия да се оплачат на Рекс, той грубо ги отпрати. Явно думите на Клодий му бяха повлияли.

— Виновен е цар Тигран — оправдаваше се Рекс. — Плодородните земи на Сирия, както и големите градове са били населявани от гърци в продължение на шестстотин години. Преди тях страната е принадлежала на финикийците. Вие сте скинити от земите на изток от Ефрат. Вашето място не е по бреговете на Нашето море. Цар Тигран беше прогонен оттук. За в бъдеще Сирия ще е подчинена на Рим.

— Ние знаем всичко това — отговори му водачът на делегацията, млад скинитски арабин, който се наричаше Абгар; Рекс така и не разбра, че Абгар не е собствено име, а наследствената титла на арабските царе. — Това, което искаме от новите господари на Сирия, е да ни позволят да запазим това, което се превърна в наша собственост. Ние не сме дошли по желание в тези земи и ние бяхме откъснати от своята родина, при това съдбата ни беше далеч по-тежка от тази на гърците.

Квинт Марций Рекс го изгледа надменно.

— Не виждам с какво е била по-тежка.

— Велики управителю, гърците просто преминаха от едни богатства към други. В Тигранокерта всеки ги зачиташе, освен това получаваха добри пари. В Низиб, в Амида, в Сингара навсякъде живееха добре. Докато ние сме дошли от земи, където животът е труден и суров, където всичко е пясък и вятър, където можехме да се топлим през студените нощи само между телата на овците си или на огъня от овчи фъшкии. Оттогава са изминали двайсет години. Вече знаем какво е да газиш зелена трева, какво е всеки ден да ядеш пресен хляб, какво е да пиеш бистра вода, какво е да се къпеш в топла вода, какво е да спиш на легло и да говориш гръцки. Много е жестоко да ни върнете обратно в пустинята. Сирия е богата страна, спокойно може да изхрани всички. Позволи ни да останем. И нека онези гърци, които започнаха да ни преследват и убиват, знаят, че ти, велики управителю, няма да позволиш варварщини, недостойни за хора, които се зоват елини — помоли с достойнство Абгар.

— Наистина не мога да сторя нищо за вас — отвърна му Рекс. — Аз не съм издавал никаква заповед да бъдете върнати насила в пустинята. Но със сигурност ще установя мир и ред в Сирия. Предлагам ви да се срещнете с най-големите виновници за размириците сред гърците и сами да намерите решение.

Абгар и неговите придружители се вслушаха в съвета на Рекс, но самият Абгар нямаше лесно да забрави римското двуличие, римското мълчаливо съгласие с убийствата на невинни хора. Вместо да потърсят гръцките убийци, арабите най-напред се организираха в добре защитени групи, след което започнаха да търсят истинската причина за недоволството сред гърците. Защото все по-усилено се говореше, че подстрекателят към саморазправа бил не грък, а римлянин.

Най-накрая се добраха до името му: Публий Клодий. После се оказа, че въпросният младеж бил шурей на управителя, произхождал от една от най-знатните и стари римски фамилии, освен това бил братовчед на Гней Помпей Велики, унищожителя на пиратите. Ето защо не беше лесно просто да го ликвидират. В пустинята никой нямаше да разбере за подобно деяние, но не и в Антиохия, все някой щеше да се издаде и всичко щеше да бъде разкрито.

— Няма да го убиваме — рече Абгар, — но ще му дадем урок, какъвто никога няма да забрави.

След продължителни разследвания арабите научиха, че Публий Клодий представлява доста нетипичен римски аристократ. Оказа се, че живеел в най-обикновена къща в един от по-шумните квартали на Антиохия и посещавал места, каквито рядко посещават римските големци. Разбира се, това го правеше и по-уязвим. Абгар даде знак за действие.

Една нощ Публий Клодий се оказа с вързани ръце, уста и очи, след което го отведоха в някакво помещение без прозорци, без стенописи или каквито и да е характерни белези, които да я отличат от хилядите подобни къщи в Антиохия. Когато свалиха превръзката от очите му, нахлузиха на главата му чувал. Наоколо бяха все голи стени, а похитителите му навярно бяха мургани хора, ако се съдеше по ръцете им — единственото, което може да забележи през грубия плат.

Сърцето му пърхаше като на птиче; потта се стичаше по тялото му; въздухът не му достигаше. Клодий никога не беше изпитвал такъв страх. За пръв път усети дъха на смъртта.

Някой заговори на гръцки. По акцента разбра, че човекът е арабин. Клодий реши, че е настъпил последният му час.

— Публий Клодий, от знатната фамилия на Клавдиите Пулхери — нареждаше гласът, — с най-голямо желание бихме те убили, но си даваме сметка, че е невъзможно. Освен ако, веднъж на свобода, не пожелаеш сам отмъщение за това, което сега ще ти сторим... Ако потърсиш отмъщение, тогава ще знаем, че нищо не губим със смъртта ти и се кълна в боговете ни, че ще те убием. Затова постъпи мъдро и напусни Сирия веднага щом те освободим. Напусни Сирия и никога повече не помисляй да се върнеш.

— Какво... ще ми... направите? — едва успя да изрече Клодий. Едва ли щеше да се отърве с нещо по-малко от изтезания и бой с камшик.

— Какво ли, Публий Клодий? — забавляваше се похитителят му. — Ще те направим един от нас. Ще те превърнем в арабин.

Нечии ръце надигнаха края на туниката му (в Антиохия Клодий не носеше тога) и развързаха препаската, която всеки римлянин си слагаше, щом се разхожда вън от дома само по туника. Без да знае какво точно се случва с него, Клодий инстинктивно се дърпаше, но ръцете бяха много и накрая той се озова в легнало положение върху някаква хладна повърхност, с обездвижени ръце и крака.

— Не мърдай, Публий Клодий — продължаваше непознатият. — Нашият свещеник рядко се е сблъсквал с толкова голямо нещо като това тук, затова всичко трябва да мине лесно. Но ако продължаваш да се съпротивляваш, току-виж отрязал повече, отколкото иска.

Някой го сграбчи за пениса и силно го издърпа. Какво му правеха? В първия миг Клодий си помисли, че ще го кастрират, и закрещя с пълно гърло. Крещеше, пищеше, молеше, хленчеше. Къде ли се намираха, щом дори не смятаха за нужно да му запушат устата?

Не го кастрираха, нищо че изпитваше ужасна болка някъде на върха на пениса си.

— Ето — рече гласът, — какво добро момче! Вече си един от нас. Ако не си пхаш оная работа в нечистотии, всичко ще зарасне бързо и лесно.

Вързаха му отново препаската, наместиха му туниката, след което Клодий изгуби съзнание. Не разбра дали са го ударили по главата, или сам е припаднал.

Събуди се в собствения си дом, в собственото си легло. Болеше го глава, но това не беше нищо в сравнение с болката, която го пронизваше в слабините. Едва тогава си спомни какво се е случило. Забрави всякаква болка, скочи от леглото и веднага прокара ръка под пениса си да се увери дали всичко си е на мястото. Всичко изглеждаше наред, само дето нещо странно лъщеше между засъхналите струйки съсирена кръв. Нещо, което обикновено виждаше в състояние на ерекция. Но дори и сега не разбираше точно какво са му направили. Беше чувал за нещо подобно, знаеше, че само евреите и египтяните го правят, но той не познаваше евреи или египтяни, та да ги е виждал. Когато осъзна сполетялата го беда, тихо заплака. Явно и арабите правят същото със себе си, защото го бяха превърнали в един от тях. Бяха го обрязали.

Публий Клодий се качи на следващия кораб за Тарс и се наслади на едно спокойно пътуване благодарение на успехите на Помпей Велики срещу пиратите. От Тарс се прехвърли на кораб за Родос, от Родос — за Атина. Докато стигне Гърция, вече беше оздравял напълно и само докато уринираше, си спомняше за отмъщението на арабите. Беше есен, но Клодий изпревари бурите в Егейско море и пристигна в Атина

навреме. Оттам пропътува разстоянието до Патра по суша, прехвърли се през морето до Тарент и си каза, че е на прага на дома. Той, обрязаният римлянин.

Пътуването на север по Апиевия път беше най-голямото изпитание, защото едва тогава си даде сметка колко добре са го наредили арабите. Докато беше жив, Клодий не биваше никому да покаже пениса си. Ако някой го видеше, целият град щеше да научи и всички щяха да му се присмиват; позорното петно беше толкова жестоко, че никога не би могъл да го изтрие от името си. Къде щеше да търси сексуална утеха, чудеше се той. Трябваше изобщо да забрави за плътските наслади. Никога повече нямаше да усети женски прегръдки, освен ако не си платеше за тях; но дори тогава тя не биваше да го познава, а и всичко трябваше да се случва на тъмно.

Клодий се прибра у дома в началото на февруари. Под дома се разбираше къщата, която големият му брат Апий притежаваше на Палатина благодарение на богатата си съпруга. Когато Клодий прекрачи прага, при вида му Апий се разплака: малкият Публий беше остарял и изглеждаше уморен от живота; най-малкият член на семейството вече беше зрял мъж, при това не му е било лесно да порасне. Естествено и Клодий си поплака, докато споделяше всичките си неволи и нещастия. След три години, прекарани на изток, той се връщаше по-беден, отколкото беше преди заминаването си. За да се прибере, беше взел пари назаем от Квинт Марций Рекс, който никак не се зарадва на безпаричието му и на внезапното му бягство от служба.

— А имах толкова много! — въздишаше Клодий. — Двеста хиляди в брой, диаманти, златни съдове, коне, които можех да продам по петдесет хиляди тук, в Рим... И всичко това е изгубено завинаги! Отнесено от шайка араби!

Големият му брат го потупа по рамото, сам смаян от размера на плячката: той не беше изкарал и половината от всичко това при своята служба при Лукул! Но, разбира се, Апий нищо не знаеше за близките отношения на Публий с фимбрианските центуриони, нито предполагаше как точно се е сдобил с богатствата си брат му. Самият Апий вече беше влязъл в сената и се радваше на уреден живот както в дома, така и в политиката. Лично го бяха препоръчали за квестор на Брундизий и Тарент, добро начало за човек, който преследва голяма

кариера. Освен това се беше приготвил с чудесни новини и за малкия брат Публий. Щом се успокоеше, щеше да му я съобщи.

— Няма защо да се тревожиш за парите, скъпи братко — увещаваше го Апий Клавдий. — Дните на безпаричие свършиха веднъж завинаги!

— Така ли? Какво имаш предвид?

— Предложиха ми жена за теб. И то *каква* жена! Никога не съм смеел и да мечтая за подобна сватба, дори не бих погледнал в тази посока, освен ако Аполон не ме споходеше в сънищата ми. Но Аполон така и не ме споходи. Малки Публий, това е същинско чудо! Невероятно!

Клодий пребледня като мъртвец при щастливата вест, но Апий Клавдий го отдаде на радостно вълнение, не на смъртен ужас.

— Коя е тя? — едва промълви. — И защо точно мен?

— Фулвия! — извика победоносно Апий. — *Фулвия!* Наследницата на Гракхите и Фулвиите, дъщеря на Семпрония, единственото дете на Гай Гракх; Фулвия е правнучка на Корнелия, майката на Гракхите, братовчедка и на Емилиите, и на Корнелий Сципионите...

— Фулвия? Аз познавам ли я? — попита смаян Клодий.

— Е, сигурно не си я забелязал, но тя те знае — обясни Апий Клавдий. — От времето, когато съдеше весталките. Тогава е била десетгодишна. Сега е на осемнайсет.

— Богове! Семпрония и Фулвий Бамбалион са най-независимото семейство в Рим — отбеляза Клодий. — Могат да си изберат всекиго. Защо мен?

— Ще разбереш по-добре, когато се запознаеш с Фулвия — усмихваше се Апий Клавдий. — Тя не е случайно внучка на Гай Гракх! Цялата римска армия не може да принуди Фулвия да отстъпи от свое решение. Сама те е избрала.

— Кой ще наследи парите? — попита Клодий. Вече идваше на себе си. Дори започваше да се увещава, че все някак ще убеди тази божествена ябълка, която му падаше в скута, да си мълчи.

— Парите ги наследява Фулвия. Семейното състояние е по-голямо от това на Марк Крас.

— Но лекс Вокония забранява на жените да наследяват!

— Скъпи Публий, естествено, че Фулвия ще наследи всичко. Корнелий, майката на Гракхите, навремето издейства сенатско решение, Семпрония да не подлежи на клаузите на лекс Вокония. Семпрония и Фулвий Бамбалион издействаха подобно решение в полза на Фулвия. Защо мислиш, че Гай Корнелий, народният трибун, се опитваше толкова отчаяно да забрани на сената да освобождава граждани от законите? Най-сериозната причина беше именно желанието на Семпрония и Бамбалион дъщеря им да ги наследи.

— И кога е станало това? — Клодий нищо не разбираше.

— О, ти вече беше заминал, затова нищо не знаеш. Имал си друга работа, не си се вълнувал какво става в Рим. — Апий Клавдий грееше от щастие. — Законът мина преди две години.

— Значи Фулвия наследява всичко — заключи Клодий.

— Фулвия наследява всичко. А ти, скъпи братко, ще наследиш Фулвия.

Но дали наистина щеше да наследи Фулвия? На другата сутрин Публий Клодий внимателно огледа дали правилно му е нагласена тогата, среса се, провери дали се е обръснал, както трябва, и пое към дома на Семпрония и нейния съпруг. Въпросният съпруг беше последният представител на видния клан на Фулвиите, които навремето толкова горещо бяха подкрепили Гай Семпроний Гракх. Домът им, както Клодий установи, след като възрастният иконом го въведе в атрия, не беше много голям, нито кой знае колко красив или богато обзаведен. Дори не се намираше в най-богаташката част на Карина. Храмът на Телура (грозна антична постройка) закриваше гледката към Авентинския хълм, а само на две пресечки започваха многоетажните постройки на Есквилина.

Марк Фулвий Бамбалион, както съобщи икономът, не се чувствал добре, но господарката Семпрония щяла да го приеме. Клодий винаги беше знаел, че дъщерите приличат на майките си, затова при срещата си с известната, но скрита от обществото Семпрония сърцето му спря. Майката беше типична представителка на Корнелиите, сиреч пълничка и непривлекателна. Родила се няколко месеца, преди Гай Гракх да сложи край на живота си, Семпрония беше единственият жив представител на славната, но злочастна фамилия и в името на всичко

онова, което обединяваше двата рода, беше дадена за съпруга на единствения оцелял представител на Фулвиите. Така го спасяваше и от гладна смърт, защото след трагичните събития около неуспялата революция на Гракх всички имоти на Фулвиите бяха конфискувани. Двамата сключиха брак в годината на четвъртия консулски мандат на Гай Марий и докато Фулвий (който си прикачи нов когномен, Бамбалион — Пелтека) се стараеше да събере ново състояние, съпругата му си постави за цел Рим да забрави за съществуването ѝ. Успя, и то до такава степен, че дори Юнона Лицина не можа да я открие навреме и Семпрония дълго време беше бездетна. Едва на трийсет и деветата си година, след като присъства на честването на Луперкалия, празниците в чест на римската вълчица, и някой от колегията на голите и танцуващи жреци я удари с парче неощавена козя кожа, тя изведнъж зачена. Това си беше старо, изпитано средство срещу бездетност; девет месеца по-късно се роди и единствената дъщеря на Семпрония — Фулвия.

— Добре дошъл, Публий Клодий — посрещна посетителя Семпрония и му посочи стол.

— Господарке Семпрония, за мен е голяма чест — отвърна с възможно най-любезен тон Клодий.

— Предполагам, че Апий Клавдий вече ти е съобщил? — попита тя и го изгледа изпитателно.

— Така е.

— И ти склонен ли си да се ожениш за дъщеря ми?

— Това е повече, отколкото някога съм се надявал.

— Парите ли те привличат или родствените връзки?

— И двете — призна си Клодий. Не виждаше смисъл да се крие. Семпрония много добре знаеше, че никога през живота си не е виждал дъщеря ѝ.

Тя кимна, сякаш такъв отговор беше очаквала.

— Ти не си точно човекът, която бих избрала за нея, пък и Марк Фулвий не се радва много — вдигна рамене Семпрония и въздъхна. — И все пак Фулвия неслучайно се е родила внучка на Гай Гракх. У мен пламенният дух на Гракхите никога не се е показвал, съпругът ми също не е наследил нищо от пламенния дух на Фулвиите. Навярно това е разгневило боговете. Фулвия наследи и двамата си дядовци едновременно. Не знам защо изборът ѝ падна точно върху теб, Публий

Клодий, но тя те е посочила още преди осем години. Още от тогава е решила, че ще се омъжи за теб. С Марк Фулвий не можем да й въздействаме, тя е твърде силна за нас. Ако я искаш, твоя е.

— Разбира се, че ще ме иска! — обади се нечий младежки глас откъм вътрешната градина.

В стаята влетя Фулвия. Все едно не стъпваше на земята.

За голяма изненада на Клодий Семпрония мигновено се изправи и си тръгна. Щяха да ги оставят без надзор? *Колко смела беше Фулвия?*

Клодий не можеше да намери думи, просто гледаше и не смееше да помръдне, Фулвия беше красавица! Имаше тъмносини очи, кестеняви коси, добре оформена уста, прекрасен орлов нос, висока фигура и прелестни форми. Беше различна, необикновена, не приличаше на дама от римското висше общество. Клодий знаеше историята за Семпрония и Луперкалия и си каза, че навярно боговете наистина имат пръст в раждането на Фулвия.

— Е, какво ще кажеш? — попита това изключително създание, щом седна на мястото на майка си.

— Това, че не мога да си поема дъх.

Това се понрави на Фулвия и тя се усмихна, показвайки красивите си зъби — големи, бели и заплашителни.

— Това е добре.

— Защо точно мен, Фулвия? — попита Клодий, но мислено вече се чудеше как да засегне щекотливия въпрос за обрязания си член.

— Ти не си като другите — обясни тя, — а и аз не съм. Ти *чувстваш*, също като мен. За теб животът значи нещо, както е значел за дядо ми Гай Гракх. Аз *боготворя* предците си! И когато те видях в съда, как се бореше с невъзможното, а Пупий Пизон, Цицерон и другите ти се присмиваха, ми се искаше да ги избия до един. Признавам, че тогава бях само на десет, но вече *знаех*, че съм намерила своя Гай Гракх.

Клодий никога не се беше оценявал в светлината на който и да е от братята Гракхи, но Фулвия му подхвърли тема за размисъл: какво щеше да стане, ако поемеше по подобен на техния път, пътя на един аристократ — демагог, който се бори за правата на онеправданите? Нямах ли да е логично продължение на кариерата, която вече беше осъществил? Пък и колко лесно щеше да му бъде, след като притежаваше безценния талант да печели сърцата на бедните, както Гракхите никога не са могли!

— Ще опитам. Заради теб — зарече се Клодий и се усмихна леко иронично.

Фулвия се задави от вълнение. Но думите, които изрече, бяха доста неочаквани:

— Аз съм много ревнив човек, Публий Клодий, затова няма да бъда послушна съпруга. Само да си погледнал друга жена, ще ти извадя очите.

— Просто ще е невъзможно да погледна друга жена — успокои я той. Само с една реплика смени маската си на комик с тази на трагик. — Всъщност, Фулвия, може би ако споделя тайната си с теб, ти пък не би могла да погледнеш повече мен?

Това изобщо не я уплаши; напротив Фулвия нетърпеливо се приведе напред, сякаш очакваше да чуе най-великата тайна.

— Твоята тайна?

— Моята тайна. Много голяма тайна. Няма да искам от теб да ми даваш дума, защото има два типа жени. Едните ще дадат дума да не проговорят и след това ще разтръбят пред целия свят. Другите ще си замълчат, без да е нужно изобщо да се кълнат. Ти от кои жени си, Фулвия?

— Зависи — усмихна се бегло тя. — Мисля, че и от двата. Затова няма да се заричам за нищо. Но аз съм честен човек, Публий Клодий. Ако твоята тайна не те принизи в моите очи, ще я запазя за себе си. Ти си моят избраник, затова ще бъда честна с теб. Бих умряла заради теб.

— Не умирай заради мен, Фулвия, живеј заради мен! — възкликна Клодий, който се влюбваше с бързината, с която планински поток би отнесъл коркова топка.

— Кажи ми! — настоя Фулвия, все едно се канеше да го ухапе.

— Случи се, докато бях със зет си Рекс в Сирия — започна да обяснява Клодий. — Бях отвлечен от арабите. Знаеш ли какво представляват арабите?

— Не.

— Народ, живеещ в азиатските пустини. Напоследък са си присвоили имотите и положението на гърците в Сирия, защото гърците от своя страна бяха преселени принудително от цар Тигран в Армения. Когато тези гърци се прибраха в родината си след разгрома на Тигран, намериха домовете си заети от чужди хора. Арабите контролираха цялата страна. Казах си, че това е ужасно, затова започнах да помагам

на гърците да възстановят старите си права, което изискваше арабите да се върнат обратно в пустинята.

— Разбира се — кимна Фулвия. — Това е твоята природа, да се бориш за онеправданите.

— Това, което получих за награда — оплака се Клодий, — бе да бъда отвлечен от тези хора от пустинята и да бъда подложен на нещо, което никой римлянин не би допуснал — нещо толкова жалко и позорно, че ако се разбере, никога повече не бих могъл да живея в Рим.

Какво ли не мина през тъмносините очи, които внимателно го наблюдаваха. Личеше си, че прехвърля всички възможности.

— Какво толкова са могли да ти сторят? — чудеше се тя. — Не са те изнасилили, не е било содомия, нещо с животни... Това всеки би го разбрал и всеки би ти го простил.

— Откъде знаеш за содомия и за нещата с животни?

Фулвия го изгледа лукаво.

— Аз знам всичко, Публий Клодий.

— Е, не беше нито едно от тези. Просто ме обрязаха.

— *Какво* са те направили?

— Виждаш ли, че не знаеш всичко.

— Не и тази дума във всеки случай. Какво означава?

— Отрязана ми препуциума.

— Кое са ти отрязали?

Клодий въздъхна.

— По-добре щеше да е за римските девици, ако не всички стенописи се съсредоточаваха около Приап. Мъжете не са непрекъснато в ерекция.

— Това го *знам*.

— Това, което не знаеш, е, че когато мъжете не са в ерекция, главичката на члена им се крие зад кожичка, която се нарича препуциум. — От притеснение по челото на Клодий бяха побили капки пот. — Някои хора си ги отрязват и по този начин оставят главичката си постоянно оголена. Евреите и египтяните го правят по традиция. Изглежда, че арабите също. И точно това сториха с мен. Превърнаха ме в чужденец.

Лицето на Фулвия на няколко пъти смени цвета си.

— Ох, мой бедни Клодий! — изрече тя със съжаление и прокара език по устните си. — Дай да видя!

При самата мисъл за това той изтръпна. Едва сега се увери, че обрязването не води до импотентност, съдба, на която се чувстваше обречен, след като от Антиохия до Рим членът му не беше помръднал нито веднъж. Освен това се убеждаваше, че все пак страда от известни предразсъдъци.

— Не, не можеш да гледаш!

Но Фулвия вече беше коленичила пред стола му и повдигаше тогата му. Накрая махна с ръка към бронзовата лампа, изобразяваща легендарния Приап с легендарната му ерекция.

— Точно като него изглеждаш — изкикоти се Фулвия. — Искам да го видя насочен надолу, не нагоре!

Клодий скочи от стола и оправи дрехите си. Гледаше уплашено към вратата да не би Семпрония да се върне. Но майката така и не се показваше, а очевидно никой в къщата не държеше да види как дъщерята оглежда бъдещите си придобивки.

— За да го видиш надолу, трябва да се омъжиш за мен — каза той.

— О, мили Публий Клодий, разбира се, че ще се омъжа за теб! — изправи се пъргаво Фулвия. — Ще запазя тайната ти. Пък и ако наистина е такъв позор, ти никога не би погледнал друга жена, нали?

— Аз съм изцяло твой — призна си Публий Клодий и преглътна сълзите. — Обожавам те, Фулвия! Боготворя земята, по която стъпваш!

Клодий и Фулвия се ожениха в края на квинктил след последните избори. Изборите бяха изпълнени с изненади, като се започне с опита на Катилина да се кандидатира задочно — ин абсенция — за консулската длъжност. Но макар завръщането на Катилина от провинцията, която управляваше, да се отлагаше, мнозина други жители на Римска Африка се бяха постарали да бъдат в Рим много преди изборите. Изглеждаше, и то без никакво съмнение, че управлението на Африка от страна на Катилина ще се запомни само с ужасяващата корупция. Африканските откупвачи и прекупвачи, които бяха дошли да се оплакват в Рим, не криеха намерението си да подведат Катилина под отговорност още щом кракът му стъпи на римска земя. Затова консултът, който отговаряше за произвеждането на изборите,

Волкаций Тул, деликатно беше отказал да приеме задочната кандидатура на Катилина с обяснението, че го очаква съдебен процес.

Тогава избухна още по-жесток скандал. Успелите на изборите кандидати за следващата година, Публий Корнелий Сула и неговият скъп приятел Публий Автроний, бяха уличени в подкупи. Според изискванията на лекс Калпурния, прокаран наскоро от Гай Пизон, обвиненията в подкуп бяха като пробит съд: водата можеше отвсякъде да изтече. Доказателствата срещу Публий Сула и Автроний обаче бяха толкова неопровержими, че дори законодателството не можеше да ги спаси. Затова обвиняемите пледираха за смекчаващи вината обстоятелства и предложиха да сключат сделка с действащите консули и избраните на тяхно място консули за другата година, Луций Аврелий Кота и Луций Манлий Торкват. В резултат от този хитър ход обвиненията срещу двамата бяха свалени срещу глоби в полза на държавата и публична клетва на двамата, че няма да се кандидатира никога повече за обществена длъжност. Това, че двамата мошеници успяха да се отърват толкова леко, се дължеше отново на Гай-Пизоновия закон, който разрешаваше подобни пазарлъци. Луций Кота, който настояваше за процес, излезе ядосан, когато тримата му колеги гласуваха обвиняемите да запазят гражданството си. Не само това, ами им позволиха да останат в Рим и да задържат големия дял от имуществото си.

Всичко това, разбира се, малко вълнуваше Публий Клодий, чиято единствена цел, както и осем години по-рано, бе да осъди Катилина. След като най-последно имаше възможност да си отмъсти, Клодий хвърли доста усилия и накрая убеди африканските ищци да му поръчат обвинението на Катилина. Прекрасно, прекрасно! Грешките на Катилина съвпадаха по време със сватбата му с най-възбуждащото момиче на света! Един след друг над главата му се сипеха даровете на съдбата, не на последно място, защото Фулвия се оказа горещ поддръжник и усърден помощник. Повечето римляни биха предпочели да имат за съпруги скромни жени, които си стоят вкъщи, но Клодий не разсъждаваше така.

В началото трескаво събираше доказателства и свидетели. За негово съжаление делото срещу Катилина беше едно от онези, при които нищо не се случваше бързо, нито се събираха лесно доказателства, нито свидетелите лесно се уговаряха. Пътуването до

Утика и Хадрумет отне два месеца, а делото изискваше Клодий още няколко пъти да отиде до Африка. Той се задъхваше от ярост, но пък Фулвия знаеше как да го успокои: „Помисли малко, скъпи Публий. Защо ние самите да не протакаме това дело? Ако процесът не свърши до идния квинктил, тогава Катилина не може да се кандидатира за консул и за следващата година, нали?“

Клодий веднага съзря логиката на подобен съвет и оттам нататък забави крачка. Щеше да докаже вината на Катилина, но той дори за това трябваше да чака! Гениално!

Така му остана повече време да мисли за Лукул, чиято кариера завършваше с истинска катастрофа. Според клаузите на лекс Манилия Помпей отнемаше на Лукул върховното командване във войната срещу Митридат и Тигран и вече беше встъпил в правата си. Двамата с Лукул се бяха срещнали очи в очи в Данала, една затънтена крепост в Галатия, и се бяха скарали толкова жестоко, че Помпей (който дотогава не искаше да налага волята си на Лукул само защото има по-висок империум) издаде указ, обявяващ всяко негово действие за противозаконно. Най-накрая му забрани да стъпва на азиатска земя. В крайна сметка Помпей записа в своите легиони фимбрианците. Макар най-сетне да бяха свободни да се приберат в родината, фимбрианците си дадоха сметка, че не им се напуска Азия. Щяха да се радват да служат в легионите на Помпей Велики.

След като беше прогонен от изтока при подобни унизителни обстоятелства, Лукул се завърна незабавно в Рим и се установи на Марсово поле, за да изчака триумфа, с който беше сигурен, че сенатът ще го удостои. Но Помпеевият човек сред народните трибуни, собственият му племенник Гай Мемий, заяви на сенаторите, че ако само посмеят да обсъдят въпроса, той ще прокара контразаконопроект в плебейското събрание. Сенатът, обясняваше Мемий, нямал право да раздава подобни награди. Катул, Хортензий и останалите добри люде се бориха със зъби и нокти за Лукул, но така и не получиха силна подкрепа. Повечето сенатори смятаха, че правото им да удостоят хора с триумф струва повече, отколкото конкретните искания на Лукул.

Лукул не желаше да се примири. Колкото пъти сенатът се събираше на заседание, толкова пъти той изпращани писма с искане за триумф. Любимият му брат Варон Лукул си имаше проблеми с Мемий, задето трибунът се опитваше да го осъди за злоупотреби, извършени

преди години. От което можеше да се направи изводът, че Помпей се е превърнал в опасен враг за двамата Лукули, а следователно за добрите люде изобщо. Когато двамата се бяха срещнали в Данала, Лукул го обвинил, че иска да му отнеме лаврите от една война, която в крайна сметка той, Лукул, бил спечелил. За Помпей това беше смъртна обида. Колкото до добрите люде, те продължаваха да се съпротивляват на специалните поръчения, които Помпей получаваше.

Можеше да се очаква, че Лукуловата съпруга, Клодила, ще го посети в скъпата му вила на Пинциевия хълм извън границите на Померия, но тя не го стори. Беше навършила двапет и пет и принадлежеше към най-видните дами в римското общество. Разполагаше с богатствата на Лукул и единствено големият ѝ брат Апий си позволяваше да ѝ държи сметка за деянията ѝ. Клодила имаше много любовници и лоша репутация.

Два месеца след завръщането на Лукул Публий Клодий и Фулвия посетиха Клодила, далеч не с цел да я помиряват с мъжа ѝ. Вместо това (за огромно удоволствие на любопитната Фулвия) Клодий разправи на сестра си какво е наговорил на Лукул в Низиб. Как той, Клодия и Клодила лягали заедно още от малки. На сестра му това се стори доста забавно.

— Държиш ли да се върне при теб? — попита я той.

— Кой, Лукул ли? — Тъмните очи на сестра му се разшириха от удивление. — Не, изобщо не искам да се връща! Той е старец. Беше старец още преди десет години, когато се оженихме... трябваше да се тъпче с испанска муха, за да си го размърда!

— Тогава защо не го посетиш на Пинция, за да му съобщиш, че искаш развод? — предложи Клодий. — Ако искаш да си отмъщаваш, най-добре потвърди каквото аз му разправях в Низиб. Той може да разпространи историята публично, а от това и ти ще си изпатиш. Аз самият съм готов да приема скандала, Клодия — също. Но и двамата ще те разберем, ако ти не пожелаеш.

— Аз да не пожелая? — отвърна Клодила. — Та аз направо ще се радвам! Нека говори каквото си ще! Достатъчно е просто да отречем, ще се разплачем и ще се закълнем в своята невинност. Хората няма да ми повярват. Всички знаят какви са отношенията ви с Лукул. Тези, които са на негова страна, ще повярват на неговите твърдения. Онези по

средата няма да знаят как да реагират. Хората на наша страна, като брат ни Апий например, ще ни сметнат за невинни жертви на жестока обида.

— Тогава побързай ти да поискаш развод — подкани я Клодий. — По този начин, дори той да поиска сам развод, не може да ти откаже съществен дял от семейното имущество. Ти нямаш зестра, на която да разчиташ.

— Прав си — отвърна сестра му.

— Пък и винаги ще можеш пак да се омъжиш — напомни ѝ Фулвия.

Мургавото лице на зълва ѝ се изкриви в злобна гримаса.

— Не и аз! — закани се. — *Един* съпруг ми е достатъчен! Благодаря, но искам сама да си управлявам живота! Докато Лукул беше на изток, можах да си поживея, освен това вече съм си заделила достатъчно от богатствата му. Но идеята аз първа да поискам развод ми харесва. Брат ни Апий ще уреди споразумение, което да ме осигури за цял живот.

Фулвия се усмихна победоносно.

— Така цял Рим ще разбере коя си!

Цял Рим разбра коя е Клодила. Макар тя първа да поиска развод, Лукул се разведе повторно, след като нареди на един от по-видните си клиенти да изчете от рострата на Форума мнението му по въпроса. Мотивите на Лукул, четеше човекът, не били само многобройните изневери на Клодила по време на неговото отсъствие; тя била поддържала кръвосмесителни връзки с брат си Публий Клодий и сестра си Клодия.

Естествено повечето хора бяха склонни да му повярват, най-вече защото клюката беше достатъчно ужасяваща, а и защото Клавдиите бяха толкова забележителна фамилия — лукави, непредсказуеми и склонни на всякакви грехове. Такива си бяха от поколения! Патриции...

Бедният Апий Клавдий беше потресен, но не виждаше смисъл да вдига повече шум. Единствената му реакция беше да стои предизвикателно на Форума и да внушава на минувачите, че последното, за което мисли, е кръвосмешението в семейството му.

Хората разбираха намека. Рекс беше останал на изток в качеството на висш Помпеев легат, а жена му Клавдия възприе поведение подобно на това на Апий. Колкото до втория брат, Гай Клавдий, той беше доста глупав и загубен за един Клавдий, така че никой на Форума не го смяташе за достойна жертва. За щастие съпругът на Клодия, Метел Целер, също беше по онова време на изток, както и брат му Метел Непот. Те щяха да се чувстват далеч по-неловко и трябваше да отговарят на трудни въпроси. Ето защо тримата прелюбодейци можеха да си позволят невинни погледи и възмутени гримаси, а след това да се смеят до припадък в отсъствието на трети лица. Какъв *изящен* скандал!

Последната дума обаче принадлежеше на Цицерон.

— Кръвосмешението — рече замислено той пред тълпата на Форума — е игра, която цялото семейство играе.

В крайна сметка Клодий щеше да съжалява за своята нетактичност. Когато най-после дойде ред на процеса срещу Катилина, повечето от съдебните заседатели бяха изпълнени с предубеждения към обвинителя, а това повлия на присъдата. Битката пред трибунала беше жестока и безмилостна и Клодий храбро се сражаваше; беше взел насериозно съвета на Цицерон да не показва злобата и личното си отношение към противника и излагаше аргументите си доста сполучливо. Това, че изгуби делото, а Катилина отново се измъкна, не се дължеше дори на подкуп. Клодий вече беше помъдрял и знаеше, че няма смисъл да обвинява съда в продажност само защото е оправдал обвиняемия. Всичко се дължеше, разсъждаваше той, на лошия късмет при жребия за съдебни заседатели, както и на блестящата защита.

— Ти се справи добре, Клодий — рече му по-късно Цезар. — Не е твоя вината, че изгуби. Заседателите бяха толкова консервативни, че в сравнение с тях Катул е истински радикал. Не можеше да спечелиш при условие, че начело на защитата стои Торкват, особено след слуховете, че Катилина планирал убийството му миналата Нова година. Да защитава лично Катилина, беше знак от страна на Торкват, че не иска да вярва на слухове, затова и съдът възприе подобна позиция. Но дори при тези обстоятелства ти се справи добре.

Публий Клодий харесваше Цезар, защото усещаше у него бунтарски дух. Освен това му завиждаше за способността да се владее

— качеството, което Клодий не притежаваше. Когато съдът се произнесе по делото, му идеше да закрепчи от мъка. Но тогава забеляза Цезар и Цицерон сред зрителите и се сдържа. Щеше да си отмъсти, но не сега. Ако сега Клодий покажеше, че е изгубил, Катилина само щеше да спечели.

— Поне стана твърде късно да се кандидатира за консул — въздъхна Клодий пред Цезар. — Това си е донякъде победа.

— Да, ще трябва да почака още една година.

Двамата вървяха по Вия Сакра в посока на странноприемницата на ъгъла с Клив Орбий. Точно пред тях се издигаше внушителната арка на Фабий Алоброгик. Цезар се прибираше към къщи, а Клодий се беше запътил към странноприемницата, където се бяха настанили африканските му клиенти.

— Запознах се с един твой приятел в Тигранокерта — подхвърли Клодий.

— Кой?

— Един центурион на име Марк Силий.

— Силий ли казваш? Силий от Митилена? Фимбрианецът?

— Същият. Той има много високо мнение за теб.

— И аз за него. Добър човек. Ако не друго, то поне може да се прибере у дома.

— Изглежда няма такива намерения. Наскоро получих писмо от него, писано е от Галатия. Фимбрианците са решили да се запишат в легионите на Помпей.

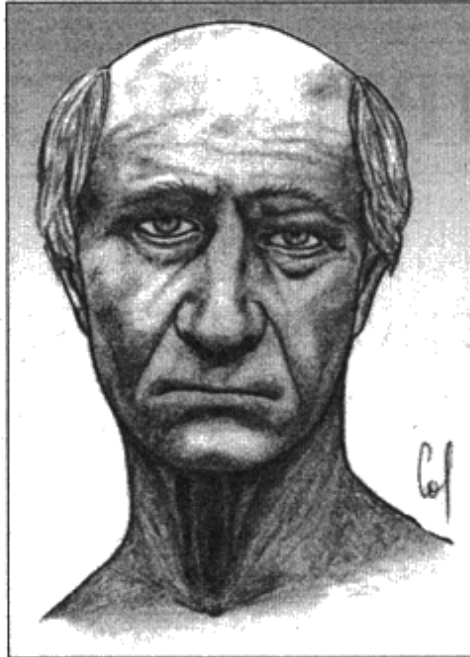
— Очаквах така да стане. Тези закоравели войници хем плачат за родината, хем забравят и дом, и всичко, щом ги очаква интересен поход. — Цезар протегна ръка и се усмихна. — Аве, Публий Клодий. Ще следя с интерес бъдещата ти кариера.

Клодий застана за миг пред вратата на странноприемницата. Когато най-после влезе, все едно се беше превърнал в надзорник на училище: почтен, възпитан, неподкупен.

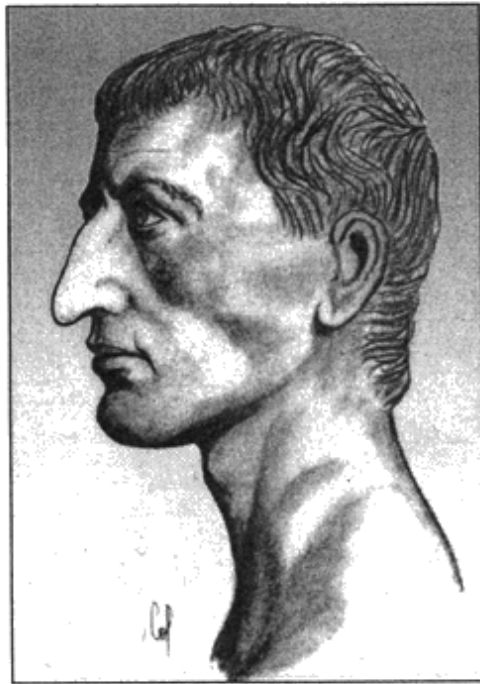
[1] Около седемстотин хиляди тона. — Б.пр. ↑

3

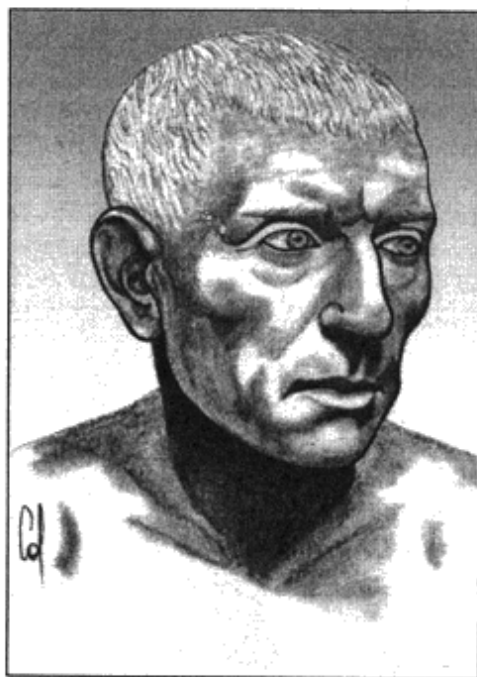
От януари 65 г. пр.Хр. до квинтил 63 г. пр.Хр.

Квинт Лутаций Катул

Марк Порций Катон

Марк Калпурний Бибул

Марк Лициний Крас вече беше толкова богат, че се беше сдобил с втори когномен: Дивес, което ще рече „баснословно богат“. Заедно с Квинт Лутаций Катул беше избран за цензор, затова в успешната му кариера не липсваше нищо, освен някоя забележителна военна операция. Е, навремето беше разгромил Спартак, затова му бяха отредили и овация, но шест месеца на бойното поле, при това срещу гладиатор, в чиято армия се сражават избягали роби, не придаваха кой знае какъв блясък на победата. Това, за което Крас копнееше, беше успех, съпоставим с подвизите на Помпей Велики — такъв велик успех, че да го нарекат спасител на родината. Не можеше да се примири, че някакво парвеню го е засенчило!

Освен това Катул се оказа доста недружелюбен колега. Крас така и не можеше да разбере защо. Нито един Лициний Крас не е бивал обвинявал в демагогия или политически радикализъм, за какво толкова му се сърдеше Катул?

— Заради парите ти — обясни Цезар. — Катул стои начело на добрите люде, затова не може да се примири с търговската дейност, разгръщана от сенатори. Щеше му се сега да бъде с друг цензор и двамата заедно да те подхванат. Но след като точно ти му се падна колега, не може да те разследва, нали?

— Само би си изгубил времето, дори да можеше! — възмути се Крас. — Аз не правя нищо, което половината сенатори да не вършат! Доходите ми са от недвижима собственост, което е в правата на всеки сенатор! Признавам, че имам дялове в търговски дружества, но никъде не участвам в управителните тела, затова нямам глас при определяне дейността на дружеството. Аз съм чисто и просто източник на капитал. Никой в нищо не може да ме упрекне!

— Аз го разбирам — отвърна Цезар. — Разбира го и твоят любим Катул. Нека повтора: мрази те заради парите ти. Старият Катул цял живот се труди да построи храма на Юпитер, и колкото и пари да спечели, всяка излишна сестерция отива задължително за строежа. Докато ти трупаш пари и никой не те закача. Катул ти завижда.

— Нека завижда на хора, които наистина го заслужават! — тросна се Крас.

Откакто бе слязъл от консулската власт, споделяна преди години с Помпей, той се беше заловил с нов тип дейност. Това беше производството на оръжия и снаряжения за римските легиони, съсредоточено в множество занаятчийски центрове на север от река Пад, в Италийска Галия. Крас беше насочен към тази дейност от стария си приятел Луций Калпурний Пизон, който по време на Съюзническата война се беше грижил за въоръжаването на римската войска. Луций Пизон беше оценил възможностите на тази нова производствена дейност, зае се с нея и успя да натрупа големи пари. Така или иначе личните му връзки го теглеха към Италийска Галия, защото майка му Калвенция беше родом оттам. Когато Луций Пизон умря, инвестициите бяха продължени от сина му, Луций Пизон Младши, който продължи и приятелските отношения с Марк Крас. Крас най-сетне се увери в ползата от това да притежаваш цели селища, посветили се на производството на ризници, мечове, копия, шлемове, ножове.

В качеството си на цензор Крас имаше възможност да подпомогне приятеля си Луций Калпурний Пизон, както и младия Квинт Сервилей Цепион Брут, наследник на занаятчийските градчета Фелтрия, Кардиан

и Белун. Италийска Галия, включително земите на север от Пад, бяха римско владение от толкова години, че повечето от така наречените гали отдавна се бяха смесили с римляни и италийци, но не се бяха освободили от неприязънта си към Рим. Три години по-рано в района имаше размирици, потушени след изненадващото посещение на Цезар в провинцията. Откакто беше станал цензор, Крас си даваше сметка, че дължи нещо на тези хора. Трябваше да впише и техните имена в списъците с римските граждани; така щеше да помогне на Луций Пизон и Цепион Брут, а най-вече на себе си, защото щеше да си спечели огромна клиентела оттатък Пад. Всички на юг от Пад се ползваха с римско гражданство, не беше честно да се отказва подобна привилегия на хора само защото са се оказали от другата страна на реката.

Но когато съобщи своето желание да даде гражданство на всички жители на Транспаданска Галия, Крас срещна съпротивата на колегата си Катул. „Не, не и не! Никога! За нищо на света! Римското гражданство е само за римляните, а галите не са римляни! И така си имаме достатъчно на брой гали, които се пишат римляни“ — говореше той, имайки предвид Помпей и неговите пиценски последователи.

— Старият и изтърган аргумент — ядосваше се Цезар. — Римското гражданство трябвало да бъде само за римляни. Защо тези идиоти, нарекли се добри люде, не се съгласят, че вече навсякъде из Италия живеят само римляни? Рим е Италия.

— Аз съм съгласен с теб — кимна Крас, — но Катул не е на това мнение.

Крас предложи и друго нещо, но и то не бе прието.

Искаше Рим да анексира Египет, дори ако за целта се стигне до война — разбира се, предполагаше се, че той ще стои начело на войската. По египетските въпроси се беше превърнал в такъв авторитет, че можеха да го попитат за всичко. И колкото повече факти за страната научаваше, толкова по-нарастваше убеждението му, че Египет с най-богатата държава на света.

— Представи си само! — обясняваше той на Цезар и както много рядко се случваше, лицето му издаваше вълнение. — Фараонът е собственик на всичко. В Египет няма такова нещо като свободна частна собственост — земята се дава под аренда от фараона, който си прибира всички ренти. Всички стоки в Египет му принадлежат по право, от житото до златото, скъпоценните камъни, подправките и слоновата

кост! Изключение прави само лененият плат. Той принадлежи на местните жреци, но дори и от тях фараонът изисква една трета за себе си. Личните му доходи са поне шест хиляди таланта годишно, а доходите от данъци — още шест хиляди таланта. Да не говорим за приходите от Кипър.

— Чувал съм — подхвърли уж случайно Цезар, за да провери реакцията на приятеля си, — че Птолемеите били толкова глупави и неспособни, че изхарчили и последната драхма в Египет.

— Глупости! Пълни глупости! И най-големият глупак на мястото на Птолемеите не би могъл да изхарчи и една десета от това, което печели. Доходите от данъци са достатъчни да заплатят всичко, което трябва да се поддържа с пари: армията от чиновници, войската, моряците, пазителите на реда, жречеството, дори дворците. Египтяните не са воювали от години, като се изключат династичните им конфликти, когато парите сменят крайния си притежател, но все пак остават в Египет. Доходите от пряката си собственост фараонът слага настрана, както и всички богатства — злато, сребро, рубини, сапфири, слонова кост, тюркоази, червен халцедон, лапис лазули. Толкова е богат, че дори не му трябва да превръща всичко това в пари само го прибира за себе си. Разбира се, като се изключи онова, което предоставя на златарите и дърводелците да превърнат в мебели или накити.

— Ами какво ще кажеш за кражбата на златния саркофаг на Александър Велики? — подразни го Цезар. — Птолемеи Александър е бил толкова беден, че лично си присвоил саркофага, претопил го на златни монети и го заместил с днешния саркофаг от скални кристали.

— Ето на, виждаш ли! — отвърна с презрение Крас. — Що за жалки истории! Въпросният Птолемеи е прекарал всичко на всичко пет дни на престола в Александрия. След това трябваше да бяга. Да не кажеш, че пет дни са достатъчни да се премести златен саркофаг с тегло най-малко четири хиляди таланта, да бъде насечен на малки парчета, които да влязат в златарската пещ, след което течното злато да бъде отливано милиони пъти в калъпите за монетите? Цяла година не би стигнала за подобно нещо! Не само това, ами какво говорят простите сметки, Цезаре? Един прозрачен саркофаг от планински кристал не само трудно би побрал човешко тяло — да, да, знам, че Александър е бил дребен, — но би струвал десет пъти повече от златния саркофаг. А дори някой да намери подобен кристал, ще са нужни години

материалът да бъде обработен и шлифован. Логиката подсказва, че някой наистина се е натъкнал на подобно чудо на природата и е заместил златния саркофаг. По някакво съвпадение прехвърлянето на тялото е съвпаднало с царуването на Птолемей Александър. И всичко това, защото жреците от Сама са искали хората да видят с очите си Александър Велики.

— Ъ! — Цезар изрази известен скептицизъм.

— Няма „ъ“. Тялото е чудесно запазено. Вярвам, че и днес Александър е също толкова красив, колкото е бил като жив — отбеляза Крас.

— Като оставим настрана въпроса колко добре се е съхранил мъртвият Александър, признай, Марк, че крушката си има опашка. Вече векове се разказват приказки за този или онзи Птолемей, как трябвало да ходи гол, защото нямал пукната пара да си купи дреха. Просто няма как да съществуват всички тези богатства, за които разправяш.

— А-ха! — извика победоносно приятелят му. — Но тези разкази се основават на погрешни заключения. Това, което хората не са способни да разберат, е, че богатствата на Птолемиите не се съхраняват в Александрия. Александрия е един изкуствен клон, присаден насила върху египетското дърво. Пазители на египетските съкровища са жреците в Мемфис, богатствата се намират там. А когато поредният Птолемей или поредната Клеопатра са принудени да бягат от страната, пътят им минава не през Мемфис, който е в горния край на делтата, а през пристанището Кибот при Александрия, към Кипър, Сирия или остров Кос. Затова никой не може да сложи ръка на истинските богатства — само на това, което се намира в Александрия.

— Скъпи Красе, ти ме убеди.

Едва тогава Крас се успокои и забеляза ироничния поглед на Цезар.

— Само да ме дразниш, нали? Проклетник!

— Съгласен съм с теб за Египет — рече Цезар. — Проблемът е, че никога не ще склониш Катул да подкрепи подобно начинание.

Самият Цезар също не можа да убеди Катул в правотата на Крас, докато Катул убеждаваше сената в обратното. В резултат от всичко това, преди да са изминали три месеца от влизането им в длъжност, и много

преди да са проверили списъците на конническото съсловие, да не говорим за преброяване на населението, Катул и Крас сложиха край на своето цензорство. Крас публично се отказа от длъжност, като наговори много неща по адрес на Катул. Двойният мандат свърши толкова бързо, че сенатът реши да не го зачита и да назначи нови избори за цензори на следващата година.

Цезар доказа, че е добър приятел, като се изказа пред сената в полза и на двете предложения на Крас; и за даряване на жителите на Транспаданска Галия с гражданство, и за анексирането на Египет. Но точно тази година личните му интереси бяха други: Цезар беше избран за куриатен едил, което му позволяваше на заседанията в Курията да седи на стол от слонова кост. Освен това по улиците го предшестваша двама ликтори с фасции на рамо. Изборът му се беше състоял, „когато му се полагаше“, знак, че се е изкачил точно докъдето трябва по стълбицата на политическата кариера. За нещастие негов колега (нищо че беше избран с доста по-малък брой гласове) беше Марк Калпурний Бибул.

Двамата имаха крайно различни виждания какво представляват отговорностите на куриатния едил. Заедно с двамата плебейски едили Цезар и Бибул отговаряха за поддръжката на град Рим: улиците, площадите, градините, пазарищата, уличното движение, обществените сгради, редът и законността, водоснабдяването, включително фонтаните и чешмите, нотариалните регистри, новите строежи, канализацията, статуите на обществени места и храмовете, всичко им беше поверено. Отговорностите се поделиха или от четиримата едили заедно, или те по приятелски си поделиха определени сектори.

Под надзора на куриатните едили бяха и мерките и теглилките, затова и службата им се помещаваше в храма на Кастор и Полукс, сграда с доста централно положение — на една редица с дома на весталките в долния край на Форумата. Комплектът стандартни мерки и теглилки се съхраняваше в подземие на храма, който всички наричаха само по името на Кастор. Полукс по традиция биваше пренебрегван. Плебейските едили работеха на друго, и то сравнително далечно място, в красивия храм на Церера в подножието на Авентинския хълм, и може би по тази причина се създаваше впечатление, че двамата обръщат по-малко внимание на онези задължения, отнасящи се до обществения и политическия живот.

Едно от задълженията, които четиримата едили неизменно си поделяха, беше и най-разорителното за всеки от тях: снабдяването със зърно. От мига, в който товарите зърно биват свалени от саловете по Тибър, до онзи, в който се изгубят в торбата на отделния гражданин, зърното бе изцяло под грижата на едилите. Те бяха задължени също така да купуват зърно, да го плащат, да го усвояват при пристигането му и сами да си събират парите след това. Едилите пазеха при себе си списъка на всички граждани, имащи право на евтино държавно жито, с други думи, копие на списъка на римските граждани. Едилите се разпореждаха с житото от общата маса в Портик Метели на Марсово поле, но самото зърно се складираше из огромните силози покрай скалите на Авентинския хълм в съседство с римското пристанище.

Точно тази година двамата плебейски едили не можеха да си съперничат с куриатните си колеги. По-знатният от двамата беше малкият брат на Цицерон — Квинт.

— Което означава, че на тях се падат по-скромни и незапомнящи се игри — въздъхна Цезар пред Бибул. — Изглежда, че двамата няма да направят кой знае какво за града.

Бибул изгледа колегата си е неодобрение.

— И ти отсега можеш да се откажеш от всякакви претенции, Цезаре. Аз ще дам, каквото трябва, да организираме едни качествени игри, но нищо грандиозно. Няма да бръкна в кесията си нито за една сестерция повече от теб. Нито смятам да инспектирам канализацията, да проверявам тръбите и разклоненията, да пребоядисвам храма на Кастор или да обикалям пазарите, за да проверявам всеки кантар.

— И какво смяташ да правиш тогава? — надменно отвърна Цезар.

— Само това, което е необходимо, и нищо повече.

— Значи мислиш, че проверката на кантарите не е необходима?

— Точно така.

— Е, тогава излиза, че добре са ни настанили при Кастор. Ако ти искаш да бъдеш Полукс, давай. Но не забравяй каква е съдбата му: вечно го забравят и никога не го споменават.

Това не беше добро начало. Цезар обаче винаги имаше какво да върши и не се притесняваше от нежеланието за съдействие от страна на колегите. Затова си изпълняваше съвестно всички задължения, все едно в Рим само той беше едил. За тази цел се ползваше от изключително

прецизната си мрежа за събиране на информация. Сред информаторите беше самият Луций Декумий, както и цялото братство, което той ръководеше. Скоро бяха извадени на показ мнозина търговци, които теглеха или мереха повече, строители, които незаконно увеличаваха петната си или използваха неподходящи материали, стопани, които лъжеха водоснабдяването, монтирайки по домовете си по-широки тръби от разрешените от закона. Цезар налагаше глоби за всичко, при това жестоки глоби. Никой не можеше да се скрие, дори приятелят му Марк Крас.

— Започваш да ми досаждаш — сърдеше се Крас в началото на февруари. — Вече цяло състояние похарчих заради теб! Тук циментът бил недостатъчен, там гредите били малко на брой... А по въпроса за онази инсула на Виминала, тя не е отнела и един пръст от държавната земя. Не ме интересува ти какво мислиш по въпроса! Петдесет хиляди сестерции глоба само защото съм си монтирал лична тоалетна в новите си апартаменти в Карина? Та това са два таланта!

— Щом нарушаваш закона, ще те преследвам — заяви Цезар. — Колкото повече сестерции събера в касичката си, толкова по-добре. Не виждам защо приятелите ми да не допринесат за това.

— Ако продължаваш така, ще останеш без приятели.

— Това, което намекваш, Марк, е, че ти не си от приятелите, които в нужда се познават — тросна му се Цезар.

— Не, не е така! Но ако си решил с моите пари да финансираш някакви сензационни игри, тогава ги вземи назаем като хората. Няма защо да очакваш от римските търговци да заплащат твоите прищевки! — продължаваше Крас. — Аз ще ти дам пари на заем, при това няма да ти искам лихва.

— Не, благодаря. Ако го направя, ще се окаже, че те използвам. Ако ми се наложи да търся заем, ще се обърна към лихвар.

— Не можеш, нали си сенатор?

— Мога, пък дори да съм сенатор. Ако ме изгонят от сената, задето ползвам услугите на лихвари, Красе, скоро в Курията ще останат най-много петдесетина души. — Изведнъж очите на Цезар заблестяха. — Всъщност има нещо, което можеш да направиш за мен.

— Какво?

— Да ме свържеш с някой дискретен търговец на бисери, който ще се интересува от най-красивите перли на земята. Ще може да ги

продаде двойно по-скъпо.

— Охо! Не си спомням да си декларираш бисери, докато изброяваше плячката, взета от пиратите!

— Не ги декларирах, нито съм декларираш петстотинте таланта, които задържах за себе си. Което означава, че отсега нататък съдбата ми е в твоите ръце, Марк. Достатъчно е да подхвърлиш името ми пред съда и с мен е свършено.

— Няма да го направя, Цезаре, ако ти спреш да ми налагаш глоби — ловко се измъкна Крас.

— Тогава най-добре отивай още сега при градския претор — засмя се Цезар. — Защото няма да ме купиш толкова лесно!

— Това ли е всичко, което си заделил за себе си: петстотин таланта и някакви си перли?

— Това е всичко.

— Не мога да те разбера и това е!

— Не се тревожи, не си единственият — успокой го Цезар и стана да си ходи. — Но бъди добър човек и ми намери купувач. Бих се оправил сам... ако изобщо знаех откъде да започна. Можеш да получиш един бисер вместо комисионна.

— О, задръж си перлите!

Цезар задържа само една перла — най-голямата, с форма и цвят на ягода. Не беше сигурен защо го направи. Навярно само с нея щеше да удвои сумата от петстотин таланта, които получи за останалите. Действаше по инстинкт, дори след като търговецът я видя и настояваше да я вземе.

— Ще изкарам шест-седем милиона за нея — въздишаше човекът.

— Не — отказа Цезар. — Мисля, че ще я задържа, Фортуна така повелява.

Колкото и лесно да харчеше пари, Цезар знаеше да води сметки и когато пресметна всичките си разходи до края на февруари, сърцето му спря. Касата с глобите навярно щеше да му донесе петстотин таланта; Бибул му беше дал да разбере, че ще допринесе със сто таланта при организирането на първите игри, априлските Мегалезии, а за римските игри през септември ще набави още двеста таланта. Цезар разполагаше и с близо хиляда таланта свои пари — всичко, което притежаваше, с

изключение на безценните си поземлени владения. С тях вече не можеше да се раздели, те му гарантираха мястото в сената.

Според собствените му изчисления мегаленските игри щяха да струват седемстотин таланта, а римските — хиляда. Общо хиляда и седемстотин, точно колкото имаше. Работата беше там, че Цезар имаше и други намерения, не само да заплати провеждането на двата празника. Това всеки едил го правеше, разликата беше само във великолепието, което предлагаше един или друг. Той обаче имаше и други цели, като например да организира на Форум траурни игри в памет на баща си. Очакваше се и те да струват около петстотин таланта. Налагаше се да вземе пари на заем, а след това да обиди онези, които са му дали заема, като продължи да им налага глоби. Не беше много разумно! Това, че Марк Крас все още му прощаваше, беше само защото въпреки стиснатостта си и убеждението си, че приятелството винаги стои над държавния интерес, Крас го обичаше.

— Можеш да вземеш с каквото аз разполагам, Паунчето ми — предложи услугите си Луций Декумий, който помагаше на приятеля си със сметките.

Цезар беше доста изморен, а донякъде и отчаян, но все пак намери сили да се усмихне. Старецът — особняк до него беше неразделна част от живота му.

— Давай, татенце! Това, което имаш, няма да стигне да наема и двойка гладиатори.

— Ами аз имам почти двеста таланта.

Цезар чак подсвирна.

— Май съм се захванал с неправилен занаят! И всичко това си го измъкнал от бедните жители на Вия Сакра и Вик Фабриции, за да им гарантираш спокойствието?

— Капка по капка... — скромно изрече Луций Декумий.

— Пази парите за себе си, татенце. Не си ги давай.

— Тогава как ще се сдобиеш с останалите?

— Ще взема заем. Ще заложа приходите си от бъдещия си пропреторски мандат в някоя провинция. Вече съм писал на Балб в Гадес, той се съгласи да ми даде препоръчителни писма.

— Не можеш ли да вземеш от него.

— Не, той е приятел. Не мога да вземам пари от приятели, татенце.

— Странен човек! — поклати глава Декумий. — Че нали точно за това са приятелите!

— Не и според мене, татенце. Ако нещо се случи и не мога да върна парите, по-добре да ги дължа на непознат. Няма да понеса мисълта, че моят провал е донесъл загуби на приятелите ми.

— Ако наистина не можеш да изплатиш дълговете си, Паво, значи свършено е с Рим.

Цезар въздъхна.

— Така е, татенце. Ще си върна всички дългове, не се тревожи. Така че защо да се тревожа? Ще заема толкова, колкото е необходимо да ме запомнят като най-великия римски едил за всички времена.

Оттам нататък Цезар се занимаваше само с това, нищо че в края на годината дълговете му нараснаха на хиляда таланта — двойно повече, отколкото бе очаквал. Крас му помогна, като подшушна на когото трябва колко обещаващ длъжник е Цезар, затова не бивало да го товарят с непосилни лихви; Балб пък го свърза с хора, които не само знаеха да си мълчат, но и не прекаляваха с алчността. Десет процента проста лихва, това беше обичайната цена. Единственият проблем бе, че Цезар трябваше да изплати всичко в рамките на година, иначе лихвата се капитализираше: десетте процента вече щяха да са върху олихвената сума.

Така наречените Мегалезии бяха първите игри през годината и от религиозна гледна точка бяха най-внушителни. Може би защото с тях се ознаменувахе идването на пролетта (когато календарът отговаряше на годишните времена), но по-вероятно, защото празникът се беше появил в края на унищожителната Втора пуническа война с Картаген, когато Ханибал се беше разхождал из целия ботуш. Тогава именно в Рим беше въведен култът към Кибела, Великата богиня, азиатската богиня на земята, и беше построен храмът ѝ на Палатинския хълм, обърнат към Мурциевия дол с Големия цирк. В много отношения култът към богинята беше крайно неподходящ за консервативните римски нрави: римляните изпитваха погнуса от евнуси, самобичуване и всички останали ритуали, които издаваха варварщината на своите създатели. Но делото беше извършено, пък и нямаше как иначе, след като весталката Клавдия с чудотворна сила беше изтласкала лодката с каменния пъп на богинята нагоре по Тибър; оттогава насетне всеки четвърти април римляните трябваше да търпят писъците и крясъците на

кастрираните жреци с кървящи рани от бич по гърбовете си; така се отдаваше почит на статуята на Великата майка и се искаше благоволенieto ѝ за зрителите на игрите в нейна чест.

Колкото до самите игри, те повече отговаряха на римските разбирания и продължаваха шест дни — от четвърти до девети април. На първия ден се провеждаше шествие, след това церемония в храма на Великата майка и най-накрая няколко зрелища на Големия цирк. Следващите четири дни се посвещаваха на театрални представления, играни на специално сглобени дървени конструкции, докато на последния ден се провеждаше шествието на боговете от Капитолия до Цирка, следвани от надбягвания с колесници.

В качеството си на пръв куриатен едил Цезар стоеше начело на събитията от първия ден и лично предаде на великата богиня неочаквано безкръвна жертва, като се има предвид що за кръвопийца беше Кибела: тава с билки.

Някои наричаха априлските игри патрициански, защото на първата вечер от празненствата патрицианските семейства се канеха едни други и се черпеха. В списъците с гостите не можеше да се вмъкне плебей; затова патрицианското съсловие гледаше като на добро знамение, ако жертвоприношението се извърши от патриций, какъвто беше Цезар. Бибул, който естествено беше плебей, се чувстваше забравен в този ден на откриване. Цезар беше поканил на широките стъпала пред храма на Кибела все патриции. Като особена чест се полагаше на Клавдии Пулхерите, лично обвързани с поканването на Великата майка в града.

На първия ден от игрите едилите и техните официални гости не слизаха лично в Големия цирк, ами наблюдаваха събитията на арената от местата си пред храма на Великата майка. Цезар беше решил този път, вместо да забавлява публиката с боксови срещи или надбягвания, да им покаже нещо необичайно. Времето беше малко и не позволяваше провеждането на надбягвания с колесници, затова беше измислил друго: беше построил канал до Тибъра и беше наводнил цялата арена на Големия цирк. Преградата в средата на полето, така наречената „спина“ се издигаше над повърхността и изобразяваше остров Тибър, заобиколен от буйни води. Цезар организира представление, пресъздаващо подвизите на весталката Клавдия. Тя здраво натискаше веслото на голямата баржа и се зададе от страната на Форум Боариум

— там, където щяха да се наредят колесниците в последния ден от празненствата. С мъжки усилия весталката преплава цялото разстояние, подмина спината и спря да си почине в другия край на цирка — при Капенската порта. Плоскодънната лодка блестеше със златните си обкови и бродираните пурпурни платна; на палубата се бяха струпали всички евнуси — жреци, а между тях се виждаше голяма каменна топка, изобразяваща каменния пъп на богинята. Статуята на Великата майка стърчеше на кърмата, качена на колесница, теглена от лъвове — имитацията беше доста добра. Цезар до такава степен се придържаше към истината, че дори не беше преоблякъл в дрехите на Клавдия някой мускулест роб; беше подбрал стройна и слаба римска красавица, която да отговаря горе-долу на физическия тип на Клавдиите, а кухнят, обилно позлатен корпус на лодката криеше нагазилите до кръста хамали, които бутаха отдолу.

След тричасовото представление хората се разотидоха доволни по домовете си, а Цезар остана в компанията на очарованите патриции и приемаше поздравленията им. Бибул разбра намека и след като никой не му обърна внимание, се прибра у дома.

От Марсово поле до Капенската порта бяха издигнати най-малко десет отделни дървени амфитеатъра. Най-големият побираше десет хиляди зрители, най-малкият — петстотин. Цезар дори не искаше да си личи, че конструкциите са временни, ами настояваше да бъдат боядисани, украсени и позлатени. По-големите театри приютиха мимове и изпълнения на фарсове; по-малките представяха римските драматурзи Теренций, Плавт и Ений, докато на най-малките, построени по гръцки образец сцени се играеха Софокъл и Есхил. По този начин имаше по нещо за всеки почитател на театъра. В продължение на четири дни от рано сутринта почти до здрач в десетте театъра се даваха без почивка представления. Пиршество за духа, но и за тялото, защото Цезар беше осигурил закуски за зрителите по време на почивките между актовете.

В последния ден тържественото шествие се събра на Капитолия, откъдето пое по традиционния път през Римския Форум и Триумфалния път към Големия цирк. На различни платформи стояха позлатените статуи на божества като Марс и Аполон... Или Кастор и Полукс. След като Цезар беше платил за статуите, нищо чудно, че Полукс беше доста по-малък на ръст от близнака си Кастор. Забавно!

На теория се очакваше игрите да бъдат финансирани от хазната, особено надбягванията с колесници, които бяха любимо зрелище за гражданите, но в действителност никога не се намираха държавни средства за забавленията. Това не беше възпряло Цезар, който беше заплатил за повече надбягвания, отколкото някога са се провеждали по време на Мегалезиите. Беше негово задължение в качеството му на първи куриатен едил лично да даде старт на надбягването, в което участваха по четири колесници: червена, синя, зелена и бяла. Най-напред се надбягваха колесници, теглени от четири коня, вързани на една дължина. Нататък следваха или колесници с два коня, или с три, или с четири, но строени в две редици. Цезар дори се бе погрижил за надбягвания без колесници: само с ездачи без седла.

При всяка гонка общата дистанция беше от пет римски мили, или около шест километра и половина. За целта се осъществяваха седем обиколки на спината — тясна и висока преграда от пръст, окичена с различни статуи. На една от тях се виждаха седем златни делфина, на друга — седем златни яйца, пъхнати в големи чаши, и т.н. При всяка обиколка единият делфин размахваше опашката си нависоко, както и едно яйце падаше от чашата. В деня на равноденствието, когато денонощието се разделяше на двайсет и четири еднакво дълги часове, едно надбягване би отнело около четвърт час, което означаваше, че конете бягат в галоп. Понякога при острите завой колесниците се засичаха, като целта беше всеки от водачите, омотан няколко пъти около кръста с юздите, за да не му избяга, и въоръжен с остър нож, за да среже каишите, ако се изхлузи от колесницата, да изпревари съперника и да се вмъкне от вътрешната страна на дъгата.

Публиката щеше да запомни този ден, защото между различните надбягвания почти нямаше почивки. Хората, събиращи залози, едва насмогваха да обиколят тичешком трибуните, за да съберат парите на въодушевените зрители. Нямаше нито едно празно място, за да се съберат всички. Много жени седяха в скутовете на съпрузите си. На подобни зрелища не се допускаха деца, роби и дори освободени роби, но жените седяха редом с мъжете. По време на Цезаровите надбягвания на трибуните се смениха поне двеста хиляди римски граждани, докато десетки хиляди други се бяха скупчили на Палатинския или Авентинския хълм, за да гледат отдалеч.

— Това са най-забележителните игри, които Рим някога е виждал — похвали Крас Цезар в края на шестия ден. — Що за техника си приложил да наводниш целия цирк с водите на Тибър, а след това да го подсушиш и приготвиш за надбягванията?

— О, тези игри са нищо — усмихна му се Цезар. — Пък и не беше чак толкова трудно да се използва Тибър: тъкмо беше придошъл от дъждовете. Почакай да видиш римските игри през септември. Лукул ще получи удар, ако направи грешката да прекоси Померия.

Но през месеците между Мегалезиите и римските игри Цезар извърши нещо толкова знаменателно, че в Рим щеше да се говори в продължение на години. Към края на лятото, когато в напечения от слънцето град имаше много гости от провинцията, подранили за септемврийските зрелища, Цезар организира траурни игри в памет на баща си и за целта зае целия Форум. Разбира се, денят беше горещ и слънчев, затова над площада беше опънато огромно пурпурно платнище. За опора беше използвал високите сгради, а ако нямаше сгради — беше издигнал величествени стълбове. Цялата тази конструкция беше проектирана лично от Цезар и издигната под неговия поглед.

Но още докато опъваха платнището, из града плъзна слух, че той има намерение да покаже хиляда гладиаторски схватки. Катул дори свика сената на извънредно заседание.

— Какви са истинските ти намерения, Цезаре? — питаше Катул пред препълнената зала. — Винаги съм знаел, че искаш да подкопаеш основите на републиката, но чак пък да поканиш две хиляди гладиатори при условие, че край града няма никаква войска! Това дори не е подкопаване, ами нападение с боен таран!

— Ами-и — изправи се бавно Цезар, — вярно е, че притежавам доста мощен таран, вярно е и че тайно съм подкопал не един и два тунела... Но винаги там, където е бил тунелът, е отивал и таранът. — Цезар демонстративно дръпна горния ръб на туниката си. Наведе глава и извика: — Истина ли казвам, таране? — Пусна плата, намести си дрехите и отправи най-чаровната си усмивка. — И според него казвам истината.

Крас му отговори с някакъв необичаен звук, наподобяващ едновременно кучешки лай и котешко мяукане, но преди да се е отпуснал съвсем, Цицерон огласи залата с игривия си смях. Сенаторите се разпръснаха да не се види, че всички се смеят, и Катул остана сам, моравочервен като въпросния таран.

В крайна сметка Цезар извади на Форумта триста и двайсет двойки гладиатори.

Но преди да започнат самите игри, Катул и събратята му бяха стреснати от нова, още по-сензационна новина. Когато се зазори и вместо обичайния пуст площад слънчевите лъчи огряха едно малко пурпурно море, най-ранобудните зяпачи, дошли да заемат навреме хубавите места, установиха, че платницето далеч не е единственото нововъведение. През нощта по нареждане на Цезар из града бяха върнати по местата им всички статуи и портрети на Гай Марий, свалени навремето от Сула. Също и бойните трофеи на армията на Марий бяха прибрани на мястото си в храма на Честта и Добродетелта, който лично Марий беше издигнал на Капитолия. Какво можеха да сторят ултраконсервативните сенатори? Нищо. Рим не само че не беше забравил, но и не бе престанал да обича великия Гай Марий. От всичко, което Цезар стори през легендарния си мандат на римски едил, възвръщането на култа към Марий беше най-знаменателното му дело.

Естествено Цезар не пропусна възможността да напомни на гласоподавателите що за човек е той самият; на всяка от малките арени, на които се сражаваше някоя от триста и двестата двойки гладиатори — в дъното на Кладенеца на комициите, в свободното пространство между дървените трибунали, в съседство с храма на Веста, пред Портик Маргаритария, на Велия, навсякъде публично се изброяваха славните предци на покойния му баща, като се стигне чак до Ромул и Венера.

Два дни по-късно Цезар (заедно с Бибул) даде начало на римските игри, които по негово време продължаваха вече дванайсет дни. Парадът от Капитолия през Римския Форум до Големия цирк отне три часа. Водеха го висшите римски магистрати и останалите сенатори, а след тях язدهа на коне множество красиви младежи. Нататък се изреждаха колесниците, които щяха да се надбягват в цирка, както и различните атлети, които щяха да се съревновават в различните спортове. В шествието участваха стотици танцьори, мимове и музиканти, джуджета, предрешени като сатири или фавни, проститутки, облечени в

оранжево-червени тоги, роби, нарамили стотици златни и сребърни урни и вази, псевдодвойници, облечени в червени туники с бронзови колани, нахлупили изваяни шлемове с гиздави и пъстри пера и размахали фалшиви копия и мечове. Към края на шествието се движеха жертвените животни, а зад тях — на последно и най-почетно място — дванайсетте велики римски богове, както и по-незначителните божества и митичните герои, разположили се царски на носилки от злато и пурпур, гримирани така, както ги знаеше народът от статуите им, и облечени в красиви одежди.

Цезар беше декорирал целия цирк и беше надминал всички свои предшественици, като за целта бе наредил поставянето по трибуните на свежи цветя. Римляните обожаваха цветята, затова публиката беше трогната и мнозина като че ли се омаяха от тежкия аромат на рози и теменужки. Цезар предлагаше на всички безплатни закуски, дори беше измислил нови атракции, като въжеиграчи, огнегълтачи и полуголи танцьорки.

Всеки ден игрите предлагаха нещо ново и непознато, а надбягванията с колесници бяха на високо ниво.

Най-накрая Бибул рече на всички, които имаха желание да го чуят:

— Каза ми, че аз ще бъда неговият Полукс. Колко прав се оказа! Можех да си спестя скъпоценните триста таланта, те само послужиха двеста хиляди римски гърла да се нагълтат с повече храна и напитки, а за всичко останало той единствен ще обере лаврите.

Цицерон рече на Цезар:

— Аз ненавиждам игрите, но трябва да призная, че твоите бяха забележителни. Това да покажеш най-голямо прахосничество е само по себе си похвално дело, но това, което на мен най-много ми се понрави, бе, че никъде не забелязах вулгарности.

Конникът плутократ Тит Помпоний Атик рече на сенатора плутократ Марк Лициний Крас:

— Това беше блестящ ход. Успял е да подбутне занаята на всеки. Каква година за градинарите и продавачите на едро! Оттук нататък всички ще гласуват само за него. Да не говорим за хлебарите, пекарите, мелничарите... Много, много умел ход!

А младият Цепион Брут рече на Юлия:

— Вуйчо Катон е направо отвратен. Вярно, че е близък приятел с Бибул, но защо баща ти толкова държи да се показва?

Катон ненавиждаше Цезар.

Когато най-сетне се прибра в Рим, а Цезар вече беше станал едил, той се залови веднага с изпълнение завещанието на брат си Цепион. Това предполагаше поне едно посещение у Сервилия и Брут, който вече приближаваше осемнайсет години и беше започнал кариера на Форум, нищо че не смееше сам да поема дела.

— Аз самият не съм очарован, задето вече си патриций, Квинт Сервий — рече Катон, като съзнателно използва новото име на племенника си, — но след като аз самият отказах да нося друго име, освен родното си, не мога да възразявам. — Катон се наведе към Брут. — Ти защо си губиш времето на Форум? Точно в този момент би трябвало да си на бойното поле, в щаба на някой пълководец. Ето, вземи пример от приятеля си Гай Касий.

— Брут — прекъсна го Сервилия — беше освободен.

— Никой не бива да бъде освобождаван, освен ако не е сакат.

— Гърдите му са болни — обясни майката.

— Гърдите му много бързо ще се оправят, ако напусне дома си и изпълни дълга си пред закона. А дъгът повелява да служи в легионите. Така и кожата му ще се оправи.

— Брут ще отиде войник, когато аз реша, че е достатъчно добре.

— Той да не е онемял? — подхвърли брат й, но не с онази злоба, която му беше присъща преди заминаването на изток. Във всеки случай околните трудно правеха разлика. — Не може ли сам да говори? Ти глезиш това момче, Сервилия, а един римлянин не бива да бъде глезен.

Брут мълчаливо слушаше спора им. Чудеше се на чия страна да застане. От една страна, му се искаше да види как майка му най-сетне отстъпва, но, от друга, се страхуваше от военната служба. Касий се беше записал на драго сърце в легионите, но Брут започна да се мъчи от жестока кашлица. Не му беше никак приятно, че вуйчо му има лошо мнение за него, но пък вуйчо Катон по принцип не приемаше човешките слабости. Освен това той беше спечелил толкова воински отличия, че трудно би разбрал как така един младеж изобщо не иска да се докосва до меч. За да разреши своята дилема, Брут шумно се

закашля. Кашлицата беше много мъчителна и накрая Брут погледна отчаяно майка си и вуйчо си, сякаш недоумяваше какво му се случва, извини им се и се махна от стаята.

— Виждаш ли какво направи? — рече на брат си Сервилия.

— Нужни са му повече физически упражнения и живот на открито. Освен това смятам, че си го водила на знахар. Кожата му изглежда още по-зле отпреди. Направо ме плаши.

— Брут не е твоя грижа.

— Според клаузите в завещанието на Цепион със сигурност е моя грижа.

— Вуйчо Мамерк вече изпълни всичко, както си му е редът. Ти не ни трябваш. В интерес на истината, Катоне, никой няма нужда от теб. Защо просто не отидеш да се удавиш в Тибър?

— Всички имат нужда от мен, това не подлежи на спор. Когато тръгнах на изток, момчето ти тъкмо започваше да посещава Марсово поле, вече си казвах, че все пак ще успее да израсне като истински мъж. Но сега го заварвам седнал като кученце в скута на майка си! И което е още по-лошо, позволила си му да се сгоди за момиче без никаква зестра, при това проклета патрицианка! Представи си що за болнави деца ще им се народят!

— Аз пък се надявам — отвърна с леден глас Сервилия — да имат синове като бащата на Юлия и дъщери като мен. Каквото ще да разправяш за патрициите и старата аристокрация, Катоне, у бащата на Юлия аз виждам всичко, което един римлянин трябва да притежава: великолепен войник, оратор и политик. Брут пожела годеща, идеята наистина не беше моя, но ми се ще аз да се бях сетила първа. Потекло като неговото струва много повече от всякаква зестра! И все пак за твое сведение бащата е гарантирал зестра от сто таланта. Пък и на Брут не му трябва младоженка с пари, нали е наследник на Цепион?

— Ако е готов да чака с години годеницата му да порасне, можеше да почака още малко и да вземе моята Порция — каза Катон. — Виж, това ще бъде една връзка, която бих подкрепил! Парите на моя скъп брат щяха да се разпределят между всички роднини.

— Аха, разбирам! — присмя му се Сервилия. — Истината ще бъде разбрана от всички, а, Катоне? Не искаше да си промениш името, но вече си измислил как най-добре да сложиш ръка на наследството!

Моят син обаче няма да се ожени за правнучката на някаква си робиня! Само през трупа ми!

— Още не се знае — отвърна ѝ той.

— Ако някой ден се случи, ще храня дъщеря ти с живи въглени! — закани се Сервилия. Даваше си сметка, че напоследък по-трудно се справя с брат си: Катон беше станал някак по-спокоен и по-неуязвим. Затова беше ред да извади най-страховитото си оръжие. — Като оставим настрана фактът, че ти, наследникът на една робиня, си баща на Порция, нека не забравяме и майката. Мога да те уверя, че няма да допусна синът ми да стане зет на една женичка, която не намира търпение да изчака мъжа си да се върне у дома!

Навремето Катон щеше да проглуши ушите ѝ с крясъци и обиди, но днес той просто застина неподвижен и дълго време нищо не отвърна.

— Мисля, че подобно твърдение трябва да се докаже — рече той най-накрая.

— С радост ще го сторя заради теб. Атилия беше доста непослушна, докато теб те нямаше.

— Ох, Сервилия, ти си най-сериозното основание защо в Рим трябва да се приемат закони как да се държи езикът зад зъбите!

Тя лукаво му се усмихна.

— Ако не ми вярваш, попитай приятелите си. Попитай, Бибул, попитай Фавоний или Ахенобарб. Те бяха тук и са станали свидетели на това-онова. За никого не е тайна.

Катон прехапа устни.

— Кой е той?

— Ами кой друг, ако не най-големият римлянин от всички римляни... Разбира се, че Цезар. И не питай кой Цезар, от всичките Цезари само един има репутация в това отношение. Бъдещият тъст на моя любим Брут.

Катон се изправи, без да продума.

Веднага се прибра в скромния си дом на една скромна уличка в затворения от всички страни център на Палатина. Там беше настанил и приятеля си Атенодор Кордилион, почетния гост, по-важен дори от семейството му.

Като се замислеше, излизаше, че Сервилия има право. Атилия се беше променила. Най-малкото, защото си позволяваше от време на

време да се усмихва и дори да взема думата, без той да я е попитал каквото и да е; нещо повече, гърдите ѝ се бяха налели, а това по неизвестни причини го отблъскваше. Бяха минали три дни от завръщането му в Рим, но така и не я беше посетил в леглото (Катон по принцип предпочиташе да спи сам в най-голямата спалня в къщата), за да удовлетвори онези чувства, които дори достопочтеният му працядо Катон Цензор беше смятал за естествена физическа склонност. Цензорът не само разрешаваше подобни отношения между мъж и жена (господар и робиня), но дори ги насърчаваше като достойни за възхищение.

Кое ли добронамерено божество го беше предпазило от погрешната стъпка? Да се вмъкне в своята законна собственост, без да знае, че тя е вече нечия друга. Катон потръпна от погнуса и с мъка преглътна. Цезар. Гай Юлий Цезар, най-отвратителният представител на едно пропаднало племе. Какво толкова беше харесал у Атилия, която самият Катон беше избрал именно защото бе пълната противоположност на закръглената, мургава и възхитителна Емилия Лепида? Не му беше трудно да отгатне мотивите на Цезар. Макар да се беше родил патриций, този човек си беше наумил да се превърне в новия демагог, още един Гай Марий. Колко ли бяха съпругите на закоравелите традиционалисти, които вече беше прелъстил? Ето, че сред рогоносците се нареждаше и той, Марк Порций Катон, все още твърде млад, за да влезе в сената, но очевидно един сериозен бъдещ противник. Това все пак беше добре! Излизаше, че Марк Порций Катон притежава силата и волята да се превърне във фигура на Форума и в сената. Цезар беше стигнал дотам да сложи рога и на него. Нито за миг не му мина през ума, че причина за позора му е Сервилия, защото нито за миг не би предположил, че между нея и Цезар могат да съществуват интимни връзки.

Е, Атилия може и да е допуснала Цезар до леглото си, но откакто го е сторила, Катон така и не беше лягал на заетото място. Това, което смъртта на Цепион само започваше, измяната на Атилия завършваше. Катон вече нямаше да се тревожи за нищо и за никого. Да се грижиш за другите, само причинява страдания.

Така и не разпита Атилия. Извика иконома си и му нареди да събере нещата ѝ и да я изхвърли от дома. Нека я върне обратно при брат ѝ. Няколко думи, надраскани на лист хартия, и всичко беше готово.

Катон вече се беше развел с Атилия и нямаше да върне нито сестерция от зестрата на прегрешилата съпруга. Оставаше му само да стои в кабинета си и да слуша гласа ѝ в далечината: как плаче, как пищи, как вика децата си, но как всеки път икономът я надвиква, а робите неумолимо бързат да изпълнят заповедите на господаря си. Най-накрая входната врата се отвори и затвори, а икономът почука на вратата на кабинета.

— Господарката Атилия си замина, господарю.

— Прати децата при мен.

Те дойдоха почти веднага. Бяха дочули суматохата, но нямаха представа какво се е случило. Че и двете бяха от него, Катон не можеше да отрече, нищо че вече имаше съмнения. Порция беше шестгодишна, висока, слаба и кокалеста, с гъсти, къдрави кестеняви коси, но беше наследила от баща си сивите, леко раздалечени очи, дългия врат и големия нос. Катон Младши беше две години по-малък от сестра си. Беше мършаво момченце, което неизменно напомняше на баща си за собственото му детство, когато онова парвеню, марсът Квинт Попедий Силон, го беше провесил през прозореца и заплашваше да го хвърли на скалите. С тази разлика, че Катон Младши беше по-скоро срамежлив и много лесно се разплакваше. Уви, отсега се виждаше, че Порция е умницата, че тя е наследила дарбата да философства и да държи речи. Излишни способности за едно момиче.

— Деца, току-що се разведох с майка ви заради изневяра — обясни им накратко Катон с възможно най-непринуден глас. — Те не е опазила семейната чест и с това е доказала, че е недостойна да бъде съпруга и майка. Забранил съм ѝ да стъпва в тази къща и ви забранявам да я виждате.

Момчето едва ли разбираше и част от това, което баща му говореше, знаеше само, че нещо ужасно се е случило и че мама стои в основата му. Големите сиви очи се изпълниха със сълзи, устните му потрепераха. Не заплака само защото сестра му го сграбчи за ръката — знак, че трябва да се сдържа. А Порция, малката стоичка, която по-скоро би умряла, отколкото да разочарова баща си, стоеше неподвижна като статуя, без сълза да пророни.

— Мама е осъдена на изгнание — заключи дъщерята.

— Може и така да се каже.

— Още ли е римска гражданка? — интересува се Порция. И тя като баща си беше надарена с гръмовен и неприятен за ухото глас.

— Не мога да я лиша от него, Порция, а и нямам желание. Това, от което я лиших, беше участие в нашия живот, не за друго, а защото не заслужава. Майка ти е лоша жена. Лека жена, курва, пачавра. Забавлявала се е с един мъж на име Гай Юлий Цезар, типичен представител на патрицианското съсловие: подъл, развратен и старомоден.

— Наистина ли никога повече не ще видим мама?

— Не и докато живеете под моя покрив.

Тонът, с който бяха изговорени тези сложни думи на възрастен човек, беше достатъчно красноречив. Четиригодишният Катон Младши не издържа повече и избухна в ридания.

— Искам мама! Искам мама! Искам мама!

— Сълзите не са правилният начин на поведение — смърри го баща му, — особено когато нищо не си заслужава. Ще се държиш като истински стоик и веднага ще престанеш с това циврене. Не подхожда на един мъж. Няма да видиш майка си и толкова. Порция, отведи го в стаята му. Следващия път, когато се яви пред мен, искам да видя мъж, а не бебе.

— Ще му обясня — обеща дъщеря му. В погледа ѝ се четеше истинска възхита. — Докато сме с теб, татко, всичко е наред. Ние обичаме най-много теб, не мама.

Катон се вцепени.

— Не използвай думата „обичам“! — извика той. — Никога, никога не обичайте! Един стоик не обича! Един стоик не иска да бъде обичан!

— Не знаех, че Зенон забранява да обичаме. Чувала съм, че забранява грешните дела — възрази момичето. — Но нима е грешно да обичаме всичко, което е добро? Ти си добър, татко. Аз трябва да те обичам. Зенон казва, че това е добро дело.

Какво да отговори на това?

— Тогава не позволявай да те ръководи любовта. Нищо не бива да принизява нашия разум.

Децата си отидоха и Катон също не се задържа в кабинета си. В перистила, под колоните го чакаха Атенодор Кордилион, делва с вино,

няколко хубави книги и сладки приказки. Отсега нататък виното, книгите и сладките приказки щяха да запълнят живота му.

И все пак не му беше лесно да гледа преуспяващия куриатен едил, който се справяше толкова добре със задълженията си и показваше такъв политически нюх!

— Държи се, сякаш е римски цар — казваше Катон пред Бибул.

— Мисля, че се смята за римски цар. Нали е постигнал най-важното: раздава хляб и зрелища. Всичко у него напомня за царско величие: от непринуденото му държание пред простолюдието до арогантното му поведение в сената.

— Той е мой отявлен враг.

— Той е враг на всеки, който иска да защити римските традиции и не държи да се издига над събратята си — отсъди Бибул. — Ще се боря с него, докато умра!

— Все едно Гай Марий се е върнал отново — отбеляза Катон.

Но приятелят му го изгледа с лека насмешка.

— Гай Марий? Не, Катоне! Гай Марий си знаеше мястото, помнеше, че е обикновен селяк от Арпин и че никога не би могъл да стане цар. Също като братовчед му Цицерон. Цезар не е никакъв Марий, слушай ме какво ти казвам. Цезар е един нов Сула, а това е много, много по-лошо.

През юли същата година Марк Порций Катон беше избран за квестор и жребият го посочи за най-старши сред тримата градски квестори; колеги му бяха големият аристократ Марк Клавдий Марцел и Лолий, представител на същата онази пиценска фамилия, която Помпей Велики подтикваше да заеме място сред римляните в сената и на Форума.

Тъй като му оставаха няколко месеца, преди да започне да изпълнява задълженията си, а и след като още не можеше да заседава в сената, Катон използваше времето, за да се учи на търговия и да запаметява търговския закон. За целта си нае услугите на един бивш служител в хазната, който му обясняваше как така наречените трибуни ерарии, управляващи въпросната институция, водят сметките си. С цената на големи усилия Катон стана не по-лош познавач на

държавните финанси от Цезар. Само дето нямаше как да знае, че това, което е отнело на него месеци, Цезар е постигнал за броени часове.

Квесторите по традиция се отнасяха с пренебрежение към задачите си и никога не правеха усилия да наглеждат какво всъщност влиза и излиза от хазната. За всеки градски претор изборът за квесторска длъжност имаше само един смисъл: свързваше го със сената, където се решаваше къде и какви държавни пари да бъдат похарчени. Беше прието квесторите да хвърлят по едно око на счетоводните книги, които служителите на хазната им предложеха, както и да се съгласяват с всички изчисления на хазната, щом от сената се заинтересуваха за финансовото положение на страната. Квесторите също така услужваха на свои роднини и приятели, ако те дължаха пари на държавата, а квесторите се правеха, че не забелязват, докато подкупените чиновници изтриват имената им от списъците. Накратко, квесторите в града оставяха на постоянните служители на хазната да си вършат работата и не им се месеха. Със сигурност никой от постоянните служители, още по-малко градските квестори Марцел и Лолий не очакваше, че нещата коренно ще се променят.

Катон възнамеряваше да се справи с хазната така, както и Помпей не е успял да се справи с пиратите в морето. Още призори на петия ден от декември, когато започваше мандатът му, той вече тропаше на вратата встрани от входа на Сатурновия храм и с огромно неудоволствие установяваше, че в хазната нямат навика да стават преди изгрев-слънце.

— Работното време започва призори — заяви Катон на началника на хазната Марк Вибий, когато служителят дотича запъхтян от дома си.

— Няма установен правилник по въпроса — измъкна се Вибий. — Работим по график, който сами определяме според нуждите.

— Глупости! — ядоса се Катон. — Аз съм избран за пазител на тази институция и искам да се уверя, че нито една сестерция, платена данък от римския сенат и народ не е похарчена напразно. И ти, и всички, работещи тук, живеете от данъците, не го забравяй!

Това не беше добро начало. Оттам нататък над главата на Марк Вибий се струпаха какви ли не облаци. Беше попаднал в ръцете на маниак. Дори в миналото да се е случвало да отнася ругатните на някой по-стриктен квестор, Вибий го поставяше на мястото му, като го смайваше с професионалните си познания и му доказваше, че е пълен

профан; понеже квесторите изобщо нямаха понятие какво ги чака в хазната, оставяха го да се разпорежда както намери за добре. За щастие подобна тактика не можеше да спре Катон, който се оказа, че познава дейността на хазната не по-зле от самия Марк Вибий. А може би дори по-добре.

Катон беше довел със себе си неколцина роби, за които се беше погрижил да научат някоя и друга хитринка от занаята на счетоводителя. Оттам нататък всяка сутрин, рано по изгрев на слънце, Катон и малката му свита се явяваха в хазната, за да побъркат Вибий и подопечните му чиновници. Какво е това? Какво е онова? Къде е това-онова? Кога се е случило това-онова? Как изобщо се е случило? И така нататък, и така нататък. Катон беше обидно настоятелен е въпросите си и не позволяваше да му се отговаря вяло и недостатъчно подробно. Освен това не обръщаше внимание на прикритата ирония, саркастичните забележки, откровените обиди, ласкателствата, извиненията и престорените припадъци.

— Имам усещането — казваше Марк Вибий два месеца по-късно, когато най-сетне се осмели да потърси утеха и подкрепа у патрона си Катул, — че всички фурии са ме подгонили, както навремето са гонили Орест! Не ме интересува какво трябва да сториш, за да затвориш устата на Катон! Просто искам да ми се махне от главата! Бил съм твой лоялен клиент в продължение на повече от дваисет години, освен това съм човек с положение — трибун ерарий от първата класа. Никой няма право да заплашва общественото ми положение, още по-малко разсъдъка ми. Спаси ме от този Катон!

Първият опит в тази насока завърши с жалък провал. Катул предложи на сенаторите да връчат някаква специална задача на Катон, да речем да проверява финансите в армията; личало си, че го бива в тази дейност. Но Катон лесно се измъкна, като предложи имената на четирима души, които биха могли да бъдат назначени на длъжност, която изборът на квестор по принцип не предвижда. Много благодаря за доверието, но смятам да си остана в хазната.

Катул се сети за други, по-изтънчени ходове, но никой не проработи. А в това време метлата на Катон бясно шеташе из всички кътчета на хазната и не оставяше скрито-покрито. През март захвърчаха първите глави. Един, двама, после трима, четирима, дори петима служители в хазната установиха, че Катон е прекратил дейността им и е

опразнил писалищата им в храма на Сатурн. През април секирата се стовари върху главата на самия Марк Вибий: Катон не само че го уволняваше, ами го унижаваше със съдебен процес по обвинения в злоупотреби.

Катул беше патрон на обвиняемия и се налагаше лично да защитава Вибий в съда. Само на първия ден обвинението извади такива смразяващи доказателства, че той се оказа с вързани ръце. Време беше да се настоява пред Катон, да му се напомни каква голяма стойност имат отношенията между патрона и клиента.

— Скъпи Катоне — увещаваше го Катул след края на съдебното заседание, — трябва да спреш. Разбирам, че бедният Вибий не е бил стриктен, колкото навярно се е изисквало от него, но той е един от нас. Можеш да уволниш всички счетоводители и архивари, но, моля те, остави бедния Вибий! Давам ти тържествено думата си на бивш консул и бивш цензор, че отсега нататък Вибий няма да направи и най-малката грешка. Просто оттегли този ужасен иск! Дай му шанс на човека!

Катул говореше тихо, за да не чуят другите, но Катон така се разкрещя, че всички на площада се заковаха на място и наостриха уши.

— Квинт Лутаций, трябва да се срамуваш от себе си! — викаше той. — Как можеш да бъдеш толкова сляп за собственото си положение, как можеш да имаш наглостта да ми напомняш, че си бил консул и цензор, когато се опитваш да ме отклониш от законния ми дълг? Е, нека аз ти кажа, че аз няма да се срамувам, ако се наложи да накарам приставите да те изхвърлят от съда. А те ще трябва да те изхвърлят, защото ти се опитваш да попречиш на римското правораздаване!

С тези думи му обърна гръб и си тръгна с гордо вдигната глава, докато смаяният Катул не смееше дума да продума. От срам дори не се появи на заседанието на следващия ден. Но все пак реши да изпълни задълженията си на патрон, като убеди самите заседатели да оправдаят обвиняемия. Ако ще Катон да извади повече доказателства, отколкото навремето Цицерон срещу Верес, Вибий трябваше да бъде оправдан. Катул нямаше намерение да раздава подкупи; устните увещания излизаха безплатни, а и изглеждаха по-етични. Един от заседателите беше Марк Лолий, квесторът — колега на Катон. Той се съгласи да гласува в полза на оправдателна присъда. Обаче беше тежко болен и се наложи Катул да му осигури носилка. Когато съдът се произнесе, решението беше „АБСОЛВО“, оправдан. Благодарение на Лолий

гласовете се изравниха, което автоматически освобождаваше обвиняемия.

Но дали това беше достатъчно Катон да се признае за победен? Не, ни най-малко. Когато Вибий се яви на работното си място, той просто му прегради пътя. Вибий беше уволнен, а Катон нямаше намерение да го назначава повторно. В крайна сметка дори Катул, който се наложи да присъства на грозната сцена край храма на Сатурн, трябваше да отстъпи. Клиентът му беше изгубил мястото си. Катон дори отказа да му се изплати дължимата заплата.

— Длъжен си! — крещеше Катул.

— Не съм длъжен! Той е излъгал държавата и дължи на хазната много повече пари, отколкото му е заплатата. Така поне ще компенсираме загубите.

— Ама защо? — питаше Катул. — Съдът призна Вибий за невинен!

— Да, ама аз не съм го признал! — отвърна му Катон. — Няма да взема под внимание гласа на един болен човек! Той имаше висока температура и изобщо не е знаел какво гласува.

Наложи се нещата да останат както си бяха. Убедени, че Катон ще изгуби словесния двубой, малцината оцелели чиновници в хазната бяха готови да празнуват. Но след като Катул отведе плачещия Вибий, като по чудо всички сметки и дела се изгладиха; длъжниците трябваше да пренасрочват падежите, кредиторите си получиха обратно пари, за които вече не смееха да се надяват. Марцел, Лолий, Катул и изобщо целият сенат също разбра намека. Голямата война за хазната беше свършила и само един от участниците в нея стоеше още на краката си: Марк Порции Катон. Рим сипеше хвалебствия по негов адрес, удивен от самия факт, че в римската управляваща класа има неподкупен човек. Катон стана известен.

— Това, което не мога да разбера — споделяше съсипаният Катул пред Хортензий, — е какво смята да прави Катон със себе си! Той наистина ли разчита, че като е неподкупен, ще събере много гласове на изборите? Номерът може и да мине в трибутните комиции, но ако продължава в този дух, никога няма да спечели сърцата на центуриатните комиции. В цялата първа класа няма да се намери човек, който да го подкрепи.

Хортензий имаше други виждания по въпроса.

— Разбирам, че Катон те постави в доста неловко положение, Квинт, но все пак трябва да кажа, че му се възхищавам. Защото си прав. Той никога няма да бъде избран за консул от центуриатните комиции. Представи си що за страст бушува в гърдите му, за да може да си позволи подобна честност!

— А ти — ядоса се Катул — си просто един дилетант с много пари и желание да бъде оригинален!

След като спечели голямата война за хазната, Марк Порций Катон се зае да си търси нови полета за подвизи. Откри ги, докато разлистваше финансовите отчети от времето на Сула, съхранявани в специално построения от диктатора Табуларий. Отчетите бяха доста стари, но пък един от най-изрядните му подсказа следващата война, която трябва да поведе. Ставаше дума за списъка на всички хора, които са получили по време на суланската диктатура сумата от два таланта, изплащана при залавянето на всеки обвинен в държавна измяна и проскрибиран римски гражданин. Катон се захвана да разследва всяко име в списъка с изплатените суми (срещу много имена бяха отбелязани няколко пъти по два таланта) със скритата мисъл да даде на съд всички онези, които лично са извършили насилие, за да се сдобият с парите. По онова време беше напълно законно да се убиват хората от списъка с проскрибциите, но Сула отдавна беше мъртъв, а Катон не очакваше, че закоравели убийци и гнусни предатели ще спечелят симпатиите на съда дори ако действащите съдилища бяха създадени от Сула.

За голямо съжаление сред благородните съображения на Катон имаше и едно не чак толкова възвишено — в своето начинание той виждаше случай да създаде неприятности на Гай Юлий Цезар. Цезар вече беше приключил мандата си на едил и му беше връчена нова служба: назначиха го за съдия в съда за убийствата.

На Катон дори не му хрумваше, че Цезар сам би пожелал да сътрудничи на човек от средата на добрите люде. Очакваше, че и той както всички председатели на съдилища ще използва тактиката на създаване постоянни пречки, само и само да спаси от съд хора, за които смята, че не бива да бъдат съдени. Но за огромно свое неудовлетворение Катон установи, че Цезар не само желае да му помогне, но дори сам се е подготвил за целта.

— Ти само ми ги прати, пък аз ще ги осъдя — увери го той.

Макар че цял Рим шумеше около развода на Катон с Атилия и нейното позорно връщане у дома заради евентуална любовна връзка с Цезар, самият Цезар не се чувстваше неловко в присъствието на Катон. Пък и не беше той човекът, който ще започне да съжاليا Атилия; да му е мислила, винаги е могла да му откаже. Затова и председателят на съда по убийствата се сработи доста добре с неподкупния квестор.

С времето Катон се насити на дребната риба: все роби, освободенци и центуриони, използвали клеветничество то, за да получат пари. Искаше му се да съди самия Катилина, задето беше убил Марк Марий Гратидиан. Това се беше случило скоро след победата на Сула при Колинската порта, а по онова време Марий Гратидиан беше шурей на Катилина. Впоследствие Катилина наследи цялото му имущество.

— Катилина е зъл човек и аз ще го науча най-сетне — заканваше се Катон пред Цезар. — Ако не успея, догодина ще стане консул.

— И какво толкова те плаши, ако стане консул? Съгласен съм, че е зъл човек, но...

— Ако някой ден стане консул, ще се превърне във втори Сула.

— Ще стане диктатор? Няма как.

Напоследък в очите на Катон се четеше най-вече болка и страдание, но този път той изгледа събеседника си с хладно спокойствие.

— Той е Сергей, наследник на най-старата фамилия и Рим, по-стара дори от твоята, Цезаре. Ако Сула нямаше потекло, нямаше да успее. Тъкмо затова нямам доверие във вас, старите аристократи. Вие сте наследници на царе и искате отново да станете такива.

— Не си прав, Катоне, не и за мен. Колкото до Катилина, е, никой не отрича, че е извършил големи злодеяния при Сула, така че защо да не опитаме? Но просто се съмнявам, че ще успееш.

— О, ще успея и още как! — закани се Катон. — Разполагам с десетки свидетели, които са видели с очите си как отсича главата на Гратидиан.

— Най-добре да отложиш делото за пред самите избори — посъветва го Цезар. — Моят съд взема бързо решения, аз не съм склонен да си губя времето. Ако го обвиниш сега, процесът ще е приключил много преди да изтече срокът за издигане на кандидатури за

изборите. И ако го оправдаят, Катилина ще може пак да се яви за консул. Докато ако оставиш за последния момент, братовчед ми Луций Цезар просто няма да позволи в изборите да участва човек, обвиняван в убийство.

— Това — заинати се Катон — само ще отложи голямото зло. Аз искам Катилина да бъде прогонен от Рим и да изостави всякакви мечти да стане консул.

— Както кажеш, но ти си носиш отговорността! — отвърна Цезар.

Истината бе, че след последните си успехи в обществения живот Катон се бе главозамаял. Хазната си прибираше една по една платените навремето награди от два таланта, защото Катон най-сетне приложи на дело закона на някогашния консул и цензор Лентул Клодиан всички подобни суми да бъдат върнати на държавата, дори техните получатели да не са извършвали убийства. Катон просто не виждаше спънки в осъждането на Луций Сергий Катилина. Тъй като беше само квестор, не можеше лично да обвинява, но беше предал делото на сериозен човек, Луций Лукцей, близък приятел на Помпей и известен оратор. Катон знаеше, че това е ловък ход, защото даваше да се разбере, че процесът срещу Катилина не е просто прищявка на добрите люде, а дело, което засяга всеки римлянин; все пак в процеса вземаха участие близък приятел на Помпей и самият Цезар!

Когато Катилина научи какво му се готви, стисна зъби. Вече две години подред не му се позволяваше да се кандидатира за консул заради различни обвинения; сега пак го викаха на съд. Време беше да се сложи край на тези смешни обвинения, с които разни нещастници е робско потекло като Катон се стремяха да уязвят патрицианското съсловие. В продължение на векове Сергиите стояха далеч от висшите управленски длъжности в Рим поради липса на пари — нещо, което важеше и за Цезарите, преди Гай Марий да ги подпомогне. Е, най-после Сула помогна на Сергиите и Луций Катилина щеше да върне фамилията на консулския стол! Освен това Катилина имаше много красива и амбициозна жена — Аврелия Орестила; беше лудо влюбен в нея и искаше да я зарадва. Това означаваше, че трябва да стане консул.

Едва когато разбра, че делото е насрочено далеч преди изборите, реши как точно да действа: този път щяха да го оправдаят навреме... при условие, че го оправдаят. Затова отиде при Марк Крас и сключи

сделка с влиятелния и богат сенатор. В замяна на подкрепата му по време на процеса Катилина обещавахе, че щом стане консул, ще даде тласък и в сената, и в народното събрание, на двете големи начинания на Крас: даване римско гражданство на жителите на Транспаданска Галия и официално присъединяване на Египет към Римската империя, при това в качеството на лично владение на Крас.

Макар името му да не се споменавахе сред големите римски адвокати и макар да не беше добър оратор или блестящ интелектуалец, Марк Крас си беше създал репутация в съда най-вече заради своята упоритост и заради огромното си желание да защитава самоотвержено и най-скромните си клиенти. Освен това той беше на голяма почит сред конниците, защото личните му капитали подпомагаха не едно и две делови начинания. През последните години съставът на съдебните заседатели се делеше на три части: една трета сенатори, една трета конници от първите осемнайсет центурии и една трета конници от останалите центурии в първата имуществена класа, така наречените трибуни ерарии. Крас се ползваше с огромно влияние сред две трети от съдебните заседатели, а дори и сред онези сенатори, които му дължаха пари. Всичко това означава, че дори не му се налагаше да подкупва заседателите; те сами бяха склонни да повярват, че каквато присъда иска Крас, тя ще е най-справедливата.

Защитата на Катилина беше лесна. Да, той наистина беше отрязал главата на шурей си Марк Марий Гратидиан; не отричаше стореното, защото не би могъл да го отрече. Но по онова време той бил просто легат на Сула и действал по негова заповед. Сула искал главата на Гратидиан да бъде изстреляна с катапулт вътре в пределите на Пренесте, за да се убеди младият Марий, че няма полза от съпротива.

Заради своя председател Цезар съдебният състав внимателно изслуша доводите на обвинителя Луций Лукцей и неговите помощници, но в крайна сметка Цезар се увери, че нищо няма да излезе. Съдът просто нямаше желание да осъжда Катилина. С голямо мнозинство злодеят беше оправдан и дори Катон трудно щеше да намери доказателства, че Крас е раздавал подкупи.

— Казах ти — напомни му Цезар след процеса.

— Още не сме свършили! — закани се Катон и се запъти към дома си.

Когато привърши записването на кандидатите, за консулските постове се бореха общо седем души. След като беше оправдан от съда, Катилина най-после можеше да участва в изборите, освен това се смяташе за почти сигурен победител. Както Катон се беше изразил, Катилина беше човек с потекло, освен това беше чаровен и убедителен. Затова Катилина се радваше на множество последователи. Това, че сред поддръжниците му имаше хора, които бяха разорени, не намаляваше политическата му мощ. А и всички вече знаеха, че Марк Крас стои зад кандидатурата му, което му осигуряваше гласовете от цялата първа класа.

Друг кандидат беше Силан, съпругът на Сервилия. Ако не боледуваше, Силан лесно щеше да събере необходимите гласове, но лошият късмет на Квинт Марций Рекс, който бе принуден да изкара целия си мандат в Рим, защото колегата му беше умрял, навеждаше хората на мрачни размисли. Силан едва ли щеше да доживее края на мандата си, а никой не би желал да види Катилина да държи юздите на римската държава без партньор, който да го контролира. На Крас не можеше да се разчита.

Възможен беше успехът на злодея Гай Антоний Хибрида, когото навремето Цезар напразно се бе опитал да осъди заради изтезанията, осакатяванията и мъчителните убийства, които беше извършил над множество гръцки граждани в провинция Македония. Хибрида се беше спасил от правосъдието, но общественото мнение в Рим го беше принудило доброволно да се оттегли в изгнание. Той се беше установил на остров Кефалония, където беше разровил антични гробници и беше натрупал огромно богатство. Когато се прибра в Рим, Хибрида се оказа изгонен от сената, но много скоро се завърна отново. Най-напред стана народен трибун, а на другата година с подкупи си гарантира и избора за претор. Най-усилено го подпомагаше новият човек Цицерон, който имаше защо да му е благодарен. Горкият Цицерон имаше сериозни финансови затруднения заради страстта си да колекционира гръцки статуи и да ги нарежда из множеството си провинциални вили. В крайна сметка Хибрида му зае достатъчно пари, за да избегне банкрута. Оттогава Цицерон се беше превърнал в негов говорител и изпълняваше задълженията си с такова усърдие, че чак глухите разбраха намеренията им да се кандидатираат заедно за консулските места. Цицерон

гарантираше известна човечност и представителност на екипа, докато Хибрида влагаше парите си.

Без съмнение от всички претенденти най-сериозна съпротива на Катилина можеше да окаже Марк Тулий Цицерон. Проблемът беше, че Цицерон нямаше знатни предци. Той беше хомо новус, нов човек, парвеню. Притежаваше забележителни юридически познания, беше гениален оратор, затова бе успял да се издигне високо в политическото поприще. Но мнозинството от избирателите в първата имуществена класа продължаваха да гледат на него като на самонадеян селяк, а такава беше и мнението на добрите люде. Консули трябваше да бъдат все хора с доказан римски произход и по възможност от знатни фамилии. Макар всички да познаваха Цицерон като почтен и много способен човек (а за сметка на това Катилина имаше доста мрачна репутация), обществените настроения в града бяха в полза на това аристократът Катилина да бъде предпочетен пред него.

След като Катилина беше оправдан в съда, Катон проведе задълбочен разговор с Бибул и Ахенобарб, който беше служил като квестор две години преди него; и тримата вече членуваха в сената, което означаваше, че принадлежат на крайните консерватори, добрите люде.

— Не можем да допуснем Катилина да стане консул! — обясняваше разгорещено Катон. — Освен всичко друго е подмамил и алчния за пари Марк Крас да го подкрепи.

— Съгласен съм — кимна Бибул. — Двамата ще унищожат каквото е останало от старите традиции. Сенатът ще се изпълни с гали, а Рим ще трябва да се грижи за още една провинция.

— Какво да правим тогава? — попита Ахенобарб, млад мъж с буен нрав.

— Ще поискаме среща с Катул и Хортензий — рече Бибул. И ще се опитаме да разубедим първата класа от гласуване в полза на Катилина. — Той многозначително се покашля. — И все пак мисля да определим Катон за водач на нашата делегация.

— Напротив, на теб ти се полага — отказа Катон.

— Добрите люде са против това хората да се смятат за повисшестоящи от събратята си. А аз съм един от добрите люде, Марк. Нека бъде говорител този, който е най-подходящ. Днес ти си човекът.

— Това, което не разбирам — възрази Ахенобарб, — е защо ние трябва да искаме разговор. Катул е нашият лидер, той трябва да се сети да ни повика.

— Той вече не е същият — обясни Цезар. — Откакто Цезар го унижи в сената, загуби влиянието си. — Леденият поглед на Бибул се спря върху Катон. — А и ти не беше особено тактичен, Марк. Да го унижиш публично по време на процеса срещу Вибий... За Цезар се знае, че не обича Катул, но човек губи най-силно авторитета си, когато собствените му съмишленици го злепоставят.

— Да не ми е говорил ония неща!

Бибул въздъхна.

— Знаеш ли, Катоне, понякога повече пречиш на делото!

Писмото, с което искаха среща с Катул, беше подпечатано с пръстена на Катон. Той го беше и написал. Катул веднага повика Хортензий (Катул беше женен за Хортензия, сестрата на Хортензий, който пък беше съпруг на Лутация, сестрата на Катул). Чувстваше се победител. Това, че Катон сам идваше да търси помощта му, донякъде успокояваше старата рана.

— Съгласен съм, че Катилина не бива да бъде избран — сухо рече Катул. — Сделката му с Марк Крас вече е публично достойние. Катилина е твърде самовлюбен и обича да се хвали, още повече, когато смята победата си в кърпа вързана. Доста съм разсъждавал над проблема и стигнах до заключението, че трябва да се възползваме от хвалбите на Катилина за връзките му с Марк Крас. В Рим има твърде много конници, които почитат Крас, но само защото властта му е ограничена. Убеден съм, че мнозинството от римските богаташи няма да се зарадват, ако Крас увеличи своето влияние, записвайки хиляди клиенти от татък Пад и слагайки ръка на египетските богатства. Ако очакваха египетската плячка да бъде поделена, нещата биха стояли различно, но Крас няма намерение да дели нищо с никого. Макар формално Египет да се превърне в римско владение, на практика Марк Крас ще стане един малък цар и ще граби на воля.

— Работата е там — взе думата Квинт Хортензий, — че останалите кандидатури са ужасяващи. Силан, добре... ако беше здрав, а той очевидно не е. Освен това той навремето отказа да поеме управлението на някоя провинция. А това отблъсква избирателите.

Някои от другите кандидати — Минуций Терм например — са безнадеждни.

— Остава Антоний Хибрида — напомни му Ахенобарб.

Бибул сви устни.

— Ако изберем Хибрида — лош човек, но толкова инертен, че няма да стори зло на държавата, — ще трябва да се съгласим и с Цицерон.

Настъпи гробно мълчание, нарушено най-сетне от Катул:

— Излиза, че истинската дилема е кой от тези двама неприятни типове е по-добрата алтернатива? Какво предпочитат добрите люде: Катилина и Крас да дърпат конците в сянка или да търпим провинциалиста Цицерон?

— По-добре Цицерон — отговори му Хортензий.

— Цицерон — съгласи се Бибул.

— Цицерон — съгласи се и Ахенобарб.

Най-накрая Катон отстъпи:

— Цицерон.

— Много добре — заключи Катул. — Нека бъде Цицерон. Един човек, тръгнал от никъде, да стане римски консул! Пфу!

Те се разделиха и всеки се залови за работа. В продължение на месец не си дадоха миг почивка. За съжаление на Катул личеше си, че не той, а Катон, макар да бе едва на трийсет години, се ползва с най-голям авторитет. Голямата война за хазната, както и прибирането в хазната на всички възнаграждения от времето на проскрибциите, бяха създали изключително впечатление сред богатите от първата класа, изстрадали най-много при Сула. Катон беше героят на конническото съсловие и ако Катон би гласувал за Цицерон и Хибрида, значи и всеки конник извън първите осемнайсет центурии ще стори същото!

В резултат на всичко това за първи консул беше избран Марк Тулий Цицерон, а за втори — Гай Антоний Хибрида. Цицерон не можеше да си намери място от радост, без да разбере, че победата му се дължи на обстоятелства, нямащи никаква връзка с неговите способности, заслуги и популярност. Ако сред кандидатите не беше Катилина, той никога нямаше да стане консул. Но тъй като не се намираще кой да му го каже, новият първенец се пъчеше като петел на Форума. Ех, каква славна година! Първи консул, при това от първи път, освен това му се беше родило момче, а четиринайсетгодишната Тулия

беше официално сгодена за богатия благородник Гай Калпурний Пизон Фруги. Дори Теренция се държеше любезно с него!

Когато Луций Декумий разбра за намеренията на действащите консули Луций Цезар и Марций Фигул да забранят със закон колегиите по кръстопътищата, той изпадна едновременно в паника и бяс и незабавно отиде да говори с патрона си Цезар.

— Това — задъхваше се от злоба той — не е честно! Кога сме правили нещо лошо? Всеки да си гледа работата!

Изказване, което поставяше Цезар пред дилема, защото той много добре знаеше обстоятелствата, довели до предлагането на подобен закон.

Събитията водеха началото си от управлението на консула Гай Пизон три години по-рано. Тогава един от народните трибуни беше Гай Манилий, човек на Помпей. Преди него Авъл Габиний трябваше да уреди за Помпей върховното командване в борбата срещу пиратите; на Гай Манилий обаче се падаше тежката задача да осигури командването във войната срещу източните царе. От известна гледна точка това беше по-лесна задача заради блестящите успехи на Помпей срещу пиратите, но, от друга страна, нещата се усложняваха именно от тези успехи: всички онези, които по принцип не се примиряваха със специалните поръчения, разбираха, че Помпей е човек с изключителни способности, който може да използва поредното специално поръчение, за да се обяви за диктатор след завръщането си от изток. И понеже Гай Пизон беше единственият консул в града, Манилий можеше да е сигурен в упоритата съпротива на управляващите в сената.

На пръв поглед законопроектът на Манилий изглеждаше безобиден, пък и нямаше никаква пряка връзка с амбициите на Помпей. Манилий просто искаше от плебейското събрание да разпредели освободените роби в Рим по равно из всичките трийсет и пет градски и селски триби, вместо да пълнят единствено две от тях — Есквилина и Субурана. Но никой не му повярва. Предложението на Манилий пряко засягаше интересите на сенаторите и богатите конници, тъй като те едновременно бяха хората с най-много роби и с най-много клиенти освободени роби.

Човек, който не познава политическия живот в Рим, може да реши, че ограниченият брой на гражданите освободени роби не би могъл да повлияе съществено върху състава на трибите. Ако тревогата беше, че освободените роби представляват голяма обществена група, то тя изглеждаше безпочвена: в римското общество за бедняк се смяташе човек, който не притежава нито един роб, а огромното мнозинство от римляните съзнателно бягаха от обвинението в беднотия и си подсигуряваха поне по един. Оттам би следвало, че разпределението на освободените роби, които така или иначе не бяха много на брой, из трийсет и петте триби няма да наклони везните в ущърб на висшите слоеве. Но случаят далеч не беше такъв.

Мнозинството от робовладелците в Рим притежаваха само един или двама роби. Но това не бяха роби — мъже, а жени, и то по две причини: или за да може господарят да се възползва от сексуалните услуги на робинята си, или да бъде спокоен, че жена му няма да се изкуши на свой ред с роба и няма да постави под съмнение бащинството на децата. Пък и в крайна сметка за какво му е на един беден човек роб — мъж? В бедните семейства робите вършеха единствено домакинска работа: миеха, носеха вода, готвеха, гледаха децата, изпразваха нощните гърнета, а тази работа се вършеше по-добре от жени. Човек не можеше да промени навиците си дори съдбата да му е отнела правото да се нарича свободен; мъжете си вършеха мъжките дела и черната работа си оставаше за жените.

На теория всеки роб получаваше някаква заплата, която се събираше на едно място; подобни спестявания един ден биха му позволили да откупи свободата си. Но на практика само заможните господари можеха да си позволят лукса да освободят робите си, не на последно място, защото трябваше да платят и данък пет процента от стойността на откупването. Като следствие от това огромната част от жените — робини не биваха освобождавани до момента, в който вече не вършеха работа (а те, понеже се страхуваха повече от глад, отколкото от робия, си намираха начин да бъдат полезни дори след като остаряят). Робите не можеха да си платят членство в някоя погребална колегия, която да им осигури почтена погребална церемония след смъртта. Завършваха земния си път в ямите с вар, без да изпишат имената им.

Само римляните с относително високи доходи и повече от едно жилище можеха да си позволят повече роби. Колкото по-високо е

социалното и икономическото положение на един римлянин, толкова повече роби следваше да притежава — и съответно толкова по-голяма бе вероятността сред тях да се намират и мъже. Сред висшите съсловия даряването на свободата на робите беше обичайна практика, затова най-обикновено робът слугуваше на господаря си от десет до петнайсет години, след което го освобождаваха и той се прикрепваше към клиентелата на доскорошния си собственик. Слагаха му шапката на свободата, даваха му римско гражданство, а ако имаше и пълнолетни деца, те също автоматично ставаха граждани.

Гласът на освободения роб обаче беше без всякаква стойност, освен ако — в редки случаи — той не натрупаше по-голямо състояние и не си купеше място в някоя от трийсет и едната селски триби; освен това високите доходи автоматично го прикрепваха към някоя от по-горните имуществени класи, които решаваха нещата в центуриатните комиции. Но огромният брой от освободените роби оставаха в списъците на трибите Субурана и Есквилина, които макар да наброяваха стотици хиляди членове, имаха общо два гласа в трибутните комиции и плебейското събрание. Това означаваше, че гласът на един освободен роб няма абсолютно никакво значение за изхода от едно или друго гласуване.

Оттам и огромното значение на законопроекта на Гай Манилий. Ако всички освободени римски роби бъдеха записани в различните трийсет и пет триби, те биха могли да влияят върху изборите в трибутните комиции, както и върху приемането на законите в плебейското събрание. Това, че не представляваха мнозинство сред римските граждани, нямаше значение. Опасността се състоеше в това, че освободените роби живееха в самия град; ако принадлежаха към селските триби, те лесно биха надвишили по брой останалите членове на съответната селска триба, понеже малцина от римляните, жители на провинцията, биха присъствали по време на гласуването. Това нямаше да е проблем за изборите, понеже те се състояха през лятото и много хора от провинцията се явяваха по това време в Рим. Но за приемането на законите опасността беше голяма. Новите закони се подлагаха на гласуване най-често през декември, януари и февруари — месеците, когато новите народни трибуни доказваха себе си като законодатели и когато по традиция жителите на селата си стояха по селата.

Законопроектът на Манилий претърпя пълен провал. Освободените роби и занапред щяха да си останат в двете градски триби. Но ако впоследствие хора като Луций Декумий щяха да пострадат, то беше заради помощта, която Манилий беше потърсил сред освободенците. А къде се събираха освободените роби? Из колегиите на кръстопътищата, понеже това бяха оживени заведения с клиента сред римските роби, освободени роби и бедни граждани. Манилий лично беше обикалял колегиите, беше убеждавал тамошните клиенти в ползата, която ще извлекат от неговата реформа, внушаваше им лично да се явят на Форума и да го подкрепят. Много освободени роби се почувстваха поласкани и се явиха на Форума, нищо че гласът им не беше от значение. Но когато сенторите и конниците от първите осемнайсет центурии видяха огромната тълпа от бивши роби да завладява Форума, те нямаше как да не се почувстват в опасност. Затова трябваше да се обявят извън закона всички онези места, където римските бедняци имаха навика да се събират. Колегиите на кръстопътищата трябваше да бъдат заличени.

Според римските разбирания кръстопътят е място на духовна дейност, затова трябва да се закриля срещу злите сили. Кръстопътят беше мястото, където се събираха ларите, а ларите бяха всички онези десетки хиляди невидими духове, които изпълваха Подземния свят и съсредоточаваха своята сила върху кръстопътищата. Затова на всеки кръстопът се издигаше олтар на ларите и всяка година около началото на януари се провеждаше празник, наречен Компиталии, на който ларите се умилостивяваха. През нощта преди Компиталиите всеки свободен гражданин на местността около някой кръстопът трябваше да закачи на олтара на ларите вълнена кукла, а всеки роб — вълнена топка; в Рим живееха много хора и олтарите се претрупваха от кукли и топки, затова колегията на кръстопътят трябваше да плете въжета. Куклите имаха глави, защото свободният гражданин притежава глава, преброявана периодически от цензорите; топките нямаха глави, защото никой не броеше робите. И все пак робите представляваха важна част от празненствата. Както на Сатурналиите, така и на Компиталиите те участваха наравно с римските мъже и жени и именно роби (освободени от знаците, сочещи безправното им положение) извършваха жертвоприношението на угоено прасе за ларите. А всичко това се

уреждаше от колегиите на кръстопътищата под върховния надзор на градския претор.

И така, една колегия на кръстопътя представляваше религиозно братство. Всяка колегия си имаше свой пазител, наречен вилик, който се грижеше за това всички жители на района да се събират редовно в специално заведение, неподлежащо на наеми и данъци, в близост до кръстопътя и олтара на ларите. Хората от колегията поддържаха кръстопътя чист и непривлекателен за злите сили. Повечето от кръстовищата в Рим нямаха колегии, такива се полагаха само на големите пресечки.

Една подобна колегия се помещаваше на приземния етаж на къщата на Аврелия и неин пазител и управител беше Луций Декумий. Преди Аврелия да се нанесе в многоетажната къща и да му сложи юздите, Декумий разгръщаше изключително доходоносна дейност, като осигуряваше закрила на всички продавачи и занаятчии в района; когато Аврелия доказа силата на своя характер и го убеди, че не е добре да ѝ се противи, той просто прехвърли дейността си в района от другата страна на Вия Сакра и Вик Фабриции, където тамошната колегия не се беше заела е подобен бизнес. Макар според римския ценз Луций Декумий да принадлежеше едва към четвъртата имуществена класа и да беше част от триба Субурана, той не беше човек, на когото да не обърнеш внимание.

В сътрудничество с пазителите на другите подобни колегии на територията на Рим Декумий успешно се бе противопоставил на опита на Гай Пизон да сложи край на дейността им заради политическите услуги, които били оказали на Манилий. Затова Гай Пизон и добрите люде бяха принудени да си търсят другаде изкупителна жертва, най-вече в лицето на самия Манилий. Той успя най-напред да се спаси от обвинение в незаконно присвояване на имущество, но впоследствие го осъдиха на вечно изгнание заради държавна измяна и конфискуваха цялото му имущество до последната сестерция.

За нещастие заплахите за колегиите не изчезнаха след края на мандата на Гай Пизон. Сенатът и конниците от осемнайсетте центурии си бяха втълпили, че съществуването на колегиите на кръстопътищата предлагат места, където политическите им врагове могат спокойно да се събират и да съзаклятничат под предлог, че извършват религиозна

дейност. И ето, че Луций Цезар и Марций Фигул се готвеха да забранят колегиите.

Луций Декумий отиде да търси обяснение от своя любим съсед и приятел Юлий Цезар.

— Не е честно! — повтори той.

— Знам, татенце — въздъхна Цезар.

— Тогава какво ще направиш, за да ги спреш? — попита настойчиво старецът.

— Естествено, че ще опитам да направя нещо, татенце, но се съмнявам, че имам много възможности. Знаех си, че ще дойдеш да ме видиш, затова вече разговарях с братовчеда Луций. Дватамата с Марций Фигул са твърдо решени. С малки изключения смятат да забранят всички колегии, общини и сдружения в Рим.

— И кои са тези изключения? — искаше да знае Луций Декумий.

— Религиозни общини като евреите. Законните погребални сдружения. Колегиите на държавните служители. Търговските гилдии. Това е всичко.

— Но ние сме религиозно братство!

— Не и достатъчно религиозно според братовчеда Луций Цезар. Евреите не пият и не клюкарстват в синагогите си, а братята Салии, Луперции и Арвали много рядко се събират. Колегиите на кръстопътищата разполагат със собствени помещения, в които всеки мъж е добре дошъл, дори да е роб или освободенец. Това ги превръща в потенциална заплаха, така обясняват консулите.

— И тогава кой ще се грижи за ларите и олтарите им?

— Градският претор и едилите.

— Те и така си имат достатъчно задължения!

— Съгласен съм, татенце. Опитах се да го кажа на братовчед си, но той не ще и да чуе.

— Не можеш ли ти да ни помогнеш, Цезаре? Кажичестно!

— Ще гласувам против проекта и ще се опитам да убеди възможно най-много хора да сторят като мен. Колкото и странно да изглежда, сред добрите люде има мнозина, които са против закона — колегиите на кръстопътя са стара традиция, затова тяхното събаряне нарушава римските нрави. Катон вече се е разкрещял в този смисъл, но с него или без него законът ще мине.

— Тогава ще трябва да затворим врати.

— Е, не е необходимо — усмихна се Цезар.

— Знаех си аз, че няма да ме изоставиш! Какво ще правим?

— Със сигурност ти ще изгубиш официалното си положение, но това само ще ти наложи някои финансови разходи и ограничения. Предлагам да си отвориш кръчма и да станеш неин съдържател.

— Не мога, Цезаре. Старият Росций ще се оплаче на градския претор — купували сме си вино от него още от както бях момче.

— Тогава ще предложиш на Росций кръчмата на концесия. Ако вие затворите, татенце, и той ще изгуби огромни пари.

— Дали всички колегии ще могат да сторят същото?

— Имаш предвид другите колегии в Рим?

— Да.

— Не виждам защо да не могат. И все пак благодарение на определени дейности, които няма да назовавам, вие представлявате богата колегия. Консулите са убедени, че ако колегиите бъдат принудени да плащат наеми, ще затворят врати. И ти ще трябва да плащаш на майка ми, татенце. Тя е делова жена, няма да те остави. Може би на теб ще ти направим отстъпка, но какво ще правят другите? — Цезар вдигна рамене. — Съмнявам се, че изконсумираното вино ще компенсира разходите.

Луций Декумий сбърчи вежди и дълбоко се замисли.

— Консулите знаят ли от какво живеем, а, Цезаре?

— Ако аз не съм им казал, а аз не съм, не виждам кой друг би могъл.

— Тогава няма проблем! — успокои се Луций Декумий. — Ние сме в охранителния занаят — потри той доволно ръце. — А пък никой не може да ни забрани да се грижим за кръстовището. Няма да оставим ларите да се разбунтуват, ами... Ще свикам събрание на пазителите — ще се справим, паунчето ми!

— Това е целта, татенце!

Луций Декумий си излезе ухилен до уши.

През есента над Апенините се изляха много дъждове и Тибър излезе от бреговете си по протежение на триста километра. От векове в Рим не си спомняха подобно бедствие. Само седемте хълма се виждаха над водата: Форум Романум, Велабрум, Големият цирк, Форумите

Боарий и Холиторий, цялата Вия Сакра до Сервиевите стени и манифактурите на Вик Фабриции се изгубиха в реката. Канализацията изхвърли цялото си съдържание по улиците, сградите с по-неустойчиви основи се срутиха, рядко населените височини на Квиринала, Виминала и Авентина се превърнаха в бежански лагери; възникнаха епидемии от заразни болести. За голямо удивление оцеля античният Дървен мост, може би защото беше най-надолу по течението, докато Фабрициевият мост между Фламиниевия цирк и остров Тибър беше отнесен. И понеже тази година изборите вече бяха минали, най-сериозният представител на фамилията Луций Фабриций тържествено обеща, че на другата година ще се кандидатира за народен трибун. Грижата за мостовете и важните пътища в Рим се полагаше на народните трибуни, а Фабриций нямаше да позволи на друг да построи наново това, което той смяташе за семейна собственост! Мостът се казваше Фабрициев и такъв щеше да остане.

А съвсем скоро след това Цезар получи писмо от Гней Помпей Велики, завоевателя на Изтока.

Ех, Цезаре, какъв поход! Справих се с двамата царе и всичко изглежда наред. Не мога да разбера защо Лукул толкова време се е бавил. Какво да ти кажа, той дори не е могъл да подчини войската си, докато аз приех абсолютно всеки негов войник в моите легиони и не мога да се оплача от тях. Между другото, имаш много поздравявания от Марк Силий. Добър човек.

Понт е много странна страна. Сега разбирам защо Митридат винаги е използвал в армията си наемници или хора от северните провинции. Някои от жителите на Понт са толкова изостанали, че все още живеят по дърветата. Освен това варят някакво питие от дървесни клони, нищо че не разбирам как могат да го пият и да останат живи. Мои войници вървели из горите в Източен Понт и се натъкнали на делви с подобна течност, забравени на земята. Нали познаваш войниците! Обърнали делвите, повеселили се и накрая всички се отровиха!

Плячката е невероятна. Естествено превзех една след друга всички онези непристъпни крепости, които той бил

издигнал в Малка Армения и Източен Понт. Не ми беше трудно. О, ти може би не знаеш кого разбирам под „него“. Митридат. Ами което си е истина, богатствата, които този човек е успял да измъкне от народите си, биха напълнили и седемдесетте крепости до тавана. Ще са нужни години да изнесем всичко това в Рим. Наел съм цяла армия от счетоводители да описват намереното. Изпитвам усещането, че намереното ще удвои съдържанието на хазната, а оттам нататък ще увеличи двойно приходите от данъци.

Принудих Митридат да ми даде сражение при едно градче, което впоследствие нарекох Никопол — вече си бяха кръстил един Помпейопол, — и той се представи доста зле. Избяга в Синория, където задигнал шест хиляди таланта злато и хукнал надолу по Ефрат да настигне Тигран. Но и Тигран не бил в цветущо положение! Фраат Партски нахлул в Армения, докато аз съм гонел Митридат от Мала Азия, и обсадил Артаксата. Тигран успял да отблъсне нападението и партите се прибрали в страната си. Но войната обезсилила Тигран. Не разполагаше с никакви резерви да ме посрещне. Затова се мъчеше да склучи мир и не позволяваше Митридат да стъпи на арменска земя. Митридат замина на север по посока на Кимерия. Обаче не е знаел, че от известно време аз поддържам връзка с неговия син Махарес, когото Митридат лично бил назначил за сатрап на Кимерия.

Както и да е, оставих Армения на Тигран, но отсега нататък ще плаща данък на Рим, а всички земи на запад от Ефрат завладях, включително царство Софена и царство Кордуена. Накарах Тигран да ми възстанови шестте хиляди таланта, които Митридат беше задигнал, и поисках по двеста и четирийсет сестерции възнаграждение за всеки мой войник.

Сигурно се питаш дали се притеснявам от действията на Митридат. Отговорът е не. Митридат отдавна е прехвърлил шейсетте, Цезаре, вече му е минало времето. Аз възприех старата тактика на Фабий. Ще оставя старото момче на воля, нека само се измори. Освен това спечелих

Махарес на своя страна. И така, докато Митридат бягаше, аз тръгнах на поход. За което вината е единствено на Варон. Много държеше да намокри крака в Каспийско море, така че и аз си казах: защо не? И продължихме на североизток.

Малко плячка, затова пък много змии, гнусни паяци и огромни скорпиони. Интересно как войниците ми могат, без да трепнат, да се изправят срещу всякакви врагове, но като видят някоя гадина, пищят като жени. Дори ми пратиха делегация да се връщаме назад, и то на броени километри от бреговете на морето. И аз дадох заповед да се връщаме. Налагаше се, защото и аз пищя, като видя голям паяк. Пищи и Варон, колкото и да му се иска да нагази из каспийските води.

Може би си научил, че Митридат е мъртъв, но нека ти разкажи как точно се е случило. Отишъл човекът до Пантикапей на Кимерийския Боспор и започнал да събира нова армия. Сетил се да вземе със себе си повечето си дъщери и ги използвал като примамка да привлече към себе си скитските царе и князе, склонни да му станат зетьове.

Трябва да оцениш колко упорито е старото момче, Цезаре. Знаеш ли какви са му били истинските намерения? Да събере четвърт милион войници и да ги поведе на поход срещу Рим и Италия. По суша! Щял да заобиколи Евксинския понт от север, да мине през земите на роксоланите по устието на Дунава, след това да продължи нагоре по течението на реката, да подбере със себе си всички племена, които срещне — даки, беси, дардани, знам ли и аз какви... Доколкото разбрах, владетелят на даките Бурбиста проявявал голям интерес към предложението. След това щели да прекосят реките Драв и Сав, да прехвърлят Карнските Алпи и да нахлуят в Италия!

О, забравих да ти кажа, че когато пристигнал в Пантикапей, той принудил Махарес да се самоубие. Жажда за кръвта на своите собствени роднини, това е нещо, което никога не мога да разбера у източните царе. Докато се занимавал с новата си армия, Фанагория (градът на отсрещната страна на Боспора) се вдигнала на бунт. Водач

на бунта бил друг син на Митридат, Фарнацес. Аз и на него му бях писал. Естествено Митридат потушил въстанието, но допуснал голяма грешка. Помилвал Фарнацес. Фарнацес му се отплатил, като събрал край себе си нова банда метежници и щурмувал стените на Пантикапей. Това било краят и Митридат го усетил. Затова избил колкото дъщери му били останали, заедно със съпругите, конкубинките, че дори и със синовете си, някои от които били невръстни деца, и погълнал огромна доза отрова. Но не подействала, защото той толкова успешно се е предпазвал от отрови, че организъмът му бил придобил имунитет. Най-накрая работата свършили галите от личната му охрана. Пронизали стареца с меч в гърдите. Аз после го погребях в Синоп.

Междувременно аз бях на поход в Сирия. Сирия вече си няма собствени царе. На мен ми е омръзнало от източни деспоти. Сирия ще се превърне в римска провинция, така ще е по-добре за нея самата. Освен това ме привлича идеята да настаня постоянна римска армия по бреговете на Ефрат: нека партите се позамислят. Уредих и проблемите между гърците, отвлечени навремето от Тигран, и арабите, които са се наместили по неволя в техните земи. Мисля, че някой ден арабите ще са ни от голяма полза, затова пратих част от тях обратно в пустинята. Но се постарях да не ги отпратя току-така. Абгар — разбрах, че е създал доста главоболия на младия Публий Клодий в Антиохия, но какво точно му е направил, че го е изгонил, не знам, — го направих цар на скинитските араби, след това направих още един цар — със забележителното име Сампсикерам, и т.н. Тази работа наистина ми е по вкуса, Цезаре, човек се чувства удовлетворен да сваля и качва царе на престола. Тук хората не са особено практични и постоянно намират за какво да се карат. Много глупаво. Страната е толкова богата, че би трябвало да има от всичко за всеки, но те пак се разправят. Но пък и аз нямам причини да им се сърдя. Гней Помпей от Пицен вече си има клиенти — царе! Казвам ти, наистина съм Велик.

Най-неприятни от местното население са евреите. Много странни хора. Навремето са си живели добре при царица Александра. Но след смъртта ѝ синовете ѝ се хванали за гушите, като проблемите допълнително се усложняват и от религиозни въпроси. Изглежда, евреите много държат на религията си. Единият син трябвало да стане върховен жрец, доколкото поне разбрах. Другият искал да стане еврейски цар. Онзи, дето бил върховен жрец, казва се Хиркан, решил, че ще е най-добре, ако съчетае двете длъжности. Двамата си обявили война и в крайна сметка Хиркан бил победен от брат си Аристокбул. Но изведнъж се появява някакъв идумейски принц на име Антипатър, който подшушнал нещо в ухото на Хиркан и го убедил да се съюзи с царя на набатейците Аретас. Според сключената сделка Хиркан щял да предаде на Аретас дванайсет арабски града, които били под еврейска власт.

Двамата обсадили Аристокбул в Йерусалим, както евреите казват на Хиеросолима.

Аз пратих моя квестор, младия Скавър, да уреди споровете. Трябваше да се посъветвам с някого. Скавър решил, че правото е на страната на Аристокбул, и заповядал на Аретас да се прибира в Набатейя. Но Аристокбул устроил засада на арабина при Папирон ли беше, какво беше, забравих, и избил армията му. Когато стигнах Антиохия, се разбра, че Аристокбул вече бил еврейски цар, а Скавър не знаел какво да стори. Сега получавам подаръци и от двете страни. Да можеше да видиш какво ми е изпратил Аристокбул, Цезаре: истинска лоза с плодове, само че направена от чисто злато.

Както и да е, заповядал съм на двете страни да се явят при мен другата пролет в Дамаск. Надявам се Дамаск да се окаже с приятен климат, защото смятам да зимувам в града и оттам да сложа край на споровете между Тигран и царя на партите. Човекът, с когото ми е най-интересно да се срещна, е Антипатър, идумеецът. От това, което слушам за него, трябва да е много умен. Навярно е обрязан. Почти всички семити се обрязват. Доста странна практика. Аз съм си

доста привързан към кожичката, и в буквален, и в преносен смисъл. Ето, виждаш ли! Излезе почти като сполучлива игра на думи. Това е, защото Варон все още е при мен, а също и Леней и Теофан от Митилена. Доколкото разбирам, Лукул е почнал да се хвали, че е занесъл в Италия този фамозен плод, наречен череша, но пък и аз няма да се върна с празни ръце: натоварил съм се с всякакви корени и семена, включително на някакъв сладък лимон, какъвто намерих в Мидия — оранжев лимон, представяш ли си? Италийският климат би трябвало добре да му се отразява, понеже обича сухото време и дава плодове през зимата.

Е, стига толкова празни приказки. Време е да мина по същество и да ти съобщя защо ти пиша. Ти си много хитър и ловък политик, Цезаре, а на мен не ми е убягнало, че в сената винаги си говорил в моя полза, при това с успех. Никой друг не се изказа в моя полза по пиратския въпрос, само ти. Мисля, че ще остана на изток още две години, затова се очаква да се върна в Рим по времето, когато ти напускаш преторския пост — ако се възползваш от законите на Сула и като патриций се кандидатираш две години порано от приетото.

Но докато се прибера у дома, политиката изисква да имам винаги под ръка поне един свой човек сред народните трибуни. Догодина се пада ред на Тит Лабиен, а съм сигурен, че го познаваш, защото преди десетина години двамата заедно сте служили при Вация Исаврик в Киликия. Той е добър човек, родом е от Цингул, точно в средата на моята родна страна. И той е умник. Твърди, че навремето добре сте се разбирали. Знам, че догодина няма да бъдеш магистрат, но може би ще помагаш на Тит Лабиен. А може и той на теб да ти помага, не се притеснявай да го помолиш. Дал съм му инструкции. На следващата година — когато ти би трябвало да си претор — мой човек ще бъде по-малкият брат на Муция, Метел Непот. Правя си планове да се прибера, преди да е слязъл от длъжност, но не мога да съм сигурен.

Та това, което искам от теб, Цезаре, е да наглеждаш от мое име как върви животът в Рим. Ти ще стигнеш далеч, нищо че ти оставям малко страни да завладееш! Не съм забравил, че точно ти ми посочи пътя да стана консул, докато онзи продажник Филип нехаеше.

Приятелят ти от Митилена, Авъл Габиний, ти праща сърдечните си поздрави.

Е, защо пък да не го кажа направо: направи каквото можеш, за да осигуря земя за войската си! Още е рано Лабиен да се занимава с това, задачата ще бъде прехвърлена на Непот. За целта го пращам в Рим далеч преди изборите. Жалко, че няма да бъдеш консул, когато се разиграе голямата битка, още ти е рано. И все пак, нищо чудно борбата да се проточи до избирането ти, а тогава ще ми бъдеш от голяма помощ. Няма да е лесно.

Цезар остави това необичайно дълго писмо на писалището си и се замисли. Макар да му се струваше наивна, голата проза на Помпей го забавляваше; освен това Помпей му пишеше в доста непринуден стил, все едно в стаята беше влязъл самият той, докато изгладените политически обръщения, които Варон пишеше за пред сената, далеч нямаха подобно въздействие.

Когато за пръв път срещна Помпей — онзи паметен ден, когато Великият беше дошъл у леля му Юлия, за да иска за жена Муция Терция, — Цезар го възненавидя. По много причини вероятно никога нямаше да изпитва топли чувства към този човек. И все пак времето и контактите им донякъде бяха загладили първоначалното отношение и напоследък Цезар имаше по-скоро високо мнение за знатния си съгражданин. Е, Помпей още дразнеше със селските си маниери и надменността си, а най-вече — с навика си да пренебрегва законите. И все пак той беше надарен човек и всичко му идеше отръки. Много рядко правеше погрешни стъпки, а колкото повече остаряваше, толкова по-стабилно следваше правилната посока. Разбира се, Крас го мразеше от дъното на душата си, което създаваше известни трудности. Налагаше се Цезар внимателно да балансира между двамата.

Тит Лабиен? Жесток и кръвожаден варварин. Висок, як, с къдриви коси, крив нос и черни очи, режещи като с нож. Все едно се беше родил

на кон. Мнозина римляни, че дори и Цезар, се бяха питали какви са истинските корени на Лабиен. А самият Помпей навремето се беше чудил дали кърмачката — робиня Мормолика не е откраднала новороденото дете на стария Тит Лабиен от люлката, за да постави собствената си рожба на негово място. Интересно как самият Лабиен е говорил пред Помпей колко добре са се разбирали с Цезар навремето. Това беше донякъде вярно. Двамата бяха превъзходни ездаци и бяха прекарвали много време в галопиране из равнината край Тарс, обсъждайки най-добрата тактика за използване на конницата в бой. И все пак Цезар никога не е чувствал Лабиен близък, нищо че той беше умен и способен човек. Лабиен можеше да се използва, но не биваше да му се има доверие.

Цезар донякъде разбираше защо Помпей се тревожи за съдбата на Лабиен като народен трибун, та чак се обръща към един патрицианец да му помага. Новата колегия беше съставена от доста разнородни хора, но което беше по-важно — независими люде, които щяха да подкарат каруцата в десет различни посоки едновременно. Със сигурност щяха да се надпреварват да си налагат вето един на друг. Но пък в едно отношение Помпей грешеше: ако Цезар беше подреждал вместо него в каква последователност хората му да бъдат избирани за трибуни, щеше да запази Лабиен за по-късно: за времето, когато Помпей ще отвори въпрос за оземляването на войниците си. Цезар знаеше, че Метел Непот е като всички Цецилии: нямаше да намери необходимата злоба, за да успее. Подобни задачи трябваше да се връчват на пиценски провинциалисти без знатни предци, те най-добре знаеха как да се оправят сами срещу всички.

Муция Терция. Вдовицата на Гай Марий Младши, понастоящем съпруга на Помпей Велики. Майка на Помпеевите деца: две момчета, момиче. Защо Цезар никога не я беше приближавал? Може би защото изпитваше към нея горе-долу същите чувства, както и към съпругата на Бибул — Домиция; самата мисъл да сложи рога на Помпей му се струваше толкова сладка и изкусителна, че вечно я отлагаше за по-късно. Вярно, че Домиция (братовчедка на Катония зет Ахенобарб) вече беше свършен факт, нищо че Бибул още не знаеше. Но щеше да научи, когато му дойде времето! Колко забавно! Но дали Цезар искаше да ядоса Помпей по начин, който със сигурност нямаше да му се понрави? Може би някой ден щеше да има нужда от Помпей, както и

Помпей се случваше да има нужда от него. Колко жалко. От всички жени в списъка си Цезар най-много копнееше по Муция. Освен това от години знаеше, че и тя го желае. Но... дали си струваше? Навярно не. Цезар изпитваше горчиво съжаление, но най-накрая изтри името на Муция Терция от списъка си.

Коего се оказа правилно. Годината привършваше, когато Лабиен се вдигна от имението си в Пицен и се премести в скромната къща, която наскоро си беше купил на Палатинския хълм — в по-скромния и не чак толкова представителен квартал, наречен Паладий. Още на другия ден се разходи из града и навести Цезар в дома на Аврелия — достатъчно късно, за да не си помислят, че Цезар му е патрон.

— Но нека не говорим тук, Тит Лабиен — посрещна го Цезар и го избута назад към вратата. — Имам си една друга квартира надолу по улицата.

— Тук е много уютно — отбеляза Лабиен, след като седна на удобния стол до масата с разреденото вино.

— Във всеки случай много по-тихо от къщата ми — обясни Цезар. Нарочно не седна зад писалището: не искаше да създава впечатлението, че двамата са се събрали само по работа. — Много ми е любопитно — рече той — защо Помпей не те запази за по-следващата година.

— Защото не очакваше да се задържи толкова дълго на изток — отговори гостът. — Не знаеше, че се налага да остане в Сирия да урежда еврейските проблеми, затова се надяваше да се прибере идната пролет. Мислех, че го е споменал в писмото си?

Значи Лабиен е бил предупреден за писмото. Цезар широко се усмихна.

— Познаваш го не по-зле от мен, Лабиене. Поиска да ти съдействам, разправи ми и за проблемите с евреите. Това, което обаче е забравил да спомене, е, че е имал намерение да се прибере доста по-скоро, отколкото е възможно.

В черните очи на пиценеца нещо проблесна.

— Е, това е, друга причина няма. Вместо да се извя като най-великия народен трибун от години, ще трябва да се боря за това Великият да присъства с триумфални одежди на игрите.

— С или без червен грим на лицето?

Лабиен се засмя.

— Знаеш що за човек е Великият, Цезаре! Той няма да си сложи грим дори по време на самото шествие.

Цезар започваше по-добре да разбира положението.

— Ти клиент ли си на Великия?

— О, да. Има ли човек в Пицен, който да не е?

— И все пак не замина с него на изток.

— Той дори не искаше да използва Афраний и Петрей, когато воюваше с пиратите, нищо че успя да ги включи в дългия списък на легатите си за войната срещу царете заедно с Лолий Паликан и Авъл Габиний. Как да ти обясня, аз нямам сенаторски ценз, затова не можех да се кандидатирам за квестор. Единственият начин бедняк като мен да влезе в сената е да стане народен трибун, а след това да събере достатъчно пари, че при следващото преброяване цензорите да не го изхвърлят.

— Винаги съм си мислил, че Великият е щедър. Не ти ли е предложил помощ?

— Той пази щедростта си само за онези, които ще сторят велики подвизи за него. Може да се каже, че според първоначалния план можех да се надявам на подобна чест.

— А това да му гласуваш триумфалните одежди не представлява висока чест?

— Именно.

Цезар въздъхна и протегна крака.

— Доколкото разбирам — заключи той, — искаш да оставиш името си в анализите.

— Да.

— Доста време мина, откакто служихме като младши трибуни при Вация Исаврик. Съжалявам, че годините не те пожалиха. За нещастие моето финансово положение не ми позволява да ти дам заем, а и разбирам, че не бих могъл да ти бъда патрон. И все пак, Тит Лабиен, след четири години ще бъда консул, което означава, че след пет години ще управлявам някоя провинция. Нямам намерение да бъда миролюбивият управител на мирна провинция. Където и да отида, ще се води война, затова ще ми трябват способни хора за легати. Особено ще се нуждая от висш легат с пропреторски статут, който ще е способен

да ръководи военни операции вместо мен. Спомням си, че имаш интерес към военното изкуство. Затова още сега съм склонен да сключим сделка. Най-напред, че ще намеря с какво да се запомни службата ти като народен трибун. И второ, когато отида да управлявам някоя провинция в качеството си на проконсул, ти ще дойдеш с мен като главен легат с пропреторски статут.

Лабиен се развълнува.

— Каквото си спомням за теб, Цезаре, все е свързано с войната. Колко странно! Муция винаги е казвала, че не бива да те изпускаме от очи. Говореше за теб, доколкото си спомням, с повече уважение, отколкото някога е говорила за Великия.

— Кой, Муция?

В черните очи на Лабиен не се четеше нищо.

— Именно.

— Бре, бре! И кой, освен теб го знае? — попита Цезар.

— Никой, надявам се.

— Той не я ли заключава в крепостта, докато отсъства? Така правеше навремето.

— Тя вече не е дете... Ако изобщо някога е била. И тя е като мен, имала е труден живот. Човек много научава от трудностите в живота. Все ще се оправим.

— Следващия път, когато я видиш, кажи й, че няма да издам тайната й — усмихна се Цезар. — Ако Великият разбере, няма да можеш да разчиташ на помощ от него. Още ли те интересува предложението ми?

— Разбира се.

Лабиен си тръгна, а Цезар остана още дълго време на стола. Муция Терция си имаше любовник, при това не й се беше наложило да го търси във от Пицен. Какъв необикновен избор! Цезар трудно си представяше мъже, по-различни по характер от младия Марий, Помпей и Тит Лабиен. Жената търсеше разнообразие. Дали Лабиен й се нравеше повече от другите двама, или беше просто временно увлечение?

Във всеки случай беше сигурно, че Помпей ще разбере. Любовниците можеха да се заблуждават, че никой не знае за тях, но ако продължаваха своята любовна история в сърцето на Пицен, все щеше да се разчуе. Ако се съдеше по писмото на Помпей, още не знаеше, но

това нямаше да продължи дълго. И тогава Тит Лабиец щеше да изгуби всичко, което Помпей някога му е дал, нищо че така и така не очакваше много от него. Може пък да е станал любовник на Муция именно, за да си отмъсти за провалените надежди? Нищо чудно.

Но това едва ли имаше някакво значение. Цезар трябваше да мисли за друго — как да превърне за Лабиец предстоящата година в пътека на славата. Не беше невъзможно, но щеше да се окаже трудно. Градът сякаш тънеше в политическа леност, а куриатните магистрати не вдъхваха никакви надежди. Ако нещо можеше да подпали искри, това щеше да е някой ужасяващо радикален поземлен закон, който да предложи и последното парче от държавната земя на Рим да бъде раздадена на бедните... А такъв закон нямаше да зарадва Помпей. Той имаше нужда от държавна земя, за да я раздаде на войниците си.

Щом новите народни трибуни влязоха в длъжност — на десетия ден от декември, станаха очевидни различията помежду им. Цецилий Руф има наглостта да поиска от плебейското събрание да разреши на изпадналите в немилост Публий Сула и Публий Автроний да се явят отново на консулските избори; нищо чудно, че и деветте колеги на Цецилий гласуваха против. Нищо чудно, че събранието се съгласи с искането на Лабиец Помпей цял живот да се явява на градските игри с триумфални одежди.

Голямата изненада дойде от страна на Публий Сервилий Рул, който пожела всяко парче държавна земя на територията на Италия и провинциите да бъде раздадено на бедните. Сякаш изведнъж духът на Гракхите възкръсваше! С един замах Рул разпали полуизгасналите въглени.

— Ако Рул успее, докато се върне Великият, няма да остане държавна земя за легионите му — тревожеше се Лабиец.

— Да, но Рул забрави да спомене този факт — отговори му Цезар. — След като сам предпочете да представи законопроекта си най-напред в сената, допусна голяма грешка, че не спомена войниците на Великия.

— Защо да ги споменава, след като всеки знае?

— Истина е. Но ако има нещо, което всеки човек с положение мрази, това са поземлените реформи. Държавната земя е свещена. Твърде много сенаторски фамилии с твърде голямо влияние наемат

държавните земи и правят големи пари от тях. Да се предложи част от държавната земя на войската е само по себе си зло, но да поискаш цялата да бъде разпределена между бедните, това е проклятие към боговете! Ако Рул просто беше споменал, че това, което вече не принадлежи на Рим, не може да бъде дадено тепърва на войската, току-виж получил подкрепа от най-неочаквани места. Но така както представи нещата, законопроектът няма шанс.

— Ти ще гласуваш ли против? — попита Лабиен.

— Не, не и аз! Ще застана изцяло зад него — ухили се Цезар. — Ако аз подкрепя законопроекта, мнозина от колебаещите се ще се наредят на противната страна. Цицерон е най-типичният пример в това отношение. Как беше кръстил той хората като Рул? „Популари“, защото са склонни повече да мислят за народа, отколкото за сената. Името ми харесва, ще се опитам да си спечеля име на „популар“.

— Да, но ще разсърдиш Великия, ако говориш в полза на закона.

— Не и ако прочете писмото, което ще му пратя заедно с копие от речта си. Великият не е вчерашен.

Лабиен обаче не беше доволен.

— Всичко това ще отнеме време, Цезаре, а аз нямам никакво участие в цялата история. Какво ще правя аз?

— Вече уреди на Великия триумфалните одежди за цял живот, не ти остава друго, освен да чакаш суматохата около Рул да се успокои. А това скоро ще стане. Запомни, че който се смее последен, най-добре се смее.

— Ти имаш нещо наум.

— Нямам — призна си Цезар.

— Е, хайде де!

Цезар се усмихна.

— Бъди спокоен, Лабиене, все нещо ще ми хрумне. Винаги ми е хрумвало.

Когато се прибра у дома си, Цезар потърси най-напред майка си. Тя си беше направила малък личен кабинет в една от стаите, където Помпея никога не я безпокоеше; свекърва ѝ може би не я плашеше чак толкова, но любовта на Аврелия към сметките и числата държеше снахата достатъчно далеч. Освен това беше по-мъдро големият кабинет

да бъде оставен на Помпея (Цезар така или иначе използваше другото си жилище за работа). Доволна от просторните си покои, Помпея порядко безпокоеше Аврелия. Сега, докато минаваше покрай таблиния, Цезар чу смях и женски гласове.

— Кой е с нея? — попита той и седна на стола срещу писалището на майка си.

Стаичката беше толкова малка, че по-едър мъж от Цезар не би могъл да се пхне в малката ниша, оставена за стола. Аврелия обаче знаеше как да подреди и толкова ограничено пространство; рафтовете със свитъците стояха на известно разстояние от главата ѝ, така че да не се удари при сядане и ставане, а в далечните ъгли на писалищната маса имаше няколко етажерки за документи.

— Кой е с нея? — настоя Цезар, след като Аврелия не отговори веднага.

Тя остави писеца, вдигна поглед и въздъхна.

— Няколко глупачки.

— За това не ще и питане. Глупост глупост привлича. Но кои са сега?

— Двете Клодии и Фулвия.

— Охо! Помпея вероятно се среща с чужди мъже, майко?

— Със сигурност не. Не ѝ позволявам да приема мъже у дома, а когато излиза, винаги пращам с нея Поликсена. Поликсена е моя робиня, не могат да я подкупят или сплашат. Разбира се, Помпея взима със себе си глупавата си дъщеря, но и двете заедно не могат да излязат наглава с Поликсена.

Цезар изглеждаше доста уморен, преценяваше майка му. Беше прекарал цяла година като председател на съда по убийствата и през ръцете му бяха минали много дела. Той обаче се справяше и вече дори му се носеше славата на перфектен правист. Другите съдии имаха навика да отлагат делата и да си правят безкрайни почивки, но не и Цезар. Естествено Аврелия знаеше, че синът ѝ дължи пари, знаеше и каква е общата сума; но с времето се беше научила, че разговори за пари винаги създават напрежение между двамата. Затова, макар да изгаряше от любопитство, стоеше прехапала устни и мълчеше. Цезар изглеждаше твърде безразличен към съдбата си, при условие че не можеше да спази сроковете и лихвите растяха. Нещо му подсказваше, че рано или късно пари ще се намерят, но Аврелия от опит знаеше, че

ако се лепне на човек, призракът на парите може да изсмуче силите и на най-жизнеспособните. А че призракът вече се беше залепил за Цезар, в това Аврелия беше убедена.

Освен това синът ѝ беше все така обвързан със Сервилия. Изглежда, нищо не беше в състояние да ги раздели. За съжаление Юлия, която приближаваше тринайсетия си рожден ден и вече имаше мензис, проявяваше все по-очевидна нетърпимост към Брут. Е, нищо не можеше да предизвика момичето да се държи грубо или нетактично с него, но вместо да се влюби по-силно в годеника си — сега, когато у нея проговаряше жената, — Юлия ставаше все по-хладна и детската ѝ загриженост се изместваше от скука. Това беше пагубно за всеки брак.

Това бяха проблемите, които измъчваха Аврелия, но с тях грижите не свършваха. Така например даваше си сметка, че апартаментът ѝ е твърде скромнен за човек в положението на Цезар. Клиентите му вече не можеха да се поберат едновременно в атриум, а и адресът не беше подходящ за човек, който възнамерява след пет години да бъде консул. Тя не се съмняваше в избора на сина си за най-висшата длъжност. С неговото име, потекло, обществено поведение, външен вид, чар и интелектуални способности, за каквото и да се кандидатираше Цезар, винаги щеше да събере най-много гласове от всички. Той имаше безброй врагове, но никой не можеше да разруши здравата основа, на която беше стъпил сред представителите на първата и втората класа. А за изборите за консул именно първите две класи решаваха всичко. Да не говорим, че в очите на останалите обществени съсловия Цезар се ползваше с авторитет, какъвто нямаше никой от неговите събратя. Той се чувстваше еднакво сигурен сред най-богатите и сред най-бедните римляни. И все пак Аврелия нямаше как да заговори за нов дом, без да засегне неприятния проблем с парите. Да бъде или да не бъде? Да отвори ли дума или нищо да не каже?

Аврелия си пое тежко дъх и положи ръцете си на масата.

— Цезаре — започна тя, — догодина ще се кандидатираш за претор. А аз предвиждам един доста сериозен проблем.

— Адресът ми — сети се той.

Тя кисело му се усмихна.

— Поне си досетлив.

— Това да не е прелюдия към някоя разправа за пари?

— Не, не е. Или май е по-правилно да кажа: надявам се, че не е. През годините успях да поспестя нещо, а бих могла да заложа инсулата за някой сериозен заем. Като съберем спестяванията и заема, мога да ти дам, колкото да си купиш къща на Палатина или в Карина.

Цезар прехапа устни.

— Много щедро от твоя страна, майко, но както не мога да приема пари от приятелите си, така няма да ги приема и от теб. Нали ме разбираш?

Изглеждаше невероятно, че Аврелия е на шейсет и една. По лицето ѝ не забелязваше нито една бръчица, може би защото леко беше напълняла.

— Знаех, че така ще отговориш — невъзмутимо отвърна Аврелия. След което подхвърли уж между другото: — Чувам, че върховният понтифекс Метел Пий е заболял.

Това като че ли го изненада.

— Кой ти каза?

— Най-напред Клодия. Според съпруга ѝ Целер цялото семейство било отчаяно. Емилия Лепида го потвърди. Метел Сципион бил много потиснат от състоянието на баща си. Откакто жена му почина, не се чувствал добре.

— Вярно е, че старият не се е появявал отдавна в сената — съгласи се Цезар.

— Няма и да се появи. Като ти казвам, че е заболял, имам предвид, че умира.

— И?

— Когато умре, колегията на понтифексите ще трябва да привлече нов върховен понтифекс. — Големите очи на Аврелия блестяха от вълнение. — Ако те назначат за върховен понтифекс, Цезаре, ще можеш с един удар да разрешиш няколко проблема наведнъж. Най-вече ще докажеш пред кредиторите си, че консулството няма да ти се изплъзне. А това ще означава, че кредиторите ти ще се съгласят да отложат падежите за след края на преторския ти мандат. Имам предвид, че ако случайно ти се падне да управляваш Сардиния или Африка, няма да успееш да възстановиш загубите си. А ако наистина стане така, кредиторите ще се изнервят.

— Много добре си пресметнала нещата, майко.

Аврелия продължи:

— На второ място службата на върховен понтифекс ще ти осигури превъзходно жилище за сметка на държавата. Освен това ще станеш понтифекс цял живот, затова и държавният дом ще си остане твой. Той се намира на самия Форум, голям е, удобен... Та затова — допълни майка му — вече започнах да подготвям съпругите на колегите ти понтифекси.

Цезар въздъхна.

— Планът е великолепен, майко, но не можем да го изпълним. При условие, че в колегията членуват хора като Катул и Вация Исаврик — да не говорим за останалите, — шансовете ми се нищожни. Най-малкото, защото е прието човек да стане върховен понтифекс, след като вече е бил консул, а не обратното. И второ, защото в колегията са най-заклетите консерватори в сената. Те не ме обичат.

— Нищо не ми струва да опитам — настоя Аврелия.

В този момент обаче Цезар се сети какво може да се направи. Той отметна глава назад и гръмко се засмя.

— Да, майко, точно така! Залавяй се за работа! Знам как ще стане. Ох, каква буря се задава!

— И какво точно знаеш?

— Всъщност дойдох да поговорим за Тит Лабиен, който е сигурен съм, че знаеш, тазгодишният човек на Помпей в колегията на трибуните. Трябваше да помисля на глас пред някого. А ти си толкова умна, че като подхвърля някоя мисъл, тя много добре отскача от теб.

Аврелия вдигна вежди.

— Е, благодаря все пак! Дали идеите не отскачат по-добре от Сервилия?

Цезар отново се засмя. Аврелия рядко прибъгваше до намеци, но понякога беше находчива като Цицерон.

— Ако трябва да бъда сериозен... — обясни Цезар. — Знам какво мислиш за тази връзка, но не ме смятай за глупак. Сервилия много разбира от политика. Освен това е влюбена в мен. И все пак тя не е член на моето семейство, а и не мога да й имам пълно доверие. Когато я използвам за стена, винаги гледам да не изтърва някоя топка по невнимание.

— Това много ме успокоява — не се въздържа да отбележи Аврелия. — И какво толкова гениално ти хрумна?

— Когато Сула премахна закона на Домиций Ахенобарб за свещенослужителите, той отиде дори една крачка по-далеч, отколкото повеляваше традицията навремето. Защото отне правото на народното събрание да избира своя върховен понтифекс. Преди Сула върховният понтифекс винаги се е избирал от народа, никога не се е назначавал от колегите си. Ще накарам Лабиен да възвърне правото на избор на понтифексите и авгурите на трибутните комиции. Ще върне и избора на върховния понтифекс. На народа идеята ще се хареса.

— На народа се харесва всичко, което е против законите на Сула.

— Именно. Тогава ми остава единствено — изправи се Цезар от стола — да се кандидатирам за върховен понтифекс.

— Тогава нека Тит Лабиен действа още сега, Цезаре. Не отлагай за по-късно! Никой не знае колко време му остава на Метел Пий. Той е толкова самотен без своята Лициния.

Цезар пое ръката на майка си и я поднесе до устните си.

— Майко, много ти благодаря. Въпросът ще намери своето решение съвсем скоро. Това е закон, който Помпей ще подкрепи. Той има голямо желание да стане понтифекс или авгур, но знае, че никога няма да бъде приет доброволно от колегиите. Докато при евентуални избори ще спечели.

От триклиния се разнасяха все по-силни смехове, отбеляза Цезар, щом се озова в приемната. Имаше намерение веднага да си тръгне, но все пак размисли, че е редно да навести и жена си.

„Страшна сбирка, няма що“ — мислеше си той, докато наблюдаваше гостите от вратата. Помпея беше преустроила цялото помещение, като го беше претрупала с кушетки, безброй много пурпурни възглавници и завивки, банални, пък дори и скъпи вещи, фрески и статуи. Доколкото се виждаше, спалнята ѝ също беше безвкусно подредена.

Помпея се беше излегнала на кушетката в десния край на стаята, при това не беше сама; Аврелия ѝ забраняваше да приема чужди мъже, но не можеше да затвори вратата на дома за големия брат на снаха си — Квинт Помпей Руф. Младежът наскоро беше прехвърлил двацете и си създаваше лоша репутация. Без съмнение, че сестра му се е сближила с Клавдиевци покрай него, защото за Помпей Руф се знаеше, че е пръв приятел е Публий Клодий, три години по-възрастен от него, но още по-неукротим.

Аврелия не допускаше в дома си самия Клодий, но двете му по-малки сестри — Клодия и Клодила — бяха чести гостенки. Можеше да се каже, че Клодия, омъжена за Метел Целер (по-големия брат на Муция Терция), е по-привлекателна от сестра си Клодила, която наскоро се беше развела с Лукул след шумен скандал. Подобно на всички Клавдии Пулхери двете бяха с широки и влажни очи, дълги и леко извити мигли, гъсти тъмни коси и мургава кожа с цвят на зехтин. Не бяха високи, но и двете имаха чудесни фигури, знаеха как да се обличат и имаха грациозна походка. Бяха и доста начетени, особено Клодия, която имаше влечение към възвишената поезия. Двете седяха на кушетката срещу тази на Помпея и брат ѝ, робите им се спускаха някак твърде свободно надолу по раменете и очертаваха приятно налетите им гърди.

Фулвия, която седеше до тях, не беше кой знае колко по-различна, нищо че кожата ѝ беше по-бледа, а косите ѝ донякъде напомняха на Цезар за тези на майка му. Освен това имаше същите тъмновиолетови очи и изящни мигли. Изобщо младата жена внушаваше приятни усещания, допълнени от глуповатите ѝ твърдения, вдъхновени от собствените ѝ наивни представи за двамата ѝ прословути предци: дядо ѝ Гай Гракх и неговия брат Тиберий. Доколкото знаеше Цезар, бракът на Фулвия с Публий Клодий не беше гледан с добро око от родителите ѝ, но тя винаги получаваше каквото пожелае. Откакто се омъжи, се беше сприятелила с двете си зълви.

Но ако Цезар се притесняваше от компанията в дома му, не беше заради трите млади дами. Повече го плашеха две по-възрастни гостенки на третата кушетка: Семпрония Тудитан, съпруга на един Децим Юний Брут, и майка на друг (доста странен избор на приятели от страна на Фулвия — Тудитаните бяха закleti врагове на двамата Гракхи, също както и семейството на Децим Юний Брут Калаик, дядо на мъжа на Семпрония), и Пала, която в миналото беше съпруга най-напред на цензора Филип, а сетне на цензора Попликола, като им беше родила по един син на двамата. И Семпрония, и Пала трябваше да са прехвърлили петдесетте, нищо че използваха всички познати чудеса на козметиката, за да скрият възрастта си. Пък и не се бяха наситили още на плътските удоволствия, които предлага животът; и двете си въобразяваха, че кожата им е на млада девичка, и ходеха облечени в широко разпуснати роби. Упоритата борба с възрастта, усмихваше се вътрешно Цезар,

беше колкото безплодна, толкова и жалка. Майка му, преценяваше той с безмилостния си поглед, беше много по-привлекателна, нищо че беше с десет години по-възрастна от тях. Аврелия обаче не копнееше за мъжки прегръдки, докато Семпрония и Пала бяха известни курви, които не оставаха дълго време сами.

Присъствието на двете стари дами предполагаше, че около Помпея кръжат и младите Децим Брут и Попликола. За Децим Брут нямаше какво толкова да се каже, освен че е млад, животът му се струва скучен, притежава изобретателност и е готов да върши обикновени безобразия, като да се налива с вино, да ляга с различни жени и да харчи пари на комар. Но за младия Попликола се знаеше, че е прелъстил мащеха си и че се е опитал да убие баща си, цензора, заради което беше съден и обречен на бедност и липса на политическо бъдеще. Никога нямаше да бъде допуснат до сената, но откакто Публий Клодий се ожени за Фулвия и съответно се докопа до бездънната каца с мед, младият Попликола започна отново да се появява сред богаташките среди.

Най-накрая Цезар беше забелязан от Клодия. Тя надигна глава, изпъчи гърди и многозначително му се усмихна.

— Цезаре, какво божествено удоволствие да те видим! — възкликна.

— Усещането е същото, естествено — отвърна той.

— Няма ли да влезеш? — подкани го Клодия и потупа кушетката до себе си.

— Много бих се радвал, но за жалост се канех да излизам.

„Явно — размишляваше Цезар, докато се измъкваше от дома си — ще имам доста проблеми.“

Лабиев беше повикан веднага, но преди това Цезар трябваше да се срещне със Сервилия, която навярно вече го чакаше в апартамента му.

Сервилия наистина го чакаше, но беше разумна жена и никога не би му държала сметка защо закъснява. Освен това знаеше, че той няма да се извини.

Известно време двамата нищо не си казаха. Започнаха да се целуват, след това с въздишки се излегнаха на кревата, освобождавайки

се от дрехите и грижите едновременно. Сервилия беше толкова възхитителна, толкова умна и изобретателна. А той беше съвършен, гостоприемен, непогрешим и властен дори когато проявяваше внимание. Напълно доволни един от друг, Цезар и Сервилия бяха изгубили представа за времето и ако се съдеше по водния часовник, възвърнаха си го доста късно.

Цезар не желаше да споменава за Лабиен; но Помпея беше интересна тема и той я подхвана още докато се прегръщаха.

— Жена ми си е намерила доста странни приятелки.

Сервилия не бе забравила влудяващите месеци на безпомощна ревност, затова се радваше всеки път, когато Цезар кажеше нещо лошо за жена си. Вярно, че още при първата им среща след раждането Сервилия разбра колко нещастен е бракът му; и все пак съперницата беше пищна красавица, а и имаше шанса да живее заедно с Цезар; никоя жена на възрастта на Сервилия не можеше да бъде спокойна, ако врагът е с близо двацет години по-млад.

— Какви странни приятелки? — попита Сервилия.

— Клодиите и Фулвия.

— Това можеше да се очаква. Да не забравяме в какви среди се движи брат й Помпей.

— Да, но днес в клетката с животните влязоха още два екземпляра.

— Кои?

— Семпрония Тудитан и Пала.

— А така! — Сервилия се надигна и Цезар сякаш усети да го обливат със студена вода. Тя свъси вежди, замисли се и накрая добави: — И това не би трябвало толкова да ме учудва.

— Не и мен, като знам що за приятели има Публий Клодий.

— Не, нямах предвид общите познати. Знаеш, предполагам, че сестра ми Сервила се разведе с Друз Нерон заради изневяра.

— Чух нещо такова.

— Това, което не знаеш, е, че смята да се жени за Лукул.

Този път и Цезар се надигна.

— От трън, та на глог! Този човек провежда върху себе си всякакви експерименти с вещества, въздействащи върху възприятията. Правил го е от години. Доколкото знам, един от освободените му роби има задължение единствено да му осигурява сънотворни или

възбуждащи вещества — цветчета, гъби, отвари от листа, плодове, корени, всичко.

— Сервилила твърди, че Лукул най-много обичал виното, но страдал от мъчителен махмурлук. Изглежда, въпросните вещества му понасят по-добре след изтрезняването. Както и да е, сестра ми не се оплаква. Мисли, че ще е достатъчно хем да е богата, хем съпругът ѝ да не е много бдителен.

— Той все пак се разведе с Клодила заради изневяра... И кръвосмешение.

— За това е виновен единствено Клодий.

— Е, пожелавам късмет на сестра ти — заключи Цезар. — Лукул все още е на Марсово поле и си чака триумфа, но сенатът все така му отказва, затова няма скоро да го видим в града.

— Той скоро ще си получи триумфа — възрази Сервилия. — Мои хора ми издадоха, че Помпей не искал в никакъв случай да дели Марсово поле със стария си враг, още по-малко, когато се завърне от Азия покрит със слава. — Тя презрително изсумтя. — Какъв позьор! Всеки разумен човек разбира, че основната работа я свърши Лукул! Великият отиде да обере плодовете на упорития му труд.

— Съгласен съм, нищо че Лукул ми е най-малката грижа. — Цезар я погали по едната гърда. — Ти нямаш навика да се отплесваш със странични теми, мила. Какво общо има това с Помпея и приятелките ѝ?

— Наричат го Клодиевия кръг — изтегна се Сервилия. — Всичко знам от Сервилила. Начело на въпросното общество стои, разбира се, самият Публий Клодий. Главната, а по-точно е да се каже, единствената цел на въпросния Клодиев кръг е да скандализират. Така се забавляват членовете му. Те са все хора скучаещи, мързеливи, нежелаещи да се захванат с нищо полезно, но затова пък богати. Пиенето, мърсуването и комарът не им се струват достатъчни. Единствената цел на Клодиевци е да създават скандали и да предизвикват. Ето защо се свързват с курви като Семпрония Тудитан и Пала, създават кръвосмесителни връзки или ласкаят мръсници като Попликола. Мъжката част от кръга включва неколцина младежи, от които би трябвало да се очаква повече — включително младия Курион и братовчед ти Марк Антоний. Разбирам, че тяхното любимо забавление е да се правят на любовна двойка.

Този път Цезар шумно изсумтя.

— Всичко мога да повярвам за Марк Антоний, но не и това! На колко години е той? Деветнайсет или двайсет? А вече е направил повече копелета, отколкото всеки друг, при това са се родили из всички обществени класи.

— Това е така. Но да изпълниш римските къщи с деца не е достатъчно скандално. Една хомосексуална връзка, при това между синовете на толкова консервативни фамилии, би шокирала повече хората.

— Та значи жена ми принадлежи към тази свята институция! — въздъхна Цезар с тъга. — Чудя се как да я измъкна навреме.

Думите му не зарадваха Сервилия и тя бързо скочи от леглото.

— И аз не виждам как, Цезаре, освен с цената на скандал, който само ще зарадва Клодиевия кръг. Или ще се разведеш с нея, което означава да нарушиш принципите си.

Цезар поклати глава.

— Не, не мога да го сторя без причина. А приятелството с порочни люде само по себе си не е причина. Помпея и да иска, нищо повече не може да постигне, защото майка ми не я изпуска от очи. Жал ми е за нея. Тя дори не може да излъже свекърва си.

Беше време да се изкъпят (Цезар беше отстъпил пред любовницата си и се беше сдобил с малък мангал, на който да се топли вода); Сервилия реши, че не си струва повече да одумва Помпея.

Тит Лабиен трябваше да почака до следващия ден, чак тогава Цезар го прие в самостоятелното си жилище.

— Имам две задачи за теб — каза Цезар.

Лабиен го наблюдаваше с интерес.

— Първата би трябвало да се възприеме добре от конническото съсловие и със сигурност ще допадне на Великия.

— И каква е тя?

— Да прокараш закон за възвръщането правото на народното събрание да избира авгури и понтифекси.

— Включително — подхвърли хитрият Лабиен — и върховния понтифекс.

— Бре, колко бързо схващаш!

— Чух, че всеки момент се готви държавно погребение за Метел Пий.

— Има нещо такова. Вярно е също така, че искам да стана върховен понтифекс. И все пак не очаквам колегите ми понтифекси да пожелаят аз да ги оглавя. За сметка на това избирателите навярно няма да са съгласни с тях. Тогава защо да не дадем на народа правото да посочи кой е най-достоеен за върховен понтифекс?

— Защо не, наистина? — Лабиен внимателно го изгледа. Много неща у Цезар му харесваха и все пак склонността му да говори по всички въпроси с ирония и пренебрежение му се струваше недостатък. Човек не можеше да разбере доколко сериозно говори Цезар. О, амбициите му бяха безгранични, но подобно на Цицерон и той често даваше знак, че понякога предпочита просто да се забавлява. В този момент все пак изглеждаше напълно сериозен, а и Лабиен знаеше добре за огромните му дългове. Ако спечелеше изборите за върховен понтифекс, Цезар щеше да укрепи доверието на кредиторите си.

— Искаш законът да се гласува възможно най-скоро?

— Именно. Ако се случи Метел Пий да умре, преди законът да е влязъл в сила, народът може и да се откаже от реформата. Ще трябва да действваме бързо.

— Ампий ще се радва да ми помогне. Предполагам, че и останалите народни трибуни ще проявят разбиране. Това е закон, който с нищо не нарушава римските обичаи — едно голямо предимство. — Но в тъмните очи на Лабиен се четеше очакване. — И какво е другото, което си намислил?

Цезар се намръщи.

— Нищо особено. Ако Великият се върне по-рано, би било много лесно. Единственото нещо, за което съм сигурен, че ще създаде голяма суматоха в сената, е да предложиш законопроект, възстановяващ правата на децата и внуците на проскрибираните от Сула. Няма да успееш да прокараш подобен текст, но поне дебатите ще вдигнат шум и ще се съберат слушатели.

Идеята очевидно се понрави на Лабиен. Той широко се усмихна и стана.

— На мен ми харесва. Здравно ще издърпам опашката на Цицерон!

— У Цицерон не опашката е най-важното — подхвърли Цезар. — Ако някой негов израстък се нуждае от ампутация, това е езикът. Но ако

предложиш двата законопроекта едновременно, ще раздвоиш вниманието и хората няма да знаят на кой проект държиш повече. А ако се подготвиш достатъчно добре, нищо чудно да използваш Цицероновия език в своя полза.

Прасчо беше мъртъв. Квинт Цецилий Метел Пий Понтифекс Максимус, преданият син на Метел Прасето и предан другар на диктатора Сула, умря в съня си. Признатият за най-добрия сред римските медици, някогашният лекар на Сула Луций Тукций, поиска от осиновения син на Пий да извърши аутопсия.

Но осиновеният Метел не беше нито толкова умен, нито толкова съобразителен като баща си. Метел Сципион по рождение беше син на Корнелий Сципион Назика и на по-голямата от двете Лицинии, дъщери на Крас Оратор (по-младата Лициния беше омъжена за Метел Пий и съответно беше негова осиновителка), и беше известен най-вече с високомерието си и аристократичните си предразсъдъци.

— Никой няма да се докосва до тялото на баща ми! — нареди той през сълзи и инстинктивно сграбчи жена си за ръката. — Ще отиде сред пламъците непокътнат!

Погребението, разбира се, беше проведено за сметка на държавата и церемонията отговаряше на високото положение на починалия. Погребалното слово на Форумата беше прочетено от Квинт Хортензий, след като Мамерк Лепид, тъст на Метел Сципион, отказа честта. Присъстваха всички важни особи, от Катул до Цезар, от Цепион Брут до Катон.

В деня след изгарянето на тялото на Прасчо Метел Сципион проведе разговор с Катул, Хортензий, Вация Исаврик, Катон, Цепион Брут и първия консул Цицерон.

— Носят се слухове — рече осиротелият младеж, чиито зачервени очи подсказваха колко сълзи е пролял за баща си, — че Цезар възнамерява да се кандидатира за върховен понтифекс.

— Е, това не може да ни изненада — отговори Цицерон. — Всички знаем кой дърпа юздите на Лабиен в отсъствието на Великия, нищо че точно в този момент се съмнявам дали Великият изобщо се интересува от делата на Лабиен. Това народът да избира кой да бъде понтифекс или авгур не е от значение за Великия, но със сигурност е от

голяма полза за Цезар. Така той има шансове да спечели, докато ако решението зависеше единствено от колегията, не би могъл да разчита на това.

— Колегията никога не е избирала сама върховния понтифекс — обясни Катон на Метел Сципион. — Единственият върховен понтифекс, който не е бил избран от народа, е баща ти, а и него го посочи Сула, не колегите му.

Катул обаче имаше друго възражение срещу Цицерон.

— Колко сляп си ти за намеренията на нашия приятел Помпей Велики! Казваш, че няма да спечели? Хайде сега! Великият само чака случай да стане понтифекс или авгур. И това може да стане само след решение на народното събрание, никоя колегия няма да го приеме по свое желание в състава си.

— Катул е напълно прав, Цицероне — подкрепи го Хортензий. — Законът на Лабиен ще послужи идеално на Помпей.

— По дяволите, законът на Лабиен! — избухна Метел Сципион.

— Успокой се, Сципионе — сгълча го Катон. — Тук сме се събрали да решим как да попречим на Цезар да се кандидатира.

През цялото време Брут седеше на стола си и следеше с поглед гневните изражения на присъстващите. Чудеше се защо изобщо са го поканили на събрание на толкова важни особи. Предполагаше, че това е част от доживотната война, която вуйчо му Катон водеше със Сервилия кой да го наставлява в живота — война, която хем го плашеше, хем му се струваше интересна, още повече че вече беше пораснал и много неща му ставаха ясни. Разбира се, хрумна му дали не са го поканили в качеството му на бъдещ зет на Цезар — може би смятаха да го поразпитат; но колкото повече спореха околните, толкова по-изолиран се чувстваше и след като никой за нищо не го питаше, реши, че в крайна сметка всичко е, за да се ядоса Сервилия.

— Можем да ти осигурим избора за редови член на колегията много лесно — обясняваше Катул на Метел Сципион, — като просто разубедим всеки друг, изкушил се да заеме освободеното място.

— Е, това поне е нещо — отвърна Сципион.

— Кой обаче смята да се конкурира с Цезар? — попита Цицерон, още един от присъстващите, който не знаеше със сигурност защо са го поканили. Предполагаше, че е по искане на Хортензий и че от него се очаква да открие как Цезар да бъде отстранен. Работата беше там, че

Цицерон беше сигурен в успеха на Цезар. Очевидно законът на Лабиен не беше изготвен от самия Лабиен. В самия текст си личеше стилът на Цезар.

— Аз ще се кандидатирам — зарече се Катул.

— Аз също — обади се Вация Исаврик, който досега беше мълчал.

— Тогава, след като само седемнайсет от трийсет и петте триби участват в избора на духовници — разсъждаваше Цицерон, — трябва да манипулираме жребия така, че да се паднат трибите и на двама ви, а тази на Цезар да остане отвън. Така се увеличават шансовете ви.

— Аз по принцип съм против използването на подкупи — обади се Катон, — но мисля, че точно в този случай ще трябва да се бръкнем за пари. — Той погледна племенника си. — Квинт Сервилий, ти си най-богатият сред нас. Ще бъдеш ли така добър да пожертваш известна сума за нашата справедлива кауза?

Студена пот обля Брут. Ето защо бил тук! Той прокара език по пресъхналите си устни и ги изгледа някак притеснено.

— Вуйчо, с радост бих ви помогнал — рече с треперещ глас, — но не смея! Парите ми се контролират от майка ми.

— На двайсетгодишна възраст оставяш майка си да ти държи парите? — възмути се Катон.

Всички го гледаха смаяни.

— Вуйчо, опитай се да разбереш! — рече Брут.

— О, много добре разбирам — подхвърли с презрение Катон и демонстративно му обърна гръб. — Явно — рече, — ще трябва да разчитаме на личните си средства. — Вдигна рамене. — Както знаете, кесията ми е плитка. И все пак ще дам двайсет таланта.

— Аз нищо не мога да си позволя — погледна ги нещастно Катул, — защото храмът на Юпитер ми отнема всяка спестена сестерция. Но все някак ще намеря петдесет таланта.

— Петдесет и от мен — рече Вация.

— Петдесети от мен — обеща Метел Сципион.

— Петдесет и от мен — съгласи се Хортензий.

Едва сега Цицерон си даде сметка защо присъства на този заговор и с най-медения си глас оповести:

— Жалкото състояние на финансите ми е твърде добре известно, за да очаквате от мен нещо повече от сърцераздирателни речи пред

избирателите. Услуга, която ще бъде изключително щастлив да ви предоставя.

— Тогава остава само едно — рече Хортензий. — Да решим кой от вас двамата в крайна сметка ще се изправи срещу Цезар.

Но точно тук планът срещна неочаквана пречка: нито Катул, нито Вация Исаврик бяха съгласни да отстъпят в полза на другия. Всеки от тях беше убеден, че именно той трябва да бъде новият върховен понтифекс.

— Пълна глупост! — беснееше Катон. — Най-накрая ще разделите гласовете и шансовете на Цезар ще станат най-големи. Ако само един от вас участва в изборите, борбата ще е равностойна. При трима кандидати кой знае какво ще стане.

— Аз ще се кандидатирам — настояваше Катул.

— И аз също — рече Вация Исаврик, който придобиваше все по-агресивно изражение.

Събранието се разпусна. Унижен и съсипан, Брут напусна богатия дом на Метел Сципион и се запъти право към скромното жилище на годеницата си в Субура. Нямаше къде другаде да отиде, след като вуйчо му не му беше казал дори „довиждане“, а мисълта да се прибере вкъщи при майка си и бедния Силан с нищо не го привличаше. Сервилия щеше да се опита да научи къде е бил, какво е чул и какво е замислил вуйчо Катон; а вторият му баща щеше да си седи и да мълчи.

С годините любовта на Брут към Юлия се засилваше.

Докато той разправяше надълго и нашироко за срещата в дома на Метел Сципион, Юлия, най-милото и сладко девойче на земята, го слушаше със сълзи в очите.

— Дори на Метел Сципион му се е налагало да се съобразява с родителите си — заключи тя най-накрая, — а другите вече са твърде стари, за да си спомнят какво е да живееш под един покрив е главата на семейството.

— Със Силан проблеми нямам — обясняваше Брут, като едва се съдържаше да не заплаче, — но толкова се страхувам от майка си! Работата е там, че вуйчо Катон не се страхува от нищо.

Никой от двамата не подозираше за отношенията, които съществуваха между бащата на Юлия и майката на Брут. Затова Юлия не виждаше причина да крие мнението си за Сервилия.

— Разбирам те, Бруте, мили. — Тя беше преbledняла от притеснение. — Майка ти не знае що е съчувствие, дори не си дава сметка колко властна и самолюбива се. Толкова е неуязвима.

— Напълно съм съгласен — въздъхна Брут.

Време беше да го разведри по някакъв начин, да му вдъхне повече самочувствие. Юлия се усмихна и посегна да оправи дългите му черни къдрици.

— Мисля, че се държиш правилно, Бруте. Стоиш настрана и не я предизвикваш. Ако вуйчо ти Катон живееше с нея, сигурно щеше да разбере положението ти.

— Вуйчо Катон е живял навремето с нея — напомни ѝ той.

— Да, ама тя тогава е била малка — галеше го момичето.

Брут искаше да я целуне, но се въздържа. Задоволи се с това да я погали на свой ред по ръката. Юлия наскоро беше навършила тринайсет и макар че вече се превръщаше в жена, Брут знаеше, че още не ѝ е време да се целува. Освен това го възпираше чувството за чест, което му бяха внушили множеството консервативни автори, които четеше, да речем Катон Цензор. А с доверието не биваше да се злоупотребява.

Разбира се, щеше да е по-добре и за двамата Брут да се беше престрашил, защото тогава Юлия не би могла да прикрие нарастващата си неприязън към него, а колкото по-рано двамата сложеха край на противоестественния си годеж, толкова по-добре за всички. Но понеже Брут никога не я докосваше, тя не виждаше разумна причина да се оплаче пред баща си и да го моли да я спаси от един навярно ужасен брак. Колкото и добра съпруга да бъде тя, нищо добро няма да се получи и за двама им.

Проблемът беше, че Брут беше изключително богат! Това си беше беда още когато ги сгодяваха, но откакто Брут наследи и богатствата на дядо си по майчина линия, нещата станаха ужасяващо сложни. Подобно на всички в града Юлия знаеше историята за Златото от Толоза и за всичко, което Цепионите са си купили с него. Парите на Брут щяха да са от огромна полза за баща ѝ, в това не биваше дори да се съмнява. Баба ѝ винаги ѝ обясняваше, че неин дълг като единствена рожба на баща си е да повдигне престижа му на Форумата. И имало само един начин едно момиче да го стори: като се омъжи за съпруг с възможно най-много пари и обществен авторитет. Брут можел и да не е

момичешкият идеал за съпруг, но като пари и име нямал равен. Затова Юлия щеше да изпълни своя дълг и да се омъжи за човек, с когото за нищо на света не би легнала. Баща ѝ беше по-важен.

Затова когато Цезар мина да я навести, Юлия се държеше, все едно Брут е годеникът на мечтите ѝ.

— Пораснала си — отбеляза той.

— Само пет години ми остават — отвърна му тържествено Юлия.

— Това ли е всичко?

— Да — въздъхна Юлия, — това е всичко.

Той я прегърна и я целуна. Нямаше как да знае, че дъщеря му е точно от онези момичета, които искат съпругът им да прилича на баща им: да бъде зрял мъж, известен, хубав и да ръководи събитията.

— Нещо ново? — попита Цезар.

— Брут идва.

Той се засмя.

— Това не е новина, Юлия!

— Може би този път е — отговори тя многозначително, след което му разправи всичко, което бе научила за разговора в дома на Метел Сципион.

— Какъв нахалник е този Катон! — възкликна Цезар. — Да иска пари, и то много, от едно двацетгодишно момче!

— Парите са си останали на мястото заради майка му.

— Ти не харесваш много Сервилия, нали?

— И аз се чувствам като Брут, татко, тя ме ужасява.

— И защо по-точно?

Юлия не можа да му обясни.

— Просто някакво усещане. Колкото пъти я видя, все се сецам за някоя зла черна змия.

— А ти някога виждала ли си зла черна змия?

— Не, но съм виждал на картинки. Напомня ми и на Медуза. — Юлия затвори очи и опря чело в рамото му. — А ти харесваш ли я, татко?

На това Цезар можеше да отговори, без да си криви душата:

— Не.

— Ето виждаш ли!

— Права си — съгласи се той.

Естествено, когато Цезар преразказа цялата случка няколко минути по-късно, Аврелия беше смаяна.

— Не е ли приятно да знаеш, че дори общата им омраза към теб не е могла да ограничи амбициите на Катул или Вация? — Аврелия дори си позволи да се усмихне.

— Катон е прав, ако и двамата се явят на изборите, ще разделят гласовете. А ако не друго, то поне знам, че ще манипулират жребия. На изборите няма да гласува триба Фабия!

— Но техните триби ще гласуват.

— Това няма да е пречка, ако и двамата участват в изборите. Някои от техните естествени поддръжници може би ще се вслушат в моите аргументи и в крайна сметка ще подкрепят мен, като откажат да гласуват за тях.

— Това е мъдро!

— Печеленето на избори — разсъждаваше на глас Цезар — не става само с подкупи. Но никой от тези глупаци, решени да ме преследват, не го разбира. Подкупът не е инструмент, който аз бих използвал, дори да имах желанието или парите да го сторя. Ако аз съм кандидат при едни или други избори, ще се намерят поне петдесет хрътки — сенатори, които ще обикалят и душат наоколо. Няма да остане неразследван и един-единствен глас. Но подкупът далеч не е единственото средство.

— Жалко, че въпросните седемнайсет триби ще се изтеглят в последния момент — рече Аврелия. — Ако жребият се проведе няколко дни по-рано, ти би могъл да извикаш избиратели от провинцията. Името Юлий Цезар значи много повече на село, отколкото имената Лутаций Катул или Сервилий Вация.

— И все пак, майко, нищо не може да се направи по въпроса. Със сигурност в избора ще гласува поне една градска триба — Луций Декумий ще е от огромна полза там. Крас също ще мобилизира своята триба, ако се падне да гласува, същото ще стори и Помпей. А моето влияние не се ограничава само в рамките на триба Фабия.

Настъпи кратко мълчание. Цезар беше обзет от мрачни мисли. Дори да искаше да каже нещо, Аврелия се стърпя. Изражението му подсказваше, че синът ѝ води спор със самия себе си, навярно се чудеше дали да подхване друга, по-деликатна тема. Ако Аврелия си

мълчеше, имаше по-голям шанс той сам да се разприказва. А каква по-деликатна тема от парите? Затова тя просто изчака.

— Крас дойде да ме види тази сутрин — най-последно изрече Цезар. Аврелия нищо не отговори.

— Кредиторите ми започват да се притесняват.

Мълчание.

— Още получавам неплатени сметки от времето, когато бях едил. Това означава, че не съм изплатил и една сестерция от заемите.

Аврелия сведе очи към масата.

— Това включва и лихвата върху лихвата. Вече се говорело да ме наклеветят пред цензорите. Това, че единият цензор ми е вуйчо, няма да ми помогне. Цензорите са длъжни да спазват закона. Ще изгубя мястото си в сената, всичко, което притежавам, ще бъде разпродадено. Включително и земите ми.

— Крас има ли някакво предложение? — осмели се да попита Аврелия.

— Да бъда избран за върховен понтифекс.

— Той самият няма ли да ти заеме пари?

— Това е последната сламка, поне що се отнася до мен. Крас е голям приятел, но неслучайно го сравняват с бик със слама около рогата. Вярно е, че не чака лихва, затова пък е свикнал, когато си поиска обратно парите, да ги получава веднага. Помпей ще се прибере, преди да стана консул, затова трябва да го имам на своя страна. Крас обаче ненавижда Помпей, не може да го понася още от времето на съвместното им управление. Трябва да лавирам между двамата. Кое то означава, че не бива да дължа пари на никого от тях.

— Разбирам. Ако те изберат, тогава какво ще стане?

— Тогава нещата ще се пооправят, особено ако победа сериозни съперници като Катул и Вация. Победата ще подскаже на кредиторите ми, че скоро ще стана претор, че със сигурност ще бъда първи консул. И че каквото и да стане, веднъж да поема управлението на някоя консулска провинция, ще съумея да възстановя загубите си. Рано или късно всеки ще си получи дължимото. Натрупващата се лихва е нещо чудовищно и трябва да се забрани със закон и все пак си има предимствата: кредиторите знаят, че колкото по-късно си получат парите, толкова повече ще получат.

— Значи е най-добре да станеш върховен понтифекс.

— И аз така мисля.

Изборите за нов върховен понтифекс, както и за ново попълнение в колегията на понтифексите, бяха насрочени за след двацет и четири дни. Кой ще бъде новото попълнение, не беше загадка за никого: чисто и просто единственият кандидат беше Метел Сципион. Докато Катул и Вация Исаврик обявиха кандидатурите си за върховен понтифекс.

Цезар се хвърли в предизборната кампания с желание и енергия. Подобно на Катилина и той разчиташе на знатния си произход, нищо че двамата му съперници далеч не бяха нови хора; не само това, ами бяха водещи фигури сред добрите люде. По принцип длъжността на върховния понтифекс се предоставяше на човек, който вече е бил римски консул, но макар това да беше предимство за Катул и Вация, напредналата им възраст им пречеше. Катул беше на шейсет и една, Вация — на шейсет и осем. В Рим се смяташе, че човек е на върха на своите способности и творческа активност на четирийсет и две години: затова беше прието човек да стане консул на тази възраст. Оттам нататък можеше да стане цензор, принцепс сенатус, десетина години по-късно дори можеше да бъде отново консул, но веднъж навършил шейсет, вече не го вземаха насериозно. Цезар още не беше избран дори за претор, но беше прекарал повече от двацет години в сената, бяха го запомнили с делата му като едил, носеше венец от дъбови листа на всяка публична проява, а римските избиратели го знаеха не само като един от големите аристократи в града, но и като човек с големи способности и огромен потенциал. Дейността му на съдия и адвокат не беше минала незабелязана, още по-малко коректното му отношение към клиентите му. Накратко Цезар беше бъдещето, докато Катул и Вация Исаврик принадлежаха на миналото. На това отгоре и двамата носеха върху себе си едно малко позорно петънце, а именно че са се ползвали с благоволенieto на Сула. Повечето от избирателите щяха да са конници, а Сула навремето жестоко беше преследвал конническото съсловие. За да омаловажи факта, че Цезар е племенник на омразния Сула, Луций Декумий се беше заел да припомни конфликта, който младият Цезар бе имал навремето с диктатора: как отказал да се разведе с дъщерята на Цина и как за малко да заплати с живота си, когато по време на бягството си бил покосен от жестока болест.

Три дни преди изборите Катон повика в дома си Катул, Вация и Хортензий. Този път нямаше нужда от парвенюта като Цицерон или недорасли момчета като Цепион Брут. Дори Метел Сципион беше по-добре да стои настрана.

— Казах ви — говореше с присъщата си прямота Катон, — че е грешка и двамата да се кандидатираме. Затова настоявам сега един от вас да се откаже.

— Не — отказа Катул.

— Не — отказа и Вация.

— Толкова ли не разбирате, че разделяте гласовете? — удари Катон с юмрук по грозната маса, която ползваше за писалище. Изглеждаше доста зле, защото предната вечер беше прекарал пред каната с вино. Откакто Цепион беше умрял, често се утешаваше с вино, ако изобщо може да се говори за утеха. Сънят го беше напуснал, призрактът на брат му го преследваше, а робинята, която от време на време ползваше, за да утолява плътските си желаниа, го отвращаваше. Дори приказките с Атенодор Кордилион, Мунаций Руф и Марк Фавоний не го вълнуваха. Катон все четеше и четеше, но колкото повече се запознаваше с Платон, Аристотел или дори с прадядо си Катон Цензор, толкова повече го преследваше мисълта за самотата и мъката. Оттам каната с вино, а заради нея и нервните изблици пред двамата застаряващи, но упорити римски аристократи, които отказваха да видят каква грешка допускат.

— Катон е прав — мусеше се Хортензий. И той вече не беше млад човек, но в качеството си на авгур не можеше да се кандидатира за върховен понтифекс. Липсата на големи амбиции му помагаше да запази свежа мисълта си, но животът, който водеше напоследък, му пречеше. — Един от вас може и да победи Цезар, но двамата заедно ще си поделите гласовете и онзи току-виж спечелил.

— Тогава е дошло времето да подкупваме — отговори Катул.

— Да подкупваме? — Катон силно удари по масата. — При тези обстоятелства дори няма смисъл да подкупваме! Двеста и двайсет таланта няма да ви спечелят достатъчно гласове да изпреварите Цезар!

— Тогава — предложи Катул — защо да не подкупим самия Цезар?

Другите го зяпнаха.

— Цезар има близо две хиляди таланта дългове, които нарастват всеки месец, защото не може да върне и една сестерция — обясни той.

— Тогава аз предлагам — взе думата Катон, — да доложим за случая пред цензорите и да изискваме незабавното отстраняване на Цезар от сената. Така ще се отървем от него веднъж завинаги!

— Скъпи Катоне, не можем да сторим това! — възрази Хортензий. — Той може да е напад, но все пак е един от нас!

— Не, не е! Не е един от нас! Ако не го спрем навреме, ще унищожи всички ни, в това можете да сте сигурни! — изрева Катон и отново заблъска по масата. — Предайте го! Предайте го на цензорите!

— В никакъв случай — заяви Катул.

— В никакъв случай — повтори Вация Исаврик.

— В никакъв случай — отказа и Хортензий.

— Тогава — Катон изведнъж намери друго решение — намерете човек извън сената, който да го стори. Да речем някой от кредиторите му.

Хортензий затвори очи. Катон беше най-непоклатимият стълб на каузата им, но имаше случаи, когато у него проговаряха и тускуланският селянин, и робът — варварин. Цезар беше роднина на всеки от присъстващите, дори на Катон, нищо че връзката беше доста далечна... А като се замисли човек, с Катул бяха втори братовчеди.

— Забрави за това, Катоне. — Хортензий отвори очи и уморено го изгледа. — Това е против римските обичаи. Повече няма защо да спорим.

— Ще се справим с Цезар според римските разбирания — обеща Катул, — ако сте съгласни парите, които бяхме събрали, за да подкупим избирателите, да бъдат използвани за самия Цезар. Аз самият съм готов да го навестя и да му ги предложа. Двеста и двамайсет таланта ще бъдат прекрасна първа вноска за кредиторите му. Сигурен съм, че и Метел Сципион ще се съгласи.

— О, и аз съм сигурен! — процеди през зъби Катон. — Но мен не ме бройте, безгръбначни глупаци! На Цезар дори фалшиви пари не бих му дал!

И така Квинт Лутаций Катул пожела да се срещне с Гай Юлий Цезар в самостоятелното му жилище на Вик Патриции, точно между субуранската баня и работилницата за боядисване на платове. Дватама се видяха в самия ден преди изборите, доста рано сутринта. Подреденото с вкус малко жилище доста изненада Катул; не знаеше, че братовчедите му изпитват слабост към изящната мебел, още по-малко беше очаквал това от самия Цезар. Дали изобщо имаше страна от живота, в която Цезар да не проявява дарба, питаше се той, седнал на кушетката, преди да го поканят на стола за клиентите. Тук несправедливо обвиняваше домакина си: Цезар никога не би третираше като свой клиент човек с обществения ранг на Катул.

— Е, утре ще бъде един велик ден — усмихваше се Цезар, докато му подаваше кристална чаша с разрежено вино.

— Тъкмо във връзка с това идвам да те видя — обясни Катул и отпи от виното, което се оказваше превъзходно. — Виното е добро, но не ми е познато — призна си той.

— Ами защото е домашно производство — рече Цезар.

— Къде го правиш? При Бовила?

— Не, имам лозе в Кампания.

— Това обяснява всичко.

— За какво искаш да говорим, братовчедо? — попита Цезар.

Катул не отговори веднага.

— До мен достигна, Цезаре, че финансовото ти положение е доста сложно. Дошъл съм да те помоля да не участваш в изборите за върховен понтифекс. Ако бъдеш така добър да ми направиш тази услуга, аз ще се погрижа да получиш двеста таланта сребро.

Катул бръкна в гънката на тогата си, извади малък свитък хартия и му го подаде.

Цезар не го погледна. Само тъжно въздъхна.

— По-добре да бяхте използвали парите да подкупите избирателите. Двеста таланта щяха да свършат голяма работа.

— Решихме, че така ще сме по-ефективни.

— Но сте сбъркали, братовчедо, защото аз не искам парите ви.

— Не можеш да си позволиш да откажеш.

— Това е така и все пак отказвам.

Малкият свитък остана в протегнатата ръка на Катул.

— Моля те да преосмислиш предложението.

— Задръж си парите, Квинт Лутаций. Утре заранта ще бъда на Форума в своята жреческа тога и ще поискам народът да ме посочи за върховен понтифекс. И нищо няма да ме спре.

— Умолявам те, Гай Юлий, още веднъж: вземи парите!

— Умолявам те, Квинт Лутаций, още веднъж: откажи се!

При което Катул захвърли кристалната чаша на пода и излезе.

Цезар остана за миг загледан в розовата локва, която се беше образувала на пода. Най-накрая стана, отиде до килера, извади парцал и избърса виното. Щом докосна с пръст чашата, кристалът се пръсна на стотици парченца, затова Цезар внимателно забърса стъкълцата с парцала, нави го и го изхвърли. Намери си друг парцал и довърши чистенето.

— Добре, че хвърли чашата на земята — сподели Цезар пред майка си на другия ден, след като мина през дома си, за да поиска благословията ѝ.

— Цезаре, как можеш да се радваш? Много добре знам за коя чаша става дума... Знаем и колко пари си дал за нея.

— Пропадах ми я за чаша от планински кристал, но се оказа, че кристалът е имал пукнатина.

— Ами иди си поискай парите.

Цезар направи кисела гримаса.

— Майко, майко, кога най-после ще се научиш? Въпросът няма нищо общо с парите, които съм дал. Просто чашата е била дефектна, а аз не искам нищо дефектно в дома си.

Аврелия наистина не го разбираше, затова смени темата.

— Пожелавам ти успех, скъпи сине — целуна го тя по челото. — Няма да ходя на Форума, ще те чакам тук.

— Ако изгубя, майко — закани се той с усмивка на уста, — ще има доста дълго да чакаш! Ако изгубя, изобщо няма да мога да се върна.

С тези слова той напусна къщата, облечен в жреческата си тога на алени и моравочервени райета. Подире му вървяха стотината му клиенти заедно с цяла тълпа жители на Субура. По целия Вик Патриции нямаше прозорец, от който да не се покаже някоя женска глава да му пожелае късмет.

Аврелия го чу отдалеч как се провиква към почитателките си:

— Някой ден късметът на Цезар ще стане пословичен!

Аврелия седна зад масата си и се захвана със своите безкрайни изчисления на сметалото от слонова кост. Но така и нищо не записа на хартията пред себе си, дори не можеше да си обясни какво изобщо е пресмятала цяла сутрин.

В интерес на истината Цезар не се забави чак толкова; по-късно Аврелия щеше да научи, че е отсъствал шест часа. Когато победоносният му глас се дочу откъм атрия, краката ѝ се подкосиха и тя не можа да стане.

— Пред тебе е новият върховен понтифекс! — похвали се той.

— О, Цезаре! — възкликна Аврелия и се разплака.

Нищо друго не би го изненадало повече, защото през целия си живот нито веднъж не я беше виждал да плаче. Усмивката му угасна, той затръшна вратата зад себе си, помогна на майка си да се изправи, прегърна я и на свой ред се разрида.

— Не си плакала дори заради Цинила — изрече най-накрая.

— За нея плаках, но никога пред теб.

Цезар извади кърпа, за да избърше лицето си, след което изтри и нейните сълзи.

— Ние успяхме, майко, успяхме! Аз съм все още на арената с меч в ръка.

Аврелия успя да се усмихне.

— Колко души чакат в приемната?

— Нямам представа, във всеки случай много.

— Убедително ли спечели.

— Всички седемнайсет триби гласуваха за мен.

— Дори тези на Катул и Вация?

— В техните триби спечелих повече гласове, отколкото се събраха за двамата, взети заедно. Можеш ли да си представиш?

— Това се казва сладка победа — промълви Аврелия. — Но защо?

— Един от тях трябваше да се откаже. Двамата поделиха гласовете помежду си — обясни Цезар. Беше се успокоил и можеше да посрещне хората в приемната. — Освен това като млад съм бил жрец на самия Юпитер, а Сула ме лиши от длъжността. Върховният понтифекс също принадлежи на Великия бог. Моите клиенти държаха доста обстойни речи пред събранието още преди изборите и не млъкнаха, докато не гласува и последната триба. — Цезар отново се ухили. — Казвах ти, майко, изборите са нещо повече от подкупи. Навярно сред

всички, които гласуваха, не се намира и един, който да ме е смятал за лош избор: аз винаги съм принадлежал на Юпитер.

— Точно това най-лесно би могло да се обърне срещу теб. Можеха да решат, че щом някой е бил фламен Диалис, а вече не е, ще донесе по-скоро нещастие на града.

— Не! Хората винаги чакат някой да им обяснява как да се държат спрямо боговете. Аз просто се сетих да го сторя преди другите. Всъщност те изобщо не се бяха сетили.

Метел Сципион беше напуснал държавния дом, където живееше върховният понтифекс, още след като се ожени за Емилия Лепида, а бездетната Лициния, съпруга на покойния Метел Пий беше умряла преди него. Жилището на върховния понтифекс беше празно.

Естествено никой от присъстващите на погребението на Прасчо не беше достатъчно нетактичен, та да напомни необичайните обстоятелства около неговия избор: Пий беше посочен навремето за върховен жрец от самия Сула, и то заради жестокото му заекване — една от грозните шегички на Сула, които продължаваха десетилетия след смъртта му. Заради заекването на понтифекса всяка религиозна церемония минаваше при голямо напрежение, защото всички се притесняваха ще успее ли Пий да изговори правилно всяка молитва до края на ритуала. Ако една-единствена дума беше произнесена неправилно, всичко трябваше да започне отначало.

Новият върховен понтифекс не притесняваше и не заекваше. Освен това той дори не пиеше вино. Още една от малките хитринки на Цезар, които умело бе използвал преди изборите. Няколко случайни забележки за възрастните Вация и Катул караха човек да се замисли. След като двайсет години си бяха късали нервите заради един пелтек, римляните държаха да видят на негово място свещенослужител, който няма да допусне и най-малък пропуск.

Цели тълпи от клиенти или просто поддръжници се явиха пред жилището на Цезар, за да му помогнат да се пренесе в Държавния дом на Форум Романум. Самите жители на Субура бяха обаче нещастни, задето най-знатният им съсед си отиваше. А от всички най-нещастен беше Луций Декумий, който беше сторил всичко по силите си Цезар да

успее, нищо че собственият му живот нямаше да е същият след заминаването на Цезар.

— Ти си винаги добре дошъл, Луций Декумий — напомни му Аврелия.

— Няма да е същото — отвърна мрачно старецът. — Винаги съм знаел, че сте зад съседната врата, че сте добре. Но там, на Форума, сред храмовете и весталките! Хм...

— Хайде, стари приятелю, горе главата — окуражи го шейсетгодишната дама, в която Декумий се беше влюбил още когато тя бе само на деветнайсет. — Той нито ще дава под наем апартамента, нито ще се отказва от малкото жилище на Вик Патриции. Твърди, че подобни местенца са му все още от полза.

Това беше най-радостната новина, която Луций Декумий беше чувал от много време насам! Веднага изтича при събратята си от колегията да им съобщи, че Цезар ще си остане и занапред част от Субура, че макар и тайно от околните, пак ще е с тях.

Цезар не се вълнуваше, че стои по закон начело на институция, повечето от членовете на която го ненавиждат. Щом свърши церемонията по посвещаването му в храма на Юпитер на Капитолия, той свика всички понтифeksi. Заседанието протече толкова бързо и гладко, че някои от жреците, като например Секст Сулпиций Галба или Публий Муций Сцевола, вече се чудеха дали държавната религия няма само да спечели от избора на новия върховен понтифекс, пък бил той и човек с неприемливи политически възгледи. Мамерк Лепид, остарял и болнав, само се усмихваше; той най-добре от всички знаеше колко ефективен е Цезар, щом реши, че някоя работа трябва да се свърши.

На всяка втора година към календара трябваше да се добавят двайсет дни, за да не се изостава спрямо сезоните, но вече няколко върховни понтифeksi като Ахенобарб и Метел Пий бяха пренебрегвали тези си задължения. За в бъдеще двайсетте дни щяха да се добавят всеки път, когато е нужно, обяви Цезар. Нямало да приема никакви извинения или религиозни уловки. След това дори съобщи на колегите си, че възнамерява да прокара през трибутните комиции закон, с който еднократно да бъдат добавени сто дни и календарът най-после да съвпадне с годишните времена. В момента едва започвало лятото, докато според календара вече било късна есен. Разбира се, подобен план предизвика доста мърморене сред понтифексите, но никой не

възрази на глас; всички присъстващи (включително Цезар) знаеха, че за да има шанс подобен законопроект, вносителят му най-напред трябва да стане консул.

Докато наставляваше своите колеги, Цезар навъсен огледа вътрешността на храма на Юпитер Оптимус Максимус. Катул още се мъчеше с възстановяването му, но откакто бяха издигнати стените и покривът сякаш си даваше почивка. Храмът вече можеше да се ползва, но атмосферата в него беше тягостна, а блясъкът на предишната сграда липсваше. Повечето стени вече бяха измазани и боядисани, но ги нямаше фреските и гипсовите отливки, а очевидно Катул не беше достатъчно предприемчив, а може би достатъчно съобразителен, да изнуди чуждестранните владетели да докажат своята почит към Рим, като подарят на Юпитер някоя и друга лъскава вещ. В светилището нямаше златни статуи, нямаше величествени Виктории, които се носят на колесници с по четири коня, нямаше стенописи от Зевксис, нямаше дори изображение на самия Юпитер, което да замести унищожената скулптура от теракота, изваяна от легендарния Вулка по времето, когато Рим е бил малко детенце, едва-едва пропълзяло на световната сцена. На първо време Цезар реши да си замълчи. Все пак длъжността на върховен понтифекс беше пожизнена, а той нямаше още трийсет и седем години.

Сложи край на заседанието, обявявайки, че тържественият пир по повод посвещаването му ще се проведе след осем дни в Държавния дом, и пое пеша надолу по хълма към новата си къща. Отдавна беше свикнал с многобройната тълпа от клиенти, които го придружаваха навсякъде, затова не им обръщаше внимание и вървеше на няколко крачки пред тях, унесен в собствените си мисли. Беше очевидно, че се беше обрекъл на Великия бог, затова и беше спечелил изборите с Юпитеровата благословия. Да, налагаше се да се впрегне вместо Катул с обзавеждането и украсата на храма. Юпитер заслужаваше красота и богатства, пък дори и във времена, когато римляните бяха свикнали да трупат разкош в собствените си домове и градини, вместо да се грижат за храмовете, и когато всеки способен художник или занаятчия би получил многократно повече пари, ако работи за частни лица, отколкото за обществените сгради, за които държавата никога не харчеше големи суми.

Най-важния разговор за деня Цезар беше оставил за накрая. Най-добре първо да установи контрол върху колегията на понтифексите, а чак след това да се запознае с весталките. Всички жречески колегии бяха в една или друга степен зависими от него, тъй като все пак представляваше най-висшата фигура в религиозния живот на града; ала имаше една колегия, която беше изцяло подчинена на върховния понтифекс и това бяха весталките. Той играеше ролята на техен патер фамилиас, т.е. глава на семейството, и освен това споделяше един и същи покрив с тях.

Държавният дом беше много стар и никога не е бил опожаряван, та да го възстановят наново. Поколения върховни понтифекси с пълни кесии го бяха подобрявали и украсявали, дори да знаеха, че каквато и вещ да оставят в сградата, от масичките от слонова кост до египетските кушетки, нищо не би могло да бъде изнесено след смъртта им в полза на наследниците им.

Подобно на всички сгради на Форума от епохата на ранната република и Държавният дом стоеше под ъгъл спрямо основната ос на Форума. Това беше, защото по времето, когато сградата се е строила, традицията е изисквала всички култови и обществени сгради да бъдат ориентирани по направлението север-юг. Форумът обаче следваше естествените дадености на терена и се проточваше от североизток на югозапад. По-късно сградите наоколо се подреждаха спрямо контура на площада, така че общата картина ставаше по-приятна за окото. Но Държавният дом, който беше една от най-внушителните сгради на Форума, не само се набиваше в очи, но беше доста грозен. Общият силует се криеше донякъде от така наречената Регия, където се намираха служебните помещения на върховния понтифекс. Високите стени на приземния етаж бяха издигнати от каменни блокове и имаха правоъгълни прозорци, докато горният етаж, построен от капризния Гней Домиций Ахенобарб, беше тухлен. Доста неподходяща комбинация, която би могла да се подобри — поне откъм Вия Сакра, — ако се издигнеха широк портал и подходящ стъпаловиден постамент пред него. Цезар вече бе решил, че точно това ще бъде неговият личен принос към Държавния дом. Сградата беше осветена за храм, следователно нямаше причина да не напомня на храм.

Къщата беше квадратна, макар че от двете ѝ страни имаше пристройки, които я превръщаха в многоъгълник. Зад гърба ѝ се

изправяше десетметрова скала, оформяща ръба на хълма Палатин. От горната страна на скалата минаваше Вия Нова, оживена улица с кръчми, магазина и многоетажни жилищни сгради. Точно зад държавния дом минаваше тясна алея, която обслужваше долните етажи на сградите, обърнати към Вия Нова. И понеже въпросните сгради стърчаха доста над нивото над скалата, от тях се разкриваше чудесна гледка към вътрешните дворове в Държавния дом. Освен това не позволяваха на върховния понтифекс и весталките да се радват на следобедното слънце. Като се вземеше предвид разположението на сградата и влагата, Цезар можеше да очаква доста студени зими. В съседство, малко нагоре по хълма, но обърнат с дългата си страна към Форума, се намираше Портик Маргаритария — закритият бижутерски пазар, — който всъщност отцепваше съществена част от площада.

И все пак никой римлянин, пък дори и прагматикът Цезар, не виждаше нещо необичайно в това обществените сгради да имат странна форма.

Ескортът от клиенти застана на почтително разстояние на площада и с благоговение проследи с поглед Цезар, докато той се изкачваше към двукрилата бронзова порта с изваяни барелефи, проследяващи живота на Клелия. При нормални обстоятелства никой не минаваше през тази порта, тъй като и двете крила на голямата къща си имаха входове. Но днешният ден не бе обикновен. Новият върховен понтифекс влизаше във владение на своето имение, а това беше тържествен акт. Цезар удари три пъти с отворена длан по дясното крило на вратата и тя веднага се отвори. Главната весталка ниско му се поклони и го въведе вътре, след което затвори вратата. Трогнатата до сълзи публика тежко въздъхна и се приготви за едно продължително чакане.

Перпения и Фонтая се бяха оттеглили преди няколко години; жената, която изпълняваше ролята на главна весталка, беше Лициния, близка братовчедка на Луций Мурена и далечна братовчедка на Марк Крас.

— Аз — рече тя, докато водеше Цезар по рампата, служеща за вестибюл, към следващата бронзова порта — имам намерение да се оттегля възможно най-скоро. Братовчед ми Мурена се кандидатира за консул тази година и ме помоли да остана главна весталка, колкото да му помогна при изборите.

Лициния не беше красива, но беше приятна жена. Дали обаче си изпълняваше както трябва задълженията, Цезар имаше причина да се съмнява. В качеството си на понтифекс от дълги години имаше вземане-даване с весталките и горко беше оплаквал съдбата им от деня, в който покровител им стана Метел Пий. Най-напред Метел Пий прекара десет години в Испания, където се сражаваше срещу Квинт Серторий, след което се прибра у дома състарен и напълно безразличен към жени, които се очакваше да храни, наглежда, наставлява и подпомага. Пък и злобната му жена не беше от голяма полза в това отношение. Както можеше да се очаква, и трите жени, застанали последователно начело на колегията, се нуждаеха от по-здрава ръка да ги води. Като следствие от всичко това колегията на весталките беше в упадък. Е, свещеният огън беше поддържан, различните празненства и церемонии се провеждаха според правилата. Но скандалът около процеса, който навремето Публий Клодий беше започнал, още не беше заглъхнал: римляните си имаха едно наум за целомъдрието на шестте жени, които трябваше да олицетворяват късмета на града, особено за онези, които бяха весталки по време на самия процес.

Лициния удари три пъти по дясното крило на вътрешната порта и тя се отвори, този път от Фабия, която отново ниско се поклони на Цезар. Зад този свещен портал се бяха събрали шестте весталки, за да поздравят своя нов духовен баща на единствената площ в Държавния дом, която споделяха.

И какво направи духовният баща? Най-напред им се усмихна по начин, който ни най-малко не отговаряше на религиозните разбирания, след което се насочи право към третата бронзова порта в дъното на оскъдно осветения атриум.

— Хайде вън, момичета! — подкани ги Цезар.

Озоваха се в хладната вътрешна градина, така наречения перистил. Той забеляза едно закътано местенце с три каменни пейки. Без видимо усилие върховният понтифекс повдигна едната пейка и я обърна с лице към другите две. След това се разположи на нея, облечен в пищната си червена тога (каквато носеха всички понтифекси) и не помалко пищната си червена туника (каквато носеше само върховният понтифекс), и потупа с ръка до себе си в знак весталките да седнат при него. Настъпи тягостно мълчание, през което Цезар внимателно огледа всичките си нови жени.

Фабия, която навремето беше прицел едновременно на Катилина и Клодий, се славеше като най-хубавата весталка от десетилетия. Беше втора по старшинство и скоро щеше да наследи Лициния. Не беше кой знае каква перспектива за главна весталка; ако по времето, когато са я предложили на колегията, е имала повече съпернички, никога не биха я допуснали. Но Сцевола, който е бил върховен понтифекс по онова време, е нямал избор. Колкото и да му се е искало да му предложат някое грозно момиченце, трябвало е да приеме тази изящна наследничка на най-старата римска фамилия (нищо че през последните шейсет-седемдесет години Фабиите бяха все осиновени деца). Странното беше, че Фабия и Теренция, жената на Цицерон, имаха обща майка. И все пак у Теренция не се забелязваше абсолютно нищо от красотата и милия характер на Фабия, нищо че беше далеч поинтелигентна от сестра си. В този момент Фабия беше на двайсет и осем, което означаваше, че ѝ оставаха осем до десет години в колегията.

Следваха две момичета — връстнички: Попилия и Арунция. И двете навремето бяха обвинени в прелюбодеяния от Клодий, като се предполагаше, че са имали връзка с Катилина. С божието благоволение бяха доста по-непривлекателни от Фабия! Когато бяха застанали пред съда, макар и само на седемнайсет, на заседателите не им беше трудно да повярват в невинността им. Но все пак Цезар имаше да се тревожи за бъдещето, Фабия, Попилия и Арунция щяха да се оттеглят в разстояние от две години, което оставяше на новия върховен понтифекс тежката задача да им намери заместнички. Но все пак дотогава оставаха десет години. Попилия се падаше при това близка братовчедка на Цезар, но Арунция, наследница на не чак толкова знатна фамилия, почти нямаше общо с неговия род. Нито една от двете не се беше измила съвсем от позорните петна, нанесени им от Клодий, което ги принуждаваше да водят доста отшелнически живот.

Заместничките на Перпения и Фонтея бяха все още деца на по единайсет години.

Едната беше Юния, сестра на Децим Брут и дъщеря на Семпрония Тудитан. За никого не беше тайна защо родителите ѝ я предложиха на колегията още шестгодишна. Семпрония Тудитан виждаше в дъщеря си бъдеща съперница, а Децим Брут Младши пилееше парите с такава лекота, че за сестра му нищо нямаше да

остане. Последното не представляваше чак такава беда, защото държавата винаги осигуряваше прилична зестра за весталките си, ако родителите им се окажеха бедни. А и Юния щеше да израсне доста хубава, щом преминеше през мъките на пубертета — как са могли тези бедни създания да живеят в този затворен и лишен от майчина ласка свят?

Другото дете беше патрицианка от стара, но отдавна залязла фамилия, казваше се Квинктилия и беше дебела. И тя си нямаше зестра. Знак, мрачно разсъждаваше Цезар, за лошата репутация на колегията: никой баща, който може да подsigури добра зестра на дъщеря си, колкото да ѝ намери съпруг, не би дал детето си на весталките. Това не само струваше пари на държавата, но и носеше лош късмет. Разбира се, за весталки бяха предлагани и една Помпея, една Лукцея, дори Афрания, Лолия или Петрея; Помпей Велики правеше всичко възможно да окопае себе си и пиценските си поддръжници сред най-уважаваните римски институции. Но болен и стар, Пий нямаше да се остави да му пробутат подобна стока! По-добре държавата да плаща зестри на деца с подходящи предци... Или в най-лошия случай с баща, носител на венеца от трева, като родителя на Фонтея.

Възрастните весталки познаваха Цезар не по-зле, отколкото той тях. Нямаше как иначе след многобройните вечери, на които бяха канени, както и след религиозните церемонии, които изискваха присъствието на различните римски жреци. В Рим имаше много случаи, когато една вечеря може да прерасне в наливане с вино и твърде близки лични контакти, но не и религиозните празненства. Непринуденото поведение на Цезар беше нарушило душевното равновесие на весталките. Той съзнателно се бе държал по този начин, не искаше те да изолират, да се крият от него, а последният път, когато в Държавния дом е живял по-млад понтифекс — прословутият Ахенобарб, — никоя от присъстващите не е била още родена. За Цезар беше изключително важно да им внуши, че отсега нататък върховният понтифекс ще бъде истински патер фамилиас за тях, човек, на когото могат да се опрат за всичко. Нито щеше да ги гледа сладно, нито щеше да ги докосва, нито щеше да им прави намеци. Но Цезар нямаше да си позволи да бъде хладен и безучастен към момичетата, да се интересува от тях само колкото го принуждаваха законите.

Лициния нервно се покашля, прехапа устни и се осмели да каже нещо:

— Кога ще се нанасяш, господарю?

Цезар наистина беше техен господар, вече беше решил, че ще е най-добре за всички да се отнасят към него като към такъв. Той можеше да ги смята за свои момичета, но те не биваше да го третират като техния човек.

— Навярно вдругиден — усмихна се Цезар, протегна крака и въздъхна.

— Сигурно желаете да те разведем из цялата сграда.

— Да, освен това ще ви помоля за същото и утре, когато доведе майка си.

Весталките не бяха забравили, че Цезар има високоуважавана майка. Изобщо знаеха всичко за семейството му — от годежа на дъщеря му с Цепион Брут до съмнителните познанства на празноглавата му съпруга. Отговорът му беше повече от красноречив: за новия върховен понтифекс майката стоеше над съпругата. Това беше голямо облекчение за всички!

— А съпругата ти? — попита Фабия, която тайно от другите смяташе Помпея за много красива и приятна жена.

— Съпругата ми — отвърна хладно той, — не е важна. Съмнявам се дали изобщо някога ще я видите, тя води социален живот. Докато майка ми има слабостта да се интересува от всичко. — Последното беше изречено с една от най-чаровните му усмивки. Цезар се замисли за секунда и добави: — Майка ми е безценен бисер. Не се страхувайте от нея, не се страхувайте и да говорите с нея. Макар аз да съм ваш настойник, със сигурност в живота ви ще има въпроси, които ще искате да обсъдите с жена. Досега за целта е трябвало да търсите хора отвън или да се задоволявате с това, което сами знаете. Майка ми е жена с опит и трезв поглед върху нещата. Ще се ползвате от опита ѝ и ще се интересувате от мнението ѝ. При това никога не клюкарства, дори пред мен.

— Чакаме с нетърпение нейното пристигане — отвърна сухо Лициния.

— Колкото до вас двете — обърна се Цезар към децата, — дъщеря ми е малко по-голяма от вас, а и тя е безценен бисер. Ще имате с кого да си играете.

При което момиченцата плахо се усмихнаха, но не посмяха да проговорят. Цезар и семейството му, забелязваше той и въздишаше, трябваше да извървят дълъг път, преди да убедят безпомощните жертви на римските традиции, че е настъпил нов ред.

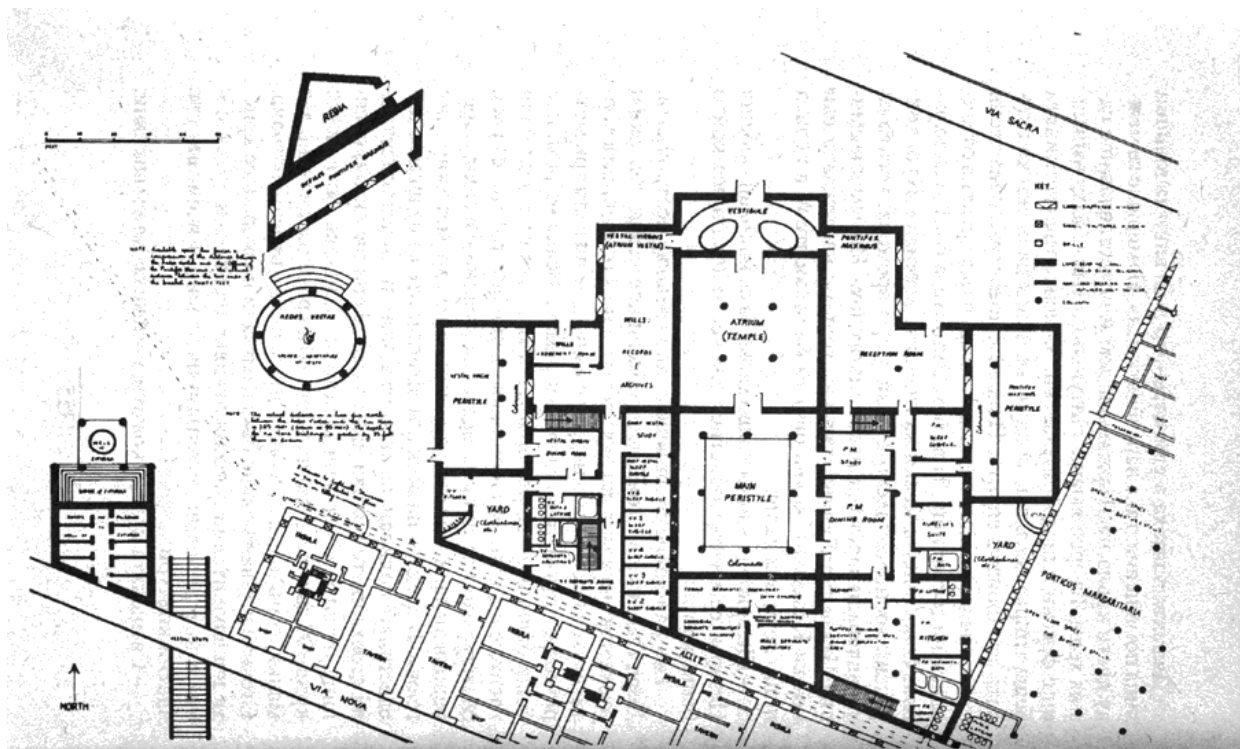
Най-накрая той се изправи.

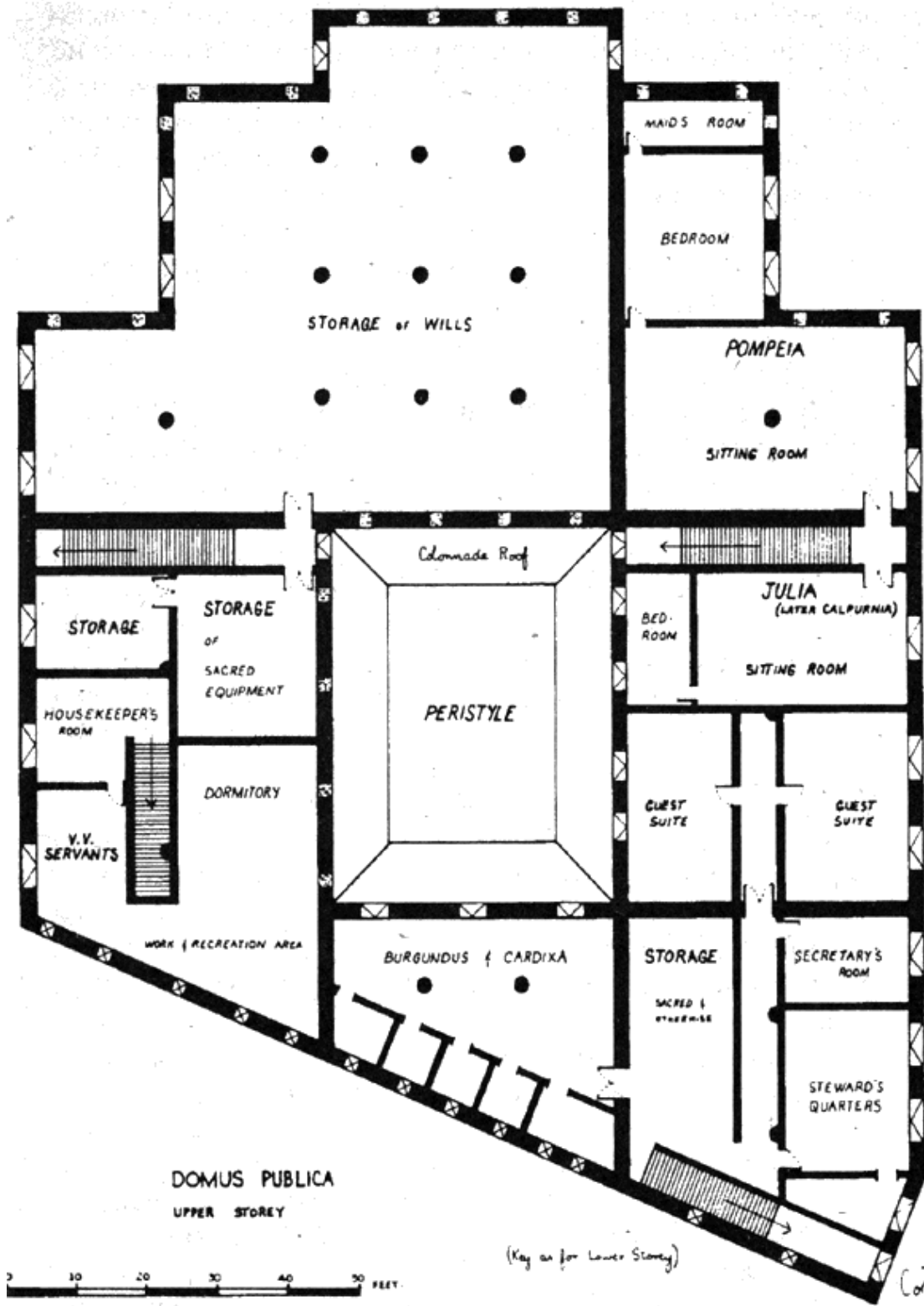
— Добре, момичета, достатъчно за днес. Лициния, бъди така добра да ме разведеш из Държавния дом.

Обиколката започна из лишения от слънчеви лъчи перистил.

— Това, разбира се, е обществено достъпно място — обясни Лициния. — Знаеш, защото често си идвал тук.

— Но никога не съм имал случай да остана сам и да поразгледам — отвърна Цезар. — Сега обаче, когато нещо вече ти принадлежи, го гледаш с други очи.

От средата на главния перистил най-добре се отчиташе височината на къщата: четирите стени създаваха впечатление за голям комин. Градината беше опасана с редица от наситеночервени колони в дорийски стил, затворените с капаци прозорци на горния етаж сякаш изникваха от боядисаните в червено стени, на които стояха изписани образите на някои по-известни весталки и подвизите, с които времето ги беше запомнило. Портретите бяха правдоподобни, защото главните весталки имаха правото да си направят восъчни маски, които заедно с подходящата перука възстановяваха образа им за поколенията.

— Мраморните статуи са дело на Левцип, а бронзовите — на Стрингилион — похвали се Лициния. — Били са дарени от един мой предшественик: Крас Понтифекс Максимус.

— А басейнът? Много е хубав.

— Дарен от Сцевола Понтифекс Максимус, господарю!

Очевидно някой се грижеше за цветята, но Цезар знаеше кой ще е новият градинар — приятелят му от детинство Гай Мацій. В този момент той се обърна към стената в дъното на градината, над която се виждаха стотици прозорци на сградите по Вия Нова. На первазите се бяха подпрели любопитни; всеки знаеше, че този ден върховният понтифекс бива посветен в длъжност и вероятно ще посети весталките.

— Никаква уединеност, забелязвам — посочи Цезар съседите.

— Никаква, господарю, но само в общия перистил. Ахенобарб Понтифекс Максимус ни е построил отделен перистил само за нас, и вдигна толкова високи стени, че никой не може да ни наблюдава. — Лициния въздъхна. — Уви, така и слънцето не прониква.

Двамата влязоха в единственото достъпно за външни лица помещение: така наречената цела. Намираше се между двете крила на Държавния дом и представляваше самия храм. Вътре нямаше статуи, но стените бяха изписани с фрески и щедро позлатени. За нещастие светлината беше твърде оскъдна, за да може човек да оцени качествата на произведенията. Покрай двете странични стени стояха подредени на отделни поставки цяла редица от миниатюрни светилища. Това бяха кутиите, в които се съхраняваха восъчните маски на главните весталки. Бяха подредени хронологически от най-стари времена, когато са управлявали царете, до настоящата епоха. Но нямаше смисъл Цезар да любопитства как точно е изглеждала еди-коя си Клавдия и какъв цвят са били косите ѝ: в целата нищо не се виждаше.

— Ще трябва да видя какво може да се направи — обеща Цезар и се насочи обратно към вестибюла, през който беше дошъл.

Там най-добре си личеше колко древна е постройката. Дори Лициния не можеше да обясни кое за какво служи и въз основа на каква логика е подредено. От външната порта до входа към храма подът се издигаше на цели три метра посредством три успоредни рампи. Всяка от рампите беше облицована с възхитителна мозайка от стъкло или гледжосана глина във вълнообразни, абстрактни форми. Между рампите се простираха два овални басейна, наречени амигдали, покрити с почернели от времето каменни плочи. В средата на всяка от амигдалите се издигаше пиедестал от полиран черен камък, като на двата пиедестала стояха двете половини на кука, сферична скала, обсипана отвътре с червени кристали, лъщящи като капки кръв. От двете страни на външната врата имаше още два малки, триъгълни басейна, с дъговидна вътрешна страна. Стените и таванът явно бяха измазани наскоро и се криеха зад внушителни гипсови отливки на цветя и листа, боядисани в различни оттенъци на зелено и изписани със златни контури.

— Свещената кола, с която изнасяме своите мъртъвци, лесно минава по страничните рампи. Весталките използват едната, върховният понтифекс — другата. Но никой не знае кой е използвал централната рампа и с каква цел. Може би оттук е минавала траурната кола на върховния господар, но не съм сигурна. Това си остава загадка — обясняваше Лициния.

— Все някъде трябва да има запазен отговор — отвърна Цезар. Наблюдаваше весталката с искрено удивление. — А сега накъде?

— Която част сам избереш, господарю.

— Нека тогава видим вашата половина.

Крилото, което подслоняваше весталките, изпълняваше и други функции, както си пролича от пръв поглед. Цезар се озова в Г-образна стая, около петнайсет метра в дългата си част. В обичайния римски дом това помещение щеше да играе ролята на атрий или приемна стая, но тук беше работното място на весталките, които бяха пазителки на всички римски завещания. Стаята беше подредена възможно най-практично, като стените се губеха зад стигащите до високия таван рафтове за свитъци, а пред тях бяха наредени маси, ниски и високи

столове, стълби, както и множество стативи, от които висяха големи листа пергамент, грижливо съшити от по-малки парчета.

— Тук приемаме за съхранение завещанията — посочи главната весталка външната врата на стаята, през която влизаха всички онези, решили да оставят завещанието си в атрия на весталките. — Както виждаш, най-външната част е отделена със стена. Искаш ли да погледнеш зад нея, господарю?

— Благодаря, познавам добре мястото — рече Цезар, който беше изпълнител на не едно завещание.

— Днес, разбира се, е празник и вратите са заключени. Но утре ще имаме много работа.

— А в тази част от стаята се пазят самите завещания.

— Ами, не! Това са само каталозите, господарю.

— Каталози?

— Да, освен че пазим всяко завещание, пазим и неговия пълен опис: име на автора на завещанието, триба, адрес, възраст при оставяне на завещанието и така нататък. Когато завещанието бъде изпълнено, то ни напуска, но описът си остава. Тях не изхвърляме никога.

— Значи всички тези свитъци представляват само описи?

— Да.

— Ами онези там? — Цезар се разходи до един от стативите с повесените листа.

— Това са нашите планове, наръчник с инструкции как да намерим каквото ни трябва. Има записано всичко: кое име към коя триба принадлежи или пък списък на всички градове по света, или пък карти на складовете... На някои от пергаментите стои пълен списък на римските граждани.

На въпросния статив имаше шест пергаментови листа, широки шейсет сантиметра и дълги метър и половина. Всеки лист беше изписан от двете страни с ясен и четлив почерк върху дебело очертани редове. Цезар не се сещаше да е виждал по-добре изписан документ дори при гръцките писари. Огледа стаята и преброи общо трийсет статива.

— Има доста повече списъци, отколкото ти изброи.

— Да, господарю. Водим всякакви архиви, това е в наш интерес. Първата Емилия, която е станала весталка, била достатъчно мъдра да разбере, че всекидневните ни задължения, като това да поддържахме вечния огън или да си носим вода от кладенеца — тогава сме я носили

от извора на Егерия, доста по-далеч от Ютурна — не са достатъчни, за да пазят мислите ни заети от непочтени намерения, а обетите ни — чисти и неопетнени. Били сме пазителки на завещанията още от времето, когато всички весталки са били царски дъщери, но откакто Емилия е влязла в този дом, сме разпрострели дейността си и сме се превърнали в архив.

— Значи имам пред себе си истинско съкровище от сведения за миналото?

— Да, господарю.

— Колко завещания имате на съхранение?

— Около милион.

— И всички са описани тук — Цезар посочи натъпканите с рафтове стени.

— И да, и не. Действащите завещания стоят по гнездата; по-лесно ни е да се консултираме със свитък, отколкото да се борим всеки път с кожените кальфи. Затова поддържахме помещенията чисти. В кальфите пазим само описите на завещанията, които вече са били изпълнени.

— И откога водят началото си вашите описи, Лициния?

— От времето на двете по-малки дъщери на цар Анк Марций. Но чак при Емилия сме започнали да записваме всичко подробно.

— Започвам да разбирам защо онзи необикновен човек Ахенобарб ви е монтирал водопровод и е ограничил носенето на вода от кладенеца на Югурна до една кофа на ден. Имате си далеч по-важна работа. Разбира се, когато Ахенобарб внесъл промяната, това предизвикало шумни протести.

— Ние никога няма да забравим какво дължим на Ахенобарб Понтифекс Максимус — съгласи се Лициния и го поведе към стълбите. — Той построи втория етаж не само за да ни позволи по-здравословен и удобен живот, но и за да ни предостави място за завещанията. Навремето ги пазехме единствено в мазето, нямаше къде другаде. Но дори и сега мястото не достига. Навремето сме приемали само завещания на римски граждани, и то само на жители на града. Напоследък приемаме същия брой завещания от хора без гражданство, както и от граждани, живеещи из цял свят. — Щом стигнаха горния етаж, Лициния се закашля и подсмръкна. Отвори вратата и двамата се озоваха пред просторна зала, осветена от прозорци само на едната страна — онази, която гледаше към дома на Веста.

Цезар разбра защо весталката се закашля; из въздуха се носеха гъсти облаци прах и парченца хартия.

— Тук пазим завещанията на римските граждани, навярно седемстотин и петдесет хиляди на брой — отбеляза Лициния. — Там е Рим, а тук — Италия. Различните римски провинции: там, там и там. Други страни, ето тук. Има и нова секция — за Италийска Галия, ето я. Наложило се е да я отделяме от другите след Съюзническата война, когато всички градове на юг от Пад получили гражданство. Трябвало да разширим и мястото за Италия.

Завещанията бяха пъхнати из гнездата в безбройните дървени кутийки. На всяка кутийка имаше етикетчета, по около петдесет на кутия. Цезар бръкна и извади едно завещание от Галия, след това друго, трето. Всички бяха изписани на различни листове, по-дебели по-тънки, по-фина или по-груба хартия, някои големи, други съвсем малки. Но всички имаха печати и носеха нечий подпис. Някои свитъци натежаваха в ръката, авторите им бяха богати хора; други бяха леки като перце — навярно човекът притежаваше селска къща и едно прасе.

— А къде са завещанията на хората без гражданство? — попита Цезар, докато слизаха обратно по стълбите.

— В мазето, господарю, заедно с описите на войнишките завещания и на смъртните случаи по време на военна служба. Разбира се, не пазим завещанията на войниците — те са грижа на писарите в легионите и когато службата на човек изтече, унищожават завещанието. Тогава той пише ново и го оставя при нас. — Лициния тежко въздъхна. — Долу все още има място, но се страхувам, че съвсем скоро ще се наложи да преместим завещанието на някой гражданин от провинцията в мазето, в което държим и голяма част от свещената утвар, която използвам заедно с теб по време на церемониите. Къде ще отидем ние — попита тя с плачевен глас, — когато мазето се напълни отново, както си е било преди Ахенобарб?

— За твое щастие, Лициния, няма да е твоя грижа — успокои я Цезар, — нищо че аз няма да успея да избягам от нея. Колко странно, че именно прагматичното чувство на римлянката и нейният усет за детайлите е създал хранилище, каквото няма никъде по света! Всеки иска завещанието му да стои далеч от любопитни погледи и предателски писалки. Къде другаде ще е на сигурно място, ако не в атрия на весталките?

Лициния сякаш не схвана смисъла на това изказване. Беше се сетила за свой пропуск и се чудеше какво да прави.

— Господарю, забравих да ти покажа отдела с женските завещания!

— Да, жените наистина пишат завещания — кимна Цезар с най-сериозно изражение. — За мен е голямо успокоение да знам, че правите разлика между двата пола дори в смъртта. Удивително е как толкова много хора оставят завещанията си тук, в Рим, нищо че понякога живеят на места, отдалечени на месеци път от града. Докато завещанието бъде изпълнено, парите и движимото имущество на умрелия вече ще са изчезнали вдън земя.

— Не знам, господарю, защото не се интересуваме от изпълнението на завещанието. Но ако хората все пак държат да идват при нас, значи са сигурни — обясни тя, — че всеки се страхува от Рим и от римското възмездие. Помисли за завещанието на цар Птолемей Александър! Днешният египетски цар си умира от страх, защото знае, че според завещанието Египет наистина принадлежи на Рим.

— Така е — съгласи се Цезар.

От работните помещения (където, както отбеляза Цезар, две весталки пак си бяха намерили занимание, нищо че беше празник) върховният понтифекс беше отведен в жилищната част. Условиата бяха достатъчно добри, за да компенсират необичайния начин на живот на девойките. Изненада се от трапезарията, където имаше голяма маса със столове край нея — като на село.

— Не приемате ли мъже на вечеря? — интересува се Цезар.

Лициния го изгледа изплашено.

— Не и в нашия дом, господарю! Ти си единственият мъж, който има право да влиза тук.

— Ами ако ви дотрябва лекар или дърводелец?

— Има добри лекарки — жени, а и всякакви занаятчии от женски пол. Римляните не страдат от предрасъдъци, дали жените могат да упражняват занаяти.

— Толкова неща не знам, хем съм бил понтифекс вече десет години — поклати глава Цезар.

— Е, ти не беше в Рим, когато ни съдиха — отбеляза Лициния. — Тогава целият град научи как живеем и какво можем да си позволим. Но

при нормални обстоятелства само върховният понтифекс се грижи за нас. Разбира се, роднини и приятели също.

— Така е. Последната Юлия в колегията беше Юлия Страбон, а тя умря доста отдавна. Много ли са весталките, които умират млади, Лициния?

— Напоследък се случва рядко, но мисля, че преди да ни прокарат вода, смъртните случаи са били чести. Искаш ли да погледнеш баните и клозетите? Ахенобарб беше на мнение, че всеки трябва да води хигиеничен живот, затова осигури вода и за слугите.

— Забележителен човек — възхищаваше се Цезар. — Колко го ненавиждаха, че е променил законите. И задето стана върховен понтифекс след всенародни избори! Гай Марий ми е разказвал за десетките вицове за мраморни клозети, които се появили след преустройването на Държавния дом от Ахенобарб.

Цезар не настояваше, но Лициния все пак го заведе да види спалните помещения.

— Метел Пий Понтифекс Максимус даде идеята, след като се завърна от Испания. Виждаш ли? — попита тя, докато двамата прекосяваха собствената ѝ спалня и продължиха по коридора към останалите стаички. — Може да се мине само през моята стая. Навремето всички стаи имаха врати към коридора, но Метел Пий Понтифекс Максимус зазида останалите. Твърдеше, че трябва да се пазим от злите езици.

Цезар прехапа устни и нищо не каза; двамата се върнаха обратно в работната част. Цезар отново се върна на въпроса със завещанията, който изключително силно го развълнува.

— Цифрите направо ме смаяха — призна си той, — но сега си давам сметка, че не е трябвало. Цял живот съм прекарал в Субура и сега се сещам колко често съм ставал свидетел на подобна гледка: римски пролетарий, който притежава само един роб, отива тържествено да остави завещанието си в атрия на весталките. Няма какво да завещае, освен някоя брошка, два-три стола, маса, някоя безценна печка и самия роб. Но се е натъкмил с тога и си е закачил пшеничен филиз да се знае, че е римски гражданин, горд като самия Тарквиний. Не може да гласува в центуриатните комиции, гласът му няма никакво значение в трибутните, но има право да служи в легионите и да има завещание.

— Пропусна да споменеш, господарю, колко пъти подобни хора идват, придружени от теб, техния патрон — похвали го Лициния. — Не ни е убягнало кои римски патрони намират време за това и кои пращат някой освободен роб да придружи клиента им.

— И кои идват лично?

— Ти и Марк Крас идвате винаги. Катон също, както и Ахенобарбите. От останалите почти никой.

— Не се изненадвам!

Време беше да смени темата. Цезар нарочно заговори високо, та да го чуят и останалите облечени в бяло девойки, които сега се занимаваха със свитъците.

— Вие работите много усърдно. Аз съм оставял при вас множество завещания, също толкова и съм изисквал обратно. Трябваше и сам да се досетя, но ето че чак днес разбрах каква непосилна задача е грижата за завещанията на римляните. Вие ще бъдете похвалени.

Главната весталка много се зарадва на обещанието, изведе го отново в преддверието с рампите и му подаде ключовете към неговата част от къщата.

Великолепно!

Атрият отново имаше формата на буквата „Г“ и беше точно копие на този при весталките — петнайсет метра в дългата си част. Предишните обитатели на дома не бяха пестили пари за разкош — като се почне от величествените фрески, мине се през позлатените мебели и се стигне до предметите на изкуството. Подът беше с мозайка, по гипсовия таван се редуваха стилизирани рози и медени питки, колони, вградени в стените, бяха от оцветен мрамор, единствената подпорна колона също беше облицована в цветен мрамор.

На върховния понтифекс се полагаше кабинет и спалня, както и две по-малки стаи за жена му. Триклиният, т.е. трапезарията, беше обзаведен с шест кушетки. Имаше отделна вътрешна градина, перистил, в единия край се опираше до Портик Маргаритария и от прозорците на къщите по Вия Нова се виждаше всичко. Кухнята беше достатъчно голяма да нагости трийсет души едновременно; макар да се намираще в централната част на сградата, външната стена липсваше и огнищата бяха на двора. На двора беше огромният воден резервоар, в който се переше и който служеше за гасене на евентуален пожар.

— Ахенобарб Понтифекс Максимус ни е свързал с централната канализация, което го направил особено популярен и сред живеещите на Вия Нова. — Всеки път, щом споменеше своя идол, Лициния несъзнателно се усмихваше. — Когато монтирал отвеждащата тръба под задната алея, жилищните сгради също се прикачили към нея, а също и Портик Маргаритария.

— А вода откъде черпите? — попита Цезар.

— От тази страна на Форум Романум има множество извори, господарю. Единият пълни резервоара в двора ти, друг — този в нашия двор.

На двата етажа имаше помещения за прислугата, включително отделен сектор, който добре щеше да послужи на Бургунд, Кардикса и незадомените им деца. А колко ли щастлив щеше да бъде Евтих най-после да се порадва на известна самостоятелност!

И все пак Цезар беше много доволен, когато видя предната част на горния етаж. Централното стълбище отделяше атрия от таблиния — кабинета му — и на практика разделяше самото жилище на две. Всички стаи в горния край на стълбището щяха да принадлежат на Помпея, така нямаше изобщо да се занимават с нея! Юлия можеше да ползва стаите на горния етаж до стълбището, а дори и така оставаха стаи за гости, до които се стигаше от задните стълби.

Кого тогава смяташе Цезар да настани в стаите за съпругата на господаря? Майка си, естествено.

— Какво мислиш? — попита Цезар майка си, докато се разхождаха по Клив Орбий след повторното разглеждане, този път заедно, на Държавния дом на другия ден.

— Къщата е чудесна, Цезаре. — Аврелия свъси вежди. — Но има едно нещо, което ме тревожи: Помпея. Много е лесно външни хора да се качат на горния етаж! Къщата е голяма, никой няма да може да следи кой влиза и излиза.

— О, майко, не ме осъждай на вечно съжителство с нея на долния етаж!

— Не, синко, няма да е необходимо. Но трябва да намерим начин да надзираваме гостите на Помпея. В апартамента ни беше лесно да пращаме Поликсена подир нея всеки път, щом се доближи до вратата.

Но тук? Никога няма да знаем кога смята да излезе. В апартамента не можеше да приема скришом мъже, докато тук? Как да разберем?

— Е — въздъхна Цезар, — в качеството ми на висш държавен служител ми се полагат и голям брой държавни роби. Като цяло те са мързеливи и безотговорни, най-вече защото никой не ги командва, а и никой никога няма да ги похвали за добре свършена работа. Но това със сигурност ще се промени. Евтих вече е стар човек, но все още си изпълнява чудесно задълженията. Бургунд и Кардикса ще се приберат от Бовила заедно с четирите си по-малки деца. Големите четири ще пазят вилата в Бовила. Твоя задача е да организираш новата армия от роби, както и да промениш начина им на мислене: на тези, които водим със себе си, и на тези, които заварваме. Аз няма да имам време, затова оставям грижата на теб.

— Разбирам — увери го Аврелия, — но това не разрешава нашия проблем с Помпея.

— Това, което е необходимо, майко, е постоянен надзор. И двамата знаем, че не можеш просто да сложиш един роб на вратата или някъде другаде из къщата да наблюдава. Робът ще заспи или от умора, или от скука. Затова ще сложим двама души на постоянен пост в долния край на стълбите. Ден и нощ. Ще им намерим някаква работа за пред хората: ще сгъват чаршафи, ще лъскат лъжици и ножове, ще мият чинии, ще кърпят дрехи — ти знаеш по-добре от мен. Всеки ще трябва да свърши определена работа по време на смяната си. За щастие между последното стъпало и отсрещната стена има широка площадка. Ще сложа голяма, скърцаща врата, която да крие стълбите от приемната, което означава, че преди да стигне стълбите, човекът ще се издаде. Когато Помпея се появи на долния етаж, готова да излезе, един от пазачите веднага ще съобщи на Поликсена. Добре, че Помпея още не се е сетила да избяга, преди Поликсена да се появи! Ако приятелката й Клодия се опита да я накара, случката няма да се повтори. Защото отсега ще обясня на Помпея, че подобно поведение ще бъде достатъчен повод за развод. Освен това ще дам инструкции на Евтих да слага на пост роби, които няма да се споразумеят помежду си и няма да приемат подкупи.

— О, Цезаре, това не ми харесва! — плесна с ръце Аврелия. — Да не сме легионери, пазещи лагера?

— Напротив, майко, мисля, че сме точно такива. Грешката си е изцяло нейна. Тя е тази, която си е намерила лоша компания.

— Вследствие на което се налага да я заключим като в затвор.

— Не е точно така. Бъди справедлива! Не съм ѝ забранил да се вижда с приятелки, нито тук, нито където и да било: Може да излиза с тях и да ходи, където пожелае, дори с хубостници като Семпрония Тудитан и Пала. Дори с ужасяващия си брат Помпей Руф. Но Помпея е вече съпруга на върховния понтифекс, издигнала се е твърде високо в обществото. Дори за една внучка на Сула. Не мога да ѝ имам доверие. Всички знаем историята за Метела Далматика и за това, как успяла въпреки всички мерки на Скавър да отрови живота на Сула, и то точно когато е искал да стане претор. Сула тогава я отпъдил — ако не друго, доказателство за инстинкта му за самосъхранение. Но Клодий, Децим Брут или младият Попликола няма да реагират като Сула.

— Тогава най-добре — предложи му Аврелия, — когато говориш с Помпея за новите правила, които трябва да спазва, нека присъства и майка ѝ. Корнелия Сула е прекрасен човек, освен това знае какво представлява дъщеря ѝ. Ще подкрепиш собствения си авторитет с този на майка ѝ. Няма смисъл и аз да присъствам. Помпея ме мрази, задето пращам Поликсена след нея.

Пренасянето в Държавния дом стана още на другия ден, но преди да са видели прекрасното си ново жилище на горния етаж, Помпея и нейните слуги вече бяха известени за новите правила. Тя, разбира се, плака и се кълнеше, че няма никакви порочни помисли, но това не промени нещата. Корнелия Сула беше дори по-строга от Цезар и твърдо заяви, че ако дъщеря ѝ се опозори и бъде изгонена заради изневяра, няма да бъде добре дошла в дома на втория си баща Мамерк. За щастие Помпея не беше злопаметна жена и докато дойде време за самото пренасяне, вече бе изцяло погълната от мисълта как да натовари безвкусните си, но все пак доста скъпи вещи. Освен това ѝ се предоставяше чудесната възможност да пазарува на воля, за да запълни празните пространства в обширния си нов дом.

Цезар се чудеше как Аврелия ще възприеме промяната в положението си. До вчера тя беше преди всичко една съвестна хазяйка, собственичка на многоетажна жилищна сграда, а сега ставаше

домакия на дворец. Дали нямаше и занапред да се занимава със сметките си? Щеше ли да скъса приятелските връзки, които беше създала за четирийсет години в Субура? Но докато дойде денят на официалното пиршество, Цезар вече се беше успокоил. Нямаше причина да се съмнява в изключителната си майка. Тя и занапред щяла лично да оглежда инсулата си, но иначе сметките щели да се водят от човек, който лично Луций Декумий ѝ бил препоръчал. Оказа се, че повечето от работата, която вършела Аврелия, далеч не се отнасяла само до инсулата; за да запълни времето си, тя станала агент на много наемодатели. Как ли щеше да се ужаси съпругът ѝ, ако беше доживял да го види! Цезар тихо се подсмивваше.

Цезар си даде сметка, че издигането му до върховния понтификат беше дал стимул на Аврелия. Тя скоро, без никакво усилие наложи волята си над Лициния, спечели си симпатиите на шестте весталки и съвсем скоро се очакваше, вътрешно се забавляваше Цезар, да подобри не само живота на държавния дом, но и архивисткия занаят.

— Цезаре, ние трябва да искаме пари за услугата — реши един ден Аврелия. — Толкова усилия полагат момичетата! Римляните трябва да се бръкнат в кесиие си.

Но това не подлежеше дори на спор.

— Съгласен съм, че евентуални такси ще увеличат доходите на хазната, майко, но в същото време ще лишат бедните от едно от най-големите им удоволствия. Не. Като цяло Рим няма проблеми със своите бедни. Нека стоят сити, нека се забавляват на игрите, и всичко е наред. Ако започнем да ги таксуваме за неща, които са тяхно право, просто защото са граждани, ще превърнем пролетариата в чудовище, което ще ни унищожи.

Както Крас беше предрекъл, избирането на Цезар за върховен понтифекс подейства като с вълшебна пръчка върху кредиторите му. Освен всичко друго жреческият пост му осигуряваше солидна рента от държавата, което важеше и за другите трима висши свещенослужителите: фламен Диалис, фламен Марциалис и фламен Квириналис. Техните държавни резиденции се намираха от отсрещната страна Вия Сакра, макар че по това време нямаше фламен Диалис. Откакто Сула бе позволил на Цезар да свали шлема от кост и кръглото

наметало, Рим беше останал без личен жрец за Юпитер. И нямаше да има до деня, в който Цезар не напуснеше този свят. Резиденцията на фламен Диалис беше запусната и порутена. Вече двацет и пет години в нея не живееше никой — от смъртта на Луций Корнелий Мерула. Понеже върховният понтифекс отговаряше и за държавните сгради, Цезар трябваше да я огледа, да реши какво да се направи и да използва за ремонта заплатата, която щеше да получава, ако се беше съгласил да живее вътре. След това щеше да я даде под наем на някой славолубив конник, който мечтае да живее на римския Форум. Държавата само щеше да спечели от това.

Но най-напред беше редно да посети Регията и служебните помещения на върховния понтифекс.

Регията вероятно беше най-старата сграда на Форума, защото се твърдеше, че служела за дворец на Нума Помпилий, втория римски цар. В нея не се допускаха други жреци, освен върховния понтифекс и рекс сакрорум, нищо че весталките помагала на върховния понтифекс, когато принасяше жертва на Опис, а в деня, когато рекс сакрорум жертваше своя овен, при почистването го обслужваха постоянните му помощници.

Когато Цезар влезе в античната постройка, от вълнение настръхна. В годините на републиката Регията беше построявана поне два пъти наново — заради земетресения. Но винаги се следваха старите основи и винаги за градежа се използваха едни и същи каменни блокове. Не, мислеше Цезар, Регията никога не е била дворец. Беше твърде малка, а и нямаше нито един прозорец, формата ѝ със сигурност не беше случайна — беше толкова необичайна, че по всяка вероятност е изпълнявала някакви ритуални изисквания. Представляваше четириъгълник — подобен на онези, които гърците наричаха трапец, но дори без две успоредни стени. Какъв ли смисъл е изпълвало това ъгловато помещение в очите на хората, живели тук преди векове? Регията не гледаше в нито една посока на света, най-малкото, защото трудно можеше да се определи основната фасада. Може би това беше скритата цел. Ако светилището не гледа в нито една посока, няма опасност да обиди този или онзи бог. Да, това е било храм, Цезар не се и съмняваше. Тук цар Нума Помпилий е извършвал ритуалите около детинството на Рим.

Пред най-късата стена стоеше олтар: олтарът на Опис, божество без лице, без ясно присъствие и без пол (в интерес на граматиката все пак се приемаше, че е от женски род), което направляваше силите, от които зависеше дали римската хазна и римските стомаси ще са пълни. На покрива, в отсрещния край, имаше дупка, под дупката се оформяше нещо като миниатюрно дворче и там растяха две лаврови дръвчета, тънки и лишени в долната си част от клони: едва в горния си край, където слънчевите лъчи ги огряваха, двете дръвчета се разклоняваха и разлистваха. Дворчето не беше напълно затворено откъм сградата — строителят се бе задоволил да издигне каменна ограда до височината на кръста. Между каменната ограда и отсрещната стена стояха наредени в четири редици дваисет и четири марсови щита, а в ъгъла, обърнат към Вия Сакра, имаше дваисет и четири марсови копия.

Беше съвсем уместно Цезар да стопанисва това място. Все пак той беше Юлий, наследник на Марс. Цезар прочете кратка молива към бога на войната и внимателно разтвори мекото кожено покривало, което криеше първия ред щитове. Дъхът му секна. Дваисет и три от щитовете бяха просто копия. Но един представляваше истинският щит, който навремето паднал от небето, след като Нума Помпилий помолил Юпитер да го закриля от враговете. Копията обаче били направени още тогава и никой, освен самия Нума Помпилий не могъл да знае кой точно щит е пратен от боговете. Царят нарочно постъпил така, разправя легендата, за да обърка възможни крадци; защото само истинският щит носел със себе си истинска магия. Други подобни щитове вече не съществували, можели да се видят само по стенописите в Крит или Пелопонес. Щитовете бяха високи почти колкото човешки бой и имаха формата на две огромни сълзи, слели се наполовина. Бяха изработени от изящно изваяни дървени дъски, върху които бяха опънати кравешки кожи на черни и бели петна. Щитовете все още бяха в добро състояние, навярно защото ги изваждаха на чист въздух по два пъти всяка година — през март и през октомври, когато патрицианските жреци, наречени салии, изпълняваха своя боен танц по градските улици, за да ознаменуват началото и края на сезона за водене на война. Ето, че днес това бяха неговите щитове и неговите копия. Досега Цезар не бе имал случай да ги види отблизо, защото когато беше на възраст да стане един от салиите, изпълняваше длъжността на фламен Диалис.

Помещението беше доста мръсно и занемарено. Цезар трябваше да попита Луций Клавдий Рекс Сакрорум защо помощниците му не си вършат работата. Въпреки дупката в покрива из Регията вонеше на засъхнала кръв, а подът беше застлан с миши изпражнения. Това, че свещените щитове не бяха пострадали, беше чудо. Би трябвало плъховете да са изяли кожените им обвивки още преди векове. Колекцията от кожени свитъци, подредени край най-дългата стена, не се радваше на такъв късмет, но няколкото дузини каменни плочки, подредени встрани, щяха да изтъпят и най-острите зъби. Е, сега му беше времето Цезар да поправи унищоженото от времето и гризачите!

— Предполагам — рече той на Аврелия, — че не мога да пусна в Регията някое кученце или двойка котки с котенца. Това сигурно ще е против религиозните закони. Как да се отърва тогава от плъховете?

— Бих казала, че тяхното присъствие в Регията противоречи на религиозните закони не по-малко от присъствието на някое куче или котка — отговори Аврелия. — И все пак разбирам какво имаш предвид. Няма да е трудно, Цезаре. Двете стари жени, които поддържат обществената тоалетна при стария ни дом в Субура, ще ми кажат кой им прави капаните за мишки. Човекът е доста изобретателен. Прави малка продълговата кутийка с вратичка в единия край. Вратичката е закачена за везна, а везната е вързана с връв с парченце сирене, забодено на кука в дъното на кутийката. Когато плъхът се опита да издърпа сиренето, вратичката се откача от везната и се затваря зад него. Работата е там, че човекът, който ще изпразва капаните на сутринта, не бива да се страхува от плъхове. Ако се страхува, те просто ще избягат.

— Майко, ти от всичко разбираш! Мога ли да оставя на теб да ми купиш няколко капана?

— Разбира се — обеща тя.

— В твоята инсула никога не е имало плъхове.

— Знаеш много добре, че добрият Луций Декумий никога не се движеше без куче.

— Зная също така, че всяко куче се казва Фидо.

— И че всеки Фидо е бил изключителен ловец на плъхове.

— Забелязвам, че весталките предпочитат котки.

— Защото са много ловки животни, стига да са женски. — Аврелия го изгледа леко иронично. — Човек може да разбере защо девойките не пазят котараци, но пък и добрите ловци са женските. За

разлика от кучетата. Котките правят големи поразии, оплака се Лициния, но тя е изключително строга, нищо че децата протестираат. Малките котенца задължително се давят.

— А Юния и Квинктилия реват та се късат.

— Ние всички трябва да свикнем с мисълта за смъртта — настоя Аврелия. — А също така да знаем, че не можем да получим всичко, което искаме.

Цезар смени темата:

— Успях да спася около двайсет свитъка заедно с калъфите. И тях малко са ги нагризали, но като цяло са в добро състояние. Изглежда, че предшествениците ми са подменяли старите калъфи с нови, щом плъховете ги унищожат. Според мен щеше да е по-разумно просто да се прогонят плъховете. На първо време ще прехвърля документите тук, в кабинета си. Искам да ги разчета и опиша.

— Това някакви архиви ли са, Цезаре?

— Да, но не от републикански времена. Водят началото си от най-ранните царе.

— Аха! Разбирам защо толкова те интересуват. Винаги си имал влечение към старите закони и архивите. Но можеш ли да ги разчетеш? Сигурно са неразбираеми.

— Не, написани са на правилен латински, подобен на онзи отпреди триста години. Освен това са записани на пергамент. Предполагам, че някой от тогавашните върховни понтифeksi е разшифровал оригиналите и им е направил копия. Намерих и няколко каменни плочки, изписани в същия стил като стелата в кладенеца на Лапис Нигер. Езикът е толкова архаичен, че дори не прилича на латински. Предполагам, че е някакъв предшественик на латинския, нещо като езика, на който салиите пеят своята песен. Но ще разчета и тях, не се бой!

Аврелия го изгледа мило, но донякъде и строго.

— Надявам се, Цезаре, че между две религиозни и исторически проучвания ще се сетиш, че тази година ще се кандидатираш за претор. Вярно е, че трябва да изпълняваш задълженията си на върховен понтифекс, но не можеш да пренебрегваш кариерата си на Форума.

Нищо нямаше да забрави, пък и предизборната му кампания не можеше да пострада. Цезар отделяше на ръкописите своите нощи и скоро успя да намери ключ към текстовете, които нарече „коментари на царете“. Цезар благодареше на всички богове, че се е намерил върховен понтифекс преди него да разчете всичко и да го запише на пергамент! Къде бяха оригиналите и какво представляваха, той не знаеше. Със сигурност не се намираха в Регията, нито приличаха на каменните плочки, които беше намерил. След предварителните си проучвания реши, че става дума за някакви анали, които водят началото си от най-ранните царе, може би дори от Нума Помпилий. А защо не Ромул? При самата мисъл изтръпваше. Но никой от текстовете сам по себе си не представляваше исторически разказ. Това бяха все закони, наредби, религиозни ритуали, наставления, задължения на различните служители. Цезар щеше да се постарее съвсем скоро да ги публикува; Рим имаше право да знае какво се крие в Регията. Варон със сигурност щеше да се зарадва, Цицерон щеше да прояви голям интерес. Цезар дори вече се замисляше за тържествена вечеря в чест на ръкописите.

Сякаш за да сложи край на една година, едновременно щастлива и нещастна за Цезар, когато рано през квинктил дойде ред на изборите в центуриатните комиции, той спечели най-много гласове за претор. Нито една центурия не пропусна да го спомене сред избраниците си, което означаваше, че той беше спокоен за мястото си много преди да бъде посочен и последният от осемте. Негов колега щеше да бъде и Филип, другарят му от Митилена, а също и гневливият по-млад брат на Цицерон — Квинт Цицерон. За голямо съжаление претор щеше да е и Бибул.

Когато се хвърли жребият за разпределение на длъжностите, Цезар постигна пълна победа. Името му беше на първата извадена топка; той щеше да е градски претор, най-висшестоящият сред осемте. Това означаваше, че Бибул не можеше да му създава неприятности (на Бибул бяха възложени делата за насилие върху личността), докато той лесно можеше да го дразни!

Време беше да разбие сърцето на Домиция, като я отпъди. Тя се бе научила да пази тайна, затова дори Бибул нямаше представа за връзката им. Но лесно щеше да научи, щом жена му се затръшка от

мъка. Всички го правеха. С изключение на Сервилия. Навярно заради това тя единствена запазваше мястото си при него.

Издание:

Колийн Маккълору. Жените на Цезар. Част I: Сервилия

Превод: Борис Тодоров

Коректор: Лилия Анастасова

Художник на корицата: Димитър Стоянов — Димо

ИК „Плеяда“, 2000 г.

ISBN: 954-409-203-X

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.